

**ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СОКОЛОВСЬКИЙ Денис Вікторович

УДК 342.951:621.311.243(477)(043.3)

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 81 – Право

Подається на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання власних ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Д.В. Соколовський

Науковий керівник: **Сахно Артем Петрович**, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

Кропивницький – 2026

АНОТАЦІЯ

Соколовський Д.В. Адміністративно-правове забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2026.

Дисертацію присвячено дослідженню адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

Проаналізовано стан наукового розроблення проблеми адміністративно-правового регулювання енергетичної безпеки України та встановлено, що попри значний масив праць у сфері енергетичного права, вузькоспеціалізоване вивчення саме сонячної генерації в адміністративно-правовому аспекті перебуває на стадії становлення. Констатовано, що в умовах воєнної агресії сонячна енергетика трансформувалася з суто екологічного проєкту на критично важливий «пасок безпеки» енергосистеми, що потребує переосмислення існуючих теоретичних підходів до її регулювання як інструменту забезпечення національної стійкості. Дисертантом уперше сформульовано концепцію «енергетичного паска безпеки», що базується на адміністративно-правовому стимулюванні розосередженої сонячної генерації як стратегічного інструменту забезпечення автономності громад та об'єктів критичної інфраструктури.

Водночас, проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що існуючі дослідження переважно зосереджені на загальних питаннях енергетичного права та державного регулювання енергетики, залишаючи поза належною увагою специфіку адміністративно-правового забезпечення окремих сегментів відновлюваної енергетики, зокрема сонячної генерації, як елементу системи національної безпеки. У науковій доктрині недостатньо розкритими залишаються питання інституційної взаємодії суб'єктів публічного адміністрування у цій сфері, механізмів оперативного реагування на загрози

енергетичній інфраструктурі, а також правових інструментів забезпечення стійкості енергосистеми в умовах воєнного стану.

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання у сфері сонячної енергетики має багаторівневий і комплексний характер, поєднуючи нормативно-правові, інституційні та процедурні елементи впливу на відповідні правовідносини. Його зміст розкривається через функціонування спеціальних адміністративно-правових режимів, що передбачають застосування дозвільних, контрольних та стимулюючих інструментів, а також забезпечення балансу публічних і приватних інтересів на ринку сонячної електроенергії. При цьому, в умовах воєнного стану сутність адміністративно-правового регулювання у сфері сонячної енергетики набуває додаткового безпекового виміру, орієнтованого на підвищення стійкості енергосистеми, оперативну адаптацію управлінських рішень та розширення повноважень публічних адміністрацій щодо координації діяльності суб'єктів генерації і розподілу електроенергії, що дозволило удосконалити розуміння адміністративно-правового режиму як такого, що трансформується від стимулюючого до безпекового.

Визначено та класифіковано принципи адміністративно-правового регулювання у сфері сонячної енергетики, які диференційовано за рівнем дії: а) загальні (верховенство права, законність); б) міжгалузеві (екологізація енергетичного сектору, пріоритет сталого розвитку); в) спеціальні, що відображають специфіку галузі, зокрема: принцип гарантованості «зеленого» тарифу, принцип безперешкодного доступу до мереж для малих виробників та принцип технологічної нейтральності, що забезпечує рівні умови для інноваційних рішень у сфері ВДЕ.

Обґрунтовано, що втілення окреслених принципів адміністративно-правового регулювання здійснюється у межах адміністративно-правового режиму виробництва та реалізації сонячної електроенергії як особливої форми правового регулювання, яка поєднує імперативні та диспозитивні методи впливу на відповідні правовідносини, що дозволило удосконалити підходи до

їх систематизації та механізмів реалізації у сфері сонячної енергетики. Крім того, встановлено, що відсутність системного нормативного закріплення принципів у спеціальному законодавстві зумовлює їх фрагментарний характер та потребує подальшої кодифікації, з метою забезпечення узгодженості адміністративно-правового впливу у сфері сонячної енергетики.

Охарактеризовано систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання забезпечення енергетичної безпеки, що представлена ієрархічно організованою та функціонально диференційованою сукупністю публічних адміністрацій і пов'язаних з ними учасників правовідносин: від Кабінету Міністрів України (загальна компетенція) та Міненерго і НКРЕКП (спеціальна компетенція) до органів місцевого самоврядування. Встановлено, що зазначена система має багаторівневий характер і включає не лише органи виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції, а й виконавчі органи місцевих рад, а також інших учасників регульованих відносин – підприємства, установи, організації різних форм власності та фізичних осіб, діяльність яких безпосередньо впливає на стан енергетичної безпеки. Обґрунтовано, що функціональне навантаження суб'єктів охоплює регуляторну, організаційну, координаційну, контрольну та наглядову складові, що дало змогу розвинути положення щодо децентралізації енергетичної системи та удосконалити підходи до визначення ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні енергетичної безпеки.

У цьому контексті, особливу увагу приділено трансформації статусу військових адміністрацій, які в умовах воєнного стану набули повноважень щодо оперативного управління об'єктами енергетичної інфраструктури, у тому числі сонячної генерації, координації заходів їх захисту та забезпечення безперервності енергопостачання, що свідчить про посилення безпекового компоненту в системі публічного адміністрування енергетикою.

З'ясовано особливості правового статусу об'єктів сонячної енергетики як елементів критичної інфраструктури, що дозволило вперше визначити об'єкт адміністративно-правового забезпечення у сфері сонячної енергетики

як комплексну систему суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням енергетичної безпеки та реалізацією інтересів держави і суб'єктів господарювання. Встановлено, що включення таких об'єктів до системи критичної інфраструктури обумовлює підвищені вимоги до їх правового, організаційного та технічного захисту, зокрема шляхом запровадження обов'язкової цифрової паспортизації, розроблення та реалізації комплексних планів фізичної й кібернетичної безпеки, а також впровадження механізмів постійного моніторингу їх функціонального стану та рівня загроз .

Обґрунтовано, що специфіка правового статусу таких об'єктів полягає у поєднанні енергетичної, безпекової та технологічної складових, що зумовлює необхідність інтеграції вимог законодавства у сфері енергетики, національної безпеки та кіберзахисту. В умовах воєнного стану об'єкти сонячної генерації набувають значення децентралізованих джерел енергопостачання, що підвищує стійкість енергосистеми, але водночас вимагає нормативного закріплення спеціальних процедур їх оперативного відновлення, спрощеного доступу до мереж та пріоритетного підключення після пошкодження.

Разом з тим, варто констатувати, що чинне правове регулювання не повною мірою враховує зазначені особливості, що проявляється у фрагментарності підходів до визначення їх статусу як об'єктів критичної інфраструктури, відсутності уніфікованих критеріїв віднесення об'єктів сонячної енергетики до відповідних категорій критичності та недостатній регламентації процедур їх захисту й відновлення. У зв'язку з цим, обґрунтовано необхідність системного вдосконалення адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері шляхом закріплення чітких критеріїв ідентифікації таких об'єктів, визначення їх правового режиму та встановлення спеціальних гарантій їх безперебійного функціонування в умовах кризових ситуацій.

Розкрито зміст фінансово-правового регулювання у сфері сонячної енергетики та встановлено, що воно охоплює систему податкових, кредитно-фінансових, інвестиційних і стимулюючих інструментів, спрямованих на

забезпечення розвитку виробництва електроенергії з відновлюваних джерел. Доведено, що попри наявність нормативно закріплених механізмів державної підтримки, їх реалізація характеризується фінансовими дисбалансами, нестабільністю регуляторної політики та недостатньою узгодженістю інструментів стимулювання, що знижує інвестиційну привабливість галузі та потребує подальшого вдосконалення фінансово-правових засад її функціонування.

Окреслено напрями вдосконалення фінансово-правового регулювання у сфері сонячної енергетики, яке має здійснюватися шляхом: а) забезпечення стабільності державної політики у сфері відновлюваних джерел енергії; б) удосконалення механізмів фінансової підтримки та кредитування; в) запровадження ефективних інструментів гарантування інвестицій; г) гармонізації національного законодавства із правом ЄС, у частині функціонування ринку «зеленої» енергетики.

Узагальнено зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки (на прикладі США, Китаю та країн ЄС, зокрема Німеччини), що дозволило виокремити найбільш ефективні моделі правового регулювання розвитку сонячної енергетики та визначити можливості їх адаптації в Україні. Встановлено, що китайська модель характеризується високим рівнем державної координації, стратегічного планування та нормативної інтеграції енергетичної політики; американська – децентралізованим, ринково орієнтованим підходом із домінуванням договірних, податкових і сертифікаційних механізмів; загальноєвропейська – поєднанням довгострокової законодавчої стабільності, фінансового стимулювання, мережевої модернізації та активної участі громадянського суспільства у виробництві енергії.

Разом з тим, доведено перспективність імплементації в Україні окремих елементів зазначених моделей, зокрема: а) перехід від системи фіксованих тарифів до механізмів Net Billing; б) розвиток локальної та розподіленої генерації; в) підтримка енергетичних кооперативів і громадських сонячних

проектів; г) упровадження гарантій походження електроенергії; д) розширення програм пільгового кредитування та мережевої цифровізації. Запровадження цих інструментів сприятиме підвищенню енергетичної стійкості територіальних громад, зменшенню навантаження на централізовану енергосистему, посиленню інвестиційної привабливості галузі та формуванню більш гнучкої моделі адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки України.

Сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавства України у сфері сонячної енергетики, що полягають у внесенні змін до Законів України «Про альтернативні джерела енергії» та «Про ринок електричної енергії», зокрема шляхом: нормативного закріплення спрощеного («декларативного») порядку введення в експлуатацію мобільних та малої потужності сонячних установок (до визначеного порогового рівня) без отримання окремих дозвільних документів; запровадження податкових стимулів (зменшення ПДВ, податку на прибуток, митних платежів) для вітчизняних виробників обладнання для СЕС; а також унормування механізмів підтримки розподіленої генерації, включаючи розвиток Net Billing та гарантій походження електроенергії. При цьому, вперше запропоновано запровадження уніфікованого терміна «сонячна електроенергія», а також здійснено класифікацію основних бар'єрів розвитку галузі на правові, інституційні та фінансові.

Визначено перспективні напрями цифровізації та інноваційного розвитку у сфері управління сонячною енергетикою, серед яких пріоритетними є: впровадження інтелектуальних енергетичних систем Smart Grid із функціями автоматизованого балансування та диспетчеризації; використання технологій блокчейн для правового забезпечення P2P-торгівлі електричною енергією між споживачами; створення єдиного державного цифрового реєстру (хабу) об'єктів сонячної генерації з можливістю моніторингу виробництва, споживання та технічного стану в режимі

реального часу; а також інтеграція цих інструментів у систему кіберзахисту критичної енергетичної інфраструктури.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, публічне адміністрування, енергетична безпека, відновлювані джерела енергії, альтернативна енергетика, сонячна енергетика, державне регулювання, критична інфраструктура, суб'єкти публічного адміністрування, нагляд, контроль.

SUMMARY

Sokolovskyi D.V. Administrative and legal support for the production and supply of solar electricity. – *Qualification scientific work as a manuscript.*

The dissertation for the Doctor of Philosophy scientific degree in specialty 081 - Law. – Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2026.

The dissertation is devoted to the study of administrative and legal support for the production and supply of solar electricity.

The state of scientific development of the problem of administrative and legal regulation of Ukraine's energy security has been analyzed. It has been established that despite a significant body of research in the field of energy law, the specialized study of solar generation within the administrative and legal framework remains at an early stage. It has been substantiated that under conditions of military aggression, solar energy has transformed from a purely environmental project into a critically important «safety belt» of the energy system, which necessitates a reconsideration of existing theoretical approaches to its regulation as an instrument for ensuring national resilience.

At the same time, the analysis of scientific sources has shown that existing studies are mainly focused on general issues of energy law and state regulation of the energy sector, leaving insufficient attention to the specifics of administrative and legal support for individual segments of renewable energy, in particular solar generation, as an element of the national security system. In legal doctrine, issues related to institutional interaction among public administration entities in this field, mechanisms for prompt response to threats to energy infrastructure, as well as legal instruments for ensuring the resilience of the energy system under martial law remain insufficiently developed.

It has been established that administrative and legal regulation in the field of solar energy has a multi-level and complex nature, combining regulatory, institutional, and procedural elements of influence on the relevant legal relations. Its content is revealed through the functioning of special administrative and legal regimes that provide for the application of licensing, supervisory, and incentive-

based instruments, as well as ensuring a balance between public and private interests in the solar electricity market. At the same time, under martial law, the essence of administrative and legal regulation in the field of solar energy acquires an additional security dimension, aimed at strengthening the resilience of the energy system, ensuring the prompt adaptation of managerial decisions, and expanding the powers of public administration bodies in coordinating the activities of electricity generation and distribution entities.

The principles of administrative and legal regulation in the field of solar energy have been identified and classified, differentiated according to their level of operation: (a) general principles (rule of law, legality); (b) intersectoral principles (greening of the energy sector, priority of sustainable development); and (c) special principles reflecting the specific features of the sector, including the principle of guaranteed “feed-in tariff,” the principle of non-discriminatory access to the grid for small producers, and the principle of technological neutrality, which ensures equal conditions for innovative solutions in the field of renewable energy sources (RES).

It has been substantiated that the implementation of these principles of administrative and legal regulation is carried out within the framework of the administrative and legal regime governing the production and supply of solar electricity as a specific form of legal regulation combining imperative and dispositive methods of influence on the relevant legal relations. In addition, it has been established that the lack of systematic legislative consolidation of these principles in special legislation results in their fragmented nature and necessitates further codification in order to ensure the coherence of administrative and legal regulation in the field of solar energy.

The system of subjects of administrative and legal regulation of energy security has been characterized as a hierarchically organized and functionally differentiated set of public administration bodies and related participants in legal relations: from the Cabinet of Ministers of Ukraine (general competence) and the Ministry of Energy of Ukraine and the National Energy and Utilities Regulatory Commission (special competence) to local self-government bodies. It has been

established that this system has a multi-level structure and includes not only executive authorities of general and special competence, but also executive bodies of local councils, as well as other participants in regulated relations-enterprises, institutions, organizations of various forms of ownership, and individuals whose activities directly affect the state of energy security. It has been substantiated that the functional scope of these subjects encompasses regulatory, organizational, coordination, control, and supervisory components, ensuring a comprehensive impact on the processes of energy production, distribution, and consumption.

In this context, particular attention has been paid to the transformation of the legal status of military administrations, which, under martial law, have acquired powers related to the operational management of energy infrastructure facilities, including solar generation, coordination of their protection measures, and ensuring the continuity of energy supply. This indicates the strengthening of the security component within the system of public administration in the energy sector.

The specific features of the legal status of solar energy facilities as elements of critical infrastructure have been clarified, which implies the establishment of a special legal regime for their functioning. It has been established that the inclusion of such facilities in the critical infrastructure system entails increased requirements for their legal, organizational, and technical protection, in particular through the introduction of mandatory digital паспортизації (passportization), the development and implementation of comprehensive physical and cybersecurity plans, as well as the implementation of mechanisms for continuous monitoring of their operational condition and threat levels.

It is substantiated that the specificity of the legal status of such facilities lies in the combination of energy, security, and technological components, which necessitates the integration of legislative requirements in the fields of energy, national security, and cybersecurity. Under martial law, solar generation facilities acquire the significance of decentralized energy supply sources, enhancing the resilience of the energy system; however, this simultaneously requires the normative

establishment of special procedures for their rapid restoration, simplified access to grids, and priority reconnection after damage.

At the same time, it should be noted that the current legal regulation does not fully take into account these features, which is manifested in the fragmented approaches to defining their status as critical infrastructure objects, the absence of unified criteria for classifying solar energy facilities into relevant criticality categories, and the insufficient regulation of procedures for their protection and restoration. In this regard, the necessity of a systematic improvement of administrative and legal regulation in this area is substantiated, particularly through the establishment of clear criteria for identifying such facilities, defining their legal regime, and introducing special guarantees for their uninterrupted functioning under crisis conditions.

The content of financial and legal regulation in the field of solar energy is revealed, demonstrating that it encompasses a system of tax, credit-financial, investment, and incentive instruments aimed at ensuring the development of electricity generation from renewable sources. It is proven that despite the existence of legally established state support mechanisms, their implementation is characterized by financial imbalances, instability of regulatory policy, and insufficient coordination of incentive instruments, which reduces the investment attractiveness of the sector and necessitates further improvement of its financial and legal framework.

The directions for improving financial and legal regulation in the field of solar energy are outlined, which should be implemented through: (a) ensuring the stability of state policy in the field of renewable energy sources; (b) improving financial support and lending mechanisms; (c) introducing effective instruments for investment guarantees; (d) harmonizing national legislation with EU law, particularly regarding the functioning of the green energy market.

The foreign experience of administrative and legal support of energy security (based on the examples of the USA, China, and EU countries, particularly Germany) is generalized, which made it possible to identify the most effective models of legal

regulation of solar energy development and determine the possibilities for their adaptation in Ukraine. It is established that the Chinese model is characterized by a high level of state coordination, strategic planning, and regulatory integration of energy policy; the American model by a decentralized, market-oriented approach with the dominance of contractual, tax, and certification mechanisms; and the European model by a combination of long-term legislative stability, financial incentives, grid modernization, and active participation of civil society in energy production.

At the same time, the перспективність of implementing certain elements of these models in Ukraine is substantiated, in particular: (a) the transition from fixed tariff systems to Net Billing mechanisms; (b) the development of local and distributed generation; (c) support for energy cooperatives and community-based solar projects; (d) the introduction of guarantees of origin for electricity; (e) the expansion of preferential lending programs and grid digitalization. The implementation of these instruments will contribute to increasing the energy resilience of local communities, reducing the burden on the centralized energy system, enhancing the investment attractiveness of the sector, and forming a more flexible model of administrative and legal support for energy security in Ukraine.

Proposals for improving the legislation of Ukraine in the field of solar energy are formulated, which involve amendments to the Laws of Ukraine “On Alternative Energy Sources” and “On the Electricity Market”, in particular through: the normative establishment of a simplified (“declarative”) procedure for commissioning mobile and small-scale solar installations (up to a defined threshold capacity) without obtaining separate permits; the introduction of tax incentives (reduction of VAT, corporate income tax, customs duties) for domestic manufacturers of solar power plant equipment; as well as the regulation of mechanisms for supporting distributed generation, including the development of Net Billing and guarantees of origin. It is substantiated that such changes will contribute to import substitution, cost reduction of equipment, and increased energy autonomy of consumers.

Prospective directions for digitalization and innovative development in the field of solar energy management are identified, among which the priorities include: the implementation of intelligent energy systems (Smart Grid) with automated balancing and dispatching functions; the use of blockchain technologies for the legal support of peer-to-peer (P2P) electricity trading between consumers; the creation of a unified state digital register (hub) of solar generation facilities with the capability of real-time monitoring of production, consumption, and technical condition; as well as the integration of these tools into the cybersecurity system of critical energy infrastructure.

Keywords: administrative and legal support, public administration, energy security, renewable energy sources, alternative energy, solar energy, state regulation, critical infrastructure, public administration entities, supervision, control.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Юрах В.М., Соколовський Д.В. Стан правового регулювання виробництва та реалізації сонячної енергії. *Наукові записки: Серія Право*. 2022. Випуск № 13. С. 214-218. (Особистий внесок здобувача: надано пропозиції щодо уніфікації державно-правового впливу на галузь виробництва сонячної енергії та її реалізації).

2. Юрах В.М., Соколовський Д.В. Особливості здійснення адміністративного нагляду та контролю у сфері сонячної енергетики органами місцевого самоврядування. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2024. № 85 (ч. 3). С. 193-198. (Особистий внесок здобувача: виокремлено недоліки Закону України «Про альтернативні джерела енергії», пов'язані з відсутністю згадки про органи місцевого самоврядування та їхньою роллю у сфері відновлювальної енергетики).

3. Соколовський Д.В. Система, повноваження та функції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері сонячної енергетики. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 2. С. 144-149.

4. Соколовський Д.В. Адміністративно-правовий режим виробництва та реалізації сонячної електроенергії в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2025. №77. С. 123-127.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Соколовський Д. В. Система, повноваження та функції органів місцевого самоврядування у сфері сонячної енергетики. Приватно – правові та публічно – правові відносини: проблеми теорії та практики: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (6 жовтня 2023 р., Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький). Кропивницький, 2023 р. С. 352-356.

6. Соколовський Д.В. Формування правосвідомості ефективного та раціонального енергоспоживання та енергозбереження. Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (19.04.2024 р., Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький). Кропивницький, 2024 р. С. 958-964.

7. Соколовський Д.В. Адміністративно-правове забезпечення розвитку сонячної енергетики України. Приватно – правові та публічно – правові відносини: модернізація в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 жовтня 2024 р., Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький). Кропивницький, 2024. С. 397-400.

8. Соколовський Д.В. Роль кредитування у розвитку сонячної енергетики. Сталій розвиток економіки, фінансів, обліку та права: виклики сучасності та інноваційні підходи: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (18 червня 2025 р., м. Кременчук) на базі Центру фінансово-економічних наукових досліджень, м. Кременчук. С. 92-97.

9. Соколовський Д.В. Європейський досвід застосування зелених сертифікатів у сфері сонячної енергетики: Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього: матеріали XXIX Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 вересня 2025 р., Харків) Харків, 2025. С. 6-9.

10. Соколовський Д.В. Зелений тариф, як складова механізму фінансово-правового-регулювання у сфері сонячної енергетики. Наука, освіта і технології: сучасний стан і вектори розвитку: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (2 серпня 2025 р., Ізмаїл) Ізмаїл, 2025 р. С. 46-51.

11. Соколовський Д.В. Проблеми розвитку адміністративно-правового регулювання сонячної енергетики: законодавчий аспект. Інтеграція науки,

освіти та суспільства: виклики, інновації, перспективи розвитку: Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (6 серпня 2025 р., м. Рівне) Рівне, 2025. С. 44-48.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	19
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ	30
1.1. Поняття та ознаки адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики	30
1.2. Завдання, принципи та форми адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики	55
1.3. Адміністративно-правовий режим виробництва та реалізації сонячної електроенергії	79
Висновки до розділу 1.....	88
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ...	91
2.1. Система, повноваження та функції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії.....	91
2.2. Особливості здійснення адміністративного контролю та нагляду у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії	133
2.3. Фінансово-правове регулювання у сфері сонячної енергетики	149
Висновки до розділу 2.....	167
РОЗДІЛ 3 МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАВОЗАСТОСОВЧА ПРАКТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ...	170
3.1. Досвід зарубіжних країн у сфері правового регулювання виробництва та реалізації сонячної енергетики	170
3.2. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії	188
Висновки до розділу 3.....	211
ВИСНОВКИ.....	214
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	220
ДОДАТКИ.....	245

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АПЗ	Адміністративно-правове забезпечення
ВДЕ	Віднолювальні джерела енергії
ВРУ	Верховна Рада України
ЄС	Європейський Союз
НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
Регулятор	НКРЕКП
НПС	Навколишнє природне середовище
СЕС	Сонячні електростанції
ОВВ	Органи виконавчої влади
ОМС	Органи місцевого самоврядування
ОТГ	Об'єднані територіальні громади
Міненерго	Міністерство енергетики України
Міндовкілля	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів
Держенергонагляд	Державна інспекція енергетичного нагляду
Держенергоефективності	Державне агенство з енегоефективності та енергозбереження
Мінрозвитку	Міністерство розвитку громад та територій
Мінекономрозвитку	Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства
КАСУ	Кодекс адміністративного судочинства України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний етап розвитку паливно-енергетичного комплексу України характеризується глибокими структурними трансформаціями, зумовленими необхідністю забезпечення енергетичної незалежності держави, підвищення стійкості енергосистеми та виконання міжнародних зобов'язань у межах реалізації політики «Європейського зеленого курсу». Водночас, повномасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року суттєво змінило пріоритети розвитку галузі, актуалізувавши безпековий вимір функціонування енергетики. Масовані атаки на об'єкти магістральної генерації призвели до втрати значної частини генеруючих потужностей (зокрема, близько 93 % теплової та 59 % гідрогенерації, що загалом становить близько 9 ГВт), що, у свою чергу, зумовило необхідність переходу до децентралізованої моделі енергозабезпечення та прискореного розвитку відновлюваних джерел енергії (ВДЕ), серед яких сонячна енергетика посідає провідне місце.

Додаткову актуальність обраної тематики зумовлюють статистичні показники розвитку галузі. Так, станом на кінець 2021 року, за даними Міністерства енергетики України, встановлена потужність сонячних електростанцій (СЕС) становила майже 7000 МВт (без урахування 407,9 МВт на тимчасово окупованих територіях), що забезпечувало близько 7,5 % загального обсягу генерації електроенергії. Водночас руйнування об'єктів критичної інфраструктури виявило вразливість централізованої моделі управління енергетикою, довівши, що сонячна генерація виконує не лише екологічну, а й стратегічну функцію, виступаючи важливим елементом забезпечення національної безпеки.

Попри значний потенціал розвитку та перспективність повоєнної відбудови енергетики на засадах ВДЕ, практична реалізація проєктів у сфері сонячної енергетики супроводжується низкою системних проблем адміністративно-правового характеру. Зокрема, потребують удосконалення фінансово-правові засади інвестування, механізми страхування генеруючих

потужностей, забезпечення стабільності розрахунків за «зеленим» тарифом, а також питання податкового регулювання. Крім того, існують істотні правові бар'єри у процедурах надання земельних ділянок, ліцензування діяльності та приєднання до електричних мереж, що стримує інвестиційну активність у галузі.

Окрему групу проблем становить недосконалість інституційного забезпечення та розмежування повноважень суб'єктів публічного адміністрування у цій сфері. Відсутність чітко визначених механізмів державного контролю, а також узгодженої взаємодії між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування призводить до виникнення практичних колізій. Зокрема, поширеними є випадки встановлення сонячних установок у межах житлової забудови з порушенням технічних, містобудівних та екологічних вимог, що актуалізує питання юридичної відповідальності та ефективності контрольних процедур у цій сфері.

Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового регулювання енергетики були предметом наукових досліджень таких учених, як В. Б. Авер'янов, О. О. Бандурка, В. М. Бевзенко, А. І. Берлач, Ю. П. Битяк, В. В. Галуцько, О. Н. Гумін, Т. О. Гуржій, П. В. Діхтієвський, Ж. В. Завальна, Р. В. Ігонін, І. О. Ієрусалімова, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, В. В. Коробченко, О. В. Кузьменко, В. І. Курило, І. О. Личенко, Р. С. Мельник, О. В. Сердюченко, Н. І. Скорейко, С. Г. Стеценко, О. В. Стукаленко, Є. В. Пряхін, Ю. Ю. Чуприна, В. К. Шкарупа, М. К. Якимчук, Х. П. Ярмачі та інші.

Окремі аспекти правового забезпечення відновлювальних джерел енергії та функціонування механізмів публічного управління в енергетичній сфері досліджували Г. І. Балюк, О. І. Безпалова, Г. В. Берлач, П. С. Борцевич, В. В. Буга, Ю. В. Ващенко, М. Ю. Веселов, Ю. Л. Власов, О. А. Гетьман, М. О. Дейнега, Ф. Ю. Зеккер, В. В. Коробкін, М. В. Коваль, Ю. О. Корольов, О. В. Коротюк, І. В. Курило, П. Г. Лахно, Х. М. Марич, В. І. Олещенко, С. О. Павлига, С. В. Петков, О. П. Рябченко, С. Ю. Селівестров, О. С. Соболев, А. В.

Червінчук, Ю. С. Шемчушенко, Н. В. Шинкарук, І. М. Шопіна, О. С. Штода та інші.

Водночас комплексні наукові дослідження, що поєднують адміністративно-правовий, безпековий та муніципальний аспекти розвитку сонячної енергетики, а також враховують правовий статус «активних споживачів» (prosumers) в умовах воєнного стану, на сьогодні залишаються недостатньо розробленими.

Таким чином, викладене свідчить про актуальність і науково-практичну значущість обраної теми дослідження, зумовлює доцільність комплексного аналізу адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії, а також розроблення теоретично обґрунтованих і практично орієнтованих пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства та механізмів публічного адміністрування у зазначеній сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційної роботи безпосередньо пов'язана з виконанням завдань Енергетичної стратегії України на період до 2050 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р. У Стратегії визначено курс на досягнення кліматичної нейтральності («Net Zero») та розвиток безвуглецевої енергетики, де сонячна генерація розглядається як один із базових елементів енергетичної незалежності та безпеки держави. Дослідження, також відповідає Національному плану з енергетики та клімату, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 січня 2026 р. № 3 та Національному плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р. Тема роботи узгоджується із завданнями Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, зокрема в аспекті захисту критичної інфраструктури та переходу до стійких енергетичних моделей в умовах воєнного стану.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексне

наукове обґрунтування теоретико-правових засад та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії в Україні.

Для досягнення цієї мети поставлено та вирішено такі *завдання*:

- проаналізувати стан наукового розроблення проблеми адміністративно-правового регулювання енергетичної безпеки України;
- розкрити зміст адміністративно-правового регулювання забезпечення енергетичної безпеки у сфері сонячної енергетики;
- визначити та класифікувати принципи адміністративно-правового регулювання у сфері сонячної енергетики;
- охарактеризувати систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання забезпечення енергетичної безпеки;
- з'ясувати особливості правового статусу об'єктів сонячної енергетики як елементів критичної інфраструктури;
- розкрити зміст фінансово-правового регулювання у сфері сонячної енергетики та визначити проблеми його реалізації в сучасних умовах;
- узагальнити зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення законодавства України у сфері сонячної енергетики.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються у сфері адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці в галузі загальної теорії держави та права, адміністративного права і процесу, енергетичного права, права національної безпеки, публічного адміністрування, а також теорії управління та міжнародного права.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, законодавчі акти України у сфері енергетики, відновлюваних джерел енергії, національної безпеки та критичної інфраструктури, акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, що регламентують функціонування ринку електричної енергії, розвиток сонячної енергетики та механізми державного регулювання у зазначеній сфері.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали узагальнення практики функціонування енергетичного сектору України, зокрема у сфері виробництва та реалізації електроенергії з відновлюваних джерел, аналітичні звіти Міністерства енергетики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, Державного агентства енергоефективності та енергозбереження України, статистичні дані, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних організацій, а також довідково-аналітичні видання, що відображають стан та тенденції розвитку сонячної енергетики в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких забезпечило комплексний та системний аналіз адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії в умовах трансформації енергетичної безпеки України. Зокрема, *діалектичний метод* використано для дослідження розвитку правового регулювання у сфері сонячної енергетики в умовах воєнного стану та переходу від стимулюючої до безпеково орієнтованої моделі державної політики. *Порівняльно-правовий метод* застосовано під час аналізу зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки (зокрема США, Китаю та країн ЄС) з метою виявлення можливостей імплементації ефективних правових моделей у національне законодавство (розділ 3). За допомогою *логіко-семантичного методу* уточнено та сформульовано категорійний апарат дослідження,

зокрема визначення понять: «адміністративно-правове забезпечення у сфері сонячної енергетики», «суб'єкти публічного адміністрування у сфері енергетичної безпеки», «об'єкти сонячної енергетики як елементи критичної інфраструктури», «фінансово-правове регулювання у сфері сонячної енергетики» (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3). *Формально-юридичний метод та метод документального аналізу* використано для дослідження норм національного законодавства у сфері енергетики, відновлюваних джерел енергії, критичної інфраструктури та національної безпеки, а також для визначення змісту адміністративно-правових режимів і механізмів державного регулювання (розділи 1–2). За допомогою *системно-структурного методу* охарактеризовано систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання забезпечення енергетичної безпеки, визначено їх ієрархію, функціональне призначення та взаємозв'язки (підрозділ 2.1). *Метод класифікації та групування* застосовано для систематизації принципів адміністративно-правового регулювання у сфері сонячної енергетики та розподілу їх за рівнями дії (підрозділ 1.3). *Метод прогнозування* використано для обґрунтування перспективних напрямів розвитку законодавства, цифровізації енергетичної сфери (Smart Grid, блокчейн, цифрові реєстри), а також удосконалення фінансово-правових механізмів стимулювання сонячної генерації (розділ 3). *Статистичний метод* використано під час аналізу кількісних показників розвитку сонячної енергетики, зокрема обсягів встановлених потужностей, частки у структурі генерації та впливу воєнних дій на функціонування енергосистеми України (підрозділ 1.1).

Крім того, у дослідженні використано інші загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція), що у своїй сукупності забезпечили досягнення поставленої мети та вирішення завдань дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших досліджень, у якому комплексно, в умовах сучасних безпекових викликів та воєнного стану, розкрито зміст та

особливості адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем, основними з яких є такі:

Уперше:

- визначено об'єкт адміністративно-правового забезпечення у сфері сонячної енергетики як складну систему суспільних відносин, що виникають у процесі публічного управління та реалізації інтересів держави щодо енергетичної незалежності, а також приватних інтересів суб'єктів господарювання щодо виробництва й продажу електроенергії;

- сформульовано та обґрунтовано концепцію «енергетичного паска безпеки», що базується на адміністративно-правовому стимулюванні розосередженої сонячної генерації як стратегічного інструменту забезпечення автономності громад та об'єктів критичної інфраструктури в умовах воєнних загроз;

- запропоновано впровадження у нормативно-правовий обіг уніфікованого терміна «сонячна електроенергія», що дозволить усунути правові колізії при ідентифікації джерела генерації та спростити процедури адміністративного регулювання ринку;

- виявлено та класифіковано основні бар'єри розвитку галузі, диференційовані на правові (процедурна недосконалість приєднання), інституційні (низька спроможність муніципалітетів) та фінансові (заборгованість держави), що дозволило виробити точкові рекомендації щодо їх подолання.

Удосконалено:

- розуміння адміністративно-правового режиму у сфері сонячної енергетики, який в умовах воєнного стану трансформувався від суто «стимулюючого» (базованого на економічних преференціях) до «безпекового», де пріоритетом публічного адміністрування стає фізична та технічна стійкість об'єктів генерації;

- зміст управлінської діяльності органів місцевого самоврядування у сфері енергоефективності; доведено необхідність переходу від декларативного стратегічного планування до обов'язкового бюджетного забезпечення муніципальних енергетичних програм (на прикладі аналізу досвіду Житомира та Кропивницького);
- підходи до здійснення державного контролю та нагляду, де обґрунтовано перехід до ризико-орієнтованої моделі, що передбачає мінімізацію адміністративного тиску на доброчесних виробників при посиленні моніторингу безпекових аспектів експлуатації СЕС;
- механізми гармонізації українського енергетичного права з нормами ЄС, зокрема в частині правового статусу «активних споживачів» (prosumers) та впровадження системи Net Billing як фінансово-правової альтернативи застарілому «зеленому тарифу».

Набули подальшого розвитку:

- положення щодо децентралізації енергетичної системи України як ключового елемента національної безпеки, що вимагає перегляду повноважень місцевих рад у частині розпорядження земельними ресурсами для потреб відновлюваної енергетики;
- концепція публічного управління у сфері відновлюваних джерел енергії через призму сервісно-орієнтованого підходу, де держава виступає не лише регулятором, а й гарантом інвестиційної стабільності та технічного супроводу суб'єктів господарювання;
- аргументація щодо необхідності спрощення дозвільних та погоджувальних процедур для об'єктів сонячної генерації, що мають статус критичної інфраструктури, у період повоєнної відбудови держави.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації положення, висновки і пропозиції можуть бути використані в:

- *науково-дослідній діяльності* – для подальшого розвитку теоретичних засад адміністративно-правового забезпечення енергетичної безпеки, а також дослідження правових аспектів функціонування відновлюваних джерел

енергії, зокрема сонячної генерації;

– *нормотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного законодавства України у сфері енергетики та відновлюваних джерел енергії, зокрема Законів України «Про альтернативні джерела енергії», «Про ринок електричної енергії», а також нормативно-правових актів, що регламентують функціонування критичної інфраструктури, фінансово-правові механізми стимулювання та адміністративні процедури у сфері сонячної енергетики;

– *правозастосовній діяльності* органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічного адміністрування – під час реалізації повноважень у сфері регулювання, контролю, нагляду та координації діяльності суб'єктів сонячної енергетики, а також забезпечення стійкості енергетичної інфраструктури в умовах воєнного стану;

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Актуальні питання адміністративного права та процесу», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із цих дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Основні наукові результати, що містяться у дисертації, отримані автором самостійно на основі аналізу наукових джерел, чинного законодавства України та практики його застосування у сфері адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації електричної енергії з відновлюваних джерел, зокрема сонячної енергетики.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики» (м. Кропивницький, 6 жовтня 2023 р.), «Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни» (м. Кропивницький, 19 квітня 2024 р.), «Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація в умовах воєнного стану» (м. Кропивницький, 18 жовтня 2024 р.), «Сталий розвиток економіки, фінансів, обліку та права:

виклики сучасності та інноваційні підходи» (м. Кременчук, 18 червня 2025 р.), «Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього» (м. Харків, 30 вересня 2025 р.), «Наука, освіта і технології: сучасний стан і вектори розвитку» (м. Ізмаїл, 2 серпня 2025 р.), «Інтеграція науки, освіти та суспільства: виклики, інновації, перспективи розвитку» (м. Рівне, 6 серпня 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи опубліковано у 11 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових періодичних виданнях, 7 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 263 сторінки, з них основний текст – 200 сторінок, список використаних джерел – 25 сторінок (243 найменування), додатки – 18 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

1.1. Поняття та ознаки адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики

Наразі відбудова та стабілізація вітчизняної енергосистеми стоїть на першому місці після припинення військових дій. Через проблеми з енергогенерацією та енергопостачанням страждає усе населення країни й майбутні прогнози мають негативну конотацію, адже пошкодження енергетичної структури України катастрофічні. Так, за оцінкою експертів у галузі констатовано, що: «93% теплогенерації та 59% гідрогенерації втрачено, ЗАЕС тимчасово окуповано. У сукупності через пошкодження виведено з ладу 9 ГВт потужностей. Крім того, залишається ризик повторних ударів агресора по енергоінфраструктурі, що може ще більше ускладнити ситуацію в українській енергосистемі» [1].

Наведені причини підсилюють в Україні тенденції на збільшення навантаження на альтернативні (відновлювальні) джерела енергії (Далі - ВДЕ), зокрема і на сонячну. Саме використання сонячної енергії є динамічним та перспективним напрямком для держави, оскільки має низку переваг над іншими видами нетрадиційних джерел енергії.

Використання енергії сонця має велике майбутнє. Разом з тим, наразі ця галузь ще розвивається, вдосконалюється. Метою розвитку є зниження собівартості та доступності енергії. Передбачається, що до середини XXI сторіччя частка сонячної енергії в загальному обсязі виробництва електроенергії складе від 10% до 20 %. Сонячна енергія використовується в автомобільному, морському, авіаційному транспорті, на космічних станціях та супутниках. Використання лише 1 % сонячної енергії могло б забезпечити всі сьогоденні потреби світової енергетики [2].

Людство завжди намагалось використовувати потенціал Сонця. Історичні джерела містять згадку про те, як у 212 році до н.е. Архімед спалив цілий римський флот під час облоги Сиракуз, фокусуючи сонячні промені на кораблях за допомогою дзеркал. Завдяки маніпуляціям із лінзами розводили багаття і плавили метали. Стародавні єгиптяни проектували свої будівлі таким чином, щоб стіни вдень накопичували сонячне тепло і гріли будинок уночі. Історія сонячної енергетики сягає корінням у ХІХ століття, а саме у 1839 році французький фізик Александр Едмон Беккерель відкрив фотоелектричний ефект, що стало ключовим моментом для подальшого розвитку сонячної енергетики. У 1883 році американський винахідник Чарльз Фріттс створив першу сонячну батарею з використанням селену. Вагомий внесок у розвиток наукових знань у сфері використання енергії сонця зробив Альберт Ейнштейн, який запропонував та довів правильність рівняння для зовнішнього фотоефекту.

Наступний великий прогрес у технології сонячних батарей був зроблений у 1940 році Расселом Шумейкером Олом, дослідником напівпровідників у Bell Labs, і вже у квітні 1954 року дослідники з Bell Laboratories продемонстрували перший практичний кремнієвий сонячний елемент. У 1985 році вчені з австралійського Університету Нового Південного Уельсу винайшли спосіб підвищити ефективність сонячних панелей до 20%. У 1958 році вперше запустили супутник із сонячними панелями. Відтоді НАСА активно використовувала їх на обсерваторіях та станціях у відкритому космосі, що прискорило розвиток технологій. Масове виробництво сонячних панелей почалося у 1963 році. У 1973 році Делаверський університет збудував Solar One - першу у світі будівлю, в якій опалення й електрика забезпечувались виключно сонячною енергією. З того часу, завдяки науковим відкриттям та інноваціям, сонячні технології розвивалися, і сьогодні сонячна енергетика стала важливою складовою світової енергетичної системи. Завдяки розвитку технологій, масовому виробництву та державній підтримці, сонячні

електростанції стають дешевшими (Далі - СЕС). З 1980 по 2018 роки ціна на фотоелектричні модулі впала на 99% [3].

Важливий крок у правовому регулюванні у сфері використання альтернативних джерел енергії було зроблено в Стокгольмі 16 червня 1972 році, де на Конференції ООН з проблем навколишнього середовища задекларовано [4], а в 1992 році у Ріо-де-Жанейро розвинуто 27 найважливіших принципів охорони довкілля у контексті забезпечення сталого розвитку, серед яких ключовим є енергомісткість виробничих та соціальних процесів, відхід від грубої експлуатації навколишнього середовища, енергозаміщення, яка отримала назву Рамкову конвенцію ООН зі зміни клімату [5]. Після прийняття Рамкової конвенції, яку Україна ратифікувала у 1996 році, було укладено Кіотський протокол (1997) та Паризьку угоду (2015), що передбачають конкретні заходи щодо зменшення викидів парникових газів. Вказані міжнародні документи були вплинули на національне законодавство, у тому числі і в частині розвитку альтернативних джерел енергії, у т.ч. сонячної енергетики.

Національне законодавство з проблем використання та охорони навколишнього природного середовища (Далі - НПС) розвивається з часів прийняття вказаних ключових міжнародних актів, з особливостями, пов'язаними із аварією на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 року. Проте, проблема активного впровадження в національну економіку питань енергозбереження, енергозаміщення, енергоефективності на законодавчому рівні системно не врегульована, і формування державницьких підходів у цій сфері потребує нових принципів.

На сьогодні, вихідні засади державної політики у сфері альтернативної енергетики декларують визнання її однією з найважливіших частин стратегії енергетичного розвитку України. Вона забезпечена розгалуженою нормативно-правовою базою, положення якої реалізуються спеціально створеними органами влади. Однак, подібній політиці характерні численні внутрішні особливості та проблеми, розгляду яких та формуванню пропозицій

щодо уніфікації адміністративно-правового забезпечення (Далі - АПЗ) у досліджуваній сфері і буде присвячено дане наукове дослідження.

Питання адміністративно-правового регулювання енергетичної галузі системно поставали предметом наукових досліджень у науково-правовій літературі. Повертаючись до проблеми дисертаційного дослідження, надамо історіографічний аналіз наукових праць адміністративно-правового напрямку з питань правового регулювання відносин у сфері сонячної енергетики. Однією із перших (2013 р.) із заявленої проблематики з'явилася робота Н.В. Шинкарук, в якій авторка зазначала, що Україна в умовах енергетичної кризи потребує напрацювання якісно нових механізмів правового регулювання відносин у сфері електроенергетики [6, с. 58-59]. Вказана концепція знайшла своє відображення в завершеній дисертаційній роботі [7, с. 12].

Значимою у досліджувальній темі вважаємо монографічну працю Ю.В. Ващенко, в якій зроблено спробу розроблення цілісної адміністративно-правової концепції державного регулювання у сфері енергетики України, формулювання висновків, спрямованих на подальший розвиток адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері енергетики, а також вироблення науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення вітчизняного законодавства в галузі [8, с. 8-9].

Подібну проблематику досліджував В.В. Коробкін, який при розробці пропозицій щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання енергопостачання в Україні обґрунтував важливість та пріоритетність виробництва та використання ВДЕ як напряму енергетичної політики України [9].

На сучасному етапі наукових досліджень проблем адміністративно-правового регулювання первинного ринку електроенергії варто виділити наукові праці Б. Олійника, який узагальнює, що його можливо розглядати в контексті різновиду правового регулювання суспільних відносин, які виникають в процесі провадження ліцензованої діяльності учасників такого

ринку, за допомогою норм та правових засобів адміністративного права України [10, с. 146].

Заслуговує на особливу увагу дисертаційне дослідження Г. В. Берlach, в якій авторка запропонувала концептуально нові основи механізму адміністративно-правового регулювання ринку електричної енергії в Україні [11].

Окремо варто відзначити дисертаційне дослідження, проведене А.В. Павлигою, в якій авторка здійснила теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що виявилось у встановленні особливостей правового регулювання використання альтернативних джерел енергії в Україні [12].

Історіографічний огляд доводить, що проблеми нормативного регулювання виробництва та реалізації сонячної електроенергії є малодослідженими, сучасних розробок бракує, дослідження проблематики в умовах правового режиму воєнного часу та руйнації енергетичної інфраструктури на монографічному рівні відсутні, а тому постають актуальними для науки та практики.

З цього приводу варто навести твердження В.І. Курила про те, що в даний час відбувається процес формування нової доктрини адміністративного права – доктрини публічно-сервісного права – служіння держави інтересам людини [13, с. 16]. В контексті зміни парадигми адміністративного права із «управлінського» на «обслуговуюче» або «сервісне» право, де «людиноцентристська» ідеологія має панувати над «державоцентристською», суттєво змінюється і нормативно-правове регулювання відносин у сфері публічного адміністрування, у тому числі і у енергетичній галузі.

Як вірно зазначають у своїй статті М.Кельман та Р. Кельман, слід уточнити розуміння поняття «регулювання», оскільки саме наукові дефініції зумовлюють світоглядний аспект юридичної науки, дають можливість глибше зрозуміти різноманітні сторони об'єктів, процесів та явищ правової дійсності, вони повинні бути чіткими, конструктивними та не обов'язково містити всі

ознаки, які властиві поняттям. Ґрунтовний науковий аналіз зазначених категорій дасть можливість розглянути їх на більш новому теоретичному та методологічному рівнях, сприятиме визначенню їх місця у системі інших наукових категорій. У сучасний період ця проблема набуває і практичного значення, оскільки від її усвідомлення залежить і дієвість тих процесів, які відбуваються на суспільному та державному рівнях [14, с. 15].

За етимологічним словником термін регулювання є запозиченням з німецької мови (нім. Regulieren – регулювати та походить від латинського *regulo* – правило), що означає упорядкування, налагодження, приведення чогось у відповідність з чимось [15].

Іншими словами, регулювати – встановити правила поведінки, які мають дотримуватися суб'єкти всіх відносин (фізичні та юридичні особи та публічні адміністрації), з метою формування відповідної моделі їх поведінки. Вказана позиція віддзеркалена в концепції авторів підручника за редакцією професора В. Копейчикова, які характеризуючи правове регулювання, зазначають, що: «термін «регулювати» означає встановлювати межі, масштаб поведінки людей, вносити у суспільні відносини стабільність, систему, порядок і тим самим спрямовувати їх у певному напрямі» [16, с. 217].

Відома у сфері теорії права науковиця О.Ф. Скакун, тлумачить правове регулювання як упорядкування суспільних відносин, а також їх юридичне закріплення, охорону та розвиток, що здійснюється державою за допомогою норм права та сукупності правових засобів [17, с. 488].

Вартим на увагу вдається визначення, наведене у підручнику з загальної теорії права під редакцією М.І. Козюбри, де правове регулювання представлено, як: «впорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою спеціальних юридичних засобів і способів» [18, с. 95].

У науковій доктрині присутнє бачення правового регулювання як «цілеспрямованої, нормативно-організаційної діяльності». Така діяльність спрямована на «втілення регулювальних можливостей правових норм та інших спеціально-юридичних засобів у суспільні відносини». А метою такої

діяльності є «упорядкування та прогресивний розвиток відповідних суспільних відносин» [19, с. 344].

О. В. Стукаленко зазначає, що адміністративно-правові відносини слід розглядати як результат регулюючого впливу адміністративного права на суспільні відносини, унаслідок чого вони переформатовуються на правові відносини. Пріоритетною тут є теза про те, що адміністративно-правової форми можуть набути різних видів суспільних відносин, насамперед тих правовідносин, які становлять вагому частку у складі предмета адміністративного права [20, с. 39]. Отже, поняття правового регулювання є багатостороннім та може бути розглянуте із застосуванням різних підходів. Проте, необхідно погодитись із тим, що все ж таки, це процес регулювання відносин, які існують та виникають у суспільстві, за допомогою права, елементи якого мають ефективно та конструктивно реагувати на зміни, що перманентно відбуваються.

Для всебічного дослідження стану адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики як публічно-правового явища, необхідно дослідити поняття сонячної енергії (електроенергії) як елементу адміністративно-правового регулювання. У науковій літературі використовувався підхід, за якого вживалися різні терміни для позначення цих специфічних енергетичних об'єктів: «альтернативні джерела енергії», «поновлювані джерела енергії», «відновлювані джерела енергії». Якщо останні є синонімічними за своїм значенням, то між альтернативною та відновлювальною енергетикою існують відмінності. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність чіткої регламентації адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії, визначення всіх їх складових [21, с. 53].

На думку В.П. Садкового термін «альтернативна енергетика» є «більшим широким, оскільки, крім відновлюваних джерел енергії, він включає також енергію газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний газ,

газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів тощо [22, с. 35]. В колективній праці з проблем енергозбереження зустрічаємо визначення поновлювальних джерел енергії: «Поновлювані джерела енергії – ті, відновлення яких постійно здійснюється в природі (сонячне випромінювання, біомаса, вода річок та океанів, гейзери тощо), і які існують на основі постійних чи періодично виникаючих в природі потоків енергії; теплова енергія ядра Землі, а також хімічних реакцій і радіоактивного розпаду в її надрах (геотермальна енергія джерел гарячої води – гейзерів)» [23, с. 25]. У свою чергу С.О. Кудря формулює поняття «відновлювана енергетика – область господарювання, науки і техніки, що охоплює виробництво, передачу, перетворення, накопичення і споживання електричної, теплової і механічної енергії за рахунок використання в якості первинних енергоресурсів відновлюваних джерел енергії. ВДЕ – це потоки енергії, що постійно або періодично діють у НПС» [24, с. 16].

Варто частково погодитися із запропонованими авторами підходами щодо визначення альтернативних видів енергії, і місця сонячної енергії в структурі ВДЕ. Проте, з урахуванням того, що повномасштабна агресія системно змінила як структурно так і фінансово розподіл та частки видів енергії в системі альтернативних джерел, ми вважаємо, що термін сонячна електроенергія потребує нового осмислення та характеристики саме як об'єкт правового регулювання.

Основою термінології сонячної енергетики є поняття, що описують процеси перетворення сонячного випромінювання в електричну енергію. Розуміння ключових термінів допомагає уникнути помилок при виборі обладнання та планування системи генерації сонячної електроенергії. Знання базової термінології дозволяє ефективно спілкуватися з фахівцями, порівнювати різні пропозиції на ринку та приймати обґрунтовані рішення. Крім того, розуміння принципів роботи сонячної енергетики допомагає оптимізувати споживання електроенергії та максимізувати ефективність системи. Фотоелектричні елементи, інвертори, акумулятори та контролери

заряду - це базові компоненти, без розуміння яких важко орієнтуватися у світі сонячної енергетики. Кожен термін має своє конкретне значення та роль у загальній роботі сонячної системи. Сонячна енергія — це енергія електромагнітного випромінювання Сонця, яка може бути перетворена в електричну або теплову енергію за допомогою спеціальних пристроїв [25].

Відповідно до ДСТУ ISO 9845-1:2010 Енергія сонячна, це – Стандартний спектральний розподіл потоку сонячного випромінювання на поверхні землі за різних умов надходження [26].

У Законі України «Про альтернативні джерела енергії» в статті 1 енергія сонячна віднесена (в колі з іншими видами) до альтернативних та відновлюваних невикопних джерел енергії [27]. Об'єктивно, що в сучасних умовах функціонування енергетичної системи сонячна енергія має посісти окреме місце із самостійним (автономним) правовим режимом в структурі ВДЕ. З огляду на те, що законодавець, використовуючи законодавчу техніку, поставив саме сонячну енергію на перше місце серед ВДЕ як об'єктів правового регулювання у галузі, вказаний елемент адміністративно-правового забезпечення не сформований остаточно.

Положення пункту 14.1.29. статті 14 Податкового кодексу України розуміє сонячну енергію як ВДЕ, не розкриваючи її характеристик [28].

Сонячна енергія як об'єкт правовідносин розглядається як особливий вид матеріального блага (*sui generis*), а не традиційна річ (майно, власність, вироби, твори, тощо). Вона не має тілесної форми (твердої, рідкої, газоподібної), але є об'єктом прав та відносин, що регулюються законодавством про альтернативну енергетику, оренду земель енергетичного призначення, критичну інфраструктуру, що включає виробництво та передачу сонячної електроенергії. Відповідно, її використання передбачає перетворення екологічної складової НПС у товар, породжуючи правові наслідки у різних аспектах власності, споживання та регулювання.

В літературі зустрічаємо підходи, за якими під об'єктом адміністративно-правових відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії пропонується визначати сукупність публічних потреб та інтересів, що реалізуються та забезпечуються суб'єктами таких правовідносин за допомогою норм адміністративного права з метою забезпечення розвитку альтернативної енергетики, нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, отриманої з альтернативних джерел, зменшення залежності України від традиційних паливно-енергетичних ресурсів та забезпечення реалізації енергетичної політики нашої держави [21, с. 21].

Не зменшуючи значення вказаних досліджень та запропонованих підходів, зазначимо наступне. Хоча відносини із використання сонячної енергії в цілому врегульовані, - в законодавчих конструкціях об'єктом правового регулювання виступає енергія сонячного випромінювання.

Відповідно до частини 2 статі 9-1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» сформовано поняття «виробництво електричної енергії з енергії сонячного випромінювання». Подібне формулювання використовується і в статті 58-1 Закону України «Про ринок електричної енергії» [29]. Отже, законодавець для регулювання відносин щодо виробництва та реалізації сонячної електроенергії використовує термін – «електрична енергія вироблена із енергії сонячної випромінювання».

Наступним об'єктом правовідносин в сфері сонячної енергетики є сонячна генерація, похідними предметами від якої є генеруючі потужності та генеруючі установки. Генерація сонячної енергії – це процес перетворення сонячного випромінювання на електричну енергію за допомогою сонячних панелей (фотомодулів). Цей процес відбувається завдяки ефекту, коли фотони світла, потрапляючи на напівпровідниковий матеріал панелі, вивільняють електрони, створюючи електричний струм. Отриманий постійний струм перетворюється на змінний за допомогою інвертора, щоб його можна було використовувати в побутових та промислових цілях.

В залежності від особливостей та умов генерації, в законодавстві згадуються такі складові правового регулювання як фотомодулі (відомі як сонячні панелі) – основні компоненти, що складаються з фотоелектричних елементів, які безпосередньо перетворюють сонячне світло на електроенергію, і власне відбувається процес генерації. Окремо варто згадати такий елемент як інвертор - пристрій, який перетворює постійний струм, що виробляється сонячними панелями, на змінний струм, придатний для використання в електричних мережах. Також, найпоширенішим об'єктом правовідносин із виробництва та реалізації сонячної електроенергії виступають СЕС, від потужності яких класифікуються види правовідносин та встановлюються особливості відповідного адміністративно-правового режиму.

Важливе значення для розуміння структури правовідносин із виробництва та реалізації сонячної електроенергії відіграє такий об'єкт правового регулювання як «зелений тариф». Відповідно до статті 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» «зелений» тариф - спеціальний тариф, за яким закуповується електрична енергія, вироблена на об'єктах електроенергетики, зокрема на введених в експлуатацію чергах будівництва електричних станцій (пускових комплексах), з альтернативних джерел енергії [27].

Відповідно для формування розуміння про структуру та форми адміністративно-правового забезпечення досліджуваних відносин, чітке визначення та розуміння, а також однакове застосування термінів є передумовою уніфікації та гармонізації законодавства.

Узагальнюючи наведені вище елементи правового регулювання, що згадуються у законодавстві та є невід'ємними складовими виробництва сонячної електроенергії, сформуємо поняття об'єкту адміністративно-правового забезпечення досліджуваних відносин.

Під об'єктом адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері виробництва та реалізації електричної енергії, виробленої із енергії

сонячного випромінювання слід визначати сукупність публічних і приватних потреб та інтересів, що реалізуються та забезпечуються суб'єктами таких правовідносин за допомогою норм адміністративного права в умовах воєнного стану з різнонаправленою метою та домінуванням в ній забезпечення енергетичної безпеки та стабільності енергопостачання. Для досягнення мети даного дослідження та спрощення використання понятійного апарату нами пропонується уніфікувати поняття «електрична енергія, вироблена з енергії сонячного випромінювання» на термін «сонячна електроенергія».

Аналіз поняття «адміністративно-правове забезпечення» відносин із виробництва та реалізації сонячної електроенергії дає підстави стверджувати, що в науці адміністративного права зустрічається велика кількість підходів до його характеристики та самої його дефініції. Наприклад, О.М. Гумін та Є.В. Пряхін надавали розгорнутий аналіз адміністративно-правовому забезпеченню, визначаючи його як сукупність адміністративно-правових норм та інших адміністративно-правових засобів, за допомогою яких закріплюють, впорядковують, охороняють відносини за участю суб'єктів владних повноважень у вказаних сферах в інтересах людини, суспільства та держави через механізм адміністративно-правового регулювання [30]. Подібне узагальнення робить й Є.В. Хайнацький, розкриваючи проблеми адміністративно-правового регулювання епідеміологічного благополуччя населення [31, с. 95-96], та Г.М. Скороход, досліджуючи поняття та елементи механізму адміністративно-правового регулювання державного боргу України [32, с. 320].

В контексті нашого дослідження зауважимо, що у науковій літературі з адміністративного права досить часто правове регулювання та правове забезпечення намагаються ототожнити. На сьогодні в науковій літературі сформована однозначна позиція, що регулювання та забезпечення це два різних поняття, які мають власне формулювання, ознаки, зміст, форму та механізм реалізації. Сучасні воєнні реалії енергетичної сфери, передумови, які мали місце до початку воєнної агресії росії, вказують на збереження ідеології,

за якої держава через законодавчі публічні механізми намагається зберегти за собою роль домінуючого суб'єкта правовідносин. І подібний стан зберігається не тільки у енергетичній сфері (виробництва та реалізації сонячної електроенергії).

Приєднуємося до позиції Р. В. Ігоніна, який, визначаючи поняття «адміністративно-правове забезпечення», вказує, що воно є важливою складовою понятійного-категоріального апарату науки адміністративного права, а в недалекому майбутньому, ймовірно, стане фундаментальним поняттям цієї галузі юридичної науки [33, с. 15]. Забігаючи наперед, констатуємо, що «майбутнє», про яке вказував у своїй статті професор Р.В. Ігонін, «вже настало», адже аналіз останніх наукових монографічних та дисертаційних праць вказує, що науковці надають перевагу саме адміністративно-правовому забезпеченню по відношенню із адміністративно-правовим регулюванням.

В той же час, у цьому контексті, І.М. Шопіна констатує, що в умовах правового режиму воєнного стану адміністративно-правове регулювання як більш жорсткий спосіб впливу на правовідносини з метою приведення їх у бажаний для нормотворця стан починає переважати над адміністративно-правовим забезпеченням, базованим на принципі людиноцентризму. Так, поняття адміністративно-правового регулювання під час воєнного стану вона визначає як приведення системи адміністративно-правових відносин у стан, в якому забезпечується ефективна відсіч російській збройній агресії, що досягається завдяки переважанню серед адміністративно-правових інструментів засобів примусу, збільшення дискреційних повноважень органів публічної влади та обмеження на законних підставах деяких прав, свобод та інтересів фізичних й юридичних осіб. Разом з тим, поняття адміністративно-правового забезпечення в умовах правового режиму воєнного стану вона трактує як упорядкування системи адміністративно-правових відносин за допомогою широкого арсеналу адміністративно-правових засобів і процедур з метою підвищення рівня фізичної, психологічної та економічної захищеності

людини і громадянина під час бойових дій, забезпечення національної стійкості та створення передумов для свідомого і добровільного виконання громадянами України свого військового обов'язку. Спільними рисами адміністративно-правового забезпечення та адміністративно-правового регулювання є їх упорядковувачий вплив на суспільні відносини, наявність спеціальних адміністративно-правових засобів, а також спрямованість на досягнення сталого функціонування держави і суспільства. Відмінності між цими категоріями полягають у приматі цілей: для адміністративно-правового регулювання основною метою виступає реалізація волі держави, для адміністративно-правового забезпечення – узагальнених потреб та інтересів громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності, територіальних громад та окремих громадян [34, с. 553].

В контексті зазначеного маємо вказати, що при формуванні гіпотези дисертаційного дослідження автор, також стояв перед вибором, якій із концепцій віддати перевагу при розкритті проблем реалізації державної політики у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії: публічно-правовому регулюванню, адміністративно-правовому регулюванню чи адміністративно-правовому забезпеченню. При дослідженні проблемних аспектів виробництва та реалізації сонячної енергії та визначаючи відповідну методологію нами обрано за основу поняття адміністративно-правове забезпечення.

Протягом багатьох років доктрина адміністративного права невпинно рухалася у напрямку відходів від пануючої на початку незалежності доктрини, за якої панівна роль і значення має держава, її органи та державний інтерес.

Трансформація суспільних відносин (зокрема у сфері державного управління) наклала величезний відбиток на систему права, й на адміністративне у т.ч. Його предмет, методи, суб'єктний склад, функції, завдання та принципи переусвідомлюються. Поступово, в теорії адміністративного права з'являється та розвивається теорія, за якою, провідну ідеологічну сутність адміністративного права відіграє публічне

адміністрування. Основне завдання системи адміністративно-правових норм полягає в організації паритетних відносин між публічними адміністраціями та іншими суб'єктами з метою всебічного задоволення і максимальної кореляції суспільних відносин та індивідуальних потреб [35].

Як результат, у науці адміністративного права все більше науковців віддають перевагу саме новим методологічним підходам до висвітлення та вирішення проблем різних сфер публічного управління, використовуючи за вихідне категорію адміністративно-правового забезпечення (Далі - АПЗ). О.В. Матвійчук, аналізуючи АПЗ державної регуляторної політики, із цього приводу зазначає, «варто звернути увагу на відсутність єдиного методологічного арсеналу щодо визначення цього поняття і, як результат, - велику кількість різномірних дефініцій та характерних для цього поняття ознак» [36, с. 110].

У цьому контексті значний інтерес становить праця О.М. Гуміна та Є.В. Пряхіна, у якій дослідники здійснили ґрунтовний аналіз категорії «адміністративно-правове забезпечення», наголошуючи на її ключовому значенні для науки адміністративного права. Автори акцентують увагу на те, що, попри численність дисертаційних досліджень (зокрема, у період 2010–2013 рр.), єдиного підходу до розуміння сутності АПЗ досі не сформовано. Саме це, на їхню думку, зумовлює потребу в подальшому теоретичному осмисленні поняття та його практичному наповненні [30, с. 47-48]. Автори розглядають АПЗ як різновид правового забезпечення, що реалізується через адміністративно-правові засоби, спрямовані на впорядкування, охорону та розвиток суспільних відносин. Особливістю їх підходу є прагнення структурувати АПЗ на елементарному рівні - вони виокремлюють п'ять основних компонентів: об'єкт, суб'єкт, норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини та гарантії/засоби/форми/методи забезпечення [30, с. 48-49].

Такий підхід дозволяє представити АПЗ як комплексну й багатовимірну систему, що включає як нормативний, так і інституційний виміри. Науковці

також відзначають, що поняття АПЗ у вузькому розумінні змінюється залежно від специфіки конкретної сфери суспільних відносин, а в широкому - трактується як діяльність держави щодо юридичного оформлення, впорядкування й реалізації правових норм. У цьому контексті вони розглядають також суміжні категорії - такі як «адміністративно-правовий механізм забезпечення» або «адміністративно-правові засоби забезпечення», - однак підкреслюють їх вторинність щодо базового поняття [30, с. 48-49].

Дослідження О.М. Гуміна та Є.В. Пряхіна заклало підґрунтя для подальшої систематизації підходів до розуміння АПЗ, спрямувавши увагу на необхідність його диференціації залежно від галузевої специфіки та на методологічне розмежування суміжних понять. Такий підхід посприяв подальшому розвитку наукової доктрини та сформував інтелектуальний міст до глибших концептуальних розробок, зокрема в працях Р. Ігоніна та І.О. Ієрусалімової.

Так, у 2015 році наукове осмислення поняття «адміністративно-правове забезпечення» отримало подальший розвиток у праці Р. Ігоніна «Проблема доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». Дослідник актуалізує проблему відсутності усталеного понятійного оформлення даної категорії, що істотно знижує ефективність теоретико-прикладних досліджень у межах адміністративно-правової науки. Його підхід формує наступний хронологічний етап у становленні концептуальної основи аналізованого явища. Р. Ігонін виходить з положення, що понятійно-категоріальний апарат будь-якої науки є водночас її інструментом і результатом. У зв'язку з цим, на його думку, невизначеність поняття «адміністративно-правове забезпечення» негативно позначається на науковій ясності адміністративно-правових досліджень. Автор наголошує, що навіть поняття «забезпечення» залишається теоретично не розробленим у юридичній літературі, а наявні тлумачення є фрагментарними й неузгодженими [33, с. 39].

Варто зазначити, що важливою рисою підходу Р. Ігоніна є орієнтація на реалістичну доктрину права, відповідно до якої право існує лише остільки,

оскільки воно реалізується і має практичну дію. На цій основі вчений стверджує, що правове забезпечення - це не лише наявність відповідних норм, а й досягнутий реальний стан їх реалізації суб'єктами державно-владних повноважень. Такий підхід підкреслює ключову роль саме правореалізаційної діяльності як центрального елемента поняття «адміністративно-правове забезпечення» [33, с. 38-39]. У своїй праці науковець аналізує попередні наукові позиції, особливу увагу звертає на працю І.О. Ієрусалімової [37], однак зазначає, що хоча авторка наблизилася до формулювання поняття, його визначення залишають поза увагою роль суб'єктів публічної адміністрації. На його думку, саме через діяльність таких суб'єктів відбувається «оживлення» адміністративно-правових норм, тому цей компонент має бути включено до визначення. Натомість у кінці свого дослідження він наводить наступне визначення адміністративно-правового забезпечення: «АПЗ - це фактична наявність адміністративно-правових норм і досягнутий реальний стан їх реалізації суб'єктами державно-владних повноважень» [33, с. 42].

Такий підхід є концептуально цінним для сучасної адміністративно-правової науки, оскільки дозволяє поєднати нормативну і практичну складові забезпечення, що забезпечує цілісне бачення цього явища. Крім того, звуження кола суб'єктів АПЗ лише до тих, хто реально впливає на створення умов для реалізації прав та інтересів, дозволяє уникнути термінологічної розмитості та забезпечує чіткість у визначенні інституційної відповідальності. Проте, вказане формулювання розкриває лише статистичний аспект АПЗ, адже право реалізаційна діяльність не відображає динамічний аспект АПЗ.

В цьому контексті, слушною буде позиція І. Личенко, що аналізує АПЗ в сфері екологічної безпеки. Підкреслюючи багатокомпонентний характер АПЗ, вона визначає екологічну безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави та НПС від загроз, що виникають через антропогенні та природні впливи. І. Личенко акцентує, що ефективна реалізація екологічної безпеки можлива лише через цілісну систему

нормативних, організаційних, управлінських та процедурних заходів, які й охоплює поняття АПЗ [38, с. 168].

Важливо, що авторка розглядає поняття «забезпечення» у двох аспектах - як систему гарантій (статичний вимір) і як діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на створення необхідних умов для реалізації прав і обов'язків (динамічний вимір). Завдяки такому підходу АПЗ екологічної безпеки постає як складна юридична конструкція, що включає нормативне регулювання, практичну діяльність органів влади, а також інституційні, процесуальні та організаційні гарантії [38, с. 165-166].

Для нашого дослідження, наведена вище робота, має своє наукове навантаження, адже інститут альтернативної енергетики та впровадження ідеї енергозаміщення в першу чергу переслідувало природоохоронну (екологічну) мету. Згодом, воно набуло господарсько-фінансового значення, і вже в умовах воєнної агресії постало питанням національної безпеки та збереження соціально-економічних благ населення.

Слушною в контексті формулювання багатокomпонентного визначення АПЗ на доктринальному рівні видається позиція Л.Г. Чистоклетова та О.Л. Хитрої [39, с. 178]. На думку авторів АПЗ – це адміністративно-правова основа впливу суб'єктів державно-владних повноважень на суспільні відносини у сфері публічного управління та їх діяльність, спрямована на формування, використання й удосконалення зазначеної основи з метою реалізації цілей адміністративного права. Ключовим елементом, який розкриває інституційну складову сгенерованого авторами поняття є механізм АПЗ, який у свою чергу є системою, яку утворюють юридичні та фізичні особи, завдяки діям котрих формується, функціонує й вдосконалюється це забезпечення, а також принципи, форми, методи адміністративно-правового регулювання та управлінські технології. Висловлена авторами позиція, дозволяє сформулювати інституційну компоненту категорії АПЗ, та відіграє вирішальне значення для ефективності його механізму.

Тобто, інституційний блок адміністративно-правового механізму АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики реалізує відповідний напрям публічної діяльності. Він включає цілеспрямовану діяльність публічних адміністрацій, до компетенції яких входить вирішення питань забезпечення енергетичної безпеки. Саме інституційний блок характеризує публічні адміністрації з точки зору їх структури, статусу та повноважень. Публічні адміністрації забезпечують енергетичну безпеку та стабільність та ефективність енергетичного ринку в державі в цілому та її окремих територій шляхом здійснення правотворчої, правоохоронної, правозастосовної та контрольної діяльності. При цьому, сталість ринку проявляється в різних проявах, у тому числі і в розбудові альтернативних джерел енергетики. Інституційний блок складається з двох елементів, по-перше, публічних адміністрацій державного рівня із загальною та спеціальною компетенцією; по-друге, структур громадянського суспільства, а саме, громадських організацій, органів місцевого самоврядування, тощо.

У контексті аналізу правового регулювання енергетичної сфери В.О. Тімашов також акцентує увагу на необхідності суттєвої трансформації адміністративно-правового механізму регулювання. Підхід В.О. Тімашова до АПЗ енергетичної сфери заслуговує на особливу увагу з огляду на системний підхід до формування ефективних державних адміністративних механізмів, які враховують специфіку природних монополій та необхідність балансу між публічними і приватними інтересами [40, с. 220-221]. Автор обґрунтовано підкреслює роль розвиненої нормативно-правової бази та впровадження міжнародних стандартів як засобів підвищення якості адміністративного регулювання, що сприяє забезпеченню прозорості, стабільності та конкурентоспроможності енергетичного ринку. Водночас, слід відзначити, що реалізація запропонованих адміністративних інструментів значною мірою залежить від рівня організаційної спроможності державних органів, їх кадрового потенціалу та політичної волі, що є визначальними факторами для

ефективного функціонування системи адміністративного управління у сфері енергетики [40, с. 221].

Вагомий внесок в розробку проблеми АПЗ зробив В.Й. Пашинський, який здійснив дисертаційне дослідження проблем АПЗ оборони України [41]. Результатом наведеного наукового дослідження стало формування низки концептуальних висновків та пропозицій щодо формування підходів до розуміння АПЗ та методологічних прийомів, щодо його аналізу та характеристики.

Продовжуючи свої розробки, В.Й. Пашинський здійснив ґрунтовний аналіз АПЗ правового режиму воєнного стану в Україні [42]. Автор вважає, що для досягнення мети формулювання належного поняття АПЗ правового режиму воєнного стану необхідно встановити специфічні риси правового режиму, серед яких визначає: підставу запровадження правового режиму воєнного стану; окреслене коло суб'єктів – публічну владу, мету введення правового режиму та механізм її досягнення. Далі науковець виділяє характерні ознаки АПЗ правового режиму воєнного стану, серед яких: регулювання спеціальним законодавством, переважно нормами адміністративного права; здійснення спеціальними суб'єктами, повноваження яких законодавчо визначені; суб'єкти забезпечення особливого режиму наділяються повноваженнями, необхідними для досягнення мети його запровадження; реалізується за допомогою спеціального інструментарію (механізму, засобів); застосовуються в переважній більшості імперативні методи правового регулювання; можливість тимчасового обмеження прав і свобод людини і громадянина та законних інтересів юридичних осіб [42, с. 38-39].

У контексті дослідження АПЗ важливо відзначити позицію О.С. Пашинського, який розглядає це явище як комплексну, багаторівневу діяльність державних органів і суб'єктів влади, спрямовану на створення правових, організаційних та нормативних умов для ефективної реалізації публічних функцій і захисту прав громадян. Автор підкреслює системний

підхід, що враховує як процесуальні, так і діяльнісні аспекти забезпечення, зокрема через чітке регламентування компетенції, нормотворчу діяльність та практичне виконання адміністративних дій. Такий підхід відповідає завданням цього дослідження, оскільки акцентує увагу на важливості правового та організаційного механізму як основи для ефективного забезпечення прав, свобод і законних інтересів у різних сферах суспільного життя [43, с. 187-189].

Заслуговує на увагу пропозиції, висловлені В.В. Ковальським, який у своїй роботі детально аналізує поняття забезпечення в правовій сфері та пропонує конструктивні підходи до розуміння АПЗ. В.В. Ковальський наголошує на існуванні двох основних концептуальних підходів до розуміння правового забезпечення: один - зосереджений на створенні правових норм і регуляторному впливі на суспільні відносини, інший - більш широкий, який включає діяльність уповноважених органів щодо практичної реалізації цих норм [44].

Позиція В.В. Ковальського значною мірою перегукується з поглядами інших вчених, представлених у тексті, особливо щодо важливості нормативної основи адміністративно-правового забезпечення та необхідності розмежування його з операційною діяльністю органів влади. Подібно до Р.В. Ігоніна та О.М. Гуміна з Є.В. Пряхіним, В.В. Ковальський підкреслює, що АПЗ включає не лише створення відповідних правових норм, а й їх практичну реалізацію суб'єктами державно-владних повноважень, що дозволяє поєднати нормативний і практичний виміри цього явища [44].

Водночас підхід В.В. Ковальського є більш узагальненим, порівняно з детальним структурним аналізом інших авторів, які виділяють складові, інституційні та галузеві особливості АПЗ. Він робить акцент на чіткому розмежуванні нормативної бази та операційної діяльності.

Наведений аналіз підходів до поняття та ознак АПЗ дає можливість сформулювати низку висновків, згенерувати методологічний підхід для виділення ключових ознак АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики та формування його авторського поняття. Зміст поняття «адміністративно-

правове забезпечення» має відображати діяльність публічних адміністрацій, які реалізують (застосовують) норми адміністративного права у своїй діяльності. Включення його до змісту поняття АПЗ, робить недоцільним залишення його складовим елементом «адміністративно-правове регулювання», оскільки воно, порівняно з правореалізаційною діяльністю відповідних суб'єктів, є більш абстрактним поняттям. Основним індикатором реального стану, якого вдалося досягти, упорядковуючи суспільні відносини через вплив норм права, є практика правореалізаційної діяльності публічних адміністрацій. Ключове значення для формування інституційної складової має механізм АПЗ, тобто системи, що сформована публічними адміністраціями, фізичними та юридичними особами, громадськими організаціями, діяльність яких обумовлює формування, ефективну реалізацію та вдосконалення цього забезпечення.

Доведено, що АПЗ має двоаспектну складову, у якому статистичний аспект це фактична наявність адміністративно-правових норм і досягнутий реальний стан їх реалізації суб'єктами державно-владних повноважень; а динамічний - це діяльність уповноважених суб'єктів, спрямована на створення необхідних умов для реалізації прав і обов'язків. Завдяки такому підходу АПЗ постає як цілісна, багаторівнева система, що об'єднує нормативно-правові засоби, організаційні механізми та конкретні управлінські дії публічних адміністрацій, спрямовані на гарантування і реалізацію прав і свобод суб'єктів, має чітку структуру, яка включає взаємопов'язані підсистеми впорядкування суспільних відносин і здійснення державної влади

Аргументовано, що АПЗ має самостійну субстратну (адміністративно-правові норми); організаційну (модель побудови публічних адміністрацій загальної та спеціальної компетенції); функціональну (реалізує регулятивну й контрольну функції) і субстанціальну (сукупність стратегічних та економічних інтересів держави та територіальних громад, які охороняються) складові.

АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики - це сукупність відповідних адміністративно-правових норм та інших адміністративно-правових засобів, спрямованих на досягнення публічними адміністраціями публічного інтересу щодо розвитку та ефективного функціонування ринку сонячної електроенергії в Україні, гарантування реалізації прав, свобод та законних інтересів громадян та юридичних осіб, територіальних громад та належного рівня захисту цих прав, у разі їх порушення, мінімізації наслідків руйнування енергетичної інфраструктури.

До ключових ознак АПЗ досліджуваних відносин, окрім типових, таких як об'єкт, суб'єкти, система норм та адміністративні відносини, а також гарантії і засоби реалізації, - нами додано, також, публічний інтерес та мета.

Відповідно загальним об'єктом АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики виступатимуть суспільні відносини, що виникають в процесі виробництва та реалізації сонячної електроенергії та врегульовані нормами адміністративного права. До суб'єктів АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики відносимо наступні види учасників:

- 1) Публічні адміністрації органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які наділені відповідними повноваженнями у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії та здійснюють виконавчо-розпорядчу діяльність у сфері публічного управління досліджуваною сферою. При цьому, окрім інституційних ознак публічні адміністрації здійснюють функції та завдання процедурного та контрольного характеру;
- 2) Громадські організації, підприємства, установи та організації, які за своїми статутними завданнями та цілями діяльності здійснюють виробництво та реалізацію сонячної електроенергії, або сприяють (у т.ч. фінансують) проекти з генерації;
- 3) Фізичні особи, що реалізували спеціальну правосуб'єктність у сфері генерації сонячної енергії, здійснюють виробництво та реалізацію сонячної електроенергії.

Система норм АПЗ у сфері сонячної енергетики – це сукупність адміністративно-правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері управління процесом виробництва та реалізації сонячної електроенергії та визначають порядок реалізації владних повноважень суб'єктами АПЗ. Серед вказаних норм особливо місце відводимо положенням, що визначають особливості здійснення процедур допуску до ринку сонячної електроенергії та контролюють дотримання умов генерації та реалізації сонячної електроенергії. Вказана сфера нормативного регулювання на інституційному рівні забезпечує функціонування системи публічного управління, на рівні ліцензійного та процедурного забезпечення формує цілісну систему нормативних, організаційних, управлінських та процедурних заходів, спрямованих на створення необхідних умов для реалізації прав і обов'язків учасників ринку сонячної електроенергії, створює систему інституційних, процесуальних та організаційних гарантій розвитку ринку сонячної генерації та реалізації прав і свобод громадян та захисту публічних інтересів держави.

Адміністративні відносини АПЗ у сфері сонячної енергетики - це врегульовані адміністративно-правовими нормами суспільні відносини. Вони виникають в процесі ліцензування діяльності виробників сонячної електроенергії, контролю за якістю та безпечністю процесу виробництва та реалізації, диверсифікації процесів виробництва сонячної електроенергії, стимулювання поглиблення сфер реалізації відповідного ринку та його розвитку, забезпечення реалізації прав та свобод громадян. Ці відносини передбачають взаємодію суб'єктів АПЗ (публічних адміністрацій, їх посадових осіб, громадян та юридичних осіб) з об'єктами АПЗ та між собою з метою реалізації публічних інтересів у сфері сонячної енергетики.

Наявність публічного інтересу в АПЗ сфері сонячної енергетики означає, що законодавчо визначені потреби та інтереси значної кількості фізичних та юридичних осіб, мають бути захищені та реалізовані за допомогою інструментів публічної адміністрації. Це передбачає, що органи публічної влади зобов'язані діяти в інтересах суспільства, територій, громад,

фізичних та юридичних осіб, забезпечуючи їх добробут, безпеку та інші важливі суспільні потреби, пов'язані із ринком електроенергії. Об'єктивно в умовах воєнної агресії та системних атак на енергетичну інфраструктуру, - питанням національної безпеки постає аспект альтернативної генерації та розподілу сонячної електроенергії споживачам по всій території країни, особливо в територіях, що наближені до РФ та лінії фронту. Однозначно, публічним інтересом має бути здешевлення вартості енергоносіїв.

Відповідно, метою АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики постає досягнення реального стану реалізації публічного інтересу суб'єктами АПЗ.

АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики передбачає гарантії та засоби, що забезпечують реалізацію прав, свобод та законних інтересів громадян та юридичних осіб, територіальних громад, а також ефективне функціонування публічних адміністрацій та інших суб'єктів публічного управління на ринку сонячної електроенергії. Ці гарантії включають як загальні (економічні, соціальні, політичні), так і спеціальні (правові) заходи, спрямовані на захист прав та свобод, а також на забезпечення виконання обов'язків у сфері адміністративно-правових відносин у сфері сонячної енергетики.

Зазначені вище ознаки дають можливість сформулювати поняття та особливості АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики в Україні. АПЗ досліджуваної сфери має багатокомпонентний характер. АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики постає як складна юридична конструкція, що включає нормативне регулювання, практичну діяльність публічних адміністрацій. Воно містить інституційні, процесуальні та організаційні гарантії та засоби, що забезпечують реалізацію прав, свобод та законних інтересів громадян та юридичних осіб, територіальних громад, а також ефективне функціонування публічних адміністрацій та інших суб'єктів публічного управління на ринку сонячної електроенергії. Сприяє уніфікації процедур допуску до енергетичного ринку суб'єктів генерації через механізми ліцензування та контролю.

1.2. Завдання, принципи та форми адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики

Державна політика у сфері сонячної енергетики реалізовується через законодавчо врегульовану діяльність публічних адміністрацій щодо забезпечення оптимального механізму упорядкування, закріплення реалізації захисту та охорони суспільних відносин, пов'язаних із виробництвом, розподілом, збереженням та реалізацією сонячної електроенергії.

За останній час у досліджуваній сфері сформовано та продовжує формуватися відповідний адміністративно-правовий механізм. Досліджуючи особливості та ознаки адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики, було визначено особливу роль у структурі його елементів мети такого забезпечення.

Правове регулювання відносин в суспільстві має на меті формування відповідної моделі поведінки їх учасників, або упорядкування та прогресивний розвиток відповідних суспільних відносин. При цьому мета є лише передумовою будь-якої діяльності, необхідною для її здійснення. При досягненні мети вирішується певне коло завдань. Від того, наскільки лаконічно та точно сформовані завдання, залежить якість правового регулювання. Іншими словами, завдання обумовлюють модель правового регулювання та визначають його структур та зміст.

В теорії адміністративного права сформовано поняття його завдань. Завдання адміністративного права становлять собою сукупність напрямів, у межах яких досягається його мета. З огляду на сформульовану мету адміністративного права, його завданнями є такі: 1) конкретизація прав та свобод приватних осіб, які можуть реалізовуватися у сфері публічного адміністрування (реалізація конституційної формули «утвердження прав і свобод людини»); 2) формування досконалих механізмів реалізації прав та свобод людини і громадянина у сфері публічного адміністрування (реалізація конституційної формули «забезпечення прав і свобод людини»); 3) уніфікація та закріплення на законодавчому рівні процедур прийняття юридичних актів

суб'єктами публічної адміністрації; 4) поліпшення механізмів контролю інституцій громадянського суспільства за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації; 5) удосконалення інституту юридичної відповідальності суб'єктів публічної адміністрації [45, с. 60].

Об'єктивно, перелік завдань, які вирішуються за рахунок норм адміністративного права, не є стабільним та вичерпним, а отже може змінюватися залежно від стану розвитку українського законодавства, уніфікації та реформування моделі функціонування публічних адміністрацій, розвитку рівня правосвідомості населення країни, в сучасних реаліях – від ходу військових дій на території України внаслідок агресії рф.

Загальні завдання АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики в Україні ще не були предметом комплексного дослідження вітчизняних юристів-адміністративістів. В той же час, науковцями (зокрема, М. Ю. Веселовим, Ю. О. Корольовим, Х. М. Марич, У. М. Плекан, Є. В. Речіць, Д. В. Смерницьким, Т.А. Шумейком, Ю. М. Шишкою та ін.) вже надавався критичний аналіз завдань інших правових механізмів, процесів та юридичних явищ у цій сфері. На основі цього, а також, приймаючи до уваги сутність державної політики у сфері альтернативної енергетики, вважаємо за можливе сформулювати узагальнену та актуальну наукову думку про комплекс загальних завдань адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики в Україні.

1. Як зазначалося, окремі проблеми формування та реалізації завдань з питань, що є суміжними із досліджуваними, розкриваються у працях окремих науковців. Так, Х. Марич, досліджуючи мету та завдання адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки в Україні, оперуючи Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 року, який на сьогодні втратив чинність [46], визначав завдання, через які мали бути досягнуті відповідні цілі [47, с. 119-120]. Варто відзначити, що окремі із вказаних завдань є дотичними до досліджуваної нами проблематики та можуть

формувати перелік відповідних цілей адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики, адже поруч із питаннями енергозаміщення, вирішення проблем екологічного характеру в міжнародній практиці впровадження альтернативних джерел стоять серед першочергових.

На нашу думку, серед наведених науковицею завдань, актуальними в рамках нашого дослідження будуть наступні:

- розроблення основних засад (стратегії) державної політики, програм, планів з питань сталого розвитку, зміни клімату, формування екомережі, захисту територій і населення від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру тощо;
- впровадження нових та вдосконалення наявних інструментів забезпечення екологічної безпеки;
- вдосконалення системи запобіжних заходів та забезпечення здійснення комплексу заходів реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру;
- формування нових фінансово-економічних основ забезпечення екологічної безпеки.

Об'єктивно, сучасна світова модель альтернативної енергетики формувалася під впливом Конвенції ООН про довкілля (1992 р.) в Ріо-де-Жанейро, аналіз якої було проведено у попередньому підрозділі дисертаційного дослідження.

У зв'язку із цим, варто зауважити, що за період незалежності сформувалися підходи авторів – учених в галузі природоресурсового права, які в своїх працях пропонують суспільні відносини із використання альтернативних джерел енергії включати до предмета цієї підгалузі екологічного права. Так, у 2005 році Л.О. Бондар стверджував про сформованість у природоресурсовому праві самостійного інституту альтернативних джерел енергії [48, с. 340]. Згодом, вказана концепція була розкритикована в роботі О.Б. Кишко-Єрлі. Авторка розрізняє альтернативні джерела енергії та ВДЕ, адже ВДЕ, є складовою альтернативних джерел.

Відповідно, правові норми, які регулюють суспільні відносини із використання ВДЕ, утворюють окремий інститут природоресурсового права. Відповідно, вказує на наступні завдання виокремленого інституту правового забезпечення: цільне, комплексне врегулювання відповідних суспільних відносин, і в якості висновків пропонує та виділяє в його межах окремі субінститути правового регулювання кожного окремого виду ВДЕ [49, с. 253-254]. З урахуванням інноваційного розвитку відносин у сфері альтернативної енергетики на сучасному етапі можна погодитися із вказаною позицією, адже у нас сьогодні формується полігалузевий інститут сонячної енергетики.

Надаючи аналіз сфери ринку зелених облігацій Н.О. Штода, згадує про першочергові завдання у сфері його адміністративно-правового забезпечення [21, с. 146-147]. Варто відзначити, що на момент написання вказаної праці питання впровадження в обіг зелених облігацій було дуже актуальне, і 23 лютого 2022 року прийнято відповідну Концепцію розвитку [50]. Проте, із початком військової агресії рф вона залишилася нереалізованою, відповідно окреслені завдання невиконаними. У той же час, варто зауважити, що це одна із перших наукових розробок у сфері альтернативної енергетики, що знайшла своє втілення через нормотворчу роботу та набула реалізації через прийняття нормативного акту.

Актуальною в контексті дослідження завдань та принципів адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики є узагальнення, здійснені Ю.В. Ващенко. Авторка зазначає, що завдання забезпечення доступу до сучасних енергетичних послуг належить до найважливіших завдань сучасної держави, а енергетична безпека людини, як зазначено вище, є однією з важливих складових енергетичної безпеки держави. Як відомо, збалансування інтересів суб'єктів господарства, споживачів, суспільства та держави належить до основних цілей державного регулювання у певних сферах економіки. При цьому чільне місце серед принципів та основних завдань енергетичного регулятора посідає захист прав споживачів [8]. Безперечно, належне енергопостачання створює умови для

ефективної реалізації більшості прав та свобод людини і громадянина. Враховуючи модель адміністративно-правового забезпечення відповідні завдання мають виконуватися відповідними публічними адміністраціями за активної участі інститутів громадянського суспільства. Іншими словами, вирішення питання аналізу завдань у досліджуваній сфері можливе через аналіз напрямків діяльності, що здійснюються публічними адміністраціям у відповідній галузі за участі громадських рад та громадських організацій [51].

У цьому контексті цікавим видається підхід Т.А. Шумейка до формування актуальної наукової думки щодо системи загальних завдань адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні [52]. Автор надає класифікацію загальних завдань у сфері обігу зброї, наголошуючи на необхідності законодавчо розмежувати систему завдань та функцій державної служби, оскільки ці поняття, будучи близькими (наприклад, і завдання, і функції публічної та приватної служби) «сутнісним чином вказують на те, що саме повинні робити службовці, досягаючи мети існування цієї служби», не є тотожними.

Поширеним у науковій літературі є підхід, за яким до завдань адміністративно-правового регулювання відповідних відносин відносять ті напрямки, що виконуються відповідними публічними адміністраціями, які прямо закріплені у відповідному законі (підзаконними актами). У цьому контексті у межах даного дослідження нас цікавить діяльність Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) та завдання, що відповідно до положення покладені на неї [53]. Відповідно до п. 7 ч. 3 ст. 3 Закону України “Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг” від 22.09.2016 р. № 1540-VIII, перед цим державним органом стоїть завдання щодо сприяння упровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії та захисту НПС [54]. Основними завданнями Регулятора є: 1) забезпечення ефективного

функціонування та розвитку ринків у сферах енергетики та комунальних послуг; 2) сприяння ефективному відкриттю ринків у сферах енергетики та комунальних послуг для всіх споживачів і постачальників та забезпечення недискримінаційного доступу користувачів до мереж/трубопроводів; 3) сприяння інтеграції ринків електричної енергії з відповідними ринками інших держав, зокрема в рамках Енергетичного Співтовариства, співпраці з Радою регуляторів Енергетичного Співтовариства, Секретаріатом Енергетичного Співтовариства та національними регуляторами енергетики інших держав; 4) забезпечення захисту прав споживачів товарів, послуг у сферах енергетики та комунальних послуг щодо отримання цих товарів і послуг належної якості в достатній кількості за обґрунтованими цінами; 5) сприяння транскордонній торгівлі електричною енергією та природним газом, забезпечення інвестиційної привабливості для розвитку інфраструктури; 6) реалізація цінової і тарифної політики у сферах енергетики та комунальних послуг; 7) сприяння впровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії та захисту НПС; 8) створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розвиток ринків у сферах енергетики та комунальних послуг; 9) сприяння розвитку конкуренції на ринках у сферах енергетики та комунальних послуг; 10) інші завдання, передбачені законом.

Враховуючи відчутний брак наукових розробок проблем формування та реалізації завдань адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики, використання законодавчого підходу до формування відповідних завдань є безпомилковим та прагматичним, і буде містити чіткі вихідні позиції для подальшого розвитку відповідного питання.

Загальна декларація прав людини гарантує кожній людині право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній сферах за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави [55]. Об'єктивно,

реалізація більшості прав людини у зазначених сферах в сучасних реаліях неможлива без доступу до енергії.

Зокрема Конституційні гарантії, передбачені Розділом 2 Конституції України мають реалізацію переважно за рахунок доступу до енергії, зокрема у сферах забезпечення права на життя і здоров'я (стаття 27), права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (стаття 48), права на безпечне для життя і здоров'я довкілля (стаття 50). Наявність ефективного енергозабезпечення є гарантією реалізації, зокрема, права на підприємницьку діяльність (стаття 42), права на працю (стаття 43), права на відпочинок (стаття 45). Так само неможливим стане ефективне здійснення права на освіту (стаття 53), свободи літературної, художньої, наукової і технічної діяльності (стаття 54), тощо [56].

Адміністративно-правове забезпечення включає як діяльність державних структур, так і діяльність громадянських інституцій, взаємопов'язаних орієнтацією на єдину ціль, але властивими їм методами та способами. Тому, ще одним важливим завданням адміністративно-правового забезпечення є залучення громадськості та розширення її участі у вирішенні проблем, з одного боку, а з іншого – формування механізму обов'язкового залучення до управління суспільними процесами органів громадського управління.

На завершення аналізу та задля формування проміжного узагальнення щодо природи завдань адміністративно-правового забезпечення наведемо позицію І.М. Шопіної. Авторка констатує, що завданням для адміністративно-правового забезпечення є узагальнення потреб та інтересів громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності, територіальних громад та окремих громадян. В такому контексті завданням держави є створення або зміна умов за допомогою правових інструментів, що дозволять найбільш ефективно досягти поставлених цілей цих суб'єктів» [57, с. 143].

Наведений вище аналіз, дає підстави стверджувати, що загальні завдання адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики в Україні є наперед визначеними шляхами досягнення мети цього

правового механізму, що є типовими (застосовуються в процесі досягнення мети різних адміністративно-правових механізмів) й створюють сприятливі умови для діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики (публічних адміністрацій), а також визначаючи критерії, зважаючи на які здійснюється контроль і нагляд за діяльністю вказаних суб'єктів.

Соціально-правове значення зазначених завдань виявляється в тому, що всі вони лише в сукупності сприяють тому, щоб адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері сонячної енергетики: по-перше, був органічною частиною правової системи України; по-друге, міг належним чином функціонувати, досягаючи мети створення та функціонування цього правового механізму. Особливого значення зазначені завдання набувають в контексті того, що вони уможлиблюють, також, виконання комплексу спеціальних і особливих завдань досліджуваного механізму адміністративно-правового забезпечення. Їх реалізація сприяє забезпеченню конституційних гарантій та прав громадян у різних сферах. Відповідно, забезпечення доступу до стабільної та доступної електроенергії (соціальноорієнтованого тарифу) належить до найважливіших завдань сучасної держави.

Наступною важливою категорією теоретико-практичного характеру є принципи, що визначають або впливають на засади адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

А.М. Колодій, розглядаючи принципи права, формулює їх як відправні ідеї, що являють собою основні закономірності та підвалини існування як держави, так і самого права [16]. З точки зору теорії права, принципи права можна визначити як вихідні засади та ідеї, які вказують на характер і суть права, а також виступають важливими юридичними вимогами, що націлені на регулювання поведінки суб'єктів права [58]. Принципи права є важливою складовою частиною правового регулювання, оскільки вони формують підстави для дії правових норм і визначають основні цінності, на яких

будується система права. Водночас, Т.В. Мусієнко, досліджуючи принципи державної політики в сфері альтернативної енергетики, вказує, що це основні правила і об'єктивні закономірності, що визначають діяльність органів державної влади, які сприяють розвитку цієї галузі та забезпечують її стратегічне зростання [59, с. 404].

У свою чергу, Д.В. Молдованов пропонує за основу класифікації правових принципів у сфері альтернативної енергетики на види брати законодавчий критерій та юридичну силу нормативно-правових актів. На його думку, згідно цієї класифікації, принципи можна поділити на: 1) закріплені в Конституції України, зокрема такі основоположні принципи, як незалежність правосуддя, народний суверенітет, принцип правової держави; 2) закріплені в кодексах та законах України, наприклад, в Законі України «Про ринок електричної енергії», що містить принципи енергетичної безпеки, забезпечення безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики, баланс між попитом і пропозицією енергії; 3) закріплені в підзаконних нормативно-правових актах, що визначають більш специфічні правові регулювання на рівні підзаконних актів [60, с. 46-47].

У свою чергу В.М. Косович пропонує в якості критеріїв використовувати рівень та значення принципів у досліджуваній сфері. На його думку, найвищий рівень займають загальні принципи, до яких належать принципи верховенства права, законності, свободи, рівноправності, гуманізму, соціальної справедливості та інші універсальні принципи, що застосовуються до всіх правовідносин, включаючи сферу альтернативної енергетики [61, с. 44]. Після загальних принципів ідуть галузеві принципи, які є основою для адміністративного права і мають стійкий характер у науці. Адміністративісти визнають їх як вихідні засади, що визначають функціонування адміністративного права та взаємодію між суб'єктами публічної адміністрації. Вони включають в себе об'єктивно зумовлені стабільні вимоги, що забезпечують права, свободи та законні інтереси

громадян, а також ефективне функціонування громадянського суспільства та держави [62, с. 29].

Деякі вчені виокремлюють спеціальні принципи адміністративного права, які є конкретизацією загальних принципів для окремих інститутів адміністративного права, таких як принципи державної служби, принципи адміністративної відповідальності, принципи адміністративного процесу тощо. Це дозволяє узагальнити нормативні вказівки, що визначають специфіку адміністративного регулювання [63, с. 80].

Як зазначалося, у науці адміністративного права наявні дослідження теоретико-правових засад альтернативної енергетики. В статті 1 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» засади політики визначаються як принципи та пріоритети державної політики у відповідній сфері [64].

Таким чином, теоретичну зацікавленість матиме визначення як принципів, так і засад адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики, як компонентів його механізму. Науковці у сфері публічного права, ґрунтуючись на положеннях ст.ст. 85, 92 Конституції України, наголошують на тому, що засади державної політики визначаються у законах, які формують державну політику та закріплюють основоположні принципи правового регулювання суспільних відносин в окремій сфері або в цілому. Так, І. Берназюк до основних засад політики включає принципи, пріоритети, гарантії, суб'єктів реалізації державної політики та їх функції [65, с. 180].

Юридично сформовані та статтею 3 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» нормативно закріплені засади державної політики у сфері альтернативних джерел енергії, що дотичні відповідно і для сфери виробництва та реалізації сонячної електроенергії. Вказані засади є набором пріоритетів державної політики різногалузевого спрямування (фінансового, екологічного, господарського тощо) при виробництві та реалізації сонячної електроенергії. Варто акцентувати увагу на тому, що з періоду 2003 року

вказані засади не змінювалися [27]. Можемо припустити думку, що в момент формування механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері альтернативних джерел енергії саме вказані аспекти державної політики були пріоритетними. Проте, на сьогодні, не мінімізуючи вказані складові державної політики, варто відзначити необхідність перегляду вказаних пріоритетів подальшого розвитку галузі.

У колективній роботі присвяченій державній політиці, О.О. Рафальський характеризує принципи, що визначають державну політику як основоположні правила діяльності органів, інститутів і людей з управління суспільними процесами, що ґрунтуються на знанні законів функціонування та розвитку соціуму. Принципи державної політики поділяються на загальні (універсальні) та галузеві (специфічні). Універсальні принципи застосовуються в усіх видах державної політики, які мають загальний зміст. До них відносять: об'єктивність; конкретність; оптимальність; зворотні зв'язки; відповідність юридичним нормам та ін. Галузеві принципи діють в управлінні окремими сферами суспільства або застосовуються лише в державній політиці, політиці політичних партій та громадсько-політичних організацій [66].

Регулярні атаки на енергосистему, та як наслідок знищення її об'єктів, обумовлюють необхідність формування державницьких підходів до захисту енергосистеми (об'єктів генерації та розподілу електроенергії). Проте, це не є предметом нашого дослідження. У той же час, реструктуризація енергоринку та нарощення обсягів виробництва сонячної електроенергії постає пріоритетним завданням для країни в цілому, окремих територій, підприємств, домогосподарств і громадян. Зменшення вартості (мінімізація тарифного навантаження на бізнес) енергоносіїв матиме в перспективі особливе значення на доступності товарів та послуг, у тому числі комунальних. Статистика під час війни, справа відносна. Проте, вже є цифри, за якими понад 70% населення неплатоспроможне в питаннях оплати комунальних платежів у зимовий період, особливо, коли домогосподарства спроектовані таким чином, що

основним енергоносієм є електроенергія (опалення, гаряча вода, побутові послуги та сервіс). Кредиторська заборгованість за енергоносії по державі станом на початок 2026 року сягає сотні млрд. грн. За комерційного тарифу для бізнесу у 748,16 грн/МВт·год (для ВАТ «Кіровоградобленерго» без урахування податку на додану вартість)[67], тенденції до покращення не спостерігаються. Якщо перевести у зрозумілий для пересічного громадянина порядок цифр – це 20 грн. на кВт/год. (прогноз по вартості тарифу на 2027-2028 рр. тільки на зростання) [68]. Для розуміння проблематики, можна навести приклад: робота середньостатистичного обігрівача (2 кВт) за 10 годин (тривалість нічного часу) за такою вартістю складатиме 400 грн.

Таким чином, для переважної більшості громадян України та для великої частини бізнесу подібні тарифи є надмірним фінансовим навантаженням, зменшення якого є вкрай важливим для суспільства. Прикладом можуть стати навчальні заклади, значна частина яких працює онлайн (у т.ч. через тарифний тягар).

Отже, в умовах воєнного часу актуальним є перезавантаження державної політики у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії в контексті багатьох аспектів функціонування цього важливого сегменту енергоринку. Відповідно, потребують перегляду як засади політики у галузі, так і принципи та пріоритети державної політики у сфері.

Зазначимо, що виокремлюють два способи об'єктивізації, закріплення принципів: перший – формальне (нормативне) закріплення у тексті правових актів; другий – формування на рівні правосвідомості правничої свідомості (без зовнішнього матеріального вираження) [61, с. 41]. Штода Д.О. застосовує другий спосіб. Науковиця виокремлює два основні принципи у сфері адміністративно-правового регулювання альтернативних джерел енергії, зокрема і сонячної, а саме: принцип спрямованості на забезпечення енергетичної безпеки та принцип врахування в адміністративно-правовому регулюванні міжнародних вимог та стандартів, міжнародної взаємодії [21].

Натомість, Молдованов Д.В., шляхом аналізу Закону України «Про енергозбереження» та Енергетичної стратегії України на період до 2030 року пропонує виокремити принципи, що витікали із чинних на той час положень Стратегії та Закону [60]. Проте, вказані нормативно-правові акти втратили чинність, і подана автором класифікація може бути використана виключно для наукового співставлення ретроспективного аналізу.

В контексті аналізу принципів адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики зазначимо, що на теоретичному рівні вказане питання не розроблено. На законодавчому рівні, принципи представлені фрагментарно, не системно, і торкаються окремих елементів досліджуваних відносин. Іншими словами, в системі законодавства про альтернативну енергетику не вистачає спеціальних нормативно-правових актів щодо регулювання виключно сонячної енергетики, і не відбувається принципових змін у зв'язку із введенням правового режиму воєнного стану. На сьогодні, адміністративно-правове забезпечення сонячної енергетики має подекуди фрагментарний та непослідовний характер. Відповідно, питання формування галузевих принципів залишається актуальним.

Закон України «Про альтернативні джерела енергії» взагалі не оперує терміном принцип, а лише засади. На відміну від згаданого закону законодавство про ринок електричної (в редакції 2017 року) в частині АПЗ оперує низкою відповідних принципів. Зокрема, відповідно до частини 12 статті 2 згаданого закону рішення (заходи) суб'єктів владних повноважень, прийняті на виконання норм цього Закону, мають прийматися на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення, відповідати меті, з якою повноваження надані, бути обґрунтованими, відповідати принципам неупередженості, добросовісності, розсудливості, пропорційності, прозорості, недискримінації та своєчасності [27].

Окрему увагу законодавець присвятив й принципам функціонування ринку електричної енергії. І хоча вони націлені на весь ринок електричної

енергії, окремі із них стосуються в цілому і безпосередньо відносин із виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

Зокрема, принципи, згадані в п.п. 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 15 частини 2 статті 3 Закону України «Про ринок електроенергії» можуть стати вихідними ідеями та пріоритетними напрямками розвитку ринку сонячної електроенергії та реалізовані в проектованому перспективному законодавстві в галузі.

Так, принципи забезпечення енергетичної безпеки (п.1), забезпечення безпеки постачання електричної енергії споживачам, захисту їхніх прав та інтересів (п. 2), створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики (п. 3) об'єктивно відображають стан відносин в енергетичній сфері в сучасних умовах воєнної агресії.

Принцип енергоефективності та захисту НПС (п. 7), сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики (п. 8), добросовісної конкуренції (п. 9), рівності прав на продаж та купівлю електричної енергії (п. 10) є елементами пріоритетного розвитку галузі сонячної енергетики. Вказане твердження сформовано через те, що вказані принципи залишаються наразі лише декларованими в положеннях вказаної статті.

Принцип недискримінаційного ціно- та тарифоутворення, що відображає економічно обґрунтовані витрати (п. 15), на наше переконання потребує перегляду, і справедливої переоцінки. Об'єктивно, ціно- та тарифоутворення потребує глибинного перегляду. При цьому, позиція учасників правовідносин у сфері буде кардинально протилежною, за низки причин та обставин і передумов, що мали місце в історії становлення ринку електроенергії. В умовах формування енергоринку новоутвореної незалежної держави (коли все належало народу України – 1991-1992 роки), сумнівних процесів приватизації (як сегментів енергетичної галузі так і обласних енергетичних кампаній), корупційних скандалів довкола Енергоатому (аля МіндічГейту, ін. [69]), захоплення Запорізької АЕС військами РФ під час початку повномасштабного вторгнення у 2022 році та нищівних атак на енергоструктуру країни по всій державі, питання цін та тарифів на енергоносії

є, і чим далі, то все більше стає, м'яко кажучи, проблемним для всіх суб'єктів відносин у галузі.

Вважаємо, що принципом недискримінаційного ціно- та тарифоутворення має стати не тільки ідея, яка вирує в кабінетах публічних адміністрацій. Мова йде про формування тарифної політики за поліаспектних умов, серед яких: 1) наближення тарифів на електроенергію до європейських, аби на виконання іншого принципу наблизити фінансово-економічні показники енергоринку до європейських з метою інтеграції ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях до європейського (пункт 17 частини 2 статті 3 Закону); 2) прирівняння вартості тарифу для населення та промислових споживачів; 3) збільшення надходжень до Державного бюджету. Подібні позиції є об'єктивними та державо-центристськими. Проте, для виконання подібних завдань необхідно чітко розуміти стан суспільних справ, особливо в питаннях доходів населення та спроможності забезпечувати тарифи. Хоча, в частині вартості тарифу на електроенергію для промислових абонентів, національний енергоринок випередив по ціні деякі країни Європи.

На нашу думку, має панувати інша ідея при реалізації зазначеного принципу, - максимальна мінімізація вартості тарифу, без зниження інвестиційної привабливості ринку. На думку експертів, саме альтернативна енергетика, і у першу чергу, - сонячна, спроможні реалізувати вказану концепцію в комплексі.

Таким чином, можемо сформулювати поняття принципів, які закріплені в законодавстві про ринок електричної енергії, який є самостійним та ефективним компонентом системи законодавства про сонячну електроенергію. Принципами законодавства про ринок сонячної електроенергії є система закріплених в Законі України «Про ринок електричної енергії» комплекс ідей та засад, з яких виходив законодавець при реформуванні ринку електроенергії в Україні з мінімальною часткою у ньому енергії, виробленої з енергії сонячного випромінювання. При цьому, вказані

принципи є важливими складовими формування засад державної політики у сфері сонячної енергетики, серед яких важливими на сьогодні є:

нарощування обсягів виробництва та споживання енергії, виробленої з енергії сонячного випромінювання;

науково-технічне забезпечення розвитку сонячної енергетики, популяризація та впровадження науково-технічних досягнень у цій сфері (на рівні територіальних громад, підприємств та домогосподарств), підготовка відповідних фахівців у вищих та середніх навчальних закладах;

залучення вітчизняних та іноземних інвестицій і підтримка підприємництва у сфері сонячної енергетики, в тому числі шляхом розробки і здійснення загальнодержавних і місцевих програм розвитку альтернативної енергетики;

доступність сонячної електроенергії для населення країни.

Розглянувши правові принципи, закріплені в законодавстві, що регулює відносини у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії, було встановлено їх значну роль для формування вихідних засад, ідей та пріоритетів системи функціонування сонячної енергетики.

АПЗ як здійснення цілеспрямованого впливу публічної адміністрації на його об'єкт, втілюється у відповідній формі. Варто відзначити, що належне наукове вирішення проблем, пов'язаних з формами публічного адміністрування, набуває все більшого значення, оскільки ефективність публічного управління обумовлюється не тільки адекватністю методів управління з урахуванням особливостей об'єкта, але й значною мірою залежить від форм публічно-управлінської діяльності. Об'єктивно, наявна безпосередня залежність між станом наукового опрацювання проблем, пов'язаних з формами публічної діяльності публічних адміністрацій та процесом безпосередньої реалізації державної політики як у цілому, так і в окремих її сферах. Саме тому проблема удосконалення форм публічної діяльності не може бути вирішена без ґрунтовного, всебічного дослідження форм такої діяльності, особливостей їх застосування та АПЗ з урахуванням

специфіки кожної сфери публічного управління.

Мета даного підрозділу полягає в тому, щоб визначити та класифікувати форми АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики в Україні.

Враховуючи важливість публічного адміністрування для забезпечення національної енергетичної безпеки, стабільності ринку електроенергії, реалізації прав, свобод та інтересів територіальних громад, фізичних та юридичних осіб, одним з напрямків підвищення ефективності діяльності публічних адміністрацій у сфері сонячної енергетики є вдосконалення форм діяльності їх посадових осіб. Не викликає дискусії твердження, що своєчасне та адекватне підвищення дієвості використовуваних уповноваженими публічними адміністраціями форм АПЗ сприятиме успішному виконанню поставлених перед ними завдань.

Питання форм адміністративної діяльності є широко дослідженою категорією в науці адміністративного права. Так, форми В.Б. Авер'яновим, М.І. Ануфрієвим, О.М. Бандуркою, Ю.П. Битяком, С.В. Ващенком, І.П. Голосніченком, Н.І. Золотарьовою, А.Т. Комзюком, В.К. Колпаковим, М.І. Мельником, В.І. Оліфером, В.П. Петковим, В.Г. Петровим, А.В. Рум'янцевою-Козовник, Ю.С. Шемшученком, М.К. Якимчуком та іншими.

Ю.П. Битяк, визначаючи форми адміністративної діяльності, зауважує, що це адміністративно-правові засоби, за допомогою яких спеціалізовані органи реалізують завдання та функції, покладені на них. Саме в межах адміністративної діяльності відбувається практична реалізація адміністративно-правових засобів [70, с. 29-30]. Науковець А.В. Рум'янцева-Козовник, розглядаючи діяльність органів системи Міністерства внутрішніх справ, зазначає, що адміністративна діяльність цього органу реалізується у трьох основних формах, а саме оперативно-розшуковій, адміністративній і кримінально-процесуальній [71, с. 120-121]. В.Г. Петров деталізує зазначену вище позицію, вказуючи, що формами адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів є сукупність адміністративних дій, за допомогою яких здійснюються повноваження та функції правоохоронних органів під час

адміністративної діяльності, кінцевим результатом здійснення яких є забезпечення основоположних прав і свобод громадян, а також боротьба з правопорушеннями, їх профілактика та попередження [72, с. 446].

Проте, проблема визначення, класифікації та ефективної реалізації форм АПЗ на теоретичному рівні є досить невивченим, певною мірою розмитим через відсутність ґрунтовних наукових розробок, а окремі існуючі наукові доробки стосувалися зазвичай лише окремих вузьких сфер діяльності органів виконавчої влади. Важливість з'ясування проблеми дослідження форми АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики підтверджується тим, що аби з'ясувати та показати, що таке діяльність, ми маємо дослідити всі форми діяльності та відобразити їх у взаємозв'язку.

С.Я. Вавженчук зазначає, що «форму можна розглядати як через матеріальний, соціальний аспекти, так і через призму філософії. У філософській площині форма відображає внутрішній зв'язок і спосіб, організації, взаємодії елементів і процесів явища як між собою, так і з зовнішніми умовами. З огляду на філософське знання форма є похідною від змісту й одночасно виступає як активне начало по відношенню до змісту, наділена високою самостійністю та незалежністю, і, по-перше, організовує та виражає зміст, а по-друге, ніби утримує явище та його зміни у певному якісному стані [73, с. 259]. Отже, форма виробництва та реалізації сонячної електроенергії є похідною від явища ринку сонячної електроенергії, оскільки представляє собою зовнішній прояв цього явища. Але при цьому форма виробництва та реалізації сонячної електроенергії передбачає в собі внутрішню організацію такого ринку сонячної електроенергії та порядок його функціонування.

Під формою захисту суб'єктивних прав класично розуміється - встановлений законом комплекс організаційних заходів, спрямованих на відновлення або захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав та інтересів, що здійснюються уповноваженими органами або самим уповноваженим суб'єктом. Це може включати як юрисдикційні (через суди,

інші органи державної влади), так і неюрисдикційні (самозахист, інші способи, не пов'язані з державною владою) форми. На це важливо звернути увагу, оскільки саме цей аспект, тобто обмеженість певних заходів та способів виробництва та реалізації сонячної електроенергії є єдиним правовим режимом, є аргументом для доцільності взагалі вивчення та виділення форм АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики. Виокремлюючи форми, ми тим самим даємо певну загальну правову характеристику конкретному способу виробництва та реалізації сонячної електроенергії, який змістовно наповнює цю форму, окреслюючи тим самим ті правові можливості, які доступні суб'єктам, що обирають певну форму конкретної діяльності. Вбачається, що такий підхід є найбільш вірним і може бути застосований до визначення форм АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики. Так, адаптуючи науковий доробок С.Я. Вавженчука [73, с. 266] до нашої тематики, зазначимо, що форми АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики поєднують в собі такі елементи як: 1) порядок та умови реалізації повноважень публічними адміністраціями у досліджувальній сфері; 2) особливості діяльності публічних адміністрацій, які реалізують державну політику у сфері сонячної енергетики та на ринку сонячної електроенергії; 3) обсяг прав та обов'язків управнених осіб в правовідносинах, що виникають у зв'язку із виробництвом та реалізацією сонячної електроенергії; 4) способи та методи виробництва та реалізації сонячної електроенергії, що можуть бути застосовані в межах однієї форми; 5) засоби забезпечення законних інтересів сторін вказаних правовідносин; 6) порядок діяльності публічних адміністрацій для створення умов щодо забезпечення можливостей виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

З огляду на зазначене вище в даній роботі здійснено спробу розглянути основні форми АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики.

У загальному розумінні, форми АПЗ - це сукупність дій та заходів, які використовуються для реалізації адміністративно-правових норм, регулювання публічних відносин та забезпечення правопорядку. Вказане авторське визначення використаємо як робочий варіант, який у подальшому

буде уточнюватися та доповнюватися, адже у науковій літературі доктринально питання формування поняття категорії форми АПЗ - однозначно не вирішено.

Однак, з урахуванням проведеного аналізу у підрозділі 1.1. проблеми АПЗ галузі, маємо можливість виділити найбільш вагомі та характерні ознаки форми АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики.

Відповідно, форми АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики: формують підґрунтя для практичної реалізації завдань та функцій публічних адміністрацій у сфері енергетики та ринку сонячної електроенергії; є способом вираження сутності їх публічної діяльності; виступають правовою конструкцією нормативного впорядкування діяльності публічних адміністрацій у сфері енергетики та ринку сонячної електроенергії; визначають регламенти та процедури впливу публічних адміністрацій в галузі енергетики та ринку сонячної електроенергії на учасників цих відносин; забезпечують безпосередню реалізацію повноважень публічних адміністрацій в галузі енергетики та ринку сонячної електроенергії; виступають практичним відображенням однорідної діяльності публічних адміністрацій в галузі енергетики та ринку сонячної електроенергії та їх посадових осіб; прямо чи опосередковано закріплюються в нормативно-правових актах, що визначають статус конкретної публічної адміністрації; є відносно самостійними та універсальними; обираються з урахуванням конкретної управлінської ситуації, статусу об'єкта впливу, вимог ефективності та доцільності.

З метою повного та всебічного аналізу закономірностей і процесів АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики, необхідно розв'язати проблему класифікації його форм. Питання класифікації форм АПЗ є дискусійним та залишається малодослідженим.

Публічна діяльність відповідних адміністрацій у сфері сонячної енергетики має здійснюватися саме в тих формах, які забезпечують найбільш оптимальні та раціональні умови для безпосередньої реалізації вказаними публічними адміністраціями своїх завдань і функцій, та реалізації публічного

інтересу в галузі. Аналізуючи існуючі підходи щодо деталізації видів адміністративно-правових форм, варто погодитись із позицією Я.М. Лісойвана, який вказує, що домінуючою на сьогодні є класифікація адміністративно-правових форм за поділом на правові та неправові [74, с. 83]. Проте, й серед інших позицій є доволі раціональні підходи. Зокрема, варта уваги думка М.С. Моїсєєва та інших науковців, які вважають, що поділяти адміністративно-правові форми на суто правові та неправові не зовсім коректно, зважаючи на те, що неправові форми хоча і не спричиняють настання юридичних наслідків, але ж їх здійснення теж базується на правових нормах, відповідно більш доцільно вживати поняття «організаційні форми» для характеристики існуючих неправових форм [75, с. 65].

Відомий у науці адміністративного права вчений І.П. Голосніченко виділяє дві форми адміністративної діяльності правоохоронних органів, а саме правову, що включає в себе діяльність зі складання договорів, ухвалення нормативно-правових актів і проведення інших дій, що мають юридичне значення, і неправову, зокрема організаційну діяльність і функціонування правоохоронного органу [76, с. 104-106].

Використовуючи зазначений підхід до досліджуваних відносин, зазначимо наступні особливості адміністративної діяльності публічних адміністрацій у сфері сонячної енергетики. До правових адміністративних форм належать ті, які спричиняють появу конкретного юридичного результату. Тобто правові форми є юридичними актами, які можуть породжувати, змінювати та припиняти адміністративно-правові відносини у діяльності публічних адміністрацій у сфері енергетики. Відповідно, правові форми діяльності цих уповноважених державою суб'єктів передбачають наступні.

1. Видання актів управління. Публічні адміністрації у сфері сонячної енергетики можуть видавати підзаконні нормативні акти та індивідуальні правові акти.

Серед підзаконних актів варто вказати постанови та розпорядження

Кабінету Міністрів України (Далі – КМУ). Серед прикладів варто вказати на згадувану Енергетичну стратегію розвитку України до 2050, або розпорядження про встановлення тариф на вартість сонячної електроенергії. Відзначаючи особливу роль Регулятора, наведемо приклад реалізації ним повноважень на встановлення потужностей СЕС, тощо. Варто відзначити, що практичне навантаження вказаної форми АПЗ відносин у сфері сонячної енергетики важко переоцінити, адже вказана підгалузь права характеризується саме насиченістю підзаконних нормативно-правових актів. За їх допомогою здійснюється АПЗ значної сери відносин у сфері сонячної енергетики та функціонування ринку сонячної електроенергії.

2. Укладення угод (адміністративних договорів).

Адміністративний договір є важливою формою правового регулювання у сфері публічного адміністрування, що дозволяє суб'єктам адміністрації укладати угоди для вирішення конкретних питань на виконання завдань та функцій. Він виступає інструментом, що сприяє гнучкості та ефективності взаємодії між суб'єктами публічної адміністрації, а також між адміністрацією юридичної особи та фізичними особами. Це договори, укладені між публічними адміністраціями у сфері сонячної енергетики та іншими суб'єктами з метою врегулювання суспільних відносин на ринку сонячної електроенергії (наприклад, договори про приєднання, договори про надання послуг, тендерні, тощо).

Слід зазначити, що термін «адміністративний договір» у чинному законодавстві України вперше визначено Кодексом України про адміністративне судочинство. У п. 16 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України дається його визначення, де адміністративний договір, - спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, що ґрунтується на їх волеузгодженні, має форму договору, угоди, протоколу, меморандуму тощо, визначає взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері і укладається на підставі закону [77].

О.О. Бандурка зазначає, що адміністративний договір має два види ознак: основні та факультативні. До основних віднесено дві ознаки – адміністративну правосуб'єктність та предмет договору. Адміністративна правосуб'єктність є однією з основних ознак адміністративного договору. При цьому в адміністративному договорі органи державної влади, орган місцевого самоврядування є суб'єктом, який реалізує виконавчу владу та наділений владними повноваженнями. Предмет адміністративного договору як інша основна ознака впливає на специфіку договірної регулювання. Інші ознаки сприймаються як факультативні і можуть бути застосовані для додаткової характеристики адміністративного договору [78, с. 91].

В.Р. Біла констатує, що нормативна конструкція поняття адміністративного договору справила значний вплив на теорію договірної регулювання публічних відносин, під час подальшого вдосконалення якої варто виходити принаймні з двох аксіом: 1) адміністративний договір є лише частиною договірних форм регулювання публічних відносин; 2) публічна адміністрація може діяти як у публічно-договірних, так і в приватнодоговірних формах [79, с. 46.].

Таким чином, адміністративний договір є важливим інструментом, що сприяє ефективному та гнучкому управлінню в галузі, а також взаємодії між різними суб'єктами у сфері публічного адміністрування сферою сонячної енергетики.

3. Вчинення юридично значущих дій.

Класично, юридично значущі дії, як адміністративно-правова форма, вважалася способом реалізації публічної адміністрації, що передбачає вчинення дій або бездіяльності, які мають юридичні наслідки.

Відповідно до пункту 3) частини 1 статті 2 Закону України «Про адміністративну процедуру» юридично значуща дія індивідуального характеру є різновидом адміністративний акту, прийнятого (вчиненого) адміністративним органом для вирішення конкретної справи та спрямоване (спрямована) на набуття, зміну, припинення чи реалізацію прав та/або

обов'язків окремої особи (осіб) [80].

На думку А. Антоненко, юридично значущим діям повністю притаманні загальні риси адміністративних актів, якими їх наділяє закон, і вони є однією з форм їх прийняття рівноцінно із рішеннями. Іншими словами, незалежно від того, у якій формі застосовано даний інструмент діяльності публічної адміністрації, дій чи рішень, йому завжди належить єдина сукупність ознак [81, с. 109].

Такі дії можуть включати в себе видання розпоряджень, наказів, внесення інформації до реєстрів, а також інші дії, що змінюють, припиняють або створюють права та обов'язки для фізичних або юридичних осіб. Юридичне навантаження на вказану форму АПЗ у галузі сонячної енергетики є значним. Варто відзначити, що з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» в питаннях процесуальних адміністративно-правових форм відбулася суттєва реформація, що об'єктивно потребує наукового осмислення та переоцінки існуючих підходів до розуміння адміністративно-правових форм та їх класифікації і характеристики по видам.

Проте, нами не ставилося завдання дослідження цього, безумовно, важливого адміністративно-правового аспекту, який трансформувався відповідно до впровадженого та довгоочікуваного законодавства.

Наступними адміністративно-правовими формами є неправові адміністративно-правові форми, тобто ті форми, які безпосередньо не мають юридичного значення, проте складають вагомую частину практичної діяльності публічних адміністрацій у галузі.

Як правило, ці дії спрямовані на обговорення питань, обмін інформацією та координацію дій, але не мають юридичного значення. Прикладом не правових форм можна назвати проведення ревізій, перевірок, збір та обробка інформації (статистичні опитування), дії, спрямовані на накопичення даних, не є правовими, якщо вони не використовуються для прийняття рішень.

1.3. Адміністративно-правовий режим виробництва та реалізації сонячної електроенергії

Інститут адміністративно-правового режиму є широко дослідженою правовою категорією, аналізу якої присвячено праці багатьох учених-адміністративістів, серед яких В.Б. Авер'янов, В.В. Белєвцева, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, Н.В. Коваленко, А.Т. Комзюк, В. Я. Настюк, А.С. Славко, Ю.П. Пацурківський, та інші.

В своєму дослідженні ми не применшуємо вагомість значення та особистий внесок вказаних науковців, лише зауважимо, що, незважаючи на широке закріплення у законодавстві та тривале обговорення у наукових дискусіях, практично, жодне з теоретичних, узагальнюючих положень про адміністративно-правові режими не набуло статусу загальновизнаного. Особливо дискусійними є питання змісту адміністративно-правового режиму, ознак, які дозволяють вирізнити його як правову категорію, його класифікації, тощо.

Адміністративне право як галузь права почало формуватися у XVIII столітті, і разом з ним з'являлися уявлення про різні типи правового регулювання, в тому числі про особливі порядки, які пізніше були названі адміністративно-правовими режимами. Неможливо вказати на один конкретний момент появи терміну «адміністративно-правовий режим», а отже його виникнення пов'язане з розвитком адміністративного права та практикою застосування правових норм у сфері державного управління, що відображає еволюцію адміністративно-правових відносин.

Більшість науковців, використовуючи загально філософські методи дослідження, розглядають поняття «адміністративно-правовий режим» через призму категорії «правовий режим».

Варто зазначити, що в українській мові термін «режим» запозичений з французької - (фр. régime), і має декілька значень, але найчастіше перекладається як «режим», «устрій», «система» або «порядок», та з латинського - (лат. regimen), що перекладається як «державна, уряд».

Термін «правовий режим» все більше визнається однією з найбільш важливих категорій юридичної науки [82, с. 25]. О.Ф. Скакун при розгляді питання правового режиму використала категорію «режим функціонування правової системи» [83, с. 258], що в цілому відповідає первинному етимологічному значенню терміну «правовий режим», винайденому французьким юристом, професором університету м. Бордо Ліоном Дюгі.

В підручнику з теорії держави і права, поширеному в академічному середовищі правників, автори, узагальнюючи виклад матеріалу, вказують, що розглянуті способи, методи та типи правового регулювання дають уявлення лише про його окремі сторони і аспекти. Характеристика ж цих явищ в їх єдності, взаємодії як цілісної системи регулювання досягається за допомогою такої місткої юридичної категорії, як правовий режим. Отже, під правовим режимом розуміють певний порядок правового регулювання, який забезпечується через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів та типів правового регулювання [58, с. 218].

У той же час, Т.О. Карабін критично зауважує подібному погляду, та констатує, що правовий режим не слід зводити до типів правового регулювання, оскільки стирається межа між такими категоріями, призводить до змішування та веде до непридатності використання. Правовий режим є конкретизацією методу правового впливу на конкретну сферу суспільних відносин, яка є вузкою, ніж загальний предмет регулювання. А отже, саме правовий режим визначає особливості поєднання способів впливу в рамках методу [84, с. 230].

Відповідно, не маючи на меті здійснення узагальнень щодо правового режиму, констатуємо, що правовий режим складна та структурована правова категорія, методологічне використання якої потрібно здійснювати з урахуванням мети, цілей та завдання наукового дослідження, із розумінням того, що єдиного доктринального погляду на сьогодні не сформовано.

Адміністративне право відрізняється від інших публічних галузей права своїм предметом – відносинами, що виникають у сфері публічного управління.

Таким чином, основними критеріями, які дають змогу відмежувати типове поняття «адміністративно-правового режиму» від родового поняття «правового режиму», є урегульованість нормами адміністративного права, направлені на адміністративно-правове забезпечення відносин різних сфер публічного адміністрування.

В науковій літературі зустрічаються різні підходи, щодо поняття адміністративно-правового режиму. Як вірно зазначає Н. Коваленко, «аналіз визначень адміністративно-правового режиму, наданих фахівцями, дає змогу стверджувати, що для кожного зазначеного режиму визначальними є характеристики особливого методу регулювання (імперативного), особливого зв'язку між учасниками правовідносин (владні відносини), обмеженість сфери застосування (відносини, що охоплюються предметом адміністративного права), мета застосування» [85, с.109].

З прийняттям Конституції України та Концепції адміністративної реформи в адміністративно-правовій науці регулярно почали з'являтися дослідження категорії адміністративно-правовий режим, адже вони стають необхідним елементом публічно-управлінської організації та ефективним інструментом публічного адміністрування.

Як зазначав В. Б. Авер'янов, адміністративне право спрямоване на утвердження пріоритету прав і свобод людини в усіх сферах її взаємодії з публічною адміністрацією, її органами і посадовими особами. Адміністративно-правовий режим взаємовідносин органів виконавчої влади і людини повинен виходити зі становища особи як такого суб'єкта, перед яким публічна адміністрація відповідальна за свою діяльність, і має ґрунтуватися на беззаперечному визнанні пріоритету прав людини, її законних інтересів, правомірності її вимог і очікувань від діяльності державних органів, їх посадових осіб [70, с. 148].

Відомий науковець у галузі адміністративного права науковець Ю. П. Битяк вважав, що адміністративно-правовий режим є певним об'єднанням адміністративно-правових способів регулювання, що проявляється у

централізованому порядку, імперативному методі правового впливу та асиметрії суб'єктів правовідносин [86, с. 268].

В.В. Конопльов пропонує інший погляд та наголошує, що адміністративно-правовий режим – це правова форма динаміки адміністративно-правових відносин у часі й просторі, що має визначену мету регулювання та забезпечена комплексом правових засобів [87, с. 172.]. В.Белєвцева підкреслює, що адміністративно-правовий режим - це особливий порядок здійснення державного впливу загальнообов'язкового характеру для всієї системи органів державної влади [88, с. 106].

З часом кількість наукових розробок збільшувалася, проте дискусії щодо формування чітких ознак та характеристики адміністративно-правового режиму у наукових джерелах не визначено. Так само, не було одностайної думки щодо встановлення чітких критеріїв для їх класифікації.

Так, у 2009 році вийшла одна із перших монографічних праць В. Я. Настюка, В. В. Белєвцевої, присвяченої аналізу загальнотеоретичних питань щодо поняття та характеристики адміністративно-правових режимів в Україні, розгляду їх видів та критеріїв класифікації, особливостям провадження у справах, пов'язаних із забезпеченням цих адміністративно-правових режимів [89].

У передвоєнний період дисертаційне дослідження Н.В. Коваленко постало узагальненим монографічним дослідженням проблем адміністративно-правових режимів в Україні [90]. В своїй роботі авторка запропонувала свою концепцію сутності, особливостей та системи адміністративно-правових режимів, а також сформулювала пропозиції та рекомендації щодо удосконалення їх функціонування.

Подібні спроби розв'язати проблематику типології адміністративно-правових режимів здійснено А.С. Славко [91]. У зазначеній дисертаційній роботі авторка запропонувала власні характеристики адміністративно-правових режимів та сформувала авторське визначення поняття «адміністративно-правовий режим». На підставі аналізу правової доктрини

виділила основні та додаткові критерії типології адміністративно-правових режимів. Основними критеріями типології адміністративно-правових режимів, на її думку є підстава введення в дію режиму, мета запровадження режиму, засоби забезпечення режиму, носії режиму та результат впливу режиму на обсяг прав людини. Виділено п'ять типів адміністративно-правових режимів: надзвичайні режими, установчі режими, предметні режими, контрольно-сервісні режими, пільгові режими.

На думку авторів Розділу 12 «Адміністративно-правові режими» підручнику «Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні» С.О. Кузніченка, І.О. Бикова поняття «адміністративно-правовий режим» як категорія в правовій системі має змістову та формальну складові. Перша виявляється через причину та мету введення режиму та доповнюється організаційними елементами. Друга включає в себе відомості про те, хто та на який терміні на якій території встановлює режим, включає інформацію та процесуальні норми, що встановлюють процедуру введення, реалізації та скасування режиму включає унормовану систему прав та обов'язків під час режиму [92, с. 364-365].

Поданий історіографічний аналіз розвитку наукових поглядів на проблему адміністративно-правових режимів вказує, що наука адміністративного права на сьогоднішній день не сформувала єдиних підходів до їх характеристики, переліку єдиних ознак та підходів до типології що обумовлює необхідність подальших наукових досліджень вказаної проблематики. Окрім того, зміна ідеології, євроінтеграція, введення правового режиму воєнного стану, відмова від пострадянських підходів із засиллям доктринальних засад, запозичених із робіт російських авторів, підсилює актуальність сучасних розробок проблеми адміністративно-правових режимів.

Отже, в науці адміністративного права зустрічаються концепції «адміністративно-правових режимів», за якими сформовано їх розуміння у різноманітних аспектах. Нами поділяється позиція, за якої адміністративно-правові режими – це особлива форма та порядок правового регулювання

суспільних відносин, що встановлюються для забезпечення публічних інтересів у певній сфері суспільних відносин через установлення певних правил поведінки суб'єктів і надання органам публічної влади додаткових повноважень. Вони закріплюються в адміністративному праві та забезпечують здійснення спеціальних адміністративних процедур публічною владою. Іншими словами, адміністративно-правові режими стають необхідним елементом публічно-управлінської організації та ефективним інструментом публічного адміністрування.

Для досягнення цілей роботи варто проаналізувати сучасні концепції адміністративно-правових режимів, із урахуванням введення правового режиму воєнного стану, адже на конституційному рівні впроваджуються обмеження правомочностей учасників суспільних відносин [93]. В цьому контексті варто зауважити, що прийнятий до початку повномасштабного вторгнення Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не міг передбачити терористичний характер військової агресії, коли окупант цілеспрямовано здійснює атаки на об'єкти енергетичної (критичної) інфраструктури. Відповідно, вже давно на часі внесення змін та доповнень до закону в частині наділення публічних адміністрацій особливими повноваженнями у сфері відвернення наслідків знищення об'єктів генерації.

Прикладом реалізації особливих повноважень може стати ініційована Офісом Президента та реалізована КМУ програма створення «Пунктів незламності», якою встановлено заходи мінімізації наслідків блекауту в Україні. Вказаний проект регулюється законодавчо, зокрема, Порядком організації та функціонування пунктів незламності, затвердженим постановою КМУ № 1401 від 17 грудня 2022 року [94]. Цей порядок визначає вимоги до розгортання та діяльності пунктів у разі надзвичайних ситуацій, пов'язаних із порушенням роботи систем життєзабезпечення. Забезпечуючи реалізацію проекту, КМУ координує діяльність місцевих адміністрацій та виконавчих органів місцевих рад. Проте, на нашу думку, вказані аспекти потребують законодавчого врегулювання. З іншого боку, відповідно до згаданих вище

положень законодавства про правовий режим воєнного стану, вказані функції закріплені за військовими адміністраціями.

Не є відмінною і ситуація із адміністративно-правовим режимом виробництва та реалізації сонячної електроенергії. Системні атаки на енергосистему мали відчутне відображення на структурі життєдіяльності країни у всіх сферах: від побутового до стратегічного аспектів. За висновками експертів в державі знищено значні потужності всіх форм та видів енергогенерації, захоплено найбільшу у Європі (відповідно й в Україні) атомну електростанцію, окупація східних та південних регіонів обумовили повне припинення генерації за рахунок надпотужних станцій альтернативної (вітро, гідро та сонячної) енергетики. Належне реагування публічних адміністрацій має проявлятися в активній державній політиці по мінімізації наслідків агресії, проведення превентивних заходів та стимулювання розгортання альтернативних джерел енергії.

В таких умовах ефективним виявилася сонячна форма генерації електроенергії. Частка домоволодінь із альтернативним сонячними технологіями електрогенерації стрімко зростає, технології енергозаміщення стають буденними у житті країни, територій, громад, домоволодінь та окремих громадян. Іншими словами кожен свідомий суб'єкт права намагається мінімізувати наслідки знищення потужностей централізованої енергосистеми, та запобігти ризикам блекауту (який вже пережила країна та ризик повторення якого високий й досі), зменшення вартості електричної енергії, тариф на яку постійно та стрімко зростає.

В довоєнний період здійснення публічного адміністрування у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії здійснювалося за рахунок, переважно, диспозитивних методів. Проте, з урахування введення правового режиму воєнного стану та мети, яку планують досягти публічні адміністрації, в досліджуваній сфері стали домінувати як приписи та заборони, так і дозволи. Зокрема, правовий режим воєнного стану характеризується цілою низкою заборон і обмежень, перелік яких визначено статтею 8 однойменного закону,

а також закріплення в статті 15 Закону за військовими адміністраціями повноважень на забезпечення соціально-культурних закладів, які перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями [93].

Завершуючи аналіз методів правового регулювання, характерних для досліджуваної теми, то ми відзначимо особливу роль методів дозволу, які є найпоширенішими у сфері сонячної енергетики. Найхарактернішим видом таких дозволів є ліцензії, що надаються промисловим виробникам сонячної електроенергії, а також лімітів використання сонячної електроенергії та виробничих потужностей, погодження та обмеження (щодо кількості виробничих побутових установок на одну приватну особу-домоволодіння).

Аналізуючи суб'єктів в структурі інституту «адміністративно-правовий режим», варто погодитися із думкою у Т.О. Мацелик, яка вважає, що правова природа суб'єкта адміністративного права проявляється в його особливих властивостях, а саме потенційною можливістю брати участь в адміністративно-правових відносинах, набувати відповідних прав та обов'язків [95, с. 66-67].

Потенційними суб'єктами досліджуваної сфери можуть бути держава, в особі відповідних публічних адміністрацій, виконавчі органи місцевих рад, юридичні особи (публічного та приватного права), при чому це можуть бути як виробники сонячної електроенергії так і споживачі, а також фінансові установи, які беруть участь у фінансуванні відповідних проєктів, фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства. Правовий статус цих суб'єктів, виходячи із особливостей досліджуваної сфери, може бути різним. Проте системо утворюючим для цих суб'єктів буде сфера реалізації їхніх прав, свобод та обов'язків.

Говорячи про систему органів виконавчої влади у сфері сонячної енергетики, варто вказати, на її типовість, порівняно з іншими сферами публічного адміністрування відносин у країні. Провідну роль на законодавчому рівні відведено КМУ. Далі відзначимо центральні органи

виконавчої влади, що відповідно до своїх положень наділені повноваженнями у сфері сонячної енергетики. Це, зокрема Міністерство енергетики України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, Державна інспекція енергетичного нагляду України. Особливе місце посідає Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), яка є державним колегіальним органом державного регулювання діяльності у сферах енергетики та комунальних послуг. Завершує перелік системи публічних адміністрацій відповідні органи місцевого самоврядування.

Характеризуючи досліджувану сферу реалізації варто наголосити, що до недавнього часу вона охоплювалася сферою альтернативних джерел енергії. Проте, у зв'язку із окупацією значних територій, де розміщувалися потужні виробничі можливості вітрогенерації, атаки на гідро генеруючі об'єкти, та об'єкти теплоенергетики, - сфера виробництва сонячної енергетики постає такою, що має найбільшу динаміку розвитку. Пов'язуємо це також і з тим, що вартість засобів генерації сонячної електроенергії та технології її виробництва є доволі доступними для широкого кола суб'єктів.

В якості узагальнення варто зазначити, що питання адміністративно-правового режиму виробництва та реалізації сонячної електроенергії фактично не досліджувалося. Метою відповідного адміністративно-правового режиму є забезпечення публічних інтересів у енергозабезпеченні та енергоефективності в умовах воєнної агресії через установлення правил поведінки суб'єктів і надання органам публічної влади додаткових повноважень.

Відтак вважаємо, що адміністративно-правовим режимом виробництва та реалізації сонячної електроенергії – це особлива форма та порядок правового регулювання суспільних відносин у сфері сонячної енергетики, яка характеризується як сукупність правових засобів та процедур, переважно дозволів (ліцензій), лімітів та обмежень, за допомогою яких досягається мета

регулювання адміністративно-правових відносин у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії, а також реалізуються правомочності її суб'єктів.

В якості висновків, надаємо авторську характеристику сфери адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної енергії як комплексу специфічних заходів, спрямованих на реалізацію відповідного адміністративно-правового режиму. Він, у свою чергу регламентує та визначає статус суб'єктів відповідної сфери. З іншого боку, чинне законодавство визначає коло публічних адміністрацій, наділених повноваженнями адмініструвати процес виробництва та реалізації з делегуванням окремих повноважень енергопостачальним компаніям, які у цій сфері є важливими суб'єктами, із специфічними обов'язками. Дослідження правового статусу суб'єктів потребує окремого наукового дослідження. Проте варто зауважити, що не зважаючи на вагомість для соціально-економічного життя досліджуваного питання та стрімкий розвиток галузі, системних змін чинного законодавства в цій сфері не відбувається, що ускладнює процес досягнення мети визначеного правового режиму. Дослідження проблем удосконалення адміністративно-правового режиму та формування пропозицій щодо внесення змін до моделі адміністративно-правового забезпечення потребують додаткових наукових досліджень.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дисертації зосереджено увагу на теоретико-правових засадах виробництва та реалізації сонячної електроенергії: визначено понятійно-категоріальний апарат, окреслено ознаки та структуру адміністративно-правового забезпечення відповідних відносин, виокремлено його завдання, принципи та форми, здійснено дослідження адміністративно-правового режиму на основі комплексного аналізу історіографічного матеріалу та багаторівневої моделі нормативно-правового регулювання.

1. У результаті проведеного аналізу встановлено, що сучасний стан енергетичної галузі в умовах правового режиму воєнного стану та системної агресії російської федерації характеризується як нестабільний компонент національної безпеки, який критично потребує системного реформування, енергозаміщення та диверсифікації. Сфера адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної енергії є комплексом специфічних заходів, спрямованих на реалізацію відповідного адміністративно-правового режиму, спрямованою на забезпечення стабільності енергопостачання, мінімізації наслідків руйнувань енергосистеми та механізму зменшення витрат за використану електроенергію.

2. Обґрунтовано, що у контексті глобальних викликів, пов'язаних із зміною клімату, виснаженням традиційних енергетичних ресурсів та необхідністю забезпечення енергетичної безпеки, дедалі більшої актуальності набуває розвиток відновлюваної енергетики, зокрема сонячної. Доведено, що в умовах воєнної агресії сонячна енергетика трансформувалася з суто екологічного проєкту на критично важливий «пасок безпеки» енергосистеми, який потребує переосмислення існуючих теоретичних підходів до її регулювання як інструменту забезпечення національної стійкості.

3. Визначено загальний об'єкт адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики, яким виступатимуть суспільні відносини, що виникають в процесі виробництва та реалізації сонячної електроенергії та врегульовані нормами адміністративного права. Сформовано авторське поняття безпосереднього об'єкту адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері виробництва та реалізації електричної енергії, виробленої із енергії сонячного випромінювання. Ним слід визначати сукупність публічних і приватних потреб та інтересів, що реалізуються та забезпечуються суб'єктами таких правовідносин за допомогою норм адміністративного права в умовах воєнного стану з різнонаправленою метою та домінуванням в ній забезпечення енергетичної безпеки та стабільності енергопостачання.

4. Доведено, що на законодавчому рівні, принципи представлені фрагментарно, не системно, і торкаються окремих елементів досліджуваних відносин. В системі законодавства про альтернативну енергетику не вистачає спеціальних нормативно-правових актів щодо регулювання виключно сонячної енергетики, і не відбувається принципових змін у зв'язку із введенням правового режиму воєнного стану. Головними із них відзначено принципи забезпечення енергетичної безпеки, сприяння розвитку альтернативної та відновлюваної енергетики, недискримінаційного ціно- та тарифоутворення.

5. Аргументовано, що метою адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики постає досягнення реального стану реалізації публічного інтересу. Наявність публічного інтересу в адміністративно-правовому забезпеченні сфери сонячної енергетики означає, що законодавчо визначені потреби та інтереси значної кількості фізичних та юридичних осіб, мають бути захищені та реалізовані за допомогою інструментів публічної адміністрації. У цьому контексті, особливу увагу приділено трансформації статусу військових адміністрацій, які в умовах воєнного стану набули повноважень щодо оперативного управління об'єктами енергетичної інфраструктури, у тому числі сонячної генерації, координації заходів їх захисту та забезпечення безперервності енергопостачання, що свідчить про посилення безпекового компонента в системі публічного адміністрування енергетикою.

6. Сформульовано авторське поняття адміністративно-правового режиму виробництва та реалізації сонячної електроенергії як сукупності правових засобів та процедур, переважно дозволів (ліцензій), лімітів та обмежень, за допомогою яких досягається мета регулювання адміністративно-правових відносин у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

2.1. Система, повноваження та функції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

Актуальність наукових досліджень, присвячених тематиці адміністративно-правового механізму, зумовлена не лише науковою значущістю галузі адміністративного права, а й потребою в удосконаленні національного законодавства, обумовленого воєнною агресією РФ проти нашої держави, інтеграцією України до ЄС, трансформацією суспільного життя. Зазначена проблематика важлива для методології правового регулювання нових, проте соціально важливих сфер життєдіяльності суспільства, таких як національна енергетична безпека, задоволення потреб населення у стабільному енергозабезпеченні, інноваційному розвитку територій та громад. Адміністративно-правовий механізм здійснює безпосередній вплив на діяльність публічних адміністрацій різного рівня, як то виконавчих органів державної влади загальної та спеціальної компетенції, виконавчі органи місцевих рад, а також на інших учасників врегульованих відносин, тобто на підприємства, установи, організації різних форм власності та організаційно-правових форм та на фізичних осіб.

У юридичній літературі категорія «механізм» розглядається з різних точок зору: «соціальний механізм», «механізм правотворчості», «механізм дії права», «механізм впливу права на суспільні відносини», «механізм правового регулювання», «механізм правового управління» тощо.

Поняття механізму правового регулювання є категорією, яку активно використовують у теорії держави та права для розкриття взаємодії різних елементів правової системи, за допомогою яких здійснюється регулятивний вплив на суспільні відносини з метою їх впорядкування. Як зазначає О.Ф. Скакун, механізм правового регулювання - це узятя в єдності система

правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок («належне» у праві стає «сущим») [17, с. 498].

Механізм адміністративно-правового регулювання досліджували вітчизняні вчені – адміністративісти протягом тривалого періоду розвитку адміністративно-правової науки використовуючи різні підходи для аналізу, а тому їх позиції щодо сутності зазначеного механізму суттєво різняться [96, 97, 98]. Тобто, у науковій літературі й на сьогодні немає визначеності та одностайного бачення щодо характеру зв'язків між правовими засобами механізму адміністративно-правового регулювання, щодо структури цих правових засобів, а також щодо функціонального призначення цього механізму. Єдине, що не заперечується, так це те, що механізм адміністративно-правового регулювання є явищем, похідним від механізму правового регулювання.

Серед досліджених підходів, з урахуванням сучасного стану суспільних відносин, ми приєднуємося до позиції О.І. Остапенко, який механізм адміністративно-правового регулювання розглядає як систему суб'єктів (державних та адміністративних органів), наділених правом застосовувати правові засоби з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних та юридичних осіб [99].

Визначаючи механізм адміністративно-правового регулювання у сфері енергопостачання, В.В. Коробкін характеризує його як системну сукупність організаційно-правових засобів, які забезпечують правове врегулювання відносин, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, постачанням і використанням енергії. Особливу увагу вчений приділяє динамічному характеру цього механізму, який виявляється у трансформації норм адміністративного права в реальні правовідносини через акти їх реалізації [100, с. 83].

Продовжуючи аналіз механізму адміністративно-правового регулювання у сфері енергопостачання В.В. Коробкін виділяє два ключові елементи механізму: адміністративно-правові норми та відповідні правовідносини. Перші мають провідне значення, адже саме вони визначають зміст, структуру та порядок дій суб'єктів у сфері енергопостачання. Автор проводить їх детальну класифікацію за предметом, функціями, методом правового регулювання, засобами впливу та характером участі у правовому процесі. Окрему увагу автор приділяє актуалізації ролі актів реалізації адміністративно-правових норм, підкреслюючи, що вони є проявом владної діяльності уповноважених органів, що закріплює практичну сторону механізму [100, с. 84]. Таким чином, В. Коробкін виокремлює цей елемент як важливий ланцюг, який пов'язує правову норму з її конкретним втіленням у діяльності публічної адміністрації.

Проте, слід акцентувати увагу на дискусійності запропонованого підходу, зокрема щодо структури елементів досліджуваного механізму. На наш погляд, така класифікація не є однозначною та довершеною, адже питання структури досліджуваного механізму залежить від сфери регулювання, стану розвитку законодавства, особливостей суб'єктного складу, існуючих режимів, і врешті – решт - напрямку та методів дослідження.

З іншого боку, запропонований О.І. Остапенком та В.В. Коробкіним підхід відповідає меті та завданням нашого дослідження, адже у сфері сонячної енергетики роль публічних адміністрацій та особливість їх повноважень обумовлює необхідність обов'язкового включення суб'єктів в структуру елементів механізму адміністративно-правового забезпечення.

Як вже зазначалося, аналіз окресленої проблеми варто проводити з урахуванням системних трансформацій та реформ. Протягом всього часу незалежності вказані аспекти регулярно впливали або визначали напрямки досліджень. В сучасних умовах правового режиму воєнного стану питання механізму адміністративно-правового забезпечення варто аналізувати під кутом зору зазначеного режиму.

Як зазначає Т.Г. Корж-Ікаєва, в сучасних умовах дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення варто враховувати особливий правовий режим. Особливостями адміністративно-правових відносин під час запровадження особливих адміністративно-правових режимів є те, що обов'язковою стороною цих відносин є держава, їм притаманне запровадження загальних і додаткових заходів правового режиму, обмеження прав та свобод, а в разі порушення норм настання відповідальності зазначені відносини мають характер підпорядкування [101, с. 6].

Узагальнюючи висловлені до категорії підходи, сформулюємо поняття механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії в умовах правового режиму воєнного стану. Це система публічних адміністрацій, наділених правом застосовувати загальні і додаткові заходи правового режиму як системну сукупність організаційно-правових засобів, спрямованих на забезпечення правового врегулювання відносин, пов'язаних із виробництвом, передачею, розподілом, постачанням і використанням сонячної електроенергії. Він має динамічний характер, який виявляється у трансформації норм адміністративного права в реальні правовідносини через акти їх реалізації шляхом втіленням правових норм у діяльності публічної адміністрації з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних та юридичних осіб у сфері сонячної енергетики.

Відповідно, для досягнення цілей нашого дослідження, обираючи методологію вирішення поставлених в роботі завдань, нами обрано напрямок наукового дослідження системи публічних адміністрацій, наділених повноваженнями та функціями у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії в умовах правового режиму воєнного стану, у тому числі через дослідження практичної реалізації проекту запуску промислової наземної сонячної електростанції (СЕС).

Нормативна складова адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері сонячної енергетики на сьогоднішній день є розгалуженою та

несистематизованою. В її склад входять галузеві законодавчі акти, серед яких: закони України «Про альтернативні джерела енергії» [27], що був суттєво змінений та доповнений Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» [102], «Про ринок електричної енергії» [29], «Про енергетичну ефективність» [103], «Про основні засади державної кліматичної політики» [104]. Особливе місце посідає Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [54]. Для належного функціонування ринку електроенергії НКРЕКП затвердила шість основних підзаконних актів, якими регламентовано діяльність ринку електроенергії, та в яких закріплено особливості правового режиму виробництва та реалізації сонячної електроенергії. До їх числа входять «Правила ринку електроенергії» [105], «Правила роздрібного ринку електричної енергії» [106], «Правила ринку «на добу вперед» та внутрішнього ринку» [107], «Кодекс системи передачі» [108], «Кодекс системи розподілу» [109], «Кодекс комерційного обліку» [110].

У той же час, питання ліцензування діяльності із альтернативної енергетики врегульовані Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [111]. Проблеми дотримання екологічних вимог частково визначені Законами «Про охорону навколишнього природного середовища» [112] та Законом України «Про екологічну експертизу» [113], іншими нормативно-правовими актами.

Самостійну групу джерел складають положення про центральні органи виконавчої влади, уповноважені державою на відповідні функції у сфері ВДЕ. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [114] постає нормативною основою для здійснення повноважень органами місцевого самоврядування у питаннях ВДЕ.

Досліджуючи питання функціонування моделі публічного управління галуззю варто розуміти, що в країні прийнято низку законодавчих актів

загального характеру, які є вихідними й для формування цього інституту. Окреме місце посідають питання енергетичної безпеки, регламентовані схваленою розпорядженням КМУ від 4 серпня 2021 р. «Стратегією енергетичної безпеки» [115].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», сфера альтернативної енергетики охоплює комплекс видів діяльності, пов'язаних із виробництвом, постачанням, транспортуванням, зберіганням, передачею та споживанням енергії, отриманої з альтернативних джерел [27]. Така енергія - електрична, теплова або механічна - виробляється на об'єктах альтернативної енергетики і може виступати товарною продукцією, що підлягає купівлі-продажу. Д.О. Штода аналізуючи визначене констатує, що виходячи з поданої дефініції, правовідносини в межах цієї сфери є комплексними та міжгалузевими: вони охоплюють норми цивільного, господарського, екологічного, адміністративного, земельного та фінансового права [21, с. 70-71]. Відповідно до частини 1 статті 4 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» Верховна Рада України визначає основні напрями державної політики у сфері альтернативних джерел енергії та здійснює законодавче регулювання відносин у ній. Вказана норма є імперативною та виходить із принципів, закладених в положеннях статей 75, 92 Конституції України [56]. Відповідно до частини 2 статті 4 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» КМУ та інші уповноважені органи виконавчої влади в межах повноважень, визначених законом, реалізують державну політику в галузі альтернативних джерел енергії та здійснюють управління нею [27]. Тобто, КМУ виконує ключову функцію з реалізації державної політики у сфері виробництва і реалізації сонячної енергії. Його основне завдання - створення сприятливих умов для розвитку відновлюваної енергетики через затвердження нормативно-правових актів, встановлення тарифів, контроль дотримання технічних вимог і підтримку інноваційних проєктів.

Закон України «Про ринок електричної енергії» визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку електричної енергії, регулює відносини, пов'язані з виробництвом, передачею, розподілом, купівлею-продажем, постачанням електричної енергії для забезпечення надійного та безпечного постачання електричної енергії споживачам з урахуванням інтересів споживачів, розвитку ринкових відносин, мінімізації витрат на постачання електричної енергії та мінімізації негативного впливу на НПС [29]. Державна політика, відповідно до частини 1 статті 5 закону спрямована на формування надійного, безпечного та ліквідного ринку електричної енергії, розвиток енергоефективності. Важливим, для цілей нашого дослідження є напрямок державної політики щодо сприяння виробництву електричної енергії з альтернативних джерел енергії та розвитку розподіленої генерації і обладнання для зберігання енергії (Пункт 4 частини першої статті 5 Закону «Про ринок електричної енергії» із змінами, внесеними Законом № 3220-IX від 30.06.2023 р.). Цей пункт означає, що держава повинна активно підтримувати розвиток виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, таких як сонце, вітер, біомаса тощо, а також сприяти розвитку розподіленої генерації, тобто виробництва електроенергії на місцях, а не лише на великих СЕС. Крім того, пункт підкреслює необхідність підтримки розвитку обладнання для зберігання енергії, що є важливим для забезпечення стабільності роботи енергосистеми при використанні відновлюваних джерел енергії.

Серед інших напрямків державної політики на ринку електроенергії, суміжних та дотичних до досліджуваної проблеми є захист НПС; створення умов для залучення інвестицій в електроенергетику, спрощення доступу до інформації та адміністративних процедур; стимулювання застосування інноваційних технологій; захист прав споживачів; інтеграцію ринку електричної енергії на регіональному та загальноєвропейському рівнях.

Окрім вказаних проблем реалізації державної політики та участі Уряду у її формуванні, відзначимо наступні проблеми в здійсненні КМУ

повноважень у досліджуваній сфері. Відповідно до частини 3 статті 5 Закону України «Про ринок електричної енергії» до повноважень КМУ у сфері електроенергетики належить затвердження програмних документів у галузі ВДЕ. Затвердження подібних видів планів (стратегій) мало б бути класичним прикладом реалізації принципів системності та планування в роботі Уряду відповідно до організаційних засад, встановлених Регламентом КМУ [116]. За загальним розумінням мета затвердження Стратегій розвитку КМУ - спрямувати зусилля на досягнення певних цілей сталого розвитку, визначених державою, шляхом реалізації комплексу заходів та проєктів. Стратегії слугують інструментом для координації дій різних органів влади, залучення ресурсів та забезпечення узгодженості політик у різних сферах суспільного життя.

У той же час, офіційне джерело, що розмістило Закон, в якому міститься посилання на Енергетичну стратегію України, відсилає до Розпорядження КМУ від 24 липня 2013 р. № 1071-р., що втратило чинність, на підставі Розпорядження КМУ від 18 серпня 2017 р. № 605-р., яке у свою чергу втратило чинність на підставі Розпорядження КМУ від 21 квітня 2023 р. № 373-р. Останнім Розпорядженням, на підставі пункту 1 частини 3 статті 5 Закону України «Про ринок електроенергії» схвалено Енергетичну стратегію України на період до 2050 року. Проте, документ не містить самої стратегії [117]. Незважаючи на те, що датою схвалення стратегії значиться 1 травня 2023 року, проте, на офіційному сайті Міненерго стратегія на період 2025 року не доступна. Вказана ситуація підтверджує тези про те, що наявні не координованість діяльності як КМУ в питаннях ВДЕ в цілому, та виробництва та реалізації сонячної електроенергії у тому числі. Проте, заслуговують на увагу затверджені Плани стратегічного розвитку галузі ВДЕ та сонячної нерегетики, а саме: Національний план з енергетики та клімату, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 січня 2026 р. № 3 [118] та Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та

плану заходів з його виконання, затверджених Розпорядженням КМУ від 13 серпня 2024 р. № 761-р. [119].

В процесі здійснення державної політики у сфері ВДЕ важливо забезпечити координацію між органами виконавчої влади (зокрема, КМУ, Міненерго, Міндовкілля, Держенергонагляд, Держенергоефективності, Мінрозвитку, Регулятор), територіальними ОВВ та ОМС, які безпосередньо відповідають за практичну реалізацію ініціатив на рівні територіальних громад.

В контексті зазначеного наведемо тезу, висловлену Е.Ю. Рибніковою про те, що в Україні досі не створено окремого спеціалізованого державного органу, який би повністю зосереджував свою діяльність на регулюванні та розвитку сектору ВДЕ. З огляду на це, обов'язки розподілено між загальновідомими органами державного управління, що зумовлює складність у побудові чіткої вертикалі управління та політики в сфері ВДЕ, зокрема сонячної енергетики [120, с. 120].

Тобто, ефективність регулювання відносин у сфері сонячної енергетики напряму залежить від чіткого визначення ролі та меж повноважень як центральних ОВВ (КМУ, Міненерго, Держенергоефективності, Регулятора, тощо), так і ОМС. Адже, саме вони виступають суб'єктами реалізації державної політики у сфері сонячної енергетики, включаючи організацію виробництва, впровадження інновацій, інформаційну підтримку та координацію дій усіх зацікавлених сторін на місцевому рівні.

Наступним рівнем в системі публічних адміністрацій постають центральні органи виконавчої влади, наділені повноваженнями у сфері сонячної енергетики. Це, зокрема Міненерго, Мінекономрозвитку, Міндовкілля, Держенергоефективності, Держенергонагляд. Особливе місце посідає НКРЕКП, яка є державним колегіальним органом державного регулювання діяльності у сферах енергетики та комунальних послуг. Завершує перелік системи публічних адміністрацій відповідні органи місцевого самоврядування.

Міненерго як ключовий у досліджувальній сфері центральний ОВВ забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері сонячної енергетики [121]. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» у статті 10 конкретизує, що Міненерго відповідає за розробку і впровадження державної політики, стандартизацію, технічне регулювання та контроль за дотриманням законодавства у сфері відновлюваних джерел енергії, включаючи сонячну [27]. Ця роль Міністерства має стратегічне значення, оскільки воно створює нормативно-правову та організаційну базу для розвитку ринку сонячної енергетики, стимулює впровадження інноваційних технологій, а також забезпечує інтеграцію відновлюваних джерел у загальнодержавну енергетичну систему. Відповідно до Положення про Міністерство, повноваження Міненерго охоплюють розробку та реалізацію політики у сферах електроенергетики, теплопостачання та відновлюваних джерел енергії, а також формування нормативної бази та технічних стандартів, які регламентують виробництво, транспортування та реалізацію електроенергії з альтернативних джерел [121]. Міністерство також здійснює нагляд і контроль за дотриманням законодавства в енергетичній галузі, що є особливо важливим у частині дотримання стандартів безпеки та екологічності при виробництві сонячної енергії [122].

Стаття 9 Закону України «Про ринок електричної енергії» закріплює відповідальність Міненерго за реалізацію державної політики у сфері енергетики, включаючи регулювання ліцензування виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, встановлення тарифів, а також визначення умов підключення СЕС до енергетичних мереж [29]. Це означає, що Міністерство формує базові умови для діяльності учасників ринку сонячної енергетики та забезпечує їхнє законне функціонування, що є ключовим для стабільного розвитку галузі.

Перебуваючи в трьох площинах - політичній, регуляторній та технічній - Міненерго продовжує комунікацію з учасниками ринку і міжнародними партнерами, що дозволяє аналізувати ситуацію та розвивати ринок

розподіленої генерації, який тільки зароджується». Міненерго, також, надає технічну підтримку для комунальних секторів і муніципалітетів, надаючи експертну допомогу. Таким чином, вкрай важливою є взаємодія ОБВу цієї сфері з ОМС, адже саме тоді розвиток сонячної енергетики буде систематичним та ефективним.

Незважаючи на відсутність у переліку завдань та функцій Міндовкілля безпосередньо повноважень у сфері використання альтернативних джерел енергії, ми підтримуємо Е. Ю. Рибнікову у тому, що цей орган державної влади здійснює опосередковане регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики через призму охорони НПС [120, с. 125].

Зазначене виходить із положень пункту 1 Постанови КМУ «Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів», згідно якого Міндовкілля є головним органом у системі центральних ОБВ, який забезпечує формування державної політики щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони НПС, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [123].

Держенергоефективності є центральним ОБВ, який відіграє ключову роль у реалізації державної політики щодо ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, розвитку ВДЕ та альтернативних видів палива.

Серед основних функцій Держенергоефективності – забезпечення збільшення частки відновлюваних джерел енергії, включно із сонячною енергетикою, в загальному енергетичному балансі України. Агентство здійснює методологічне та організаційне керівництво у сфері впровадження заходів з енергоефективності та розвитку ВДЕ, що включає підтримку проєктів із сонячної енергетики, надання консультаційних та адміністративних послуг для учасників ринку [124].

Відповідно до статті 11 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», Держенергоефективності бере участь у формуванні пропозицій щодо державної політики у сфері ВДЕ, які подаються на розгляд Міністерства

енергетики України. Це підкреслює координаційну функцію агентства як мосту між державним управлінням і суб'єктами господарювання, зокрема у питанні розвитку виробництва сонячної електроенергії [27].

Крім того, агентство виконує функції адміністрування програм державної підтримки, спрямованих на стимулювання встановлення СЕС, у тому числі через механізми фінансової підтримки та грантових програм. Це важливий аспект повноважень, адже активізація інвестиційної діяльності у сфері сонячної енергетики напряду залежить від доступності державної підтримки, координації з місцевими органами влади та забезпечення прозорих умов для учасників ринку.

В контексті нашого дослідження актуальним є характеристика системи, повноважень та функцій ОВВ загальної компетенції, органів місцевого самоврядування та спеціалізованих регуляторних органів у сфері сонячної енергетики. При цьому, важливою стане диференціація повноважень відповідних суб'єктів окремо у сфері виробництва та відповідно реалізації сонячної енергії. Адже, АПЗ процесу виробництва обумовлює проведення автономних рішень на етапах проведення дозвільних, технічних, екологічних та контрольних процедур, таких як: проектування, ліцензування, інсталяція та контроль за дотриманням технічних умов, приєднання до мереж, стандартизація. У свою чергу, відносини реалізації сонячної електроенергії регламентовано самостійним комплексом адміністративно-правових інструментів, пов'язаних із тарифоутворенням, договірними відносинами з гарантованим покупцем, балансуванням ринку, особливим інститутом фінансово-правового характеру, що пов'язано із контролем, обліком, розрахунками та виплатою «зеленого тарифу» з його самостійними автономними проблемами, пов'язаними із накопиченням державою заборгованості перед виробниками сонячної електроенергії. Будівництво та підключення СЕС до розподільчих мереж із тарифікацією за «зеленим тарифом» передбачають проходження потенційним виробником сонячної електроенергії містобудівних, екологічних, технічних (стандартизація),

енергетичних (погодження обленерго) дозвільних процедур. Як правило, в процесу допуску до ринку виробництва та реалізації сонячної електроенергії виробники стикаються із невизначеністю та протиріччям етапів та механізмів погодження, що пов'язано із дискреційністю повноважень значної кількості публічних адміністрацій, що наділені відповідними управлінськими функціями. Акцентується увага на тому, що питання адміністративної дискреції дозвільних органів, строки надання адміністративних послуг, оскарження підстав для відмови у видачі дозволів, а також не врегульованість адміністративного оскарження в порядку КАСУ або Закону України «Про адміністративні процедури» є тими науковими проблемами, що потребують науково-практичного вирішення.

Відповідно, з методологічної точки зору процес виробництва та реалізації мають різний правовий режим, що обумовлює диференціації під час наукового аналізу адміністративних процедур доступу до ринку та процедур ліцензування та тарифоутворення.

Механізм адміністративно-правового забезпечення вказаних процесів характеризується несистемністю та розрізненістю повноважень відповідних ОВВ та ОМС, що обумовлює необхідність формування ефективної інституційної моделі публічного управління в галузі сонячної енергетики. У той же час, така модель має не лише сприяти розвитку сонячної енергетики, а й забезпечувати прозорість процедур, стійкість прийнятих рішень, дотримання екологічних стандартів, баланс інтересів держави, громади та приватного інвестора, формування ринку, привабливого для зовнішніх інвестицій (об'єктивно по завершенню військової агресії рф).

Аналіз положень чинного законодавства загального та спеціалізованого спрямування сферою сонячної енергетики варто проводити з урахуванням того, що виробництво та реалізація, а останнім часом і накопичення та збереження сонячної електроенергії, диверсифікація її виробництва з використанням інноваційних платформ (водні об'єкти, механічні установки, тощо) є самостійними об'єктами адміністративно-правового забезпечення і

перебувають у сфері діяльності широкого кола публічних адміністрацій органів державної влади та місцевого самоврядування, спеціалізованих регуляторних органів.

Відповідно, доречним є аналіз повноважень відповідних публічних адміністрацій та специфіки їх функції та завдань окремо у сфері виробництва та окремо реалізації сонячної електроенергії.

Для визначення порядку виробництва сонячної електроенергії розкриємо механізм здійснення адміністративних процедур від формування вихідних даних до введення об'єкта в експлуатацію (на прикладі промислових СЕС як одного із найпоширеніших форм виробництва сонячної електроенергії - Далі СЕС, потужність якої зазвичай становить від 30 кВт до кількох мегават, залежно від потреб бізнесу).

При визначенні особливостей проходження адміністративних процедур наведемо алгоритм розбудови наземної СЕС, що є класичним прикладом промислових виробників сонячної електроенергії. Проте відзначимо, що в кращих світових практиках все більш поширеними є розміщення наводних СЕС, що є більш ефективним з точки зору рентабельності та енергоефективності, як в контексті обсягів виробництва, так і звільнення земельних ділянок для типового цільового призначення як то агровиробництво, та інших гібридних форм СЕС, які успішно функціонують в структурі сонячної енергетики за кордоном.

Будівництво наземної СЕС здійснюється на ділянці, яка відповідно до статті 19 Земельного кодексу України має відповідну категорію та цільове призначення [125]. Такою категорією з відповідним цільовим призначенням відповідно до пункту ж) частини першої статті 19 ЗК України є землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення. Правовий режим цих земель визначено частиною першою статті 76 ЗК України, де землями енергетичної системи визнаються землі, надані під електрогенеруючі об'єкти (атомні, теплові, гідроелектростанції, електростанції з використанням енергії вітру і сонця та

інших джерел), під об'єкти транспортування електроенергії до користувача, крім визначених законом випадків розміщення таких об'єктів на землях іншого цільового призначення. Відповідно, якщо цільове призначення не відповідає, потрібно пройти процедуру його зміни, у порядку, визначеному статтею 20 ЗК України [125].

Виходячи із положень частини 2 статті 76 ЗК України, землі енергетики можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Проте, об'єктивно основна частина вказаних земель є у державній та комунальній власності та вже використовується для енергетичних потреб, оскільки призначені для об'єктів критичної інфраструктури (АЕС, ТЕС, магістральні мережі). Доля приватної власності у землях вказаної категорії мізерна.

Вказаний аспект є одним із проблемних нюансів при формуванні інвестиційних проектів розбудови потужних наземних СЕС в Україні, адже пріоритет земельних ділянок відповідного (переважно сільськогосподарського) призначення обумовлює складність у пошуку земельних ділянок належного функціоналу як першочергових елементів реалізації проекту. Зміна цільового призначення доволі складна та дорого вартісна процедура. Відповідно, в питаннях адміністративно-правового забезпечення в контексті аналізу повноважень відповідних суб'єктів публічних адміністрацій відзначимо наявну прогалину. Полягає вона в тому, що розпорядниками земель, придатними для розбудови промислових СЕС на сьогодні є виконавчі органи місцевих рад. Земельна реформа та реформа децентралізації, розвиток агропромислових сил призвели до того, що в резервах ОТГ майже відсутні землі будь-якого призначення, адже більшість із них реформовані та використовуються в АПК. Виходом із ситуації може стати діяльність місцевих рад спільно із уповноваженими органами виконавчої влади із формування перспективних площадок для розміщення промислових СЕС в територіях, що суттєво постраждали від атак на енергетичні об'єкти та об'єкти критичної інфраструктури. Законом України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» вказані аспекти не

враховувалися [126], адже об'єктивно на момент його прийняття обумовлені питання не ставали так гостро. За умови наявності земельної ділянки відповідної категорії (власник чи орендар має підтверджуючі правовстановчі документи на земельну ділянку) розпочинається безпосереднє проектування СЕС. Для належного проектування ключове значення матимуть містобудівні умови та обмеження. Відповідно до ст. 29 Закону «Про регулювання містобудівної діяльності» замовник зобов'язаний отримати вихідні дані. Зокрема, відповідно до частини першої статті 29 Закону основними складовими вихідних даних є: 1) містобудівні умови та обмеження; 2) технічні умови; 3) завдання на проектування. Тобто, фізична або юридична особа, яка має намір щодо забудови земельної ділянки для розміщення промислової СЕС, що перебуває у власності або користуванні такої особи, повинна одержати містобудівні умови та обмеження для проектування об'єкта будівництва. Відповідно до частини 3 вказаної статті Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» містобудівні умови та обмеження надаються відповідними уповноваженими органами містобудування та архітектури на підставі містобудівної документації на місцевому рівні на безоплатній основі за заявою замовника або особи, якій делеговані функції замовника відповідно до законодавства (із зазначенням кадастрового номера земельної ділянки), до якої додається вичерпний пакет документів [127].

Згідно з частиною 2 статті 6 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» до уповноважених органів містобудування та архітектури належать органи, визначені у статті 13 Закону України «Про архітектурну діяльність». Відповідно до ч. 1 статті 13 Закону України «Про архітектурну діяльність» до уповноважених органів містобудування та архітектури на місцевому рівні належать виконавчі органи сільських, селищних, міських рад з питань архітектури [128].

Відповідно до частини 6 статті 29 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» надання містобудівних умов та обмежень або прийняття рішення про відмову в їх наданні здійснюється відповідним

уповноваженим органом містобудування та архітектури протягом 10 робочих днів з дня реєстрації заяви, затверджується наказом такого органу.

Наступним етапом розбудови наземної СЕС є розробка проєкту та експертиза проєктної документації, яка створюється з урахуванням усіх норм будівельного та енергетичного законодавства. Експертиза обов'язкова для об'єктів класу наслідків СС2 та СС3 (середні та значні наслідки). При цьому, для об'єктів класу СС1 (незначні наслідки) експертиза не проводиться. Окремо може знадобитися оцінка впливу на довкілля – залежно від потужності СЕС та розташування ділянки. Це процедура, що передбачає підготовку звіту та громадське обговорення. На стадії громадського обговорення як правило і виникають проблеми та часові «протяжки». Громадські обговорення в Україні часто стикається з проблемами формального підходу, низької активності населення, несвоєчасного інформування та ігнорування органами державної влади та /або органами місцевого самоврядування поданих пропозицій. Основні складнощі включають недостатню прозорість, нечіткі законодавчі визначення, пасивність громадськості та конфлікти інтересів, що знижує легітимність прийнятих рішень. Відсутність чітких законодавчих механізмів обговорення (особливо для онлайн-форматів) ускладнює процес та створює правові прогалини. Відповідно, вказаний аспект є недосконалим та потребує уніфікації.

Вирішення вказаної прогалини/колізії в процедурі погодження питань зведення потужних наземних СЕС мало б відбутися із прийняттям Закону України «Про публічні консультації» [129]. Проте, у зв'язку із військовою агресією РФ проти України набуття чинності законом відкладено (на через 12 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану). Відповідно, на момент написання роботи питання проведення громадського обговорення є невирішеним інструментом, який у кожному випадку просувається через значні проблеми. Фактично різними є лише методи комунікації органів публічної влади з громадянами, але роль і місце цих форм у системі врядування аналогічна - це форми представництва інтересів громадян щодо

реалізації своїх прав у публічній сфері. Невиробленість чітких процедур та зволікання із реформуванням моделі публічних обговорень, поруч із іншими вадами, напругу створює перепони у реалізації інвестиційних проєктів розбудови інфраструктури сонячної генерації. Як вірно зазначає професор С. Саханенко «ефективність громадських обговорень може бути оцінена не так з позиції частоти їхнього проведення, неухильного дотримання виражених думок жителів, скільки з позиції їхньої ролі в зниженні соціальної конфліктності, напруги на рівні територіальної громади. Тобто, завдання громадських обговорень - дати людям виговоритися, що само по собі призведе до зниження рівня конфліктності в громаді» [130].

По завершенню розробки та погодження проєктної документації наступним кроком є дозвіл на початок будівельних робіт. Вимоги залежать від класу наслідків об'єкта, що визначає, який саме документ потрібно оформити, та здійснюється через ЄДЕССБ відповідно до Постанови КМУ № 466 [131]. Відповідно до Постанови КМУ № 681 від 23 червня 2021 року «Деякі питання забезпечення функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва» визначено процедуру та вимоги щодо ведення ЄДЕССБ [132]. Відповідно до вимог будівельно-дозвільного законодавства, наведеного вище, для об'єктів класів СС1 достатньо подати повідомлення про початок будівництва; для об'єктів класів СС2/СС3 – потрібен дозвіл на будівництво.

У випадках, передбачених статтею 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», проєктна документація на будівництво об'єктів розробляється з урахуванням вимог містобудівної документації, вихідних даних на проєктування та дотриманням вимог законодавства, будівельних норм, нормативно-правових актів з охорони праці, нормативних документів, обов'язковість застосування яких встановлена нормативно-правовими актами, зокрема вимог нормативів щодо створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (проєктні рішення щодо врахування вимог зі створення умов для безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших

маломобільних груп населення зазначаються у проєктній документації окремим розділом), вимог щодо питань інженерно-технічних заходів цивільного захисту, відповідно до частини десятої статті 31 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [127].

Відповідно до статті 32 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» віднесення об'єкта будівництва до тієї чи іншої категорії складності здійснюється проектною організацією і замовником будівництва [127]. Положення чинного ДБН А.2.2-3-2004 «Склад, порядок розроблення, погодження та затвердження проектної документації для будівництва» (у т.ч. і довідкового додатку П) [133] діють у частині, що не суперечать положенням нормативно-правових актів більш високого рівня. Відповідно до пункту 2 статті 32 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» категорія складності об'єкта будівництва визначається відповідно до державних будівельних норм та стандартів на підставі класу наслідків (відповідальності) такого об'єкта будівництва. Клас наслідків (відповідальності) будівлі або споруди визначається відповідно до п. 5.1 чинного ДБН В.1.2-14-2009 «Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель, споруд, будівельних конструкцій та основ». У зв'язку з чим визначену проектною документацією категорію складності об'єктів будівництва необхідно перевіряти з урахуванням класу наслідків (відповідальності). При цьому пропонується наступна схема урахування класу наслідків (відповідальності) СС-1; СС-2; СС-3: класу наслідків СС-1 відповідають I та II категорія складності; класу наслідків СС-2 відповідають III та IV категорія складності; класу наслідків СС-3 відповідає V категорія складності.

Тобто, з набранням чинності Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності», для об'єктів, що проєктуються, будуються чи вводяться в експлуатацію, визначена у проєктній документації категорія складності може бути узгоджена проектною організацією разом із замовником

будівництва чи перевірена експертною організацією на достовірність її визначення.

Важливим елементом погодження проектної документації для об'єктів класу наслідків СС-2 та СС-3 на завершальних стадіях будівництва важливим є підтвердження відповідності зведеного об'єкта проектним рішенням та вимогам законодавства. Для цього проводяться геодезичні роботи та технічна інвентаризація, як то: контрольне геодезичне знімання; технічна інвентаризація із виготовленням техпаспорту у порядку, визначеному «Положенням про проведення державної експертизи звітів щодо результатів геологічного вивчення надр, а також інших геологічних матеріалів» [134]. Відповідно до пункту 2 Положення, - геологічна експертиза здійснюється спеціалізованими державними геологічними підприємствами, установами та організаціями, що належать до сфери управління Держгеонадр України та які визначаються Держгеонадрами України на конкурсних засадах, ураховуючи їх статутні завдання та спеціалізацію. Геологічна експертиза - це проведення спеціалізованими підприємствами аналізу документів та матеріалів, у яких відображені геологічні та техніко-економічні показники проведеної надрокористувачем діяльності щодо використання ділянки надр, наданої згідно зі спеціальним дозволом на користування надрами; визначення достовірності та обґрунтованості цих показників, а також встановлення економічної ефективності промислового освоєння ділянки надр [134].

Термін проведення вказаних експертиз складає від 3 до 6 місяців, що є однією із найскладніших в переліку дозвільно-погоджувальних процедур. Обумовлене вказане складністю самої експертизи та наявністю в Україні незначного кола експертних установ та організацій (експертів), які мають допуск (сертифікати) до проведення подібних експертиз. Офіційне введення об'єкта в експлуатацію є завершальним етапом будівництва, що підтверджує готовність споруди, відповідність проектній документації та будівельним нормам (ДБН). Відповідно до Постанови КМУ № 923 процедура включає реєстрацію декларації (для СС1, приватних будинків) або отримання

сертифіката (СС2, СС3) через ЄДЕССБ або Центри надання адміністративних послуг [135].

Завершальним етапом розбудови промислових наземних СЕС та можливість їхнього запуску через процеси генерації є введення об'єкта в експлуатацію та його державна реєстрація. Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних записів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (стаття 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень») [136].

Відповідно до пункту 6 Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їхніх обтяжень, затвердженого постановою КМУ від 25 грудня 2015 року №1127 [137], державна реєстрація прав проводиться за заявою заявника шляхом звернення до суб'єкта державної реєстрації прав або нотаріуса. Така заява формується суб'єктом надання адміністративної послуги (державний реєстратор, нотаріус, працівнику центру надання адміністративних послуг).

Державна реєстрація права власності на збудований об'єкт проводиться за наявності відомостей про такий об'єкт в Єдиній державній електронній системі у сфері будівництва, а саме реєстраційного номеру Декларації про готовність об'єкта до експлуатації або ж Сертифікату. Об'єкту присвоюється адреса в порядку, визначеному постановою КМУ від 7 липня 2021 р. № 690 [138].

Таким чином, проведений нормативно-правовий аналіз практичної реалізації проектів будівництва наземних СЕС вказує на розгалуженість повноважень суб'єктів управління у сфері будівництва подібних об'єктів. Для успішної реалізації інвестиційних проектів в частині побудови наземної СЕС необхідні ефективні та своєчасні рішення та дії відповідних публічних адміністрацій. У вказаному процесі приймають участь: ОМС, а саме виконавчі

органи місцевих рад, що здійснюють загальні управлінські функції, органи управління сферою земельних відносин; органи містобудівної діяльності, органи архітектурно-будівельного контролю, екологічного нагляду. Варто відзначити позитивні аспекти в частині прискорення процедур у цій сфері, а саме запровадження та постійну уніфікацію ЄДЕССБ, яка фактично стала дієвим цифровим процедурним майданчиком в діяльності виконавчих органів місцевих рад, який регламентує порядок подання повідомлень про початок та завершення підготовчих/будівельних робіт, отримання дозволів, реєстрацію декларацій та внесення змін до них. По суті, система автоматично перевіряє дані, забезпечуючи прозорість дозвільних процедур. І хоча науковці та практичні фахівці вказують на окремі проблеми функціонування системи, в цілому цифровізація погоджувальних та дозвільних процедур суттєво крокує вперед, відкидаючи такі складові як «пережитки минулого» як то «довгий ящик», корупція та несумлінність й непрофесійність посадовців публічних адміністрацій різних рівнів.

АПЗ процесу реалізації сонячної електроенергії має самостійний, тобто абсолютно відмінний від процесу виробництва механізм реалізації. Відповідно, відмінною постане модель органів управління напрямком реалізації сонячної електроенергії, із іншим складом як самих публічних адміністрацій, так і сторін договірних відносин на ринку електроенергії, і самостійним набором нормативно-правового регулювання. Обумовлене зазначене, особливістю побудови структури публічного адміністрування ринку електричної енергії, елементом якої з прийняттям у 2017 році Закону України «Про ринок електричної енергії» стає сонячна електроенергія. Проте, станом на момент реформування, питання диверсифікації ринку електроенергії не стояло так гостро, як на момент написання роботи і проблеми енергозаміщення, і тим більше забезпечення енергетичної безпеки, не піднімалося. Тому до правового режиму ринку електроенергії, який реформувався, не включалися відповідні завдання та функції з ліквідації та мінімізації наслідків військової агресії РФ та введення надзвичайного стану

через руйнацію (знищення) інфраструктури енергозабезпечення (електропостачання та теплопостачання), що є «кричущими» наразі (опалюваний зимовий період 2025-2026 рр.).

Проведення законодавчого реформування ринку електроенергії у 2017 році пов'язуємо із необхідністю виконання Україною зобов'язань щодо євроінтеграції, зокрема, згідно з Угодою про асоціацію з ЄС та «Третім енергетичним пакетом». Це передбачало створення прозорого та конкурентного ринку електроенергії, що включало в себе впровадження ринкових механізмів ціноутворення, вільний вибір постачальника для споживачів та підвищення автономності регулюючого органу. Тобто, приймаючи вказаний закон, публічна влада намагалася відійти від архаїчних форм пострадянського формату управління, закладених у Законі України «Про електроенергетику», прийнятому у 1997 році, і такому, що втратив чинність у 2019 році. Варто вказати, що вказаним законом у 1997 році влада завершила «узакононення» несправедливої, на нашу думку, передачі у «приватні руки» обленерго та перехід на нові умови функціонування ринку електроенергії та електропостачання, зі створенням нових суб'єктів та правил. Фактично, можна сказати, що держава провела «прихватизацію» надпотужного сектору економіки, що було продовженням капіталізації представників олігархічних кланів. Для населення країни та промислових споживачів це означало монополізація ринку електропостачання та здорожчання електроенергії за рахунок формування несправедливих тарифів.

Відповідно, реформа діючого на ринку електроенергії законодавства у 2017 році є намаганням тодішньої влади показати спроможність реформувати потужну галузь економіки та національної безпеки під європейські стандарти. У відповідь наша країна розраховувала на суттєві інвестиції та кредитні програми під розвиток та модернізації енергосистеми та збільшення питомої ваги в загальному обсязі виробництва енергії від ВДЕ, у тому числі від сонячної енергетики. Проте, на нашу думку, про відновлення справедливості щодо населення та зменшення тарифів мова не йшла. Відповідно, вводилися

нові умови та правила на ринку електроенергії, змінилася структура органів публічного управління у сфері. Ключовим суб'єктом як спеціалізований регуляторний органу в енергетичному секторі НКРЕКП (Регулятор), який поруч з Міненерго, Укренерго та Енергоатомом (як загальні регуляторні органи) мали забезпечити наближення стандартів діяльності енергетичного сектору до європейських та перехід національного ринку електроенергії до структури європейського ринку.

Регулятор є ключовим функціональним органом публічної адміністрації зі спеціальним статусом, який виконує важливу роль у державному регулюванні енергетичного сектору України, включно з розвитком відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної енергетики. Відповідно до статті 5 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» на Регулятора покладено здійснювати державне регулювання, моніторинг і контроль діяльності суб'єктів господарювання у сферах електроенергетики та комунальних послуг. Ця норма визначає комісію як орган, що встановлює правила і умови функціонування ринку електроенергії, у тому числі встановлення тарифів та стимулів для виробників електроенергії з альтернативних джерел [54].

Особливо важливою є функція Регулятора у сфері регулювання купівлі-продажу електроенергії за «зеленим» тарифом - механізмом, який слугує основним стимулом для розвитку сонячної електроенергетики в Україні. Розділом IV Положення про НКРЕКП, комісія наділена повноваженнями встановлювати розміри тарифів для виробників «зеленої» електроенергії, контролює їх дотримання та забезпечує прозорість і справедливість тарифної політики [53].

Тарифне регулювання є важливим аспектом правового регулювання енергетики, а повноваження НКРЕКП у сфері тарифів на енергетичні ресурси та комунальні послуги, включаючи електричну енергію, природний газ, теплову енергію та воду, впливають на фінансово- та соціально-економічні

показники, обумовлюють бюджетні характеристики, тощо. НКРЕКП встановлює тарифи на електроенергію (для побутових та промислових абонентів окремо) на основі економічно обґрунтованих витрат на виробництво, транспортування та постачання енергетичних ресурсів. Тарифи можуть переглядатися з урахуванням змін у витратах на енергетичні ресурси, змін у законодавстві та інших факторів. Тарифне регулювання спрямоване на захист інтересів споживачів шляхом встановлення справедливих та обґрунтованих тарифів.

Крім тарифної політики, відповідно до статті 12 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» Регулятор відповідає за ліцензування суб'єктів господарювання, що здійснюють виробництво, транспортування, постачання та реалізацію електроенергії, включно з об'єктами сонячної енергетики. Комісія має контролювати дотримання ліцензійних умов, що сприятиме підвищенню якості послуг і безпеці енергопостачання [111]. Відповідно до частини першої статті 8 Закону України «Про ринок електричної енергії» господарська діяльність з виробництва, передачі, розподілу електричної енергії, розподілу електричної енергії малими системами розподілу, постачання електричної енергії споживачам, зберігання енергії, агрегації, трейдерська діяльність, здійснення функцій оператора ринку та гарантованого покупця провадяться на ринку електричної енергії, за умови отримання відповідної ліцензії, якщо інше не передбачено цим Законом. Відповідно до частин 2 та 3 статті 8 Закону розробка ліцензійних умов та видача ліцензії на провадження господарської діяльності з реалізації сонячної електроенергії здійснюється Регулятором. Як зазначалося, Регулятор визначив Порядок ліцензування відповідної господарської діяльності [139]. Відповідно до пункту 1.2. Ліцензійних умов суб'єкт господарювання, який має намір отримати ліцензію на провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії (далі - здобувач ліцензії), має відповідати цим Ліцензійним умовам, а суб'єкт господарювання, який має ліцензію на провадження господарської діяльності з виробництва

електричної енергії (далі - ліцензіат), зобов'язаний виконувати вимоги цих Ліцензійних умов.

Якщо величина встановленої потужності електрогенеруючого обладнання не перевищує 5 МВт та якщо суб'єкт господарювання не планує здійснювати продаж електричної енергії, виробленої з випромінювання сонячної енергії гарантованому покупцю електричної енергії за «зеленим» тарифом, зазначена діяльність з виробництва електричної енергії не підлягає ліцензуванню.

Аналіз правозастосовної практики ліцензування господарської діяльності з виробництва електричної енергії вказує на наявні проблеми із забезпеченням відповідних вимог [140]. Реалізація сонячної електроенергії в Україні пов'язане необхідністю виконання суворих ліцензійних умов НКРЕКП, високими початковими витратами та ризиками відмови через невідповідність документації. Основні проблеми включають тривалий процес отримання, необхідність кваліфікованого персоналу та зміни в законодавстві, зокрема щодо зберігання енергії.

Ліцензуванню підлягає і діяльність із збереження виробленої електроенергії (ч. 1 ст. 8, ч. 1 ст. 30-1 Закону № 2019). Ліцензію видають згідно з Ліцензійними умовами провадження господарської діяльності зі зберігання енергії, затвердженими постановою НКРЕКП від 22.07.2022 № 798 [139]. Так, обладнання для зберігання електроенергії може входити до складу СЕС.

Зі збільшенням частки ВДЕ в енергосистемах зростає роль накопичення електроенергії. Акумуляторні батареї також можуть бути доречними як сховища розподіленої електроенергії в місцях, особливо там, де є доступ до наявних СЕС, проте зруйнована, або взагалі відсутня розподільча система. Крім того, за останні роки вартість акумуляторних батарей помітно знизилася. Потенційне застосування акумуляторних батарей в електроенергетичних системах дуже широке - від підтримки слабких розподільчих мереж, наприклад, за допомогою регулювання частоти та запуску з повністю знеструмленого стану, до надання оптових енергетичних послуг або

автономних рішень. Щоб зрозуміти, які послуги акумуляторні батареї можуть надавати енергосистемі, Rocky Mountain Institute провів метадослідження чинних оцінок вартості для енергосистеми та споживачів, проаналізувавши шість академічних та галузевих джерел. Результати дослідження показали, що накопичувачі енергії можуть надавати тринадцять загальних послуг електроенергетичній системі. Ці послуги та цінність, яку вони створюють, зазвичай надходять до однієї з трьох груп зацікавлених сторін: споживачів, комунальних компаній або незалежних системних операторів/ регіональних організацій з передачі електроенергії (ISO/RTO) [141].

На швидкість впровадження акумуляторних батарей в Україні впливає кілька факторів, як-от час постачання, тривалість монтажу, логістика та вимоги до знань. Час постачання акумуляторних батарей становить щонайменше шість місяців. Для дуже великих систем (100 МВт) термін постачання може збільшитися до 1-2 років. Логістика транспортування акумуляторних батарей в Україну може бути складною, оскільки постачальники здійснюють постачання лише до Польщі або Румунії, а покупець має спланувати перевезення звідти в Україну. Однак акумуляторні батареї розраховані на транспортування – вони важкі, але можуть перевозитися в контейнерах. Термін технічного встановлення акумуляторних батарей в Україні становить близько 13 тижнів, залежно від складності приєднання до електричної системи. Час встановлення також залежить від функцій акумуляторної батареї, наприклад, від того, чи має вона бути здатною перезапустити систему у випадку системної аварії. Впровадження акумуляторних батарей в Україні вимагає наявності інженера-електрика. Загалом це призводить до періоду впровадження понад рік для систем потужністю приблизно 20 МВт. Очікується, що більші системи матимуть довший час постачання, що збільшує час впровадження.

Цікавою виглядає ідея впровадження проекту «Акумуляторна батарея для громад». Це спільна система зберігання енергії, яка зберігає надлишок енергії, виробленої з місцевих відновлюваних джерел, як-от сонячні панелі; це

дозволяє як цьому району, так і ширшій громаді отримати доступ до численних переваг, які можуть забезпечити батареї. Акумуляторна система накопичення енергії може підвищити якість електроенергії розподіленої генерації та сприяти стабільності напруги. В умовах розвиненого ринку ці функції можуть не лише відображати вимоги, що встановлюються законодавством, але й матеріалізуватися у вигляді платних системних послуг [141].

Таким чином, Регулятор є не лише регулятором тарифної політики і ліцензійних процедур, а й ключовим учасником державного механізму підтримки і розвитку обсягів виробництва та реалізації сонячної електроенергії в Україні. Його діяльність забезпечує баланс інтересів держави, виробників і споживачів, сприяє прозорості ринку та створенню сприятливих умов для залучення інвестицій у відновлювану енергетику. Проте, в ході аналізу, визначено і значну кількість проблем реалізації повноважень НКРЕКП, про які мова піде нижче.

Повертаючись до аналізу практичної реалізації проекту розбудови та функціонування СЕС, відзначимо, що регуляторні процедури реалізації сгенерованої за рахунок сонячних технологій електроенергії є більш насиченими та диференційованими та потребують від ліцензіата чіткого дотримання ліцензійних умов, адже після введення в експлуатацію промислової наземної СЕС постає питання її інтеграції до енергетичної системи та організація продажу (реалізації) виробленої електроенергії. АПЗ реалізації сонячної електроенергії, на думку суб'єктів з практичної реалізації інвестиційних проектів сонячної генерації, є найпроблемнішим елементом в системі функціонування ринку сонячної енергії [142]. Нормативно-правова складова об'єднує цілу низку нормативно-правових актів різногалузевого напрямлення. Це, зокрема законодавство про ринок електроенергії, про ліцензування господарської діяльності, про технічні стандарти, про енергетичну ефективність, нормативні положення зобов'язального права, про ціни та ціноутворення, тощо.

Процедура приєднання передбачає приєднання до електричних мереж оператором системи розподілу. Послуга з тимчасового приєднання надається оператором системи розподілу на підставі договору про тимчасове приєднання, що укладається між замовником послуги з тимчасового приєднання та оператором системи розподілу.

Для отримання проєкту договору про тимчасове приєднання замовник звертається до оператора системи розподілу за місцем розташування його електроустановок із заявою про тимчасове приєднання.

До заяви про тимчасове приєднання додаються такі документи:

- 1) для юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців: копія витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, або копія довідки/виписки з ЄДР, для фізичних осіб: копії паспорта та довідки про присвоєння ідентифікаційного номера або реєстраційного номера картки платника податків;
- 2) належним чином оформлений документ, що посвідчує право на представництво інтересів особи у випадку подання заяви представником;
- 3) копія документа, що підтверджує право власності чи користування об'єктом нерухомого майна;
- 4) графічні матеріали у довільній формі із зазначенням місця розташування об'єкта (об'єктів) замовника, земельної ділянки замовника та прогнозованої точки приєднання (для об'єктів, що приєднуються до електричних мереж уперше).

Відповідальність за достовірність даних, наданих у заяві, несе заявник.

Оператору системи розподілу забороняється вимагати інші документи, не передбачені Порядком тимчасового приєднання електроустановок до системи розподілу у період дії в Україні воєнного стану, відповідна обласна енергетична компанія має укласти договір на підключення [143].

При поданні заяви додається пакет документів, перелік та форму яких затвердив Регулятор. Серед них: заява про тимчасове приєднання, технічні умови, приєднання електроустановок певної потужності, договір про

стандартне приєднання до електричних мереж системи розподілу, типовий договір про нестандартне приєднання до електричних мереж системи розподілу з проєктуванням лінійної частини приєднання замовником, типовий договір про нестандартне приєднання до електричних мереж системи розподілу «під ключ», технічні умови стандартного приєднання до електричних мереж електроустановок; повідомлення про надання послуги з приєднання [144].

Саме на цьому етапі інвестори стикаються з найбільшою кількістю практичних питань: від технічних умов підключення до вибору моделі реалізації електроенергії.

У ході проведеного Міненерго та Данським енергетичним агентством експертним дослідженням) за участю провідних національних та європейських виробників альтернативної енергії, у т.ч. сонячної) швидкість впровадження промислових СЕС для комунальних підприємств визначена як середня. Розроблення промислових СЕС для комунальних підприємств містить кілька ключових етапів, зокрема визначення потенційних місць, забезпечення прав на землю, перевірку потужності електромережі, проєктування, отримання дозволів, укладання угод про купівлю-продаж електроенергії, забезпечення фінансування, закупівлю обладнання та, нарешті, будівництво та випробувальні роботи. За оцінками, загальна тривалість етапу планування становитиме трохи більше ніж 1 рік. За наявності досвідчених будівельних компаній, СЕС може бути побудована протягом приблизно 6 місяців. Серед проблем - затримки з приєднанням до мережі, нестача кваліфікованих інженерів і проблеми з транспортуванням. Термін постачання фотоелектричних модулів, як правило, короткий, оскільки вони наявні у великій кількості на складах в Європі. Час постачання інверторів і решти обладнання варіюється, але в цілому короткий. Інфраструктура України може створювати проблеми, але завдяки модульній структурі жодні частини великих СЕС не потребують перевезення [141].

Варто наголосити і ще на одному важливому аспекті, який впливає на ефективність діяльності публічних адміністрацій у сфері розвитку альтернативної (у т.ч. сонячної) енергетики, негативний вплив якого має бути мінімізовано з прийняттям змін та доповнень до нормативно-правових актів в галузі будівництва, архітектурно-будівельного контролю та енергоефективності. Мова йде про дискреційні повноваження дозвільних органів.

Про дискреції в адміністративному праві та сфері публічного управління сформовано значний масив наукової та науково-практичної літератури. На проблеми «дискреції» й «повноважень» у складі компетенції владних суб'єктів звертало увагу багато вчених-правознавців. Слід зазначити, що термін «дискреція», як правило використовують у значенні розсуду. Окремі автори бачать дискрецію (дискреційну владу, дискреційні повноваження) особливим різновидом диспозитивності. Інші визначають дискрецію особливою формою управлінської діяльності, яка означає можливість владного суб'єкта діяти на свій розсуд залежно від ситуації, нерідко включаючи і «право на бездіяльність» [145]. Наприклад, С. Шатрава зазначає, що дискреційним правом або дискреційною владою є надана особі свобода діяти на свій розсуд, тобто, оцінюючи ситуацію, обрати один із декількох варіантів дій (або утримуватися від дій) чи один із варіантів можливих рішень [146, с. 277]. У науці також лунають думки, що поняття «дискреційні повноваження», «дискреція» та адміністративний розсуд слід вживати як синоніми, однак з певними застереженнями.

Вперше, в національному законодавстві України визначення поняття «дискреційні повноваження» наведено в Методології проведення антикорупційної експертизи, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5. Пунктом 1.6. вказаної Методології дискреційні повноваження визначено як сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають

можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст управлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта [147].

Законом України «Про приєднання України до Часткової угоди про створення Групи зі співробітництва у боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконного обігу (Група Помпиду)» від 14 липня 2021 року [148] наша держава приєдналася до Часткової угоди про створення Групи зі співробітництва у боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконного обігу (Група Помпиду), встановленої Резолюцією (80) 2 Комітету Міністрів Ради Європи, прийнятою 27 березня 1980 року на 317-му засіданні заступників міністрів (додається), зі змінами, внесеними Резолюцією (80) 15 Комітету Міністрів Ради Європи, прийнятою 17 вересня 1980 року на 322-му засіданні заступників міністрів (додається), яка набирає чинності для України з дати отримання Генеральним секретарем Ради Європи офіційного повідомлення про приєднання.

Згідно з Додатком до Рекомендації № R (80) 2 (Принципи, що застосовуються під час здійснення адміністративними органами дискреційних повноважень) термін «дискреційні повноваження» означає повноваження, які залишають адміністративному органу певний ступінь свободи щодо прийняття рішення, дозволяючи йому обирати з-поміж кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає більш відповідним [149].

На завершення нормативного аналізу терміну «дискреційних повноважень» надамо його визначення, поданого пунктом 7 частини першої статті 2 Закону України «Про адміністративну процедуру», за яким дискреційне повноваження - повноваження, надане адміністративному органу законом, обирати один із можливих варіантів рішення відповідно до закону та мети, з якою таке повноваження надано [80]. Згідно статті 6 вказаного Закону дискреційні повноваження не дають права діяти свавільно, адже згідно до частини третьої вказаної статті здійснення адміністративним органом

дискреційного повноваження вважається законним у разі дотримання таких умов: 1) дискреційне повноваження передбачено законом; 2) дискреційне повноваження здійснюється у межах та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законом; 3) правомірний вибір здійснено адміністративним органом для досягнення мети, з якою йому надано дискреційне повноваження, і відповідає принципам адміністративної процедури, визначеним Законом; 4) вибір варіанту рішення адміністративним органом здійснюється без відступлення від попередніх рішень, прийнятих тим самим адміністративним органом в однакових чи подібних справах, крім обґрунтованих випадків.

Хронологія прийняття нормативних положень (імплементация міжнародно-правових стандартів) в Україні свідчить про не сформованість інституту дискреції в Україні. На це звертає увагу і Верховний Суд, який розтлумачив порядок та особливості застосування відповідних повноважень публічними адміністраціями та їхніми посадовими особами, а також суб'єктами представницьких органів рад різних рівнів.

У Постанові Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 825/602/17 сформована правова позиція, відповідно до якої не можна вважати дискреційним рішення, коли закон передбачає лише один можливий варіант дій. Наприклад, якщо місцевій раді були подані всі передбачені законодавством документи для надання дозволу на розробку проєкту землеустрою та наявні всі законні підстави, вона зобов'язана його надати. У цьому випадку у ради немає вибору, оскільки існує лише один законний варіант – надання дозволу. Наприклад, у справі № 825/602/17 Верховний Суд, обґрунтував, що повноваження щодо надання дозволу на розробку проєкту землеустрою чи надання мотивовано відмови у його наданні детально регламентовано частиною 6 статті 118 Земельного кодексу України та не є дискреційними, оскільки передбачають лише один вид правомірної поведінки відповідного органу – надати дозвіл або не надати (відмовити) за наявності чітко визначеної законом підстави. За законом у цього органу немає вибору

між декількома можливими правомірними рішеннями. Тому зазначені повноваження не є дискреційними [150]. У подальшому ця правова позиція послідовно дотримується судами при розгляді усіх подібних спорів. Як зазначалося, проблемною вказана конструкція проявляється і в діяльності публічних адміністрацій, що здійснюють адміністрування сферою сонячної енергетики. Для забезпечення законності в цих питаннях в Україні сформована модель адміністративного судочинства [77].

Судова практика ЄСПЛ щодо ст. 6 (1) ЄСПЛ (з питань необхідного обсягу судового контролю) встановлює загальну рамку, в межах якої дискреційна влада може здійснюватися і юридично контролюватися. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, Венеційської комісії хоч формально і не мають обов'язкового характеру, однак вони є дуже важливими для національної практики, зокрема для надання змістовного тлумачення, а також розширення принципів, втілених в ч. 2 ст. 2 КАС України, які встановлюють вимоги, зокрема й для реалізації дискреційних повноважень.

У відсутності чітких меж дискреційних повноважень адміністративного органу застосовною буде практика ЄСПЛ, який питання про втручання органів влади у права людини досліджує за допомогою трискладового тесту: чи було втручання передбачене законом? чи переслідувало воно легітимну мету? чи було необхідним у демократичному суспільстві?

Практика Верховного Суду (Великої Палати) [151] дозволяє зробити висновки, що для перевірки, чи діяв орган на підставі та в межах своїх повноважень, доцільно з'ясувати, зокрема: чи є ці повноваження дискреційними; якщо так, то чи їхня реалізація (нереалізація) може бути об'єктом судового контролю, чи ж дискреція адміністративного органу має виключний характер; якщо ж реалізація дискреційних повноважень може зазнати судового втручання для захисту порушених прав особи, то чи переслідував орган легітимну мету, чи діяв прозоро і в якомога послідовніший спосіб; чи дотримав процедурні гарантії; чи належно вмотивував рішення; чи не є воно свавільним (довільним), нераціональним, не підтвердженим

доказами або ж помилковим щодо юридичних фактів; необ'єктивним або явно несправедливим [152, с. 4-5].

Суддя Касаційного адміністративного суду, д.ю.н. Н. Є. Блажівська до критеріїв ефективного захисту права порушеного дискреційним рішенням відносить: порушене право особи поновлено; відновлено попередній статус позивача; усунуті перешкоди в реалізації суб'єктивного права; задоволена вимога про захист правового інтересу; рішення суду може бути звернено для примусового виконання, тобто є реально виконуваним і містить заходи, які забезпечили мету звернення особи до суду. На її думку, обрання конкретного способу захисту покладає на суд обов'язок скористатися власною дискрецією з дотриманням основних засад судочинства. Суд може зобов'язати орган (посадову особу) повторно розглянути заяву (звернення) лише у випадку якщо є підстави вважати, що розгляду порушеного питання з яким звернулася особа не відбулось у силу того, що: заява (звернення) були розглянуті не уповноваженим суб'єктом владних повноважень (без повноважень або з перевищенням повноважень); розгляд відбувся не у порядку визначеному законом, тобто коли є підстави вважати, що розгляд як такий не відбувся, або відбувся з суттєвими порушеннями, що вплинули на ухвалене органом владних повноважень рішення [152, с. 12].

В практиці КАС ВС міститься значний перелік Постанов по справам, в яких досліджувалися проблеми реалізації суб'єктами владних повноважень дискреційних повноважень [153].

Погоджуємося із думкою О.П. Гуленко, що розуміння меж дискреційних повноважень має важливе значення для щоденної роботи адміністративних органів та їх посадових осіб. Замість того, щоб розглядати дискрецію як право на свавілля, її слід сприймати як важливий інструмент для ефективного управління, що вимагає відповідальності та діяльності в межах чітко визначених законодавством [154].

Тієї ж думки дотримується і відома у сфері енергетики адвокат О. Савченко, яка в ході аналізу проблем розвитку галузі ВДЕ резюмує, що вони є

очевидними - простими та складними водночас. Проте, вони можуть бути вирішеними і більше того - повинні вирішуватись, зважаючи на декларації держави і необхідність зміни парадигми ставлення до інвесторів та гостру потребу в інвестиціях для відбудови України. Ринок очікує діалогу від держави і завжди готовий йти на зустріч, але лише за умови дотримання принципу справедливості та розумності регуляторних рішень в галузі. На думки авторки, не забезпечення швидкого та ефективного вирішення проблемних та спірних питань генерації ВДЕ в енергетичному ринку (при тому що в умовах проблем з судовою реформою Регулятор має, встановлені законодавством, широкі дискреційні повноваження швидко вирішувати всі критичні моменти та створювати відповідне сприятливе регуляторне середовище) тягне за собою небажання інвесторів вкладати ресурси і перспективну сферу виробництва та реалізації сонячної електроенергії [155].

Проведений стислий аналіз дозволяє зробити деякі узагальнення щодо проблем АПЗ діяльності Регулятора. Проблеми відповідного АПР діяльності НКРЕКП закладені в конкуренції правових норм Положення про комісію та Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». Основні проблеми включають: неузгодженість положень закону та підзаконних актів, недостатньо чіткий розподіл повноважень між Регулятором та іншими органами влади, а також складність процедур прийняття рішень.

Зокрема, серед проблем, пов'язаних з реалізацією норм Положення про НКРЕКП відзначимо наступні.

1. Неузгодженість з законом. Положення про НКРЕКП містять норми, що суперечать або не відповідають Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». Це може створювати правову невизначеність та ускладнювати роботу комісії.

2. Недостатня конкретизація повноважень. Положення визначає повноваження НКРЕКП у різних сферах регулювання, не деталізуючи

механізм їх реалізації, що призводить до невизначеності у їх реалізації та можливості конфліктів з іншими органами влади, а інколи і до створення корупційних ризиків.

3. Складність процедур. Процедури прийняття рішень, встановлені Положенням, за часту занадто складні та тривалі, що негативно впливає на оперативність та ефективність роботи комісії.

Серед проблем, пов'язаних з реалізацією норм Закону про НКРЕПП відзначимо наступні.

1. Недостатня чіткість формулювань. Закон може містити розпливчасті або неоднозначні положення, що ускладнюють їх тлумачення та застосування.

2. Неузгодженість з іншими законами. Закон про НКРЕКП суперечить з іншим законодавчими актами, що регулюють енергетичний та комунальний сектори, що призводить до колізій та ускладнює процес правозастосування.

3. Недостатня регламентація функцій та повноважень. Закон не достатньо чітко визначає функції та повноваження НКРЕКП, що може призводити до дублювання функцій з іншими органами влади або прогалин у регулюванні.

4. Проблеми з незалежністю та підзвітністю. Закон може не забезпечувати достатню незалежність НКРЕКП від політичного впливу та чітко визначати механізми підзвітності комісії перед суспільством.

Загальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності НКРЕПП.

1. Брак прозорості та відкритості. Процеси прийняття рішень НКРЕКП недостатньо прозорі, що ускладнює громадський контроль та сприяє корупційним ризикам.

2. Обмеженість ресурсів. НКРЕКП не має достатніх фінансових та кадрових ресурсів для ефективного виконання своїх функцій.

3. Низький рівень координації з іншими органами влади. Недостатня координація між НКРЕКП та іншими центральними органами виконавчої

влади може призводити до дублювання функцій та неефективності регулювання.

Для вирішення цих проблем необхідно внести зміни до законодавства та підзаконних актів, а також забезпечити прозорість та підзвітність роботи НКРЕКП.

Необхідно переглянути та оновити законодавчу базу, що регулює діяльність НКРЕКП, щоб усунути прогалини та суперечності, а також забезпечити чіткі та зрозумілі правила для регулятора та суб'єктів ринку.

НКРЕКП має бути більш відкритою для громадськості, забезпечуючи доступ до інформації про свою діяльність, рішення та плани. Важливо також запровадити механізми громадського обговорення та контролю за рішеннями регулятора.

Необхідно забезпечити дієвий контроль з боку уповноважених державних органів за дотриманням НКРЕКП законодавства та виконанням своїх функцій. Це може включати проведення аудитів, перевірок та застосування відповідних санкцій у разі порушень.

Важливо забезпечити, щоб НКРЕКП була незалежною від політичного впливу та ухвалювала рішення, виходячи з об'єктивних економічних та технічних факторів. Це вимагає чіткого визначення критеріїв призначення та звільнення членів НКРЕКП, а також забезпечення їхньої професійної компетентності та доброчесності.

НКРЕКП повинна бути здатною швидко та ефективно реагувати на зміни у сфері енергетики та комунальних послуг, зокрема, на розвиток нових технологій, зміни клімату та інші виклики. Це вимагає постійного моніторингу та аналізу ситуації, а також гнучкості у прийнятті рішень.

Окрім вищезазначених напрямків, вирішення проблем правового регулювання діяльності НКРЕКП може потребувати також міжнародної підтримки та обміну досвідом з іншими країнами, які мають успішний досвід у сфері регулювання енергетики та комунальних послуг.

Важливу роль у функціонуванні та забезпеченні роботи сонячної енергетики відіграють органи місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади, жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції України і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [115].

Лютий 2022 року став суттєвим викликом для системи місцевого самоврядування України, адже тоді вона перебувала на завершальному етапі масштабної реформи децентралізації. Ця реформа розпочалась ще у 2014 році та мала вагомий вплив на спроможність місцевого самоврядування ефективно реагувати на виклики воєнного часу та забезпечувати стійкість громад в умовах кризи. Децентралізація мала на меті передачу значних повноважень та ресурсів від центральних органів влади до місцевих громад, що повинно було створити підґрунтя для формування самодостатніх територіальних одиниць з розширеними можливостями самоврядування. На думку С. Швидюк, такі зміни допомогли би місцевому самоврядуванню оперативно та гнучко реагувати на нові виклики, що постали з початком повномасштабної війни. Зокрема, розширені фінансові можливості та управлінська автономія дали змогу громадам швидко мобілізувати ресурси для вирішення нагальних проблем, пов'язаних з безпекою, соціальним захистом та підтримкою критичної інфраструктури [156, с. 161].

Тож, попри значну роль державних органів у механізмі адміністративно-правового забезпечення у сфері сонячної енергетики, ОМС виконують важливі

сервісні функції, які безпосередньо на місцях забезпечують гарантування та реалізацію прав громадян.

У вказаному аспекті, Д.О. Штода наголошує, що недосконалим постає механізм адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної енергії, закладений в положеннях Закону України «Про альтернативні джерела енергії». Об'єктивно, вказаний закон має недоліки, пов'язані з відсутністю прямих або дискреційних повноважень ОМС як на рівні міських, так і на рівні селищних, і особливо сільських рад [24, с. 80]. Адже, на нашу думку, саме на рівні територіальних громад базового рівня можливе швидке та ефективне вирішення енергетичних проблем, викликаних військовою агресією або зношеністю енергосистем. Відповідно, їхня роль у сфері відновлювальної енергетики, у першу чергу сонячної (та інших видів) мінімізована. У той час, як на рівні Закону України «Про альтернативні джерела енергії», фактично нівелюється роль органів місцевого самоврядування, вони щодня стикаються з сонячною енергетикою на місцях. Відновлювальна енергетика постала та залишається новою галуззю для України, тому породжує низку викликів для усіх суб'єктів управління та нагляду. Основним викликом для представників ОМС є розуміння документів, розроблених урядом та переданих для виконання на локальний рівень. Посадовці публічних адміністрацій місцевих рад фактично є практиками, які втілюють прийняті законодавчі ініціативи та норми. Тому, критично важливо, залучати посадовців органів місцевого самоврядування до напрацювання необхідних законодавчих ініціатив та успішної реалізації майбутніх нормативно-правових актів [157].

Компетенція публічних адміністрацій на рівні органів місцевого самоврядування у правовідносинах, пов'язаних із використання альтернативних джерел енергії, розкривається в інших нормативно-правових актах.

Наприклад, у ст.10 Закону України «Про ринок електричної енергії» до повноважень органів місцевого самоврядування у відносинах із суб'єктами

електроенергетики належить: 1) погодження питань розміщення на підпорядкованій їй території об'єктів електроенергетики виходячи з інтересів територіальної громади; 2) участь у розробленні планів розвитку систем розподілу електричної енергії на підпорядкованій їй території; 3) участь у розробленні і реалізації системи заходів щодо роботи об'єктів електроенергетики у разі виникнення надзвичайної ситуації в об'єднаній енергетичній системі України; 4) сприяння розвитку електроенергетики в регіоні [29].

Також, публічні адміністрації на рівні органів місцевого самоврядування залучаються до процесу добору земельних ділянок для будівництва об'єктів відновлювальної енергетики, які пропонуються на аукціон з розподілу квоти підтримки, згідно з Порядком проведення аукціонів з розподілу квоти підтримки, затвердженим постановою КМУ від 27.12.2019 р. № 1175 [158].

У своїй роботі Ю.Ю. Толчініна-Бурунська акцентує увагу на зростанні ролі ОМС у сфері міжнародного співробітництва, зокрема в електроенергетиці, що безпосередньо впливає на реалізацію проєктів із виробництва та реалізації сонячної електроенергії. Авторка підкреслює, що ОМС розширюють свої функції - від управлінських до координаційних, активно укладаючи міжнародні угоди, меморандуми про побратимство, залучаючи фінансову допомогу та беручи участь у державно-приватних партнерствах. Навіть в умовах воєнного стану вони залишаються ключовими гравцями в реалізації енергетичної політики на місцевому рівні, формуючи енергетичну стратегію, координуючи міжнародну підтримку та співпрацюючи з громадськістю [159, с. 123-124].

У контексті реалізації цих функцій особливого значення набуває формування стратегічних підходів до «зеленого» розвитку громад, що в умовах децентралізації та енергетичної трансформації держави є критично важливими. Як зазначають Сментина Н.В. та Фіалковська А.А., ще до повномасштабної війни в Україні органи місцевого самоврядування мали всі передумови для впровадження інструментів сталого економічного розвитку,

зокрема через розвиток сонячної енергетики як одного з ключових напрямів досягнення енергонезалежності. Авторки наголошують на важливості створення «дорожньої карти зеленого розвитку», яка передбачала б техніко-економічне обґрунтування проєктів, оцінку екологічного впливу, фінансові розрахунки, а також залучення міжнародних партнерів (ЄБРР, НЕФКО, ЮНІДО) до реалізації сонячних ініціатив [160, с. 135].

Варто відзначити, що в країні розпочався поступовий рух щодо впровадження сонячної енергетики в роботі територіальних громад при енергозабезпечення муніципальних об'єктів. Так, на Дніпропетровщині, сільська рада Чумаківської сільської територіальної громади у серпні 2024 року прийняла «Програму встановлення сонячних панелей та установок зберігання електроенергії в бюджетних та громадських будівлях Чумаківської сільської територіальної громади на 2024-2030 роки». Повідомлення про подібні приклади все частіше з'являються у засобах масової інформації та інформаційних агентствах [161].

Проте для ефективного виконання своїх функцій, ОМС необхідно мати доступ до зрозумілих і практичних інструментів реалізації енергетичної політики. Деякі нормативні механізми, через свою складність та недостатню формалізацію, залишаються незрозумілими або недоступними для практичного застосування ОМС. У цьому контексті надзвичайно актуальним виглядає проведення роз'яснювальних заходів із боку центральних органів виконавчої влади (зокрема Міненерго та Регулятора). Такі заходи сприяли б раціоналізації комунікації між рівнями управління та зменшенню адміністративного навантаження на центральні структури.

Узагальнюючи аналіз діяльності ОМС у сфері виробництва та реалізації сонячної енергії, можна сказати, що вони виконують комплекс важливих функцій, які охоплюють нормативно-погоджувальну, стратегічну, координаційну та комунікаційну складові. Зокрема, вони здійснюють погодження розміщення об'єктів сонячної енергетики на території громади, беруть участь у розробленні планів розвитку систем розподілу електроенергії,

забезпечують прозорість тарифної політики щодо теплової енергії з альтернативних джерел, здійснюють добір земельних ділянок для реалізації інвестиційних проєктів у межах державної системи квот підтримки, а також формують і впроваджують місцеві стратегії сталого енергетичного розвитку. У той же час, не дивлячись на те, що місцеві ради з кожним днем все активніше залучають міжнародну технічну та фінансову допомогу, укладають угоди про побратимство, виступають партнерами у державно-приватних проєктах, - об'єктивно для повної мінімізації наслідків агресії рф на енергосистему територій, зменшення бюджетного навантаження та мінімізації наслідків зростання тарифів потрібна державна програма сприяння інтеграції сонячної енергетики у систему місцевого управління та підвищенню енергетичної незалежності громад.

2.2. Особливості здійснення адміністративного контролю та нагляду у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії

Мета даного підрозділу полягає в тому, щоб встановити особливості реалізації публічними адміністраціями різного рівня повноважень та функцій, спрямованих на забезпечення законності, дисципліни та ефективності у галузі сонячної енергетики, особливо в частині державного енергетичного нагляду.

Включені до даного підрозділу категорії посідають особливе місце в системі адміністративно-правової науки та відіграють важливу роль в системі АПЗ будь-яких відносин, оскільки вони є основними інструментами спостереження та моніторингу за правопорядком, що здійснюється органами публічної влади за суспільними процесами. Хоча ці поняття тісно пов'язані, вони мають певні відмінності та кожен з них виконує свою специфічну функцію, адже нагляд часто є складовою частиною контролю, а контроль може включати елементи нагляду. Обидві спрямовані на забезпечення дотримання правил, норм та законів, але мають різні акценти. Нагляд зазвичай передбачає постійний моніторинг та оцінку, тоді як контроль може включати ширший спектр дій, таких як перевірки, аналіз та коригувальні заходи. Вказані аспекти

тривалий час обговорюються і дискусії щодо проблеми їх співвідношення тривають. Як зазначає С.С. Вітвіцький, незважаючи на те, що у визначеннях «контролю» часто фігурує слово «нагляд», ми не можемо називати терміни «контроль» і «нагляд» абсолютними синонімами [162, с. 96].

В.Б. Авер'янов вважав контроль більш широким поняттям щодо нагляду, який варто розглядати як елемент контролю, як «звужений контроль» [163, с. 235]. О.Ф. Андрійко теж вважає, що нагляд слід розглядати як окремий вид (форму) контролю, до особливостей якого належить те, що нагляд здійснюється державними органами щодо об'єктів, які їм організаційно не підпорядковані, тоді як контроль стосується підпорядкованих суб'єктів; у процесі нагляду застосовуються заходи адміністративного впливу, тоді як за результатами контролю можуть застосовуватися і заходи дисциплінарні; адміністративний нагляд здійснюється за дотриманням відповідними суб'єктами спеціальних норм і правил, тоді як контроль – за діяльністю підконтрольних об'єктів у цілому чи окремими її аспектами [164, с. 16].

В.М. Гаращук вбачає відмінність між цими поняттями в тому, що контроль, на відміну від нагляду, є явищем повсякденним та безперервним, передбачає втручання в оперативну діяльність підконтрольного об'єкта та передбачає притягнення винних осіб до відповідальності [165, с. 48-54].

С.В. Федоренко констатує, що не зовсім виправданим називати контроль, порівнюючи його із наглядом (на відміну від останнього), постійним, «повсякденним та безперервним» процесом. Вбачається, що саме такими ознаками наділений не контроль, а нагляд, оскільки саме він передбачає безупинне спостереження за певним об'єктом, а контроль, як правило, має характер планового впливу, що застосовується із певною періодичністю та суворо визначеною законом тривалістю у часі [166, с. 601].

Заслуговує на увагу позиція професорки Т.П. Мінки, яка висловилася щодо досліджуваних понять. Авторка звертає увагу на те, що нагляд і контроль є важливими елементами правової системи України, які забезпечують дотримання законності та належне виконання правових норм. Незважаючи на

спільні риси, ці інститути мають різну теоретико-правову природу та виконують специфічні завдання [167, с. 307]. Таким чином, питання співвідношення понять контроль-нагляд активно обговорюється. Нами обрана позиція нормативного визначення понять, тобто їхня характеристика відповідно до законодавства та недопустимість повного ототожнення при характеристики питань здійснення контроль-наглядової діяльності.

Слово «контроль» походить від французького «contrôle», що означає «подвійний список», і вказує на перевірку відповідності встановленим критеріям. Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови контроль це – «...перевірка, облік діяльності кого-небудь, чого-небудь, нагляд за кимсь, чимось...» [168, с. 451].

В «Енциклопедії державного управління» контроль визначається як виявлення відповідності діяльності та її результатів встановленим орієнтирам; забезпечення суб'єктів управління інформацією про процеси розвитку організації (господарського комплексу) інших об'єктів управління (на основі системи організованих спостережень, вимірів, стандартів тощо), що створює підстави для втручання у перебіг зазначеного процесу з метою зміни окремих напрямів діяльності [169, с. 305].

Звісно, що правова наука робить змістовно інші акценти у формулюванні відповідних ознак та визначень засад контролю, однак деякі з підходів тяжіють до наук державного управління та публічного адміністрування. Наведемо та проаналізуємо деякі з них. О.Ф. Андрійко зазначає, що при розгляді державного контролю, слід керуватися його розумінням як об'єктивної функціональної діяльності, яку держава здійснює з метою перевірки дотримання і виконання поставлених завдань, прийнятих рішень та їх правомірності [164, с. 15].

В. Ківалов та Л.Р. Біла вважають, що «контроль – це основний спосіб забезпечення законності, головними напрямками здійснення якого є: а) додержання планової, фінансової, цінової, договірної, технологічної, виконавчої, трудової та інших видів державної дисципліни; б) використання

державних ресурсів; в) виконання вимог природоохоронного законодавства; г) підбір і розміщення кадрів у державному секторі; д) виконання соціальних програм та інше [170, с. 64].

Отже, можна констатувати, що вчені під час дослідження сутності контролю використовують диференційований підхід, що залежить від сфери наукових знань, у яких проводяться дослідження. Відповідно, різноманіття думок та поглядів на здавалося однорідну категорію підтверджує структурованість та багато характерність цієї категорії. Разом із тим, використання різних методів дослідження та вивчення різних підходів дає можливість глибоко дослідити категорію «контроль».

На підставі вказаних думок, аналізу доктринальних джерел та положень чинного законодавства сформулюємо ознаки державного контролю. Він є функцією публічної адміністрації, має цілеспрямований вплив; здійснюється виключно у визначеному законом порядку спеціально уповноваженими відповідними суб'єктами; має характер планового та позапланового впливу; може передбачати оперативне втручання у діяльність підконтрольного об'єкта. Звісно, що державний контроль у тій чи іншій сфері має свою специфіку, зумовлену низкою факторів об'єктивного характеру та суспільними відносинами, що піддаються впливу.

Переходячи до аналізу функцій контролю та нагляду у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії зазначимо, що вказані категорії законодавчо сформовані та закріплені в різних нормативно-правових актах, які є розрізненими та несистематизованими. У науці адміністративного права питання контролю та нагляду є широко дослідженими щодо енергетичної сфери як комплексної галузі економіки [51, 166]. Проте, вказані функції у сфері сонячної енергетики фактично не досліджені.

Безспірним та точним методом досліджування категорій у науково-правових розробках буде аналіз чинної нормативної бази, яка встановлює дефініції відповідних понять.

Вивчення нормативно-правової основи виробництва та реалізації сонячної електроенергії дає підставу стверджувати, що чинне законодавство у сфері ВДЕ не сформувало поняття «контроль». Відповідно до ч. 1 статті 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» вказує, що термін «контроль» вживається в цьому Законі у значенні, наведеному в Законі України «Про захист економічної конкуренції» [171]. Відповідно до ч. 1 статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» контроль це можливість однієї чи декількох юридичних та/або фізичних осіб чинити вирішальний вплив на господарську діяльність суб'єкта господарювання чи його частини, який здійснюється безпосередньо або через інших осіб. Мова йде про форму громадського контролю, але ж ніяк не про адміністративний. Далі у вказаному законі мова йде про державний контроль, але він стосується саме сфери економічної конкуренції, і до інституту адміністративного контролю в сфері сонячної енергетики не входить.

В статті 4 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» здійснення контролю за додержанням вимог законодавства у сфері альтернативних джерел енергії та за виконанням загальнодержавних програм у цій сфері є елементом державного управління у сфері альтернативних джерел енергії та методом фінансового контролю за цільовим використанням коштів, отриманих в якості фінансування заходів у сфері альтернативних джерел енергії (частина 1-2 статті 8 Закону), відповідно, наприклад до Порядку використання коштів державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації [172]. Подібні висновки можна зробити і щодо нагляду, як функції публічних адміністрацій у сфері ВДЕ.

Таким чином, законодавець розробляючи механізм реалізації державної політики у сфері ВДЕ у 2003 році опирався на загальноприйняті підходи до поняття контроль та нагляд, використовуючи наявні значення та термінологічні характеристики цих категорій. Проте, варто відзначити, що за понад 20 років в країні суттєво змінено модель функціонування публічної влади, відбулися суттєві трансформаційні зміни, відбувається адміністративна

реформа. Відповідно, використання застарілих понять та термінів у регулюванні інноваційних відносин має негативний результат, адже тягне за собою низку ризиків. Об'єктивно, актуальним є формування сучасних підходів до формулювання досліджуваних категорій.

Продовжуючи аналіз чинного законодавства зазначимо, що в Законі України «Про альтернативні джерела енергії» контроль та нагляд в структурі державної політики є формами державного регулювання. Відповідно до абзацу третього та четвертого частини другої статті 5 Закону державне регулювання у сфері альтернативних джерел енергії здійснюється шляхом нагляду та контролю за безпечним виконанням робіт на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності, безпечною експлуатацією енергогенеруючого обладнання та за режимами передачі і споживання енергії; нагляду та контролю за додержанням вимог технічної експлуатації на об'єктах альтернативної енергетики незалежно від їх форми власності, технічної експлуатації енергетичного обладнання об'єктів, підключених до об'єднаної енергетичної системи України.

Про відсутність єдиного підходу на сучасному етапі (станом на 2020 рік) у законодавця до понять «контроль» та «нагляд» у сфері сонячної енергетики можуть свідчити нормативні зміни, що внесені до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» (стаття 9-4) [27]. Вказані зміни передбачили, що держава, спрощує процедури державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, пом'якшує відповідальність або в інший спосіб покращує становище суб'єктів господарювання, що має застосовуватися з дня набрання чинності таким законодавством.

Подібний висновок робимо в ході аналізу положень статті 5 Закону України «Про ринок електричної енергії» (Державна політика в електроенергетиці). Частиною другою вказаної статті передбачено, що «Формування та реалізацію державної політики в електроенергетиці здійснюють КМУ, центральний ОВВ, що забезпечує формування та реалізацію державної політики в електроенергетичному комплексі, центральний ОВВ, що

реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики, та інші органи державної влади відповідно до законодавства». Подібна дефініція міститься і в пункті 2 частині четвертої статті 5 зазначеного Закону [29].

З іншого боку, відбувається ототожнення нагляду як контролю. Це виходить із положень статті 9 Закону України «Про ринок електричної енергії» (Державний енергетичний нагляд в електроенергетиці), за якою державний нагляд (контроль) в електроенергетиці здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики, діяльність якого спрямовується та координується КМУ через відповідного міністра згідно із законодавством. Частини 3-8 статті 9 закону містять ті ж самі положення. Ототожнення понять у вказаному законі відзначається і в інших його положеннях.

Аналіз відповідних норм Закону України «Про ринок електричної енергії» (частина друга та третя статті 9) доводять, що предметом державного енергетичного нагляду в електроенергетиці є господарська діяльність, пов'язана з виробництвом, передачею, розподілом електричної енергії, зберіганням енергії, а також з використанням енергії для власних потреб учасниками ринку (крім споживачів, не віднесених до особливої групи споживачів) в частині технічної експлуатації електричних станцій і мереж, енергетичного обладнання, випробування та ремонту електроустановок і мереж, виконання робіт з проектування електроустановок і мереж. При цьому, способом здійснення державного енергетичного нагляду в електроенергетиці є проведення центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики, відповідних обстежень, перевірок, оглядів щодо обладнання електричних мереж учасників ринку електричної енергії (крім споживачів, не віднесених до особливої групи споживачів) у порядку, визначеному Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Вказані підходи сформовані на підставі законодавства, що, на нашу думку, потребує уніфікації шляхом внесення змін. Мова йде про Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [173]. Так, у 2007 році вказаним законом частиною 1 статті 1 було впроваджено термін - державний нагляд (контроль) - діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, НПС. Відповідно, з цього моменту вказані положення використовуються для регулювання відповідних відносин.

І якщо в наведених положеннях Закону про альтернативні джерела енергії можна вести мову про застарілість законодавчих положень та відсутність розуміння інституційної конструкції цих понять, то в Законі про ринок електроенергії вказане обґрунтування недоречне, адже закон № 2019-VIII прийнятий у 2017 році, тобто в період, коли наукові розробки в галузі адміністративного (та інших) права чітко розмежували поняття та відкидали підходи, за якими контроль (нагляд) та нагляд (контроль) як ідентичні поняття повністю ототожнювалися.

Аналіз положень статі 6 Закону про ринок електроенергії вже відмежовує досліджувані категорії і, характеризуючи державне регулювання ринку електричної енергії, в пункті 2 частині третьої вказує, що до повноважень Регулятора на ринку електричної енергії належать контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов провадження господарської діяльності; в пункті 12 частині третьої наділяє Регулятора функцією контролю за виконанням інвестиційних програм оператора системи передачі та

операторів систем розподілу. 15 лютого 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії» [174], яким доповнено окремим Розділом IV-1 Закон України «Про ринок електричної енергії», в якому «контроль» вже визначається як самостійна функція Регулятора за діяльністю з передачі та розподілу електричної енергії.

Закон України № 1540-VIII «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» насичений положеннями, які ідентифікують контроль як самостійну функцію Регулятора. Стаття 1 в частині першій містить положення, за якими Регулятор є колегіальним органом, що здійснює моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг [54].

Фактично, з 2016 року у сфері виробництва та реалізації електроенергії запроваджено нові умови та порядок здійснення контролю.

Зокрема, запровадженими особливостями адміністративного контролю у сфері виробництва та реалізації електроенергії є :

- об'єкт контрольної діяльності – сфера сонячної енергетики як сукупність елементів галузі господарства, що використовують сонячну енергію з метою виробництва, перетворення, збереження, передавання і розподілу (реалізації) енергії;

- наявність спеціального суб'єкта контролю – Регулятора, який здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сфері сонячної енергетики та комунальних послуг із похідною сонячної енергії;

- має безпосередню мету, функції та задачі, перелік яких обумовлений сферою застосування державного контролю;

- специфіка форм та методів контрольної діяльності;

- особливості застосування контрольних заходів визначаються окремим законом, зокрема ст. 19 Закону України від 22 вересня 2016 року «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах

енергетики та комунальних послуг» та іншими нормативно-правовими актами.

В наукових джерелах серед вказаних особливостей особливу увагу викликають категорії форм та методів адміністративного контролю. Окремої уваги у площині обговорення форм та методів контролю у сфері енергетики вимагає фіксація цього питання в межах діючого та перспективного законодавства. Слід звернути увагу, що далеко не у всіх актах чинного законодавства та наявних зразках перспективного нормотворення використовуються такі категорії як «форми» та «методи» контролю. Вже зазначалося про нормотворчі підходи у Законі про ринок електроенергії визначені, зокрема, в частині 3 статті 9 Закону України «Про ринок електричної енергії» [29]. При цьому в самому ж Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» навпаки зазначається, що планові та позапланові заходи здійснюються у формі перевірок, ревізій, оглядів, обстежень та в інших формах, визначених законом [173].

Натомість, у Законі «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», у ст. 19 «Особливості здійснення державного контролю на ринках у сферах енергетики та комунальних послуг» зазначено, що регулятор здійснює державний контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, та суб'єктами, що належать до особливої групи споживачів у розумінні Закону України «Про ринок електричної енергії», законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов шляхом проведення планових та позапланових виїзних, а також невиїзних перевірок відповідно до затверджених ним порядків контролю.

Реалізації сформованої ВРУ державної політики у всіх сферах суспільного життя є повноваженням КМУ, що здійснюється через встановлення у відповідних законодавчих актах функцій. На думку Д.В.

Молдованова основними функціями державних органів у сфері альтернативної енергетики є контролююча, наглядова, організаційна та регулююча функції [60, с. 72]. Відповідно, контрольно-наглядова діяльність держави у сфері сонячної енергетики охоплює такі напрямки: контроль за безпечним та ефективним виконанням робіт на об'єктах альтернативної енергетики; нагляд за дотриманням технічних вимог при експлуатації енергогенеруючого обладнання; перевірка режимів передачі та споживання електричної енергії, що виробляється сонячними установками; нагляд за технічним станом обладнання, підключеного до об'єднаної енергетичної системи України; контроль за дотриманням умов експлуатації, що передбачені відповідними ліцензіями та дозволами [60, с. 72-73].

Вважаємо за доцільне класифікувати та окремо виокремити органи виконавчої влади, які безпосередньо здійснюють адміністративний нагляд і контроль у сфері сонячної енергетики, а також органи, які опосередковано пов'язані з функціонуванням ринку електроенергії. Така класифікація дозволяє більш чітко визначити функціональний розподіл повноважень та межу відповідальності кожного суб'єкта у цій складній системі.

До системи контролюючих органів публічних адміністрацій (в системі виконавчої влади), діяльність яких безпосередньо пов'язана з регулюванням та забезпеченням стабільного функціонування сфери сонячної енергетики, належать:

Міненерго - центральний орган виконавчої влади, що формує державну політику у галузі енергетики, в тому числі щодо розвитку відновлюваних джерел енергії. Міністерство реалізує контрольні та наглядові функції через підпорядковані органи, затверджує стратегічні плани, видає нормативно-правові акти, координує міжвідомчу взаємодію у сфері сонячної енергетики. На виконання вказаних завдань Міненерго наділено такими безпосередньо контрольними або опосередковано контрольними повноваженнями: здійснює в межах повноважень, передбачених законом, управління державними підприємствами, установами та організаціями, а також корпоративними

правами держави; забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, організацію внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту та їх здійснення на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління Міненерго; забезпечує у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики нормативно-правове регулювання відповідно до закону; забезпечує створення та функціонування державної системи моніторингу показників енергетичного балансу України і т.д.

НКРЕКП - колегіальний державний орган, що виконує функції державного регулювання, моніторингу та контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво, передачу, розподіл та постачання електричної енергії з альтернативних джерел. Комісія видає ліцензії, встановлює тарифи та перевіряє дотримання умов господарської діяльності у сфері енергетики.

Держенергонагляд - спеціалізований державний орган, що забезпечує технічний нагляд за електроустановками, системами обліку, дотриманням режимів генерації та споживання електроенергії. Держенергонагляд також відповідає за безпечну експлуатацію енергетичних об'єктів, зокрема СЕС, незалежно від форми власності.

Держекоінспекція - орган державного екологічного контролю, що здійснює нагляд за дотриманням природоохоронного законодавства, зокрема у процесі будівництва та експлуатації СЕС. До повноважень інспекції входить перевірка наявності екологічної експертизи проєктів, впливу СЕС на НПС, дотримання норм викидів, використання земельних ділянок.

Антимонопольний комітет України - виконує функцію захисту економічної конкуренції на ринку електроенергії. Його діяльність у контексті сонячної енергетики пов'язана із запобіганням зловживанню монопольним становищем, контролем за концентраціями суб'єктів господарювання, запобіганням антиконкурентним узгодженим діям у сфері виробництва та постачання електроенергії з ВДЕ.

Центральне диспетчерське управління НЕК «Укренерго» - здійснює оперативно-технологічне управління об'єднаною енергетичною системою України. У контексті сонячної енергетики його роль полягає у забезпеченні стабільної та збалансованої роботи електромереж, регулюванні навантажень, інтеграції нових генеруючих об'єктів з ВДЕ в систему, забезпеченні енергетичної безпеки та надійності енергопостачання.

Окрему категорію становлять органи, які опосередковано пов'язані з ринком електроенергії, але впливають на його розвиток через виконання допоміжних або координуючих функцій. До таких належать:

- Міндовкілля - формує державну екологічну політику, розробляє стандарти впливу на довкілля та координує діяльність у сфері екологічної безпеки, що має прямий стосунок до реалізації проєктів сонячної енергетики.
- Держгеокадастр - бере участь у вирішенні питань, пов'язаних із виділенням земельних ділянок під розміщення СЕС, що є важливою складовою адміністративного супроводу таких проєктів.

Ключову контролюючу та наглядову роль у здійсненні енергетичного нагляду відіграє НКРЕКП. Це підтверджується і тим, що на відміну від інших суб'єктів цієї підсистеми, її адміністративно-правовий статус закріплено на рівні закону.

Для ефективного виконання завдань державного енергетичного нагляду НКРЕКП має, у тому числі, такі контрольні повноваження: здійснює контроль за недопущенням перехресного субсидіювання при провадженні господарської діяльності суб'єктами природних монополій і суміжних ринків у сферах енергетики та комунальних послуг; контролює виконання операторами систем передачі та розподілу, суб'єктами ринків електричної енергії; власниками систем їхніх зобов'язань відповідно до закону; здійснює моніторинг оптового енергетичного ринку та поведінки суб'єктів господарювання, що провадять діяльність на оптовому енергетичному ринку, з метою виявлення ознак зловживань; контролює додержання ліцензіатами законодавства у відповідній сфері регулювання і ліцензійних умов провадження господарської діяльності та вживає заходів до запобігання

порушенням ліцензійних умов; здійснює моніторинг та аналіз ринків у сферах енергетики та комунальних послуг; визначає порядок, зміст, обсяг та періодичність подання інформації про здійснені учасниками оптового енергетичного ринку господарсько-торговельні операції, пов'язані з оптовими енергетичними продуктами, на оптовому енергетичному ринку (включаючи виконані та невиконані пропозиції (заявки) [53].

Порядком контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов, затвердженого, Постановою НКРЕКП від 14 червня 2018 року № 428 (в редакції постанови НКРЕКП від 27.06.2025 № 981), передбачено, що планові та позапланові виїзні перевірки проводяться в робочий час ліцензіата, установлений його правилами внутрішнього трудового розпорядку, у присутності уповноваженої особи ліцензіата. У перший день здійснення планової, позапланової виїзної перевірки голова та члени комісії з перевірки зобов'язані пред'явити уповноваженій особі ліцензіата оригінал посвідчення на проведення перевірки з наданням його копії та службові посвідчення. Перед початком здійснення планової, позапланової виїзної перевірки голова та/або члени комісії з перевірки вносять запис до журналу реєстрації перевірок ліцензіата (за його наявності) [175].

Планові перевірки ліцензіатів проводяться не частіше одного разу на рік відповідно до річного плану, який затверджується НКРЕКП до першого грудня року, що передує плановому, та оприлюднюється на офіційному вебсайті не пізніше п'яти днів до початку відповідного планового періоду. Внесення змін до річного плану здійснення заходів державного контролю допускається в частині виключення ліцензіата, зміни його найменування та/або місцезнаходження, дати та строку проведення перевірки та виправлення технічних помилок. Зміни до річного плану здійснення заходів державного контролю в частині його доповнення вносяться виключно щодо суб'єктів господарювання, які були розташовані та / або здійснювали діяльність в

областях України, де наявні території активних бойових дій та окуповані території, після повного припинення активних бойових дій та деокупації на таких територіях. Не допускається зміна дати проведення перевірки на більш ранній період ніж було визначено в річному плані здійснення заходів державного контролю, крім випадків зміни дати проведення перевірки на більш ранній період за заявою ліцензіата, господарська діяльність якого має перевірятися [175].

Згідно частини 7 статті 19 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», підставою для проведення позапланової виїзної перевірки є: 1) подання суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, або суб'єктом, що належить до особливої групи споживачів, письмової заяви про здійснення заходу державного контролю; 2) обґрунтоване звернення фізичної або юридичної особи про порушення суб'єктом господарювання, що провадить діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, або суб'єктом, що належить до особливої групи споживачів, її законних прав; 3) обґрунтоване звернення суб'єктів господарювання та споживачів про порушення суб'єктом природної монополії, оператором малої системи розподілу законодавства з питань доступу до електричних/теплових/газових мереж та/або порушення ліцензійних умов; 4) перевірка виконання рішень Регулятора щодо усунення порушень вимог законодавства, прийнятих за результатами планових або позапланових перевірок; 5) перевірка достовірності наданих Регулятору даних у звітності або в інших документах [54].

Строк проведення позапланової виїзної перевірки не може перевищувати 10 робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва - трьох робочих днів. У разі великих обсягів перевірки за рішенням НКРЕКП України строк проведення позапланової виїзної перевірки може бути збільшений до 20 робочих днів, а для суб'єктів малого підприємництва - до

п'яти робочих днів із внесенням відповідних змін до посвідчення на проведення перевірки.

Наступним органом, уповноваженим на здійснення контролю в сфері сонячної енергетики є Держенергонагляд. Адміністративно-правовий статус Держенергонагляду закріплюється постановою КМУ від 14 лютого 2018 року № 77 про Деякі питання Державної інспекції енергетичного нагляду України [176]. Згідно вказаного Положення, Держенергонагляд є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ через Міністра енергетики та який реалізує державну політику у сфері державного енергетичного нагляду (нагляду/контролю) у галузі електроенергетики. Відповідно до пункту 3 Положення основними завданнями у цій сфері Держенергонагляду є: 1) реалізація державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики; 2) внесення на розгляд Міністра енергетики пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики; 3) організація та здійснення державної політики у сфері нагляду (контролю) у галузях електроенергетики.

Наукова література та аналітичні публікації фахівців у галузі електроенергетики показують методами контрольно-наглядової діяльності у енергетичній галузі є передбачені нормативно-правовими актами способи встановлення і застосування обов'язкових вимог, перевірок, обмежень, заборон, дозволів на провадження господарської діяльності та продукції суб'єктів енергетичного ринку.

Загальною метою здійснення функцій державного енергетичного нагляду є забезпечення функціонування енергетичного обладнання та енергетичних ринків для реалізації національної енергетичної політики у відповідності до програмних документів ЄС, а також дотримання прав споживачів щодо вибору вигідного постачальника, що гарантуватиме безперебійне енергопостачання та конкуренцію в енергетичній сфері.

2.3. Фінансово-правове регулювання у сфері сонячної енергетики

Питання фінансово-правового регулювання класично відносять до публічно-правових, та є складовими адміністративно-правової науки. З іншого боку, будь-яка публічна діяльність не можлива без формування чітких фінансово-правових засад. Недарма, проекти рішень КМУ серед останніх візує Міністр фінансів України, вивчаючи бюджетні можливості, ризики та перспективи. Так само, законопроектна робота передбачає наявність висновки щодо фінансового забезпечення впровадженого механізму правового регулювання.

Фінансово-правове регулювання спрямоване на забезпечення фінансової стабільності держави, ефективне використання державних коштів, справедливий розподіл податкового навантаження та захист прав та інтересів учасників фінансових відносин. В сучасних умовах, змінено акценти аналізу фінансових засад публічної діяльності публічних адміністрацій в країні, що захищається від воєнної агресії. Структур бюджету, та і взагалі бюджетна політика має будуватися на принципі: все для перемоги. Відповідно, і бюджет країни, починаючи із 2022 року орієнтовані на забезпечення потреб Сил оборони.

В контексті нашого дослідження варто відзначити, що формування збалансованої фінансової політики у галузі ВДЕ, зокрема і у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії має на меті не тільки дохідну складову. Агресія РФ направлена не енергетичну галузь, і відповідно на сонячну енергетику покладається завдання створення альтернативи та резерву існуючої енергетичної системи, за її рахунок можлива швидка та ефективна диверсифікація генерації та розподілу електроенергії в територіях. Відповідно, прагматичні та зважені кредитна та стимулююча політики у досліджувальній сфері мають комплексне значення.

Попередній огляд зарубіжного досвіду дав можливість констатувати, що провідні країни світу, що є лідерами у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії (КНР, США та ФРН) серед форм адміністративно-правового

забезпечення використовують переважно фінансово-правові інструменти впливу на галузь. Серед подібних інструментів домінують податково-стимулюючі, фінансово-інвестиційні, кредитні та інші механізми стимулювання до розвитку галузі.

Порівняно з Китаєм, де розвиток сонячної енергетики здійснюється в межах централізованої, стратегічно керованої моделі з домінуючою роллю держави у плануванні, фінансуванні та розміщенні потужностей, американський підхід ґрунтується на інституційній фрагментації та ринковій саморегуляції. Якщо в КНР ключовим чинником успіху стала концентрація ресурсів, масштабні інфраструктурні проєкти та жорстка координація через національні плани і закони прямої дії, то у США рушійною силою виступає поєднання правової стабільності, податкових стимулів і договірних відносин між приватними суб'єктами. Водночас обидві моделі демонструють високий рівень результативності, хоча й реалізують різні траєкторії енергетичного переходу.

Німеччина у сфері регулювання сонячної енергетики постає як держава з централізованою, стратегічно орієнтованою та комплексною моделлю правового управління, у якій провідну роль відіграють державні стимули, нормативні механізми та активна участь громадянського суспільства. Регуляторна архітектура країни поєднує федеральне планування енергетичного переходу (Energiewende), чіткі довгострокові тарифні механізми, програми кредитів і грантів KfW, податкові пільги та ринкові інструменти, такі як Power Purchase Agreements, що створює стабільне та передбачуване інвестиційне середовище. Крім того, поєднання федерального та регіонального регулювання дозволяє враховувати місцеві особливості, мінімізувати диспропорції у розвитку СЕС та забезпечувати більш збалансоване й передбачуване нарощування потужностей по всій країні.

Для нашої країни досвід провідних країн світу є важливим та корисним, адже, об'єктивно, за обсягами виробництва сонячної електроенергії наша держава значно відстає від світових лідерів. Враховуючи значення фінансової

складової в розвитку галузі, аналіз досвіду фінансово-правового забезпечення процесів у енергетичній галузі є особливо корисним. Заявленими пріоритетами розвитку сфери сонячної енергетики є диверсифікація ринку електроенергії, енергетична безпека (створення енергетичного паска) та мінімізація вартості тарифів на електрику (як одного із ключових енергоресурсів у життєдіяльності). Відповідно, дослідження проблем фінансово-правового забезпечення варто проводити під кутом зору заявлених пріоритетів. Відповідно, науковим завданням є створення фінансово-правового механізму, який буде максимально адаптованим та прорахованим до умов, в якій розвивається галузь, та формується новий перспективний ринок, відбувається відвернення наслідків знищення та пошкодження агресором електромереж.

Зважаючи на складність прямого фінансування досліджуваної інфраструктури, держава створює певний фінансовий механізм, за допомогою якого здійснюється державне регулювання окремими галузями, що зводить до мінімумів її витрати з бюджету, створює сприятливі умови для розвитку та забезпечує виконання зобов'язань державою [60].

Фінансовий механізм складна та багатоаспектна категорія. Вчені різних галузей розглядають його, використовуючи різні інструменти та методи. О.Є. Гудзь, розглядаючи фінансовий механізм з точки зору економічної теорії та фінансів визначає його як сукупність форм і методів зовнішнього й внутрішнього впливів на формування, використання та нагромадження фінансових ресурсів, виходячи із поставленої мети [178, с. 11].

Фінансовий механізм як складова фінансової політики у певній галузі, - це сукупність конкретних фінансових форм, методів та важелів, за допомогою яких забезпечується процес суспільного відтворення, тобто здійснюються розподільчі і перерозподільні відносини, утворюються доходи суб'єктів господарювання і фонди грошових коштів.

З юридичної точки зору фінансовий механізм можна розглядати встановлена фінансово-правовими нормами сукупність фінансових методів,

важелів, інструментів, що регулюють фінансові відносини, які виникають в процесі мобілізації, розподіл та використанні фінансових ресурсів (фондів коштів). Він охоплює як загальні принципи та норми фінансового права, так і конкретні правові акти, що регулюють фінансову діяльність держави та суб'єктів господарювання.

Нормами права, переважно фінансового, врегульовано фінансові відносини, що виникають в процесі виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

Варто відзначити, що наразі відсутній спеціальний нормативний акт, що направлений на врегулювання фінансових відносин, що виникають під час виробництва та реалізації сонячної електроенергії. При цьому, варто зауважити, що в питаннях розвитку сонячної енергетики, в сучасних воєнних умовах, коли держава не має фінансових резервів для стимулювання розвитку галузі, скажімо в контексті енергозаміщення та створення екологічно безпечних форм виробництва енергії, фінансові передумови є первинним по відношенню до правових. Іншими словами, суб'єкти вказаних відносин, переважно підходять до вказаних перспектив участі у виробництві сонячної електроенергії з таких мотивів: отримання прибутку, що обумовлює здійснення інвестицій (як виду елементу фінансової діяльності), у тому числі за рахунок кредитних ресурсів, отриманих від фінансових установ; мінімізація витрат на енергоносії через значне підвищення тарифів на електроенергію як для населення, так і для господарюючих суб'єктів; мінімізація наслідків агресії на енергетичну мережу, що обумовлює необхідність фінансування за рахунок власних коштів; державної або регіональної підтримки, підтримки ОМС; кредитних ресурсів фінансових установ; участь у грантових програмах, за рахунок міжнародних фінансових ресурсах.

Тобто, на початкових стадіях реалізації проектів у сонячній енергетиці аналіз фінансово-правових норм є необхідною передумовою. В науці, до останнього часу переважали підходи, за якими розвиток галузі сонячної енергетики мав відбуватися за рахунок важелів, стимулів та створення

сприятливих умов. І дійсно, в довоєнний період вказані фінансові особливості стимулювання галузі домінували над іншими фінансово-правовими механізмами. В галузі в довоєнний період нормативно були передбачені такі стимули, як «зелений» тариф, зелені сертифікати, аукціони та кредитування, однак це не вичерпний перелік фінансових засобів.

Варіант аналізу теоретичної конструкції стимулювання в фінансовій науці запропонований О.П. Кириленком, який під економічними (фінансовими) стимулами розуміє певні заохочення зацікавлених суб'єктів господарювання для досягнення певних фінансових результатів. До них належать заохочувальні фонди, які утворюються з прибутку, бюджетне фінансування ефективних напрямів розвитку господарюючих суб'єктів (зокрема, дотації підприємствам, діяльність яких має велике значення для економіки) та інше [179].

З юридичної точки зору питання фінансово-правового стимулювання розкрито в роботі О.І. Кулика [180]. Він обґрунтував та підтримав державну політику стимулювання виробництва ВДЕ (у тому числі - сонячної електроенергії) та деталізував елементи господарсько-правового стимулювання цього виду виробництва. Проте, вказана робота частково втратила актуальність, принаймні на сучасному етапі, адже запропонована автором концепція передбачала використання переважно джерела публічного (державні та регіональні програми) фінансування виробництва ВДЕ, а також міжнародні кредитні програми, які наразі є недоступними для відповідної галузі виробництва.

Таким чином, класична форма стимулювання перестала бути актуальною для реалій фінансово-правового забезпечення галузі виробництва та реалізації сонячної електроенергії. В той же час, програми стимулювання були засновані на такому інституті як «зелений тариф», «зелені сертифікати», тощо.

Директиви 2018/2001/ЄС (Стаття 3 - Обов'язковий загальний цільовий показник Союзу на 2030 рік) передбачено, що Держави-члени повинні

колективно забезпечити, щоб частка енергії з відновлюваних джерел у валовому кінцевому споживанні енергії в Союзі у 2030 році була на рівні принаймні 32%. Комісія повинна оцінити цільовий показник для цілей подання законодавчої пропозиції до 2023 року для його збільшення у випадку подальшого суттєвого скорочення витрат при виробництві відновлюваної енергії, якщо потрібно виконати міжнародні зобов'язання Союзу щодо декарбонізації або якщо суттєве зниження споживання енергії в Союзі обґрунтовує таке збільшення [181].

Не дивлячись на євроінтеграційні прагнення України, об'єктивно приєднання до європейської енергосистеми та запровадження стандартів ЄС можливо по закінченню воєнних дій. Тому в сучасних реаліях варто виходити із ситуації за якої стимулювання та державне фінансування недоступні для галузі.

Проте, все одно варто усвідомлювати, що міжнародні практики (аналіз та дослідження яких представлені в Розділі 3 даної роботи) застосовують різні механізми, які допомагають стимулювати та підтримувати сонячну енергетику на національному рівні. Вказані програми реалізуються через такі фінансові механізми, як «зелений» тариф, «зелені» сертифікати, інвестиційні програми, створення особливих податкових та митних режимів, створення стимулів для національних суб'єктів, пряме відшкодування фінансових витрат, понесених в процесі реалізації проектів із виробництва сонячної електроенергії.

Варто зазначити, що проблеми реалізації фінансового механізму «зеленого» тарифу все частіше стає предметом наукових дискусій та обговорень [182; 183].

Про переваги стимулювання «зеленим» тарифом висловився, Д.Д. Задихайла зазначивши, що виробники електроенергії за «зеленим» тарифом здійснюють продаж цієї електроенергії значно дорожче, ніж традиційні виробники атомної або теплової енергетики. Тому побудова сучасних енергетичних ринків має бути заснована на принципах відкритості та конкуренції. Об'єднання енергетичних ринків України із закордонними,

купівля-продаж енергетичних товарів, забезпечення прозорого, недискримінаційного доступу третіх сторін до енергетичної інфраструктури – усе це сприяє активному розвитку конкуренції [183].

Не дивлячись на те, що наша держава поки що не є членом ЄС, проте є повноправним членом Енергетичного Співтовариства [184], а тому взяла на себе зобов'язання з імплементації Четвертого Енергопакету «Чиста енергія для всіх європейців». Реалізація вказаних зобов'язань є частиною Плану дій щодо членства в ЄС. Варто зазначити, що деякі із них частково вже виконані, що отримало своє закріплення в законодавстві, окремі ще потребують реалізації. Важливим кроком у виконання вказаних умов є прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України» [185]. Варто відзначити проект реформ, які слід провести, у тому числі і у сфері ВДЕ, передбачені Планом України на 2024–2027 роки [186].

Згідно з Енергетичною стратегією 2050, прогнозовані обсяги нових встановлених потужностей можуть сягнути 0,7 ГВт для СЕС у період 2024–2027 років, з відповідними інвестиційними потребами у розмірі 0,6 млрд євро [187].

Впровадження гарантій походження електроенергії також вимагатиме функціонування відповідних ІТ-систем, що потребують інтеграції з аналогічними системами країн ЄС та Енергетичного Співтовариства.

Для подальшого стимулювання відновлюваної енергетики уряд запровадить систему видачі гарантій походження електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, та систему нетто-біллінгу (Net Billing). Крім того, будуть запроваджені аукціони для розподілу квот підтримки виробництва електроенергії з відновлюваних джерел за оновленою моделлю контрактів на різницю цін. Гарантії походження дозволять підтвердити статус «зеленої» електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел, серед яких сонячна стоїть на першому місці. Це створить додаткові стимули для залучення інвестицій у нове будівництво джерел відновлюваної енергії та для

експорту до ЄС, після виконання всіх вимог Європейського Союзу щодо визнання українських гарантій походження електроенергії в країнах Європейського Союзу. Net Billing дозволить споживачам, переважно дрібним, віддавати надлишки електроенергії в мережу та платити лише за різницю між спожитою та відданою електроенергією. Такий підхід дозволяє окремим споживачам стати активними учасниками енергетичного ринку та сприяє ефективному використанню електроенергії, створить можливості для подальшого сталого розвитку відновлюваної енергетики на конкурентних ринкових засадах та забезпечить зелену трансформацію енергетичного сектору України відповідно до європейської практики.

Варто зазначити, що серед основних джерел фінансування відповідних заходів згідно з перспективами реалізації Плану України є стимулюючі тарифи для операторів мереж, «зелені» аукціони, заходи Фонду енергоефективності, «теплі» кредити, фінансування за рахунок державних та місцевих програм.

На сьогоднішній день, у чинному законодавстві дієвим фінансовим механізмом стимулювання, і фактично «працюючий» фінансовий механізм представлений інститутом «зеленого тарифу». Фінансово-правове регулювання «зеленого тарифу» в Україні визначається законодавством, яке встановлює механізми підтримки виробництва сонячної електроенергії. Ним передбачене визначення «зеленого тарифу», порядок його встановлення, виплати та контролю за дотриманням правил.

Зелений тариф (англ. Feed-in tariff - тариф, за яким «згодовують» енергію) - економічний механізм винагороди за генерацію електроенергії ВДЕ [188].

Згідно з статтями 9-1 та 9-4 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» «зелений» тариф встановлюється Регулятором на електричну енергію, вироблену на об'єктах електроенергетики. Тобто, він застосовується і за виробництво сонячної електроенергії. Кожний суб'єкт господарювання, який виробляє електричну енергію з сонячної енергії та для кожного об'єкта електроенергетики або для кожної черги будівництва електростанції

(пускового комплексу) має право на його встановлення. Відповідна тарифікація передбачає комплекс гарантій для виробників сонячної електричної енергії. Згідно із частиною третьою статті 58-1 Закону України «Про ринок електричної енергії» приватні домогосподарства, яким встановлено «зелений» тариф, здійснюють продаж виробленої електричної енергії за «зеленим» тарифом постачальнику універсальних послуг, а інші споживачі, у тому числі енергетичні кооперативи, яким його встановлено, здійснюють продаж виробленої електричної енергії за «зеленим» тарифом гарантованому покупцю [29]. У відповідності до частини першої статті 62 вказаного Закону «з метою забезпечення загального економічного інтересу в електроенергетичній галузі України, необхідного для задоволення інтересів громадян, суспільства і держави, та забезпечення сталого довгострокового розвитку електроенергетичної галузі і конкурентоспроможності національної економіки України на учасників ринку відповідно до цієї статті можуть бути покладені спеціальні обов'язки для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії», зокрема виконання функцій постачальника універсальних послуг», що передбачає покладення на них спеціальних обов'язків із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії [29].

В підрозділі 2.1. здійснено дослідження практики адміністративних судів. Говорячи про «зелений» тариф, варто згадати про судову практику у справах, пов'язаних із застосуванням та реалізацією механізму «зеленого тарифу». Як вірно зазначає М.В. Журкевич, розвиток децентралізованої генерації, в тому числі, шляхом збільшення виробництва електричної енергії з відновлюваних джерел, визначено державою ключовим напрямком відновлення енергосистеми. Проте, судова практика демонструє, що декларації і реальність дещо різняться [189]. Автор вірно акцентує увагу на тому, що вже декілька років на вирішується основне питання для розвитку галузі - погашення заборгованості та з'являються нові спори по іншій проблематиці, як то небаланси, окуповані території, тощо.

В цьому контексті цікавим постає досвід вирішення спорів у галузі ВДЕ, запроваджений в США. Механізми врегулювання спорів у сфері сонячної енергетики також перебувають у сфері компетенції NEA та її регіональних підрозділів. Регулятор уповноважений розглядати спори, пов'язані з виконанням енергетичних контрактів і доступом до мереж, а у складніших випадках сторони можуть звертатися до судів або арбітражних інституцій. Такий підхід забезпечує баланс між адміністративним регулюванням і судовим захистом прав учасників ринку.

Регулювання діяльності гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом, придбання послуги за механізмом ринкової премії здійснюється відповідно до законів України «Про ринок електричної енергії», «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» та у порядку, визначеному Постановою НКРЕКП № 641 від 26.04.2019 року [190]. Згідно з пунктом 11.4. Порядку купівлі гарантованим покупцем електричної енергії, виробленої з альтернативних джерел енергії, затвердженого ДП «Гарантований покупець» забезпечує проведення розрахунку та здійснення оплати за відпущену продавцем за «зеленим» тарифом.

Відповідно, у ситуації, коли держава в особі гарантованого покупця, не проводить розрахунки із постачальниками, останні звертаються до адміністративних судів із позовними заявами про стягнення боргу за періоди, щодо яких Регулятором було затверджено розмір вартості послуги із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії за «зеленим» тарифом.

У даній категорії спорів Гарантований покупець апелює до нездійснення ПрАТ «НЕК «Укренерго» повної оплати послуги із забезпечення збільшення частки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел та до спеціального режиму, запровадженого наказами Міністерства енергетики України № 140 від 28 березня 2022 року [191] та № 206 від 15 червня 2022 року [192]. 1 травня 2024 року набув чинності Наказ Міненерго №136 від 01.04.2024

«Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства енергетики України від 15 червня 2022 року № 206» [193]. Вказаним Наказом Міненерго впроваджувало особливий режим розрахунків, фактично запроваджуючи обмеження в період дії в Україні воєнного стану, метою яких було забезпечення безперебійної та стабільної роботи ринку електричної енергії в період дії в Україні воєнного стану Вказані Накази встановлювали авансові ставки перерахування коштів на здійснення платежів за придбану електричну енергію, вироблену з альтернативних джерел. Наказом №140 встановлювалися такі ставки: 15 % від середньозваженого розміру «зеленого» тарифу за 2021 рік – для СЕС; 16 % від середньозваженого розміру «зеленого» тарифу за 2021 рік – для ВЕС.

Повний розрахунок мав відбуватися пропорційно, за умови наявності коштів на рахунку Гарантованого покупця, але в порядку встановленому Постановою НКРЕКП № 641. Наказ № 140 втратив чинність, а йому на заміну 15.06.2022 р. було прийнято Наказ № 206, який згодом також втратив чинність.

Наказ № 206 збільшував ставку авансового платежу для СЕС до 18 %. Метою прийняття Наказу №206 було збереження можливості для всіх виробників здійснювати виробництво електричної енергії з альтернативних джерел в критичний період. Тобто, Наказ № 206 приймався Міненерго, як такий, що мав підтримати галузь та забезпечити проведення розрахунків з виробниками у розмірі не менше встановленого. Керівництво ДП «Гарантований покупець», не без політичної позиції Міненерго та Уряду (позиція автора), тлумачив цей наказ як такий, що звільняє його від обов'язку проводити повні розрахунки з виробниками за «зеленим» тарифом.

Результатом цього стало формування заборгованості Гарантованого покупця перед виробниками та низка судових спорів про стягнення з Гарантованого покупця грошових коштів, 3% річних та інфляційних витрат, які нараховувалися на суму боргу.

До певного моменту судова практика в даному питанні була неоднозначна – одні суди виносили рішення на користь виробників ВДЕ,

аргументуючи, що Наказ № 206 не звільняє Гарантованого покупця від здійснення повних розрахунків, а інші ставали на його бік, погоджуючись з аргументами, що Наказ №206 дає право проводити розрахунки не більше встановленого у ньому рівня.

11 квітня 2024 року Касаційний господарський суду прийняв рішення у справі 910/9100/22 [194], і дійшов висновків, що Наказом № 206 врегульовано розподіл грошових коштів саме на оплату авансових платежів, і даний наказ не звільняє Гарантованого покупця від обов'язку здійснювати остаточний розрахунок з продавцями із забезпеченням 100% оплати відпущеної електричної енергії.

Безумовно, такий крок є дуже важливим для галузі, адже Наказ № 206 не впливав на стимулювання розвитку галузі, а навпаки створював підґрунтя для подвійного тлумачення, накопичення боргів та судових спорів. Але відкритим залишається питання, яким чином Гарантований покупець буде врегульовувати відносини з виробниками, з урахуванням вже сформованого боргу та судових спорів. Водночас, враховуючи позицію, якої Гарантований покупець притримується в судах та відсутність будь-яких коментарів з боку органів державної влади про дію скасованого наказу ймовірність того, що відбудеться погашення боргу за минулі періоди дуже низька.

Зокрема, трактування наказів Міністерства енергетики України від 28.03.2022 № 140 «Про розрахунки на ринку електричної енергії» та пунктів 2, 3 Наказу Міненерго від 15.06.2022 № 206 «Про розрахунок з виробниками за «зеленим тарифом», якими встановлено певні особливості розрахунків під час дії воєнного стану, було доволі неоднозначним до моменту остаточного вирішення даного питання Верховним Судом. Однак, за результатами перегляду об'єднаною палатою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду в касаційному порядку судових рішень у справі № 910/4439/23 надано правовий висновок щодо застосування наказів Міненерго від 28.03.2022 № 140, від 15.06.2022 № 206 у взаємовідносинах з виробниками електричної енергії з ВДЕ та виснувано, що:

«Накази № 140 та № 206 ніяким чином не обмежують право виробника електричної енергії за «зеленим» тарифом на отримання повної вартості проданої електричної енергії, встановленої укладеним сторонами договором, а також не змінюють терміни виникнення та виконання грошових зобов'язань гарантованого покупця щодо проведення остаточних розрахунків за договором та згідно з пунктом 10.4 Порядку № 641. Накази не звільняють ДП «Гарантований покупець» від обов'язку щодо здійснення повного розрахунку за отриманий товар. Відтак, вказані вище накази не є підставою для гарантованого покупця не виконувати грошове зобов'язання, передбачене умовами договору».

Відповідно, рішення об'єднаної палати Касаційного господарського суду у справі № 910/4439/23 поставило остаточну крапку у питанні застосування наказів Міненерго № 140 та № 206, які не звільняють Гарантованого покупця від обов'язку щодо здійснення повного розрахунку перед виробниками з ВДЕ за електричну енергію.

Аналогічні правові висновки викладені у постановках Верховного Суду від 21.03.2024 у справі № 910/6185/23, від 11.04.2024 у справі № 910/9100/22. Станом на момент написання роботи проблема розрахунку перед виробниками ДП «Гарантований покупець» не вирішена. Наявність судових рішень, на жаль, не дорівнює наявності коштів у бюджеті держави. Тому, врегулювання питання повного розрахунку перед виробниками постає питанням відновлення довіри перед інвесторами.

На завершення аналізу зеленого тарифу зазначимо, що законодавством про «зелений» тариф визначена різниця в тарифікації виробників сонячної електроенергії. Різниця в «зеленому» тарифі в Україні залежить в основному від двох факторів: терміну підключення СЕС до мережі та потужності самої станції. Чим раніше підключено станцію, тим вищий тариф, який фіксується на момент підключення до 2030 року. Також, більша потужність станції призводить до більшої кількості виробленої та проданої електроенергії, а отже і більшого заробітку. Хоча, тут також наявні певні особливості, як то

організаційно-правова форма виробника, походження обладнання, на якому виробляється електроенергія, тощо.

Узагальнюючи аналіз природи «зеленого» тарифу, відзначимо, що його впровадження мало позитивну тенденцію та стало реальним стимулом для інвестицій у галузь у довоєнний період. Об'єктивно, той «стрибок», що відбувся на ринку сонячної електроенергії в Україні з часу його запровадження, говорить про потужний старт галузі ВДЕ в цілому, та сонячної зокрема. На сьогодні вказаний інструмент потребує переосмислення та уніфікації. Проте, в умовах, в яких на сьогодні перебуває Україна, наявність зростаючого сегменту виробництва сонячної енергетики, окрім позитивних фінансових характеристик, несе в собі елемент енергетичної безпеки, який, багато в чому, дозволив багатьом громадянам та господарюючим суб'єктам впевнено пережити атаки на енергетичну галузь та із впевненістю «дивитися вперед».

Наступним елементом стимулювання в галузі є так звані «зелені» сертифікати. Вони є фінансовими інструментами, які підтверджують виробництво певної кількості електроенергії із ВДЕ.

Якщо питання впровадження «зеленого» тарифу є широко дослідженим у літературі, присвяченій ВДЕ, то питання «зелених» сертифікатів, а у Законі № 3220-IX - гарантія походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії (далі гарантія походження), є новелою у вітчизняній правовій науці.

У той же час, для європейської та світової практики впровадження ВДЕ інститут гарантій походження не є таким собі ноу хау, адже, наприклад, Італія. Ця країна застосовує «зелені» сертифікати з 2001 року, зокрема для підтримки малих ВДЕ установок, таких як сонячні панелі для домогосподарств. Цей підхід мав значний економічний ефект, особливо на рівні малих підприємств та домогосподарств. Використання сертифікатів у Італії призвело до зниження вартості електроенергії для споживачів, що важливо в умовах зростання цін на традиційні енергоресурси. Крім того, сертифікати сприяли створенню нових

робочих місць у галузі монтажу та обслуговування ВДЕ-установок. В економічному плані це також дозволило Італії зменшити залежність від імпорту газу та нафти, що позитивно вплинуло на національний торговий баланс [195].

Перспективи розвитку гарантій походження пов'язані, насамперед, з удосконаленням законодавчої бази, збільшенням підтримки з боку держави й міжнародних організацій, а також з подальшим розвитком технологій ВДЕ, що дозволить знизити витрати на їх виробництво. На думку О.Ф. Якимчука, систему державних регулюючих інструментів можна ґрадувати на такі види: 1) декларативні (закони, положення, зобов'язання, гарантії, сертифікати); 2) економічні (інвестиції, податки, дотації, пільги, тарифи); 3) освітньо-наукові (семінари, тренінги, освітні програми, НДДКР, наукові проекти) [196, с. 48].

Виробники сонячної електричної енергії мають право отримувати гарантії походження сонячної електричної енергії, продавати та передавати такі гарантії походження іншій особі на підставі цивільно-правових договорів, також Закон допускає обіг гарантій походження на електронних аукціонах торговельних площадок. Відповідні зміни були внесені до Закону України «Про товарні біржі» [197], що дозволяє організувати торгівлю гарантіями походження не тільки паливно-енергетичними ресурсами, але і їхніми приналежностями.

Власники гарантії походження сонячної електричної енергії має право відчужувати її та/або використати для підтвердження того, що відповідний обсяг спожитої ним для власних потреб сонячної електричної енергії вироблено з відновлюваних джерел енергії. Гарантія походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії, засвідчує права її власника на екологічну цінність.

Відповідальним органом за випуск, обіг та скасування гарантій походження законодавець визначив Регулятора. Цей орган також відповідає за функціонування реєстру гарантій походження, в якому гарантії автоматично створюються на підставі комерційного обліку. Експорт та імпорт гарантій

походження електричної енергії, виробленої з ВДЕ, здійснюються за зовнішньоекономічними договорами (контрактами) [185]. Порядок видачі, обігу та погашення гарантій, затверджений КМУ [198].

Зарубіжний досвід вказує, що основними перевагами впровадження гарантій походження, є додаткові надходження для фінансування програм підтримки ВДЕ, додатковий дохід для виробників, брендинг для постачальників, «зелена» диференціація для промисловості та можливість для кінцевих споживачів обирати бажану електроенергію. Впровадження та ефективне використання в Україні гарантій походження електроенергії за європейським зразком стане значним кроком у підтримці розвитку відновлюваних джерел енергії. Крім того, це сприятиме післявоєнній віднові країни, зокрема, поверне міжнародні інвестиції в енергетичний сектор і забезпечить умови для збільшення експорту електроенергії та енергоємних товарів до країн Європейського Союзу.

Наступним фінансовим інструментом в сфері сонячної енергетики є аукціони із розподілу квот підтримки. Наша держава з 2019 року запровадила подібні аукціони. Відповідно до Закону України «Про альтернативні джерела енергії» визначається, що аукціон із розподілу квоти підтримки – це спосіб визначення суб'єктів господарювання, які набувають право на підтримку у виробництві електричної енергії з ВДЕ [27].

Вважається, що механізм державного стимулювання ВДЕ у вигляді аукціонів є верхівкою еволюції державного стимулювання, отже, можна встановити, що українське законодавство досить прогресивне та слідкує за світовими нововведеннями в галузі альтернативних джерел енергії [50, с. 202]. Проте, вказаний механізм фінансування галузі має свої позитивні та негативні аспекти. Серед позитивних виділяємо: створення конкурентного середовища для виробників сонячної електроенергії; здешевлення сонячної електроенергії; зменшення витрат бюджетів на фінансування «зелених» тарифів.

Серед негативних відзначимо: корупційні ризики (суб'єктивний аналіз декларації спроможностей учасників-претендентів); недосконалість законодавчого механізму і потребуватиме подальшого вдосконалення у процесі його використання, а це зміна «правил гри під час гри.

Також у Законі України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії» від 25 квітня 2019 року була передбачена низка економічних стимулів для підтримки і розвитку альтернативної енергетики, що дозволить зменшити навантаження на ціну електричної енергії енергією, яка генерована на об'єктах альтернативної енергетики, серед яких визначено встановлення квот підтримки [199].

Говорячи про фінансово-правові засади сфери виробництва та реалізації сонячної електроенергії, варто згадати на імперативні вимоги щодо розрахункових відносин. Відповідно до пункту восьмого частини другої статті 57 Закону про ринок електричної енергії кожен з постачальників універсальних послуг як електропостачальник зобов'язаний відкрити в установах одного з уповноважених банків поточні рахунки із спеціальним режимом використання для здійснення розрахунків відповідно до вимог цього Закону. Такий поточний рахунок є предметом публічного фінансового контролю, оскільки на ньому мобілізуються тарифні кошти, сплачені споживачами, і відповідно виступає предметом фінансово-правового регулювання, так само як і розрахунки за рахунок коштів, що на них мобілізуються [29]. Як вказує Н.Я. Якимчук, у такий спосіб держава з'ясовує, яка частка ВВП перерозподіляється на цілі оплати спожитих комунальних послуг та в сфері енергетики (за результатами мобілізації коштів на таких рахунках), а також може з'ясувати, яка частка з них витрачена на купівлю електричної енергії, виробленої з альтернативних джерел [200, с. 209].

Важливим інструментом фінансово-правового регулювання виробничими галузями є податки та обов'язкові збори та платежі. Об'єктивно, питання фіскальної політики у сфері ВДЕ, та сфери сонячної енергетики може

постати предметом самостійного дисертаційного дослідження, адже у питання оподаткування, розмитнення та орендної плати за землю або за нерухоме майно, що використовується в процесі виробництва та реалізації сонячної електроенергії формує специфічний інститут, з власною багатoproфільною правовою природою.

Встановлення особливих податкових режимів для учасників ринку сонячної електроенергії є динамічним та нестабільним фіскальним елементом.

Податковим кодексом України передбачено податкові переваги для виробників електричної енергії за «зеленим» тарифом [28]. Відповідно до пункту 197.16. статті 197 ПК України звільняються від оподаткування операції із ввезення на митну територію України: устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії (підпункт 197.16.1.); матеріалів, устаткування, комплектуючих, що використовуються для виробництва (підпункт 197.16.2.):

- устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії (підпункт 197.16.2.1.);
- матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, які будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії (підпункт 197.16.2.2.).

Окремою та самостійною складовою фінансово-правового регулювання сфери виробництва та реалізації сонячної електроенергії постає кредитування. Кредитування інноваційних сфер виробництва завжди було перспективною справою для всіх учасників інноваційної сфери. Не було виключенням і виробництво енергії за рахунок ВДЕ.

Сонячна енергетика була, і не дивлячись на війну, залишається привабливою галуззю для залучення додаткових фондів коштів. При цьому

спектр напрямків і форм кредитування, способів та видів кредитування доволі широкий.

Для кредитів на відновлення енергетики заставою буде саме обладнання, яке бізнес купує. Що значно спрощує процес отримання кредиту і робить його доступнішим для більшої кількості підприємців.

Національний банк України в рамках загальнодержавної програми відновлення енергетичної інфраструктури прийняв низку рішень, спрямованих на підвищення коефіцієнтів ліквідності енергетичного обладнання, що може передаватися в заставу, та оптимізацію оцінки ризиків при реалізації інвестиційних проектів. Ці рішення спрямовані на підвищення доступності кредитних коштів для бізнесу і громадян.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дисертації досліджено адміністративно-правові механізми виробництва та реалізації сонячної електроенергії. У межах розділу розкрито систему, повноваження та функціональну роль органів публічної влади у досліджувальній сфері, проаналізовано особливості здійснення адміністративного контролю та нагляду у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії, охарактеризовано механізми фінансово-правового регулювання відносин, що виникають в процесі виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

1. Уточнено понятійний апарат, відповідно до якого систему публічних адміністрацій, наділених повноваженнями та функціями у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії в умовах правового режиму воєнного стану обґрунтовано як інтегровану систему державних, самоврядних і недержавних інституцій, наділених публічно-правовою компетенцією та інструментами впливу. Така концептуалізація забезпечує цілісне бачення розподілу відповідальності за енергетичну безпеку, мінімізацію наслідків військової агресії у сфері енергетики, можливі прогалини між рівнями влади

щодо диверсифікації енергопостачання та розвитку сонячної енергетики та створює передумови для скоординованої безпекової політики.

2. Встановлено, що ефективність адміністративно-правового механізму виробництва та реалізації сонячної електроенергії суттєво залежить від рівня цифровізації адміністративних процедур. Зокрема, використання ЄДЕССБ визначено як ефективний інструмент протидії корупції, що дозволяє автоматизувати процеси отримання дозвільних документів на будівництво СЕС та мінімізувати суб'єктивну дискрецію посадових осіб.

3. Розкрито трирівневу структуру управління у сфері сонячної енергетики, яка охоплює: центральні органи загальної та спеціальної компетенції; місцеві публічні адміністрації. Констатовано відсутність скоординованої діяльності системи органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування на всіх рівнях в питаннях енергозаміщення, диверсифікації енергопостачання та розвитку сонячної енергетики. Охарактеризована особлива роль НКРЕКП як функціонального органу спеціальної компетенції з найширшим колом повноважень та функцій у сфері альтернативної енергетики та виділено проблеми механізму їх реалізації. Самостійним інструментом впливу НКРЕКП на ринок сонячної електроенергії є ліцензування.

4. Актуалізовано, що при формуванні та реалізації відповідної державної політики в галузі ВДЕ розробка «прямих» регламентів декларування проектів розбудови промислових та побутових станцій (інших об'єктів сонячної генерації) виробництва сонячної електроенергії стає одним із ключових пріоритетів.

5. Сформульовано ключові ознаки державного контролю у досліджуваній сфері та доведено, що його специфіка державного зумовлена необхідністю суворого дотримання ліцензійних умов та технічних стандартів експлуатації генеруючих потужностей, що гарантує стабільність роботи об'єднаної енергетичної системи України. Виділено систему органів державного нагляду та контролю за сферою виробництва та реалізації

сонячної електроенергії, та констатовано розгалуженість та диференційованість відповідних контрольно-наглядових функцій.

6. Аналіз природи «зеленого» тарифу засвідчив, що він виконав важливу роль стартового стимулу, і в умовах дефіциту ліквідності ринку потребує трансформації у бік конкурентних аукціонів та підтримки «активних споживачів» (prosumers). Доведено, що окремим аспектом фінансової стійкості механізму визначено розвиток програм цільового кредитування, де об'єктом застави виступає безпосередньо енергетичне обладнання.

7. Децентралізація генерації через розбудову локальних СЕС дозволяє господарюючим суб'єктам та об'єктам критичної інфраструктури зберігати автономність в умовах системних загроз, що підтверджується успішним досвідом функціонування розподілених мереж під час масованих атак на об'єкти централізованого енергопостачання. Актуальним є зміщення акценту з прямої фінансової підтримки на створення сприятливого регуляторного середовища для самозабезпечення громад енергією.

8. Констатовано, що значення кредитів і грантів KfW для розвитку сонячної енергетики проявляється у формуванні сприятливого інвестиційного середовища та стимулюванні довгострокових капіталовкладень у відновлювану енергетику. Фінансування акумуляторних систем, енергетичні рішення та модернізація будівель, виконують функцію прискорення окупності сонячних проєктів і підвищення їх економічної привабливості.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАВОЗАСТОСОВЧА ПРАКТИКА РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОНЯЧНОЇ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

3.1. Досвід зарубіжних країн у сфері правового регулювання виробництва та реалізації сонячної енергетики

Як зазначалося у попередніх розділах, розвиток сонячної енергетики сьогодні посідає одне з центральних місць у державній енергетичній політиці більшості країн світу. Така підвищена увага до цього напрямку зумовлена не лише необхідністю зміцнення енергетичної безпеки, а й потребою виконання міжнародних кліматичних зобов'язань, скорочення викидів парникових газів та поступового зменшення залежності від традиційних, викопних джерел енергії. Виробництво і реалізація сонячної енергії неможливі без належного та комплексного правового забезпечення, яке охоплює широкий спектр питань, зокрема механізми державної підтримки, умови доступу до електричних мереж, правила ціноутворення, інвестиційні гарантії, екологічні вимоги, а також захист прав і законних інтересів учасників енергетичного ринку.

Разом із тим сонячну енергетику доцільно розглядати як відносно молодий сектор енергетичної галузі, що перебуває у стадії активного становлення та трансформації. Саме ця обставина зумовлює наявність низки проблем, з якими стикаються як держави, так і суб'єкти господарювання, зокрема нестабільність нормативно-правового регулювання, складність інтеграції сонячної генерації в об'єднані енергетичні системи, необхідність модернізації мережевої інфраструктури, а також пошук економічно обґрунтованих і водночас соціально прийнятних моделей державної підтримки. Водночас молодість галузі обумовлює і значний потенціал її подальшого розвитку, адже «сонце не підвищує тарифи». У свою чергу, правове регулювання у цій сфері ще не є остаточно сформованим, і може бути вдосконалене з урахуванням накопиченого міжнародного досвіду та сучасних тенденцій енергетичного переходу.

Саме тому, у цьому контексті, постає питання доцільності звернення до міжнародного досвіду. Перш ніж аналізувати проблеми та перспективи розвитку цієї галузі на національному рівні, логічним і методологічно виправданим є дослідження правових та інституційних підходів, які вже були апробовані у країнах, що досягли відчутних результатів у розвитку сонячної генерації. Вивчення таких моделей дозволяє виявити найбільш ефективні механізми державного стимулювання, оцінити роль стабільності законодавства та довгострокової енергетичної політики, а також визначити можливості адаптації позитивних зарубіжних практик до умов національної правової системи.

З іншого боку, звернення України до міжнародного досвіду у сфері правового регулювання електроенергетики має системний і послідовний характер та зумовлене стратегічним курсом держави на європейську інтеграцію. Так, починаючи з укладення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [201], яка була ратифікована Законом України від 10.11.1994 року № 237/94-ВР [202], питання розвитку співробітництва України із зарубіжними державами, а також запозичення їх позитивного досвіду адміністративно-правового забезпечення відносин у сфері електроенергетики, набули особливої актуальності. У межах цього процесу ключове значення було надано адаптації національного законодавства України до *acquis* ЄС, що розглядалося як необхідна умова поглиблення співпраці з ЄС та важливий етап на шляху подальшої євроінтеграції України.

Подальший розвиток договірно-правових відносин між Україною та ЄС засвідчив послідовність обраного курсу на зближення правових систем у сфері енергетики. Зокрема, у Меморандумі між Україною та ЄС про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі, підписаному 1 грудня 2005 року [203], було зафіксовано спільні політичні наміри сторін щодо поступового наближення законодавства України та ЄС у галузі енергетики. Приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства зумовило

взяття на себе зобов'язань щодо імплементації стандартів ЄС у сфері електроенергетики, значна частина яких, як було встановлено в цій роботі, вже реалізована на національному рівні, хоча окремі з них і надалі потребують повної практичної реалізації. Підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [202], з іншої сторони, остаточно закріпило орієнтацію України на гармонізацію національного законодавства із законодавством ЄС, у тому числі у сфері розвитку сонячної енергетики.

Логічним продовженням зазначеного процесу стало закріплення в Угоді про асоціацію конкретних зобов'язань України у сфері електроенергетики. Так, відповідно до статті 278 Угоди Україна взяла на себе обов'язок дотримуватися положень Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, а в додатках до Угоди визначено перелік актів права Європейського Союзу, що підлягали імплементації. Зокрема, йдеться про Директиву № 2003/54/ЄС стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії [204], яка, незважаючи на втрату чинності, відіграла ключову роль у формуванні засад лібералізації електроенергетичних ринків, а також про Регламент (ЄС) № 1228/2003 щодо умов доступу до мережі міжнародного обміну електроенергією зі змінами, внесеними Рішенням Комісії 2006/770/ЄС [205], який заклав правові основи недискримінаційного доступу до міждержавних електричних мереж. Крім того, важливе значення зберігає Директива № 2005/89/ЄС щодо заходів із забезпечення безпеки постачання електроенергії та стимулювання інвестицій в енергетичну інфраструктуру [206], положення якої безпосередньо пов'язані з питаннями надійності електропостачання та інтеграції нових генеруючих потужностей, у тому числі об'єктів сонячної енергетики.

Подальше поглиблення співпраці у сфері енергетики знайшло своє відображення в укладенні Меморандуму про взаєморозуміння щодо співробітництва у галузі енергетики щодо Стратегічного енергетичного партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським

Співтовариством з атомної енергії [203]. У частині третій цього Меморандуму сторони домовилися про розвиток співпраці з питань адаптації законодавства України до вимог і норм чинного права Європейського Союзу, а також до технічних і регуляторних стандартів щодо розроблення, планування та експлуатації електричних мереж у межах Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Значення зазначених положень для розвитку сонячної енергетики полягає у створенні правових умов для інтеграції об'єктів відновлюваної генерації в об'єднану енергосистему, а також у підвищенні її гнучкості, надійності та здатності сприймати зростаючі обсяги «зеленої» електроенергії.

Узгодження національних підходів України з енергетичною політикою Європейського Союзу відбувається на тлі масштабних стратегічних трансформацій, що реалізуються на рівні самого ЄС. Так, у 2014 р. Європейською комісією було сформовано програмні засади Стратегії ЄС у сфері енергетики та боротьби зі зміною клімату до 2030 р., які згодом були конкретизовані у прийнятій у 2015 р. Енергетичній стратегії ЄС. Її ключовою метою визначено утвердження Європейського Союзу як глобального лідера у сфері ВДЕ, а також забезпечення сталого підвищення якості життя населення шляхом раціонального використання ресурсів, зниження енергоємності економіки та стимулювання інновацій у сфері «чистої» енергетики.

Подальший розвиток зазначених підходів отримав інституційне закріплення у 2019 р. з прийняттям Європейською Комісією Європейського зеленого курсу. Цей програмний документ став системною відповіддю ЄС на глобальні кліматичні виклики та водночас складовою реалізації Порядку денного ООН до 2030 року і Цілей сталого розвитку. Його стратегічною метою є досягнення кліматичної нейтральності Європейського Союзу до 2050 р. [207], що передбачає глибоку трансформацію енергетичного сектору, прискорений розвиток відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної генерації, а також модернізацію енергетичної інфраструктури з урахуванням принципів декарбонізації.

Реалізація зазначених стратегічних документів вже має відчутні практичні результати. У державах-членах ЄС частка відновлюваних джерел енергії у структурі енергоспоживання щорічно зростає. За даними Євростату електроенергія з ВДЕ становить 47,5 % (лідером є Данія – 92,7 %) [208]. Такі показники свідчать не лише про ефективність правових і економічних механізмів стимулювання, а й про поступове формування стійких моделей функціонування «зеленої» енергетики.

Показовим є також досвід окремих європейських регіонів, зокрема Шотландії, яка у 2020 р. забезпечила близько 97 % виробництва електроенергії за рахунок відновлюваних джерел і задекларувала намір досягти вуглецевої нейтральності до 2030 р. Законодавче забезпечення розвитку відновлюваної енергетики у ЄС ґрунтується на директивах, розроблених Європейською комісією та затверджених Європейським парламентом, а також на актах, ухвалених Радою Європи. Сектор відновлюваної енергетики, зокрема сонячної генерації, динамічно розвивається завдяки встановленим юридично зобов'язуючим цілям щодо збільшення частки «зеленої» електроенергії. Одним із ключових нормативних документів є Директива 2009/28/ЄС [209], яка вперше встановила конкретні національні та загальноєвропейські цілі щодо використання відновлюваних джерел енергії та визначила рамки для стимулювання інвестицій у сонячну та інші види ВДЕ.

У 2018 р. ЄС ухвалив Директиву 2018/2001/ЄС (RED II) щодо сприяння використанню енергії з відновлюваних джерел, яка закріпила обов'язкову ціль на 2030 р. у розмірі 32 % від загального кінцевого споживання енергії для всього Союзу та передбачала перегляд цієї цілі у 2023 р [210]. Директива RED II визначила правові підстави для розвитку сектору відновлюваної енергетики, зокрема для сонячної генерації, заклавши механізми стимулювання інвестицій, інтеграції новітніх технологій, стандартизації систем мережевого підключення та забезпечення рівних умов конкуренції на ринку ВДЕ. Протягом наступних років ЄС здійснював оцінку ефективності RED II та аналізував прогрес держав-членів у виконанні встановлених цілей, що

призвело до оновлення директиви у 2023 р. як RED III. Нова редакція посилила цільові показники, врахувала сучасні технологічні досягнення та зміни у кліматичних пріоритетах Союзу, забезпечуючи більш гнучкий та адаптований підхід до розвитку відновлюваних джерел енергії, включаючи стимулювання масштабного впровадження сонячної енергетики.

Крім основної директиви, RED доповнюється рядом актів Європейської Комісії, що деталізують правила застосування та технічні стандарти для учасників ринку. Серед них слід зазначити Делеговані Регламенти Комісії (ЄС) 2021/2003, 2019/807, 2023/1184, 2023/1185, 2023/1640 та 2022/342, Регламент Комісії (ЄС) № 1307/2014 та Імплементацийний Регламент Комісії (ЄС) 2022/996 [211]. Ці документи визначають правила сертифікації виробників сонячних панелей, вимоги до інтеграції «зеленої» енергії у національні мережі, механізми моніторингу та контролю виконання цілей RED, а також фінансові та адміністративні інструменти підтримки сонячних проєктів. У сукупності ці норми формують комплексну правову рамку, що забезпечує розвиток сонячної енергетики у ЄС та створює умови для трансферу найкращих практик у країни, що прагнуть інтегрувати відновлювані джерела енергії у національні енергосистеми.

Послідовним продовженням реалізації цілей RED стало оновлення у 2025 році Директиви щодо енергоефективності будівель (Energy Performance of Buildings Directive, EPBD) [212], яке суттєво посилило роль сонячної енергетики в секторальній політиці ЄС. Вказані зміни є складовою ширшої кліматичної стратегії ЄС і спрямовані на досягнення орієнтиру загальної встановленої потужності сонячної генерації на рівні щонайменше 700 ГВт до 2030 року. Тобто розвиток сонячної енергетики вперше набув не лише енергетичного, а й містобудівного та інфраструктурного виміру, інтегруючись у регулювання будівельної діяльності держав-членів.

Оновлена редакція EPBD запроваджує обов'язок проєктування нових будівель з урахуванням максимального використання потенціалу сонячної енергії, що передбачає можливість встановлення сонячних теплових систем

без істотних конструктивних змін. Починаючи з 2026 року, положення директиви поетапно вводять технічні та економічні критерії оцінки доцільності встановлення сонячних установок, одночасно стимулюючи розвиток самоспоживання електроенергії, локальних систем накопичення та енергетичного обміну між споживачами [213]. Зважаючи на це можна сказати, що Директива сприяє децентралізації енергетичного виробництва та зниженню навантаження на централізовані мережі.

Натомість подальше нормативне розгортання вимог EPBD передбачає пріоритетне оснащення сонячними установками житлових, комерційних і публічних будівель у чітко визначені строки. Зокрема, з 2027 року нежитлові об'єкти площею понад 500 м² зобов'язані передбачати встановлення сонячних панелей у разі проведення масштабної реконструкції, тоді як для публічних будівель інтеграція сонячних систем має бути завершена поступово до 2031 року [213]. Вироблена електроенергія повинна використовуватися для забезпечення внутрішніх потреб будівель освітлення, кондиціонування, зарядної інфраструктури для електротранспорту, а тепла сонячна енергія для гарячого водопостачання та опалення.

Аналізуючи оновлену Директиву EPBD можна сказати, що та безпосередньо впливає на розвиток сонячної енергетики в Європейському Союзі, трансформуючи її з додаткового елемента енергобалансу на обов'язкову складову будівельної та міської інфраструктури. Адже на відміну від фінансово-стимулюючих механізмів RED, норми EPBD запроваджують імперативні вимоги, що гарантують стабільний і прогнозований попит на сонячні технології. Це створює довгострокові умови для розвитку ринку, масштабування виробництва, зниження вартості сонячних систем та прискорення досягнення кліматичних цілей ЄС.

Зазначені регуляторні тенденції в ЄС узгоджуються із загальносвітовою динамікою розвитку сонячної енергетики, яка упродовж останніх років демонструє стрімке зростання. Так, станом на 2023 рік загальна встановлена потужність сонячної генерації у світі сягнула близько 1,6 ТВт, а за прогнозами

Міжнародного енергетичного агентства протягом наступного десятиліття вона може зрости майже вчетверо. Беззаперечним лідером у цій сфері є Китай, який володіє понад 900 ГВт встановленої сонячної потужності та домінує не лише у введенні нових генеруючих об'єктів, а й у глобальних виробничих ланцюгах фотоелектричного обладнання [214]. Другу позицію посідають Сполучені Штати Америки з більш ніж 200 ГВт встановленої потужності, де сонячна енергетика швидко розвивається як у сфері генерації, так і у формуванні національної промислової бази. У межах Європи провідне місце належить Німеччині з близько 90 ГВт сонячної потужності, яка розглядає розвиток фотоелектричних технологій як ключовий інструмент подолання енергетичної залежності та досягнення кліматичної нейтральності. Високі позиції також займають Індія та Японія, які мають відповідно близько 90 ГВт і понад 87 ГВт встановленої сонячної генерації та реалізують масштабні державні програми підтримки цього сектору. Сукупно саме ці держави визначають глобальні тенденції у сфері виробництва та реалізації сонячної енергії, поєднуючи нормативне регулювання, інвестиційну підтримку та довгострокові стратегічні цілі енергетичного переходу [215].

Аналізуючи специфіку енергетичного переходу КНР, Чжу та Ван у праці “Characteristics of China’s Energy Transformation” виокремлюють низку ключових особливостей. По-перше, Китай увійшов у фазу активного використання вугілля лише у 1960-х роках, що відбулося значно пізніше порівняно з провідними індустріальними державами Заходу. По-друге, просторовий розподіл відновлюваних джерел енергії в країні не відповідає основним центрам споживання, оскільки значна частина ресурсів зосереджена у віддалених регіонах. По-третє, загальне енергоспоживання Китаю продовжує зростати внаслідок процесів індустріалізації та урбанізації, що суттєво впливає на темпи та напрями енергетичної трансформації [216].

Схожу позицію обґрунтовує й В.В. Гончаренко, який пов’язує активну увагу органів державної влади КНР до розвитку ВДЕ з дією двох ключових чинників - економічного та екологічного. Поряд із прагненням долучитися до

глобальних зусиль щодо протидії зміні клімату та розв'язання загальносвітових екологічних проблем, китайське керівництво усвідомлювало значний економічний потенціал цієї сфери, зокрема можливості довгострокового зростання, технологічного розвитку та посилення конкурентних позицій на міжнародних енергетичних ринках [217, с. 8].

Вирішальним етапом інституціоналізації «зеленої» енергетики стало ухвалення у 2005 році базового Закону «Про відновлювану енергію в КНР» 28 лютого 2005, який створив комплексні правові передумови для масштабного розвитку цього сектору [218]. Законодавець закріпив широкий перелік джерел відновлюваної енергії, включаючи сонячну, вітрову, гідро-, біо- та геотермальну енергетику, а також інші інноваційні технології. Водночас держава запровадила систему фінансової підтримки через податкові й кредитні стимули, а також спеціальний державний фонд, орієнтований на підтримку досліджень, демонстраційних проєктів, розвиток віддалених територій і локалізацію виробництва енергетичного обладнання.

Розвиток сонячної енергетики в Китаї здійснюється в межах чітко вибудованої нормативно-правової системи, що поєднує закони прямої дії та розгалужену мережу підзаконних актів. Ключовими законодавчими актами у цій сфері є Закон про електроенергію (Electric Power Law, ред. 2018 р.) [219], який закріплює загальні засади функціонування електроенергетичного сектору, та Закон про відновлювані джерела енергії (Renewable Energy Law) [219], спрямований на визначення правових умов виробництва електроенергії з ВДЕ, механізмів тарифного стимулювання та фінансової компенсації.

Окрім тарифної підтримки, КНР активно застосовувала податкові стимули як інструмент непрямого регулювання. Зокрема, підприємства у сфері ВДЕ отримували податкові канікули на перші роки діяльності, а також пільгові умови оподаткування в подальший період, що сприяло залученню капіталу та масштабуванню сонячних проєктів. Додаткові механізми, зокрема часткове повернення ПДВ, підсилювали інвестиційну привабливість галузі [220]. Механізми врегулювання спорів у сфері сонячної енергетики також

перебувають у сфері компетенції NEA та її регіональних підрозділів. Регулятор уповноважений розглядати спори, пов'язані з виконанням енергетичних контрактів і доступом до мереж, а у складніших випадках сторони можуть звертатися до судів або арбітражних інституцій. Такий підхід забезпечує баланс між адміністративним регулюванням і судовим захистом прав учасників ринку [220].

Водночас для забезпечення системного розвитку сонячної енергетики Китай у 2025 році провів реформу правового регулювання всього енергетичного сектору, ухваливши всеохопний Закон про енергетику. Цей закон інтегрує регулювання традиційних і відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної, встановлює стратегічні пріоритети для держави та створює єдину нормативну основу для розвитку проектів, стимулювання інвестицій та впровадження сучасних технологій [219]. Закон закріплює пріоритетний розвиток відновлюваних джерел енергії як інструмент реалізації цілей «подвійного вуглецю» - досягнення піку викидів до 2030 року та вуглецевої нейтральності до 2060 року. Сонячна енергетика визначається одним із ключових напрямів декарбонізації, що зумовлює її нормативну підтримку через встановлення довгострокових цілей розвитку, мінімальних часток невикопних джерел у загальному енергоспоживанні та систематичний державний моніторинг досягнутих показників [219].

З огляду на вищенаведене, можна сказати, що Китай у сфері регулювання сонячної енергетики постає як держава з цілісною, ієрархічно вибудованою та стратегічно орієнтованою моделлю правового управління, у якій поєднуються елементи директивного планування й поступової ринкової лібералізації. Регуляторна система КНР характеризується високим рівнем державної координації, що реалізується через інтеграцію законів прямої дії, підзаконних актів і програмних документів довгострокового планування, зокрема п'ятирічних планів та стратегій досягнення цілей «подвійного вуглецю». Водночас держава послідовно еволюціонувала від моделі прямого фінансового стимулювання сонячної генерації до формування конкурентного

ринкового середовища, у якому ключову роль відіграють механізми торгів, довгострокових контрактів та сертифікації «зеленої» електроенергії.

Ще однією державою-лідером у сфері виробництва та реалізації сонячної енергетики є Сполучені Штати Америки. Сонячна енергетика США представлена широким колом учасників та складною системою регулювання, що поєднує федеральні і державні органи, ринки електроенергії та приватних гравців. Незалежні виробники електроенергії (Independent Power Producers, IPPs) будують та експлуатують сонячні станції, продаючи електроенергію на оптові та роздрібні ринки. Комунальні та приватні електропостачальні компанії (Utilities та Load-Serving Entities, LSEs) закуповують електроенергію від IPP або виробляють її самостійно, забезпечуючи постачання споживачам у своєму регіоні. Для фінансування проектів залучаються інвестори, які використовують механізми податкових кредитів, наприклад Investment Tax Credit (ITC) та Production Tax Credit (PTC), а також банки та інфраструктурні фонди, які надають боргове фінансування або купують частину податкових кредитів через схеми Credit Transfer. Натомість кінцевими споживачами електроенергії є великі корпорації, державні установи та комунальні підприємства, які часто укладають довгострокові контракти на закупівлю електроенергії (Power Purchase Agreements, PPA) з виробниками для забезпечення стабільного постачання та досягнення цілей зі скорочення викидів вуглецю [221]. Оптовий ринок електроенергії та координація роботи мереж забезпечується незалежними системними операторами (Independent System Operators, ISO) та регіональними організаціями передачі електроенергії (Regional Transmission Organizations, RTO). ISO та RTO управляють балансом виробництва і споживання електроенергії в межах свого регіону, встановлюють правила підключення нових генераторів до мережі, організовують конкурсний продаж електроенергії на оптових ринках і закуповують допоміжні послуги для стабілізації мережі [221].

Державна політика США у сфері сонячної енергетики формується як багаторівнева система регулювання, що поєднує федеральні ініціативи,

нормативні акти штатів та економічні стимули ринкового характеру. Такий підхід спрямований не лише на розширення частки відновлюваних джерел у загальному енергобалансі, а й на поступову інтеграцію сонячної генерації в конкурентні ринки електроенергії. Центральне місце у цій системі посідає Стандарт портфеля відновлюваних джерел енергії (Renewable Portfolio Standard – RPS), який встановлює для електропостачальних компаній обов'язок забезпечувати визначену частку електроенергії з відновлюваних джерел, зокрема сонячної, вітрової, біоенергетики, геотермальної та гідроенергії. Виконання цих вимог допускає різні інструменти, наприклад, розвиток власних генеруючих потужностей, закупівлю «зеленої» електроенергії або використання сертифікатів відновлюваної енергії [222].

Поряд із сертифікаційними механізмами важливе місце в системі стимулювання сонячної енергетики США посідають податкові інструменти, насамперед федеральна інвестиційна податкова пільга (Solar Investment Tax Credit – ITC). Механізм пільги полягає у зменшенні податкових зобов'язань на частку витрат, понесених при встановленні сонячних установок: для житлових об'єктів застосовується секція 25D Кодексу внутрішніх доходів США, для комерційних і утилітарних проєктів - секція 48. Базова ставка становить 30 %, із можливістю її збільшення за рахунок додаткових надбавок, пов'язаних із соціальними, територіальними та виробничими критеріями. Функціонально ITC охоплює як побутовий, так і промисловий сегменти сонячної енергетики, створюючи довгострокову передбачуваність для фінансових моделей проєктів. Для комерційних установок законодавство також допускає альтернативний вибір між ITC та податковим кредитом за фактичне виробництво електроенергії (Production Tax Credit – PTC), що підсилює інвестиційну гнучкість і дозволяє адаптувати підтримку до економічних параметрів конкретного проєкту. У сукупності ці податкові механізми сприяють зниженню вартості капіталу та прискоренню технологічного оновлення галузі [223].

Тобто, США у сфері регулювання сонячної енергетики постають як

держава з децентралізованою, багаторівневою та переважно ринково орієнтованою моделлю правового управління, у якій провідна роль належить економічним стимулам, договірним механізмам і конкуренції приватних суб'єктів. Регуляторна архітектура США формується через поєднання федерального нагляду та широкої автономії штатів, що дозволяє адаптувати інструменти підтримки сонячної генерації до локальних умов енергетичних ринків, інфраструктурних можливостей і соціально-економічних пріоритетів. Саме в межах такої моделі державна участь зосереджується не на прямому плануванні розвитку галузі, а на створенні передбачуваного нормативного середовища, у якому інвестиційні рішення ухвалюються приватними виробниками, інвесторами та споживачами.

Незважаючи на відносно обмежену кількість сонячних годин, Німеччина залишається одним із провідних світових виробників сонячної електроенергії. У глобальному рейтингу Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики (IRENA) за 2024 рік країна посіла п'яте місце за обсягом встановленої потужності фотоелектричних систем, яка наприкінці року сягнула майже 100 ГВт(п), і фактичні обсяги генерації у 2024 році СЕС забезпечили близько 74 ТВт•год електроенергії, що становило майже 15 % загального виробництва електроенергії в країні. Вирішальним чинником розвитку сонячної енергетики в Німеччині є не стільки природні умови, скільки ефективна модель правового та економічного стимулювання.

Система правового регулювання сонячної енергетики в Німеччині сформована на комплексній федеральній основі та характеризується високим рівнем нормативної деталізації, довгостроковою стратегічною орієнтацією на енергетичний перехід (Energiewende). Базовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон про відновлювані джерела енергії (Erneuerbare-Energien-Gesetz, EEG), який закріплює легальне визначення відновлюваної енергії та охоплює, зокрема, сонячну енергію як один із пріоритетних напрямів розвитку. Державна політика Німеччини ґрунтується на визнанні об'єктів відновлюваної енергетики такими, що перебувають у переважаючому

публічному інтересі та слугують цілям суспільної безпеки, охорони здоров'я і клімату.

Інституційна структура управління галуззю включає федеральні органи влади, насамперед Федеральне міністерство економіки та енергетики, а також спеціалізовані регуляторні органи, зокрема Федеральне мережеве агентство, яке забезпечує недискримінаційний доступ до електричних мереж, проводить тендери на нові генеруючі потужності та контролює інтеграцію відновлюваних джерел у енергосистему. Безпосередніми учасниками ринку є оператори генеруючих установок, оператори електричних мереж і постачальники електроенергії, що формує конкурентне середовище у сфері виробництва та реалізації сонячної енергії [224].

У Федеративній Республіці Німеччина система державної підтримки сонячної енергетики є складовою цілісної моделі правового регулювання ВДЕ та спрямована на досягнення довгострокових кліматичних цілей на 2030 і 2045 роки. Ключовим елементом цієї системи виступає механізм фіксованого «зеленого» тарифу, закріплений у Законі про відновлювані джерела енергії (Erneuerbare-Energien-Gesetz, EEG), який гарантує власникам сонячних установок оплату за електроенергію, що подається до мережі, протягом визначеного строку [225].

Поряд із тарифним регулюванням, у Німеччині також діє розгалужена система фінансових та податкових стимулів, що доповнюють правовий механізм підтримки сонячної енергетики. До них належать пільгові кредити на встановлення сонячних систем, які надаються державним банком розвитку KfW, податкові звільнення та прискорена амортизація для підприємств, а також регіональні й муніципальні грантові програми. Важливу роль відіграють і ринкові інструменти, зокрема договори оренди сонячних установок та угоди купівлі-продажу електроенергії (Power Purchase Agreements), які дозволяють бізнесу та домогосподарствам використовувати сонячну енергію без значних початкових інвестицій [225].

У 2024–2025 роках Німеччина провела чергову реформу правового

регулювання виробництва та реалізації сонячної енергії. Центральним елементом цієї реформи стало ухвалення закону Solarspitzen («Закон про пікову сонячну генерацію»), який набрав чинності після затвердження Бундестагом та Бундесратом і оприлюднення у Федеральному віснику. Solarspitzen є частиною модернізації Закону про відновлювані джерела енергії (EEG) і спрямований на усунення структурних дисбалансів між стрімким нарощуванням потужностей СЕС та обмеженими можливостями електричних мереж щодо їх інтеграції [226].

Не менш важливим фактором є активна участь громадянського суспільства. Більшість інвестицій у Німеччині, що були спрямовані на виробництво сонячної електроенергії здійснювали малі та незалежні виробники, зокрема фермери та муніципальні підприємства. Тобто прихильність населення до технологій сонячної генерації підкріплена не лише законодавчими стимулюючими заходами, а й тривалою історією екологічного руху в країні.

У порівнянні із США та Китаєм структура регулювання Німеччини виглядає більш централізованою та стратегічно орієнтованою. США забезпечують високий рівень розвитку сонячної енергетики завдяки федеральним і штатним податковим кредитам, а також значним приватним інвестиціям, проте відсутність єдиного федерального тарифного механізму іноді створює регіональні коливання та нерівномірність розвитку. Китай, у свою чергу, демонструє швидке зростання встановлених потужностей завдяки масштабній державній підтримці та індустріальній політиці, проте з акцентом на обсяги виробництва й національну промислову базу, а не на довгострокову стабільність ринкових стимулів та участь громадянського сектору. На відміну від цих країн, німецька модель дозволяє поєднувати стійке економічне стимулювання, контроль над інтеграцією енергії в мережу та залучення широкого кола учасників ринку, що сприяє більш збалансованому та передбачуваному розвитку фотоелектричної генерації.

Водночас для України може бути корисним аналіз досвіду сусідніх

країн, навіть якщо вони не входять до числа світових лідерів у цій сфері. Зокрема, Польща, як найближчий сусід, демонструє певні підходи та практики розвитку відновлюваної енергетики, які можуть бути адаптовані до українських умов.

Енергетичний баланс Польщі зазнає суттєвих змін. Історично домінуючим джерелом енергії було вугілля, частка якого становила приблизно 70 % виробництва електроенергії. Нині країна поступово нарощує потужності відновлюваної енергетики. Станом на 2023 рік відновлювані джерела енергії формують близько 17 % енергетичного балансу Польщі, при цьому особливо динамічно розвиваються сектори сонячної фотоелектричної та вітрової енергетики [227].

Законодавча база Польщі для регулювання ВДЕ охоплює ключові аспекти, а саме розвиток і експлуатацію проєктів, державну підтримку, приєднання до електромережі, договори купівлі-продажу електроенергії та регуляторні обмеження. До основних нормативних актів належать Закон «Про відновлювані джерела енергії» (RES Act), Закон «Про енергетику», Закон «Про будівництво», Кодекс адміністративного провадження та відповідні підзаконні акти [228].

Основним механізмом державної підтримки великих проєктів у Польщі є аукціонна система, запроваджена у 2016 році на заміну попереднім «зеленим» сертифікатам. Вона передбачає конкурентний відбір проєктів за ціною електроенергії строком на 15 років. Аукціонна система виявилася ефективною для стимулювання розвитку промислових сонячних і вітрових установок, оскільки забезпечує цінову передбачуваність і знижує ризики для інвесторів, у тому числі міжнародних [227]. Процедури участі в аукціонах передбачають необхідність ґрунтовної правової підготовки, такі як: отримання дозволів, укладення договорів про приєднання до мережі та проходження оцінки впливу на довкілля [227].

У Польщі система «зеленого» тарифу (feed-in tariff, FiT) орієнтована насамперед на малі установки відновлюваної енергетики, що дозволяє

забезпечити фінансову стабільність невеликих учасників ринку. Власники об'єктів потужністю до 500 кВт отримують гарантовану фіксовану ціну на вироблену електроенергію, а рівні тарифів визначаються Управлінням енергетичного регулювання з урахуванням технології та потужності. Для мікроустановок (до 50 кВт) передбачені спрощені процедури приєднання до мережі та знижені адміністративні вимоги, що сприяє поширенню сонячної генерації серед приватних домогосподарств і малих підприємств. Такий підхід стимулює розвиток локальних і децентралізованих об'єктів ВДЕ, забезпечуючи більш рівномірний розподіл виробництва електроенергії [227].

У порівнянні з Німеччиною польська модель є більш фрагментованою і менш централізовано керованою. Німеччина формує комплексне середовище через поєднання фіксованого «зеленого» тарифу, грантових і кредитних програм, ринкових інструментів та технічних стандартів, що дозволяє ефективно інтегрувати СЕС у національну енергосистему і мінімізувати регіональні диспропорції. Польща, навпаки, значною мірою орієнтується на спрощені економічні стимули та аукціони для забезпечення інвестиційної привабливості, при цьому управління мережею та планування розвитку залишаються слабо централізованими та залежать від локальних умов.

Тож аналіз цих моделей поряд із практикою Китаю та США демонструє різні підходи до розвитку сонячної енергетики, що дозволяє виділити загальні тенденції її світового розвитку.

По-перше, розвиток сонячної енергетики у провідних країнах світу демонструє значну залежність від масштабного державного планування та стратегічних інвестицій, що особливо характерно для Китаю, де держава координує розміщення потужностей, фінансує науково-дослідні програми, формує нормативно-правове середовище та забезпечує інтеграцію сонячної генерації в національну енергосистему, що дозволяє прискорювати інфраструктурні проєкти та підвищувати технологічну автономію.

По-друге, у країнах із ринково орієнтованою моделлю розвитку, таких як США та Німеччина, ключову роль відіграють економічні стимули,

податкові пільги та довгострокові контракти, які сприяють розширенню децентралізованого виробництва, залученню домогосподарств і малого бізнесу, а також формують конкурентне середовище, де ефективність і прибутковість визначають масштабування галузі.

По-третє, інтеграція сонячної генерації до енергосистеми здійснюється через розвиток «розумних» мереж, систем накопичення енергії та програм чистого обліку електроенергії, що підвищує ефективність використання локальних ресурсів, стимулює децентралізоване виробництво та забезпечує баланс між виробництвом і споживанням електроенергії.

По-четверте, пріоритети розвитку сонячної енергетики формуються на основі поєднання економічних і екологічних цілей, адже держави прагнуть одночасно задовольняти зростаючий попит на енергію, скорочувати викиди вуглецю та підтримувати технологічний розвиток, що реалізується через законодавчі ініціативи, стимули «зеленої» енергії та міжнародне співробітництво.

По-п'яте, значну роль відіграє інноваційний та науково-технічний розвиток галузі, коли державні та приватні програми фінансують дослідження нових технологій, модернізацію виробничого обладнання та підготовку кваліфікованих кадрів, що дозволяє підвищувати ефективність сонячних установок, знижувати їхню собівартість і підтримувати конкурентоспроможність на глобальному ринку. У сукупності ці тенденції демонструють різноманітні моделі енергетичного переходу, у яких поєднуються стратегічне державне планування, ринкова саморегуляція, інновації та екологічна орієнтація розвитку сонячної енергетики.

Водночас, попри позитивні тенденції розвитку, у багатьох країнах світу існують системні перешкоди, які стримують ефективну реалізацію потенціалу сонячної енергетики. Ці проблеми включають правові, регуляторні та інституційні бар'єри, що створюють складності для інвесторів, виробників та державних органів.

3.2. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії

Проблеми АПЗ ВДЕ вже були предметом аналізу та вивчення, при цьому вони є усебічно досліджені, оскільки розробки в цій сфері охоплювали як комплексні, так і сегментарні напрямки розвитку саме альтернативної енергетики. Проте, констатуємо це із важливим зауваженням. Всі ці дослідження мають довоєнну періодизацію, і відповідно не враховували і не могли врахувати наслідки енергетичного терору рф під час атак на енергосистеми, та в промислових економічних умовах, коли дефіциту електроенергії не відчувалося (навіть навпаки мало місце перевиробництво), і вартість тарифів не була складовою ефективності економічної діяльності.

Відповідно, необхідно сформулювати мету дослідження даного підрозділу: запропонувати шляхи вдосконалення АПЗ у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії в умовах правового режиму воєнного стану та на післявоєнний період відновлення. При цьому, напевно всі усвідомили, що рф та її ставлення до нашої країни незмінне, і військова агресія може з часом повторитися, а тому варто закладати підвалини формування потужного альтернативного сектору «енергетичного паску безпеки», в якому доля сонячної енергії може стати найпитомішою.

Уніфікація механізму АПЗ не може бути вирішена виключно правовими методами, адже питання альтернативного енергозабезпечення на момент завершення дисертаційного дослідження постало питанням національної безпеки, через системні ворожі атаки, а також аномальні погодні умови в зимовий період 2025-2026 рр. Проблема енергозабезпечення торкнулася кожної родини, стало питанням виживання нації.

Таким чином, технологічні аспекти виробництва та реалізації сонячної електроенергії також є базовими по відношенню до правових, а тому без їх вирішення неможливе якісне підвищення долі сонячної енергетики як альтернативи електроенергії, що постачається централізовано.

Супроводжуючі проблеми перебувають в тих площях, які прямо не

регулюють процес виробництва та реалізації сонячної електроенергії (тобто не є проблемами безпосередньо правового регулювання), але без їх вирішення неможливо, навіть при вдало та якісно прописаному законодавстві, розраховувати на те, що сонячна енергетика увійде в кожную оселю, домогосподарство чи громаду в нашій країні. Відповідно, оминати увагою ці проблеми в даній роботі не вдається можливим. Окрім того, попередній підрозділ з міжнародного досвіду яскраво довів, що чимала кількість проблем в сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії якраз лежить не тільки в полі належного правового врегулювання питань безпосереднього виробництва та реалізації, але й в належному вирішенні питань, супроводжуваних розвитком та уніфікацією сонячної енергетики, її масштабування в усі сфери суспільного життя.

Перша група проблем, на яку хотілося б звернути увагу, – це питання наукового забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії. Насамперед слід виділити проблему того, що сучасним проблемам виробництва та реалізації сонячної електроенергії в концептуальному плані досить мало приділено уваги науковцями. Концепція енергозаміщення та енергоефективності, яка включає в себе викладення самої сутності відповідної державної політики, її основних засад, суб'єктів, які її забезпечують та способів забезпечення, які виражаються в теоретичному опрацюванні існуючих форм та засад її реалізації – до сьогодні була порушена в науці адміністративного права. Проте, з початком повномасштабного вторгнення згадана державна політика потребує кардинального переформатування, з переглядом принципів, методів та засобів її реалізації.

Прогресивний досвід Китаю довів, що без відповідних наукових, методичних розробок всіх багатосторонніх аспектів розвитку галузі альтернативної енергетики в цілому, та сонячної – зокрема, важко говорити про перспективи швидкого відновлення енергетичного комплексу, його потужностей, і за рахунок цього зростання економіки. Тут існує низка ключових позицій, про які далі піде мова. Але, завершуючи питання сприяння

та стимулювання наукових розробок у галузі сонячної енергетики, варто відзначити однозначність її перспектив в контексті дослідження кращих практик функціонування сегменту сонячної енергетики в структурі загального енергетичного ринку та імплементації їх в національні системи; вивчення технологічних особливостей із врахуванням кліматично-географічних та демографічних умов; питання фінансово-правового механізму; залучення інвестицій; підвищення енергетичної грамотності населення.

Вказана прогалина зумовлює відповідним чином фрагментарне бачення подальшого розвитку галузі, а відтак і нерозуміння в якому напрямку далі рухатися не тільки науковцям, але й законодавцю, який має врегулювати це питання таким чином, щоб досягти мети «належного управління» та дійсного переходу суспільства у інноваційну сферу енергозаміщення та енергозбереження.

Дане дослідження є спробою заповнення цієї прогалини; враховує попередні та останні наукові розробки в цій сфері; на новий теоретичний рівень виводить питання удосконалення моделі АПЗ виробництва та реалізації сонячної електроенергії.

Слід відмітити, що попри наявність в українській науці адміністративного права дисертаційних досліджень з окремих аспектів окресленої тематики, все ж маємо констатувати, що проблемою якості наукових досліджень є те, що досить часто дисертаційні дослідження щодо правового регулювання ВДЕ в цілому та сонячної електроенергетики зокрема, зосереджені на тому, щоб сформулювати пропозиції із вдосконалення законодавства на противагу тому, щоб виробити концептуально-теоретичні положення щодо певної теоретичної проблеми в науці. Проте, вдосконалення законодавства, так само і вишукування в ньому прогалин чи невідповідностей, не є кінцевою та головною метою дисертаційного дослідження.

Отже, можемо підкреслити, що проблема нерозробленості наукової концепції енергозаміщення та енергоефективності (в якій сонячна електроенергія як альтернатива централізованим мережам є чи не

найефективнішою та популяризованою у суспільстві), яка включає в себе викладення самої сутності відповідної державної політики, її основних засад, суб'єктів, які її забезпечують та способів забезпечення, які виражаються в теоретичному опрацюванні існуючих форм та засад її реалізації – до сьогодні була порушена в науці адміністративного права. Чому ми нібито вступаємо в протиріччя, адже вище ми говоримо про те, що наукова робота не повинна бути зосереджена на вдосконаленні законодавства? Насправді, вона не повинна мати як останнє за головну мету, проте вона цілком може містити відповідні пропозиції як результат розробки системи чи концепції певної проблематики. Це по-перше. По-друге, слушно з цього приводу висловилися О.В. Копиленко та О.В. Богачова, аналізуючи шляхи вдосконалення законотворчого процесу: «Практичним втіленням ідей законодавчої політики в галузі законотворчості має стати обов'язкова підготовка науково обґрунтованих концепцій законів. Це зобов'яже законопроектувальника систематично досліджувати різні соціальні фактори, що зумовлюють потребу в нормативно-правовому регулюванні певних суспільних відносин; виявляти та враховувати інтереси різних соціальних груп і суспільства в цілому; проводити спеціальні дослідження з метою визначення оптимальних варіантів законодавчого регулювання певних суспільних відносин» [229, с. 12].

Отже, зв'язок науки та подальшого правового регулювання виявляється в виробленні наукою концептуального бачення ідеальної моделі бажаного стану суспільних явищ та процесів; порівняння реального стану та ідеального; виявлення тих проблем та недоліків, що потрібно заповнювати; формулювання пропозицій з досягнення ідеального стану. При цьому вдосконаленням законодавства мають займатись законодавець та експерти-фахівці, які здійснюють експертизу нормативно-правових актів. Натомість, отримуємо закони та нормативно-правові акти, які розрізнені між собою, іноді надмірно деталізують одне питання і залишають поза увагою інше, тощо. Складається враження, що в цілому закон та підзаконні акти створюються ситуативно, на вимогу часу, для вирішення в даний момент існуючої задачі.

Натомість існування розроблених науково обґрунтованих концепцій дозволяє «вирівняти» правове регулювання, зробити його системним та послідовним, зорієнтованим на дійсне вирішення проблем в суспільстві.

Особливої актуальності така науково обґрунтована концептуалізація правового регулювання набуває в умовах дії воєнного стану в Україні, який об'єктивно зумовлює необхідність оперативного прийняття управлінських та нормативних рішень. Воєнний стан змушує державу реагувати швидко, інколи в режимі надзвичайного управління, однак така оперативність не повинна виключати системного аналізу реальних потреб окремих територій та регіонів. Ігнорування регіональної специфіки в умовах збройної агресії призводить до фрагментарності правового регулювання та неефективного використання ресурсів, зокрема у сфері енергозабезпечення.

Найбільш уразливими в цьому контексті є території, розташовані поблизу лінії бойового зіткнення, які зазнають системних пошкоджень енергетичної інфраструктури, тривалих перебоїв у постачанні електричної енергії та, як наслідок, гострої потреби у посиленому гуманітарному забезпеченні. Саме в таких регіонах стабільність електропостачання набуває не лише економічного, а й безпекового та соціального значення, оскільки безперервне функціонування електромережі є необхідною умовою роботи закладів охорони здоров'я, об'єктів водопостачання, зв'язку, систем цивільного захисту та забезпечення базових потреб населення.

За цих умов розроблення концепції розвитку сонячної енергетики в Україні має виходити за межі традиційного економіко-екологічного підходу та ґрунтуватися на пріоритеті забезпечення національної та енергетичної безпеки держави. Сонячна енергетика в умовах воєнного стану постає не лише як інструмент декарбонізації або зменшення імпортозалежності, а як важливий елемент підвищення стійкості енергосистеми, здатний забезпечити автономність та резервне живлення в умовах пошкодження централізованих мереж. Відповідно, метою державної політики у цій сфері має бути створення таких правових та організаційних умов, за яких розвиток сонячної генерації

безпосередньо сприятиме стабільному функціонуванню електричних мереж та підвищенню рівня безпеки постачання електричної енергії.

Головними завданнями концепції розвитку сонячної енергетики в умовах воєнного стану доцільно визначити, по-перше, забезпечення енергетичної безпеки регіонів, що найбільше потерпають від електричних криз, шляхом пріоритетного впровадження децентралізованих та автономних об'єктів сонячної генерації. По-друге, важливим завданням є інтеграція сонячної енергетики у систему кризового та гуманітарного реагування держави, зокрема для забезпечення безперебійної роботи об'єктів критичної інфраструктури. По-третє, розвиток сонячної енергетики має розглядатися як складова економічного відновлення країни та нарощування її інвестиційного потенціалу, оскільки створення стабільного, передбачуваного та безпеково орієнтованого правового середовища є ключовою умовою залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій у повоєнний період.

У контексті реалізації першого завдання концепції розвитку сонячної енергетики в умовах воєнного стану доцільно звернутися до зарубіжного досвіду, зокрема ФРН та США, де місцеві громади виступають активними учасниками ринку електричної енергії, у тому числі у сфері сонячної генерації. У цих державах саме локальний рівень управління відіграє ключову роль у забезпеченні енергетичної стійкості територій, розвитку ВДЕ та оперативному реагуванні на кризові ситуації. Такий підхід є особливо релевантним для України в умовах воєнного стану, коли традиційна система місцевого самоврядування зазнала суттєвих трансформацій.

Наразі фактичними суб'єктами, які здійснюють повноваження органів публічного адміністрування питань відновлення енергетичної системи на значній частині території України, є обласні та районні військові адміністрації, які долучають до цього процесу органи місцевого самоврядування та структури ДТЕК та обленерго. Саме вони несуть відповідальність за забезпечення безпеки, життєдіяльності населення та нормальне функціонування регіонів, включаючи безперебійне електропостачання. За

таких умов логічним і обґрунтованим видається надання військовим адміністраціям чітко окреслених, тимчасових і функціонально обмежених повноважень у сфері розвитку та координації використання сонячної енергетики як інструменту підвищення енергоефективності та енергетичної безпеки регіону.

Запропонована модель реалізації таких повноважень має організаційно-управлінський характер і спрямована не на зміну існуючої архітектури енергетичного ринку, а на її адаптацію до умов воєнного стану. Військова адміністрація у цій моделі не виступає регулятором ринку електричної енергії та не підміняє собою центральні органи виконавчої влади чи незалежні регуляторні органи. Її роль зводиться до виконання функцій оперативного координатора на відповідній території, центру швидкого прийняття рішень у кризових ситуаціях та інституційного посередника між потребами безпеки, цивільної інфраструктури та суб'єктами енергетичного ринку. Таким чином, модель має координаційно-адміністративний, а не контрольний або каральний характер.

Організаційно реалізація цих функцій може здійснюватися шляхом створення у структурі обласної чи міської військової адміністрації спеціального підрозділу або визначення окремої відповідальної функції, пов'язаної із забезпеченням енергетичної безпеки та використанням відновлюваних джерел енергії. Такий підрозділ або робоча група формується з представників військової адміністрації, операторів системи розподілу електричної енергії, за потреби операторів системи передачі, підрозділів цивільного захисту, а також, у консультативному форматі, представників виробників або операторів СЕС. Це дозволяє забезпечити міжвідомчу координацію та врахування як технічних, так і безпекових аспектів ухвалюваних рішень.

Важливим елементом практичної реалізації повноважень військових адміністрацій є ведення оперативного обліку об'єктів сонячної генерації на відповідній території. Йдеться не про створення державного реєстру, а про

формування внутрішнього робочого інструменту, який містить інформацію про місце розташування СЕС, їх потужність, тип, особливості підключення до електричних мереж та роль у забезпеченні об'єктів критичної інфраструктури. Такий облік формується на основі даних операторів системи розподілу та органів місцевого рівня і використовується насамперед для оперативного управління електропостачанням у надзвичайних та кризових ситуаціях.

Практичне значення цієї моделі особливо проявляється у процедурах погодження розміщення та відновлення об'єктів сонячної генерації. В умовах воєнного стану доцільним є застосування спрощених процедур для встановлення СЕС на об'єктах охорони здоров'я, оборони, життєзабезпечення населення. У таких випадках військова адміністрація здійснює швидке погодження розміщення та визначає пріоритет підключення, тоді як технічна реалізація залишається у компетенції оператора системи розподілу. В аварійних ситуаціях допускається тимчасове підключення або відновлення генерації на підставі розпорядження військової адміністрації з подальшим оформленням необхідної документації, що дозволяє мінімізувати наслідки енергетичних криз.

Варто зазначити, що зазначена модель не є ізольованою від загальнодержавного законодавчого процесу, а кореспондує з актуальними ініціативами, які обговорюються на рівні ВРУ. Зокрема, у ВРУ готуються до ухвалення законодавчі рішення, спрямовані на посилення енергетичної незалежності держави та розвиток децентралізованої генерації. Один із законопроектів передбачає надання можливості приватним компаніям встановлювати СЕС та системи накопичення енергії на об'єктах водопостачання і водовідведення, що дозволить частково розвантажити національну енергосистему та підвищити енергетичну автономність критичної інфраструктури [230]. Один із законопроектів передбачає можливість для приватних компаній встановлювати СЕС та системи накопичення енергії на об'єктах водоканалів. Це дозволить частково розвантажити національну енергосистему. Інший законопроект пропонує продовжити дію пільг на

ввезення енергетичного обладнання для швидкого відновлення критичної інфраструктури та будівництва нових потужностей, що сприятиме оперативному нарощуванню генерації та накопиченню електроенергії в Україні.

Контрольна функція військових адміністрацій у цій сфері має допоміжний і координаційний характер. Вони не здійснюють ліцензування, не встановлюють тарифи та не застосовують санкцій. Натомість їх діяльність спрямована на виявлення загроз безпеці енергопостачання, ініціювання відповідних перевірок уповноваженими органами та координацію усунення виявлених порушень. Такий підхід дозволяє уникнути дублювання повноважень і водночас забезпечити ефективне реагування на ризики.

Окремого значення в умовах воєнного стану набуває участь військових адміністрацій у координації застосування обмежень генерації та відключень електричної енергії. Саме на регіональному рівні можливо найбільш точно визначити перелік об'єктів, які не можуть бути відключені з огляду на їх критичне значення для безпеки та життєдіяльності населення. СЕС, що забезпечують автономне або резервне живлення таких об'єктів, мають перебувати під особливим захистом від необґрунтованих обмежень.

Усі рішення військових адміністрацій у сфері забезпечення енергетичної безпеки та розвитку сонячної енергетики мають ухвалюватися з дотриманням принципів правової визначеності, обґрунтованості та пропорційності. Такі рішення повинні оформлюватися у встановленій формі із чітким зазначенням правових підстав їх прийняття, строку дії та мотивування необхідності застосування відповідних заходів. Принципово важливим є також усвідомлення тимчасового характеру делегованих військовим адміністраціям повноважень у цій сфері, зумовленого особливим правовим режимом воєнного стану. Після його припинення або скасування всі додаткові функції мають автоматично втрачати чинність, а накопичені інформаційні матеріали, управлінські рішення та напрацьовані практики повинні передаватися до компетентних органів державної влади для подальшого використання у межах

мирного правопорядку. Такий підхід дозволить забезпечити інституційну спадковість управлінських рішень і запобігає виникненню правового вакууму у перехідний післявоєнний період.

Саме в цьому контексті логічно розглядати третє стратегічне завдання розвитку сонячної енергетики, яке полягає у формуванні сприятливого інвестиційного середовища як основи повоєнного економічного відновлення України. Тимчасові управлінські механізми, що застосовуються військовими адміністраціями в умовах воєнного стану, можуть виконувати не лише стабілізаційну, а й підготовчу функцію, створюючи передумови для довгострокового інвестиційного розвитку енергетичного сектору. Особливе значення в цьому аспекті набуває західний макрорегіон України, який завдяки відносній безпековій стабільності, меншому рівню руйнування енергетичної та транспортної інфраструктури, а також географічній близькості до держав – членів ЄС, об’єктивно є найбільш придатним для концентрації інвестиційних проєктів у сфері сонячної енергетики.

Використання західного регіону як інвестиційного плацдарму дозволяє державі не лише акумулювати фінансові ресурси для розвитку сонячної енергетики, а й на практиці продемонструвати спроможність забезпечувати стабільність і передбачуваність правового режиму у сфері відновлюваної енергетики навіть в умовах дії воєнного стану. Реалізація успішних інвестиційних проєктів у цій сфері на території західного макрорегіону сприяє формуванню позитивного інвестиційного іміджу України, зменшенню сприйняття воєнних та регуляторних ризиків, а також підвищенню рівня довіри з боку міжнародних фінансових інституцій, іноземних інвесторів і донорських організацій. У довгостроковій перспективі такі процеси можуть створити підґрунтя для зниження вартості капіталу, розширення доступу до фінансових ресурсів та активізації інвестиційної діяльності в енергетичному секторі загалом.

Водночас концентрація проєктів сонячної енергетики у західному регіоні зумовлює виникнення мультиплікативного економічного ефекту, який

виходить за межі безпосередньо енергетичної галузі. Розвиток сонячної генерації стимулює зростання суміжних секторів економіки, зокрема будівництва, виробництва електротехнічного обладнання, логістики, проєктного та інжинірингового консалтингу, а також сприяє створенню нових робочих місць на місцевому рівні. Як наслідок, відбувається збільшення надходжень до місцевих бюджетів, підвищується фінансова спроможність територіальних громад та зміцнюється соціально-економічна стабільність регіону, що, у свою чергу, додатково підвищує його інвестиційну привабливість.

Не менш важливим є те, що успішні інвестиційні кейси у сфері сонячної енергетики, реалізовані в західному макрорегіоні, можуть бути використані державою як аргумент для розроблення та впровадження ефективних механізмів страхування воєнних і політичних ризиків для інвесторів. Апробація таких механізмів у відносно безпечному регіоні дозволяє мінімізувати ризики для сторін та створює передумови для їх подальшого застосування у більш уразливих регіонах після завершення війни, що прямо кореспондує з позицією Ю. І. Башинської щодо необхідності правового врегулювання питань страхування інвестицій у сфері відновлюваної енергетики [231].

Впровадження єдиної цифрової карти або інтегрованої платформи об'єктів сонячної генерації виступає ключовим елементом удосконалення АПЗ у сфері виробництва та реалізації сонячної електроенергії. Така система формує єдину інформаційну базу даних із геопросторовою прив'язкою, що містить відомості про розташування, потужності, технічні характеристики, стан підключення до мережі та режим функціонування об'єктів сонячної генерації на території держави.

Архітектура інтегрованої платформи передбачає поєднання геоінформаційного середовища та потоків даних від операторів системи розподілу та передачі, виробників, органів місцевого самоврядування та військових адміністрацій. Дані надходять у реальному часі з автоматизованих

лічильників, SCADA-систем, датчиків стану обладнання, погодних станцій та супутникових ресурсів. Використання технологій цифрових двійників (digital twins) дозволяє не лише візуалізувати об'єкти, а й прогнозувати їх продуктивність, виявляти потенційні відмови та оптимізувати технічне обслуговування, що є критично важливим для підвищення надійності енергопостачання [232].

Інтегрована платформа забезпечує низку ключових переваг для адміністративного управління. По-перше, вона створює уніфіковану базу даних для прийняття оперативних управлінських рішень, що особливо важливо в умовах воєнного стану. Візуалізація об'єктів дозволяє оцінювати їхню роль у забезпеченні електропостачання критично важливих установ, планувати пріоритетні підключення або відключення та оцінювати ризики пошкодження енергетичної інфраструктури. По-друге, інтеграція даних про продуктивність та потенціал сонячних установок із прогнозами навантаження мереж підвищує точність енергетичного планування, зменшує ризики перебоїв та дозволяє ефективніше використовувати наявні ресурси. По-третє, цифрова платформа забезпечує доступ до інформації для широкого кола користувачів - державних органів, військових адміністрацій, місцевих громад, науковців, інвесторів та операторів ринку, що підвищує прозорість, сприяє залученню інвестицій і дозволяє будувати координаційну політику на основі актуальних даних [233].

Тобто інтеграція такої цифрової платформи у національну енергетичну систему може стати інструментом не лише адміністративного управління, а й стратегічного планування розвитку сектору. Поєднання аналітичних даних, прогнозних моделей та геопросторової візуалізації дозволяє оцінити потенційні зони для масштабування генерації, пріоритизувати регіони з критичними потребами у постачанні електроенергії та створювати передумови для залучення інвестицій. Крім того, цифрова карта забезпечує можливість інтеграції з міжнародними базами даних, що відкриває перспективу для використання передових практик планування та управління, а також підвищує

стійкість української енергосистеми у кризових умовах.

Наступна проблема – питання розпорошеності нормативно-правових актів та відсутності єдиного конкретного, яким би врегульовувались проблеми розвитку сонячної енергетики. По необхідність вирішення цієї проблеми неодноразово йшла мова в науковій літературі [21]. Авторами констатувалося, що в Україні діє узагальнене законодавство про альтернативні джерела енергії, розроблене в 2003 році, яке не враховує зміни в енергетиці на всіх рівнях: законодавчому, соціально-економічному, екологічному, технологічному. Відповідно, у довоєнний період акцентувалося на перспективності реформування чинного на той момент законодавства. Зокрема, ключовою ідеєю було зменшення вартості тарифу на енергоносії, екологічні аспекти та мінімізація енергозалежності від рф.

Після повномасштабного вторгнення рф в Україну питання реалізації програм енергозаміщення законодавчо не розроблені. Окремі регіони, керуючись навіть застарілими нормами, мали прогресивний досвід реформування моделі енергозабезпечення міст, селищ, сіл. Іншими словами, за відсутності законодавчої підтримки інновацій в енергетиці, на підставі локальних актів прийнятих в межах повноважень публічних адміністрацій муніципального управління та залучивши інвестиції, з використанням місцевих фондів коштів проведено реструктуризацію мереж енергозабезпечення за рахунок альтернативних модулів та систем. Це дозволило на сьогодні в умовах безпрецедентної агресії на енергосистему тримати комунальний сектор в штатному режимі [234]. Так, Житомирська міська адміністрація у 2021 році першою в Україні заявила про плани досягти 100% використання ВДЕ у комунальній сфері.

Зрозуміло, що виконавчі органи місцевої влади міста Житомир здійснили згадану реструктуризацію за рахунок впровадження всіх наявних технологій альтернативного енергозаміщення (всі відомі форми ВДЕ). Проте, доля сонячної компоненти в ній питома та значна.

Представники місцевої влади зазначають, що ними через народних депутатів пропонувалися законопроекти по внесення змін на законодавчому рівні для нормативного забезпечення програм енергозаміщення громад. Проте, подекуди більше 5 місяців законопроекти не вносилися керівництвом ВРУ для обговорення.

На сьогодні всі із представлених законодавчих і прийнятих на їх основі підзаконних та локальних актів виглядають як набір розрізнених нормативних документів АПЗ ринку електроенергії, комплексне застосування яких не дало поштовху у напрямку покращення енергоринку, як в період його оновлення (2017 р. – Закон України «Про ринок електричної енергії»), у передвоєнний період (2018 р. – Постанови НКРЕ «Про затвердження Кодексу системи передачі», «Про затвердження Кодексу систем розподілу», «Про затвердження Методики (порядку) формування плати за приєднання до системи передачі та системи розподілу», «Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії»), так і з початком повномасштабного вторгнення (2022 р. – Указ Президента «Про введення воєнного стану в Україні»). З періоду усвідомлення публічною владою намірів РФ щодо захоплення ключових АЕС, а згодом початком масованих атак на енергосистему не реалізовано жодного із напрямків реформ на енергоринку, які б мали забезпечити: 1) енергозаміщення; 2) диверсифікацію генерації; 3) мінімізацію вартості електроенергії для населення та бізнесу; 4) відвернення загроз енергетичній безпеці. При цьому автором нумерація позицій в переліку напрямків реформування законодавства є умовною, адже кожна із них за значимістю та послідовністю є взаємозалежними.

Відповідно, вважаємо, що вказані проблеми можуть бути вирішені шляхом прийняття Закону України «Про сонячну енергетику», в якому створити законодавчий механізм врегулювання вказаних вище проблем, уніфікувати повноваження органів управління в галузі, передбачити повноваження ОВВ, місцевих адміністрацій, ОМС та громадських організацій, прописати процедуру спрощеного встановлення невеликих СЕС в

домогосподарствах, навчальних закладах, лікарнях, об'єктах критичної інфраструктури.

Не вирішеними залишилися проблеми погашення заборгованості за згенеровану та передану в єдині енергетичні системи альтернативну електроенергію, адже роками вказана заборгованість до початку повномасштабного вторгнення була однією із ключових проблем збільшення інвестицій у галузь. З початком повномасштабного вторгнення законотворчий процес у галузі зводився до вирішення негайних питань, та не мав комплексного характеру.

В післявоєнний період питання реформування відповідної сфери законодавства стане ще більш важливим, адже євроінтеграційний шлях лежить через наближення стандартів енергетичного ринку до стандартів, затверджених європейським законодавством.

Прийняття змін до законодавства про ВДЕО повинно супроводжуватися та поєднуватися із імплементацією європейських стандартів містобудування та забудов, проектування територій. Важливо також, розробити програми фінансування відповідних програм диверсифікації, а також створення пільгових можливостей банківського та інших форм кредитування відповідних проектів. Важливо, передбачити адміністративно-правові механізми пільгового оподаткування діяльності із виробництва обладнання з сонячної генерації, проектування та монтаж обладнання із сонячної генерації, особливе фінансування навчальних програм у фахових навчальних закладах, що готують фахівців у сфері виробництва обладнання, проектування та монтажу об'єктів генерації, їхнього обслуговування.

Заповнення прогалин та подолання існуючих недоліків нормативно-правового регулювання цих відносин дозволить часткове вирішення проблем із енергозабезпеченням та енергозаміщенням.

Ще однією загальною проблемою правового регулювання виробництва та реалізації сонячної електроенергії є проблеми АПЗ, зокрема відсутність відповідальності публічних адміністрацій за бездіяльність у галузі. Нагальним

є питання розмежування відповідальності між низькою ОБВ (про які мова йшла у підрозділі 2.1.) та ОМС. Внаслідок регулярних атак РФ, наразі території залишаються без стабільного електропостачання (відсутність електроенергії як правило має наслідком відсутність водопостачання, а по декуди і теплопостачання, вентиляції та іншого), а альтернативними джерелами живлення (як правило генераторами) забезпечені переважно органи державної та місцевої влади та об'єкти критичної інфраструктури. В умовах, коли зима 2025-2026 демонструє рекордні температурні показники за довгий період, відсутність по 10-18 годин електроенергії, опалення та води несе критичні загрози для життєдіяльності. При цьому, у великій кількості територій та домоволодінь відсутнє газове постачання. Відповідальність за наслідки атак на енергетику та негоду Президент України покладає на місцеву київську владу (у т.ч. на Київського міського голову В.Кличка), а Уряду доручає вжити відповідних заходів. Відповідно, КМУ як найвищий орган виконавчої влади приймає рішення задля мінімізації негативних наслідків та недопущення колапсу енергосистеми столиці [235], проте тривалий період особливих зрушень не відбувається. І є чудове розуміння та усвідомлення, що до кінця опалювального сезону ситуація із негодою та подальшими атаками на енергетику не зміняться. КМУ як найвищий орган виконавчої влади повинен був завчасно, а за великим рахунком з початку військової агресії (як мінімуму з часу першого блекауту осені 2022 року) визначитися із Стратегією диверсифікації енергопостачання, створення локальних потужних хабів енергозаміщення (до 2027 року Президентом України анонсовано розбудову системи децентралізованої генерації на 4 ГВт), накопичення резервів трансформаторів високої потужності та генераторів, стимулювання громад для впровадження альтернативних систем генерації, накопичення та використання енергії (у т.ч. сонячної), розширення міжнародної співпраці в питаннях енергозаміщення та енергоефективності, у т.ч. за кошти країн партнерів. Проте, констатуємо, негативний результат діяльності управлінської діяльності у вказаних напрямках. Станом на момент написання матеріалу

(початок 2026 року) Замість обіцяних 4 ГВт потужностей, наразі функціонують лише близько 500–600 МВт, державні компанії виконали план лише на 10–15%. Приватний сектор готовий інвестувати, але його відлякує протиріччя сигналів від держави. Резерв важливих модулів не накопичено, альтернативні системи генерації більше виглядають як виняток, аніж модель, тощо.

Для здійснення вказаних напрямків формування Концепції відвернення загрози енергетиці, створення умов національної, регіональної та територіальної енергетичної безпеки в умовах воєнного стану, потрібні (ще раз повторюємося) – відповідне законодавство, і концентрація та закріплення повноважень за одним відповідальним органом (низкою скоординованих органів) під керівництвом віцепрем'єр-міністра - Міністра енергетики України. Таким органом, виходячи із Положення про Міненерго мав би стати саме вказане міністерство. Питанням формування нової стратегії енергоринку мали б сприяти перелік публічних адміністрацій, про які мова йшла у підрозділі 2.1., із залученням відповідних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування на відповідних територіях.

Невизначеною залишається роль ОБВта ОМС. Об'єктивно, кожен регіон та територія мають свої умови функціонування ринку, економічні, географічні та демографічні особливості, специфіка яких краще відома місцевій владі. Об'єктивно, специфічним буде реформування галузі в сільській місцевості та в великих містах. Проте, констатуємо, що на сьогодні проблеми стабілізації ситуації з енергозабезпеченням вирішуються зі столиці, і, нерідко, в терміновому порядку, як результат настання надзвичайної ситуації.

Деякі фахівці та управлінні досліджуваної сфери зазначають, що «попри технічну стійкість, енергосистема потерпає від управлінського безладу. Публічні конфлікти між центральною владою та мерами міст щодо знеструмлення лікарень - лише верхівка айсберга. Основна проблема полягає у відсутності єдиної вертикалі управління енергетичною безпекою» [236].

Отже, відповідне публічне адміністрування в кризових (надзвичайних ситуаціях) має грати якийсь один відповідальний орган як-то Міненерго (чи

декілька органів) влади у взаємодії з військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування.

В реаліях, на прикладі столиці, для відвернення наслідків та відновлення енергопостачання (у т.ч. електропостачання) внаслідок негоди та ракетного обстрілу 9 січня 2026 року залучено значну кількість центральних органів виконавчої влади (МВС, ДСНС, Міненерго), військові адміністрації міста Києва та Київської області, муніципальні служби міста Києва, та структури, підлеглі Офісу Президента. Проте, нажаль, швидкого результату не досягнуто. Об'єктивно, скільки штабів та координаційних центрів не створюй, - без цілісної стратегії та формування адміністративно-правових механізмів диверсифікації енергоринку наразі в умовах воєнної агресії вивести державу із ситуації, що склалася буде важко.

За зимовий період 2025-2026 рр. подібних атак зазнала чи не вся територія України: Донецька, Харківська (особливо м. Харків), Дніпропетровська (особливо м. Дніпро), Одеська (особливо м. Одеса), Чернігівська, Сумська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська та інші області.

Отже, можна зробити висновок, про невідкладність законодавчого забезпечення проведення кардинального перегляду політики у сфері енергетичної безпеки.

Акцентуємо увагу на тому, що далеко не в усіх випадках законодавством України передбачена відповідальність посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за бездіяльність у галузі. У той же час, на нашу думку, державні та муніципальні службовці не повинні нести відповідальність за нестворення належних умов енергозалежності та енергоефективності, забезпечення диверсифікації енергопостачання (електропостачання).

Погоджуючись із думкою, висловленою В.М. Юрахом, що «нестворення належних умов» для юридичної відповідальності є занадто широкою та неконкретною підставою, причому, виходячи з логіки та принципів розвитку

громадянського суспільства, цей розвиток не може бути завданням державних службовців чи державних органів, натомість ці суб'єкти можуть лише сприяти такому розвитку [237].

Отже, на нашу думку, в контексті відповідальності мова має йти про відповідальність за сприяння в реалізації відповідних проектів як пріоритетних для громад та територій.

Насамперед, маємо наголосити на тому, що аби встановити відповідальність за нестворення належних умов для сприяння реалізації або за перешкоджання в реалізації проектів у галузі, потрібно передбачити відповідний обов'язок державних та муніципальних службовців на законодавчому рівні. Причому, можливо, не тільки цей обов'язок, але й більш ширший обов'язок державних та муніципальних службовців враховувати взагалі інтереси територій та громад.

Відзначимо як позитивний приклад законодавче закріплення в багатьох штатах США вимоги до державних службовців, згідно із якою вони повинні виконувати свої обов'язки таким чином, щоб враховувати інтереси громадськості [238]. В чинній редакції Закону України «Про державну службу» [239] та Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [240] серед принципів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування визначено принцип верховенства права, під яким розуміється забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності службовця під час виконання завдань і функцій держави та місцевого самоврядування. Констатуємо, що це є загальний принцип державної служби, який, однак, не відображений в обов'язках державних службовців. У свою чергу, положення статті 8 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» серед основних обов'язків посадових осіб місцевого самоврядування вказує на недопущення дій чи бездіяльності, які можуть зашкодити інтересам місцевого самоврядування та держави. Проте, ані Кодекс України про адміністративні правопорушення, ані

Кримінальний кодекс України в статтях особливих частин не конкретизують питання юридичної негативної відповідальності посадовців за статтею 8 вказаного закону.

Таким чином, можемо говорити лишень про позитивну відповідальність посадовців публічних адміністрацій, декларативно закріплену у загальних матеріальних нормах. Об'єктивно, учасники відносин із генерації та реалізації сонячної електроенергії можуть притягнути вказаних посадовців до відповідальності через механізми, сформовані в нормах Кодексу адміністративного судочинства України. Але, реалії адміністративного судочинства в умовах правового режиму воєнного часу та всіх особливостях здійснення правосуддя в Україні говорять про те, що це довгий та складний процес, який може тривати якщо не роки, то довгі місяці точно. І за таких обставин про ефективність притягнення до відповідальності бездіяльних посадовців вести мову не варто. Питання підвищення ефективності правосуддя виходять за межі нашого дослідження. Проте, стисло можна узагальнити, що потрібні прості та чіткі управлінські механізми забезпечення приватних та публічних інтересів у енергозаміщенні та енергоефективності, диверсифікації енергопостачання, конкретні алгоритми прийняття управлінських рішень та встановлення відповідальності за відсутність конкретних результатів. Можливо, у тому числі, через посилення повноважень публічних адміністрацій (військових адміністрацій), а з іншого боку, притягнення до відповідальності посадових осіб цих публічних адміністрацій.

Можливо, необхідно уніфікувати під відповідні потреби законодавство про адміністративну процедуру [80]. Адже з прийняттям відповідного законодавства пов'язувалося спрощення та прискорення розгляду адміністративних справ. Проте, варто відзначити відсутність матеріальних та процесуальних норм, які б враховували специфіку відносин у сфері альтернативної енергетики, та розрізненість процедур із реалізації проекту встановлення та експлуатації об'єктів сонячної генерації, починаючи від відведення земельної ділянки, закінчуючи закріпленням права на установки в

багатоквартирних будинках, відсутність відповідних будівельних норм та правил встановлення об'єктів генерації на комунальних та державних закладах, не розробленість та протиріччя положень муніципального законодавства, законодавства про «зелений тариф», тощо.

Як наслідок, в громадах проявляються наступні реалії, за яких місцева влада приймає рішення про відключення постачання теплової енергії до багатоповерхових будинків без належного енергозаміщення. Альтернативою для обігріву підвалів, дахів та під'їздів є розробка проекту встановлення газо-, або електрооплюваного обладнання, як найпоширеніших видів опалення. Як результат, в зимовий період регулярними є випадки замерзання магістралей водопроводу та каналізації, промерзання несучих конструкцій перших та верхніх поверхів, що має негативні наслідки як для будівлі так і для мешканців. З одного боку, потужності електромереж не спроможні мінімізувати шкоду промерзання через відсутність належних технічних умов електромереж в будинку для встановлення електроопалення. З іншого боку, графіки подачі електроенергії, що діють по всій країні, нівелюють технологічну можливість отопити споруди в погодних зимових умовах (на кшталт періоду 2025-2026 рр.) Запровадження аварійних відключень взагалі виключають подібні можливості ліквідації техногенних наслідків. Не в межах нашого дослідження, констатуємо, що встановлення газового обладнання для опалення технічних приміщень в багатоповерхових будинках організаційно, технічно та фінансово у комплексі малоефективне. У той же час, процедура погодження розміщення в громадах альтернативних централізованим об'єктів генерації енергії, у тому числі сонячної займає чимало часу, адже потребує погодження не тільки з публічними адміністраціями, а й і з енергокомпаніями. Наприклад, Кіровоградська обласна енергетична компанія для власників домоволодінь із електроопаленням розробила спільно із Кропивницькою міською радою механізм погодження надання пільгового тарифу для власників подібних типів нерухомості. Процедура передбачає набір погоджувальних, технічних та організаційних заходів, кожен з яких є

послідовним та таким, що замає значну кількість часу. Консалтингові посередницькі структури надають комерційні послуги для полегшення власникам процесу погодження надання пільгового тарифу на електроопалення. Строки виконання подібних договорів складають від 21 дня за наявності необхідного пакету документів. Пов'язано це із великою кількістю бажаючих отримати подібні тарифи. Відповідно, фахівці обленерго в цілому сприяли всім охочим, проте для повноцінного здійснення програми подекуди витрачалися місяці.

Для багатоквартирних будинків відповідних програм немає. Іншими словами, ОСББ чи то ЖЕКи/КРЕПи, які здійснюють обслуговування багатоквартирних будинків, не мають пільг на подібне енерговитрачання, і платити потрібно повну вартість електроенергії. Уряд передбачає можливість надання статусу об'єктів критичної інфраструктури багатоквартирним будинкам з електроопаленням, що має полегшити долю подібних домогосподарств. Проте, за умови відсутності світла по 3-10 годин, вказане рішення не забезпечить результату створення належних умов для життя.

У свою чергу, бізнес також обмежений у можливості повноцінно здійснювати діяльність без ключових енергоносіїв. За даними Верховного Суду 780 компаній розпочали процес судового банкрутства. Це 10% від загальної кількості припинення бізнесу. Арифметичні підрахунки дають цифру – 7800 господарюючих суб'єктів припинили діяльність. Обіги найбільших компаній-банкрутів коливаються від 3,4 до 7,7 млрд грн. [241]

При цьому, «перебої з електро-, водо- та теплопостачанням» із показником 42% залишаються на третій сходинці найбільших перешкод для бізнесу у грудні 2025 року [242].

З іншого боку, для реалізації проектів відсутні комплексні державні та муніципальні програми, які б передбачали механізми реалізації вказаних потреб у енергозаміщенні, енергозаміщення та диверсифікації електропостачання. Об'єктивно, відсутні будь-які комплексні механізми вирішення обумовлених вище завдань у галузі.

Фактично одночасно, із запуском реформування ринку електроенергії в державі було створено Фонд енергоефективності та Фонд розвитку підприємництва. В довоєнний період прийнято відповідне законодавство щодо формування відповідних фінансових ресурсів задля реалізації енергоефективності в масштабах держави та прийнято низку нормативно-правових актів в частині формування адміністративно-правового механізму. Варто вказати, що Фонд енергоефективності частково реалізовував проекти із диверсифікації та зменшення енергозалежності.

Проте, наразі Фонд припинив прийняття заявок на фінансування заходів із енергоефективності (у т.ч. у сфері сонячної генерації) через відсутність бюджетного забезпечення. В перспективі можливо поновлення діяльності фонду, за умови фінансування програми міжнародними партнерами.

На рівні місцевого самоврядування також відзначаємо суто декларативний характер програм розвитку. Так, в Стратегії розвитку Кропивницької міської територіальної громади на період 2030 року, затвердженої Рішенням Кропивницької міської ради від 17 грудня 2024 року № 2335 (Далі - Стратегія) [243]. Сторінка 59 Стратегії містить програмні положення, за якими «в умовах сьогодення, зокрема руйнування об'єктів критичної енергетичної інфраструктури від масованих ракетних атак та ведення бойових дій, з метою підсилення енергетичної безпеки територій, виникає гостра необхідність у розробці програм розвитку використання альтернативних ВДЕ. ...Системний підхід до альтернативних видів енергоефективності та енергозбереження, у тому числі можливого масового використання альтернативних джерел природних явищ та отримання тепла від спалювання відновлювального палива (біо) сприятиме розвитку галузі в громаді, підсилить енергетичну безпеку та знизить негативний вплив викидів забруднюючих речовин в атмосферу, водні об'єкти та ґрунти» [243]. Далі, визначаючи стратегічні та оперативні цілі в пункті 2.1 «Інфраструктурного розвитку території» зазначено про: 2.1.4 Модернізацію та адаптивність джерел генерації теплової енергії та мереж теплопостачання з урахуванням

енергоефективності та використання альтернативних джерел енергії; 2.1.5 Розбудову системи розподіленої енергогенерації з використанням альтернативних джерел енергії; 2.1.6 Впровадження технологій енергоефективності та застосування альтернативних джерел енергії; удосконалення системи енергетичного менеджменту.

Відповідні позиції відображені і в запланованих завданнях. Проте, констатуємо, що за понад 2 річний період (2023-2025 рр.), вказані цілі не досягнуті, завдання не виконані. В місцевому бюджеті на 2026 рік відповідних заходів не заплановано, і для аналізу відповідний Департамент ЖКГ Кропивницької міської ради надати інформацію не зміг, за відсутності такої.

Таким чином, констатуємо, що на прикладі міста Кропивницького, як обласного центру, що знаходиться в доволі безпечній зоні, із віддаленістю від зони бойових дій, показовою є відсутність найближчих перспектив для зміни ситуації в сфері використання ВДЕ, відповідно диверсифікація та енергозаміщення за рахунок сонячної генерації.

Висновки до розділу 3

1. На підставі аналізу зарубіжних моделей (Китаю, США, Німеччини, Польщі) встановлено, що АПЗ виробництва та реалізації сонячної електроенергії потрібно розглядати як стратегічний пріоритет енергетичної галузі, який інтегрований у систему правових, інституційних, технологічних, освітніх і міжнародно-координаційних механізмів. Сонячна енергетика визначена як комплексна публічно-правова категорія, яка охоплює екологічні, економічні, технологічні та організаційні аспекти захисту інтересів громадянського суспільства.

2. Доведено, що однією з ключових передумов ефективності системи альтернативної енергетики в ЄС, стала розробка уніфікованих правил містобудівної, енергетичної та муніципальної політик. Засвідчено поєднання превентивних та стимулюючих форм енергетичної безпеки: поряд з реагуванням на дефіцит електроенергії та її вартість, суттєву увагу приділяють

формуванню екологічної культури енергетичної безпеки, та запроваджують стимулюючі механізми розвитку культури сонячного енергозаміщення. Розвиток сонячної енергетики набув не лише енергетичного, а й містобудівного та інфраструктурного виміру, інтегруючись у регулювання будівельної діяльності держав-членів.

3. З'ясовано, що розвиток сонячної енергетики у провідних країнах світу напряму залежить від моделі АПЗ галузі. Відповідно для Китаю характерне державне планування та стратегічні інвестиції, що особливо характерно для Китаю; у країнах із ринково орієнтованою моделлю розвитку, таких як США, Німеччина та Польща, ключову роль відіграють економічні стимули, податкові пільги та довгострокові контракти, які сприяють розширенню децентралізованого виробництва, залученню домогосподарств і малого бізнесу, а також формують конкурентне середовище, де ефективність і прибутковість визначають масштабування галузі. Обґрунтовано, що для України особливо релевантними будуть ті складові зарубіжного досвіду, які поєднують інституційну координацію, правову визначеність, науково-дослідний компоненти та активну міжнародну взаємодію в питаннях впровадження інновацій в галузі сонячної енергетики.

4. Запроповано розроблення концепції розвитку сонячної енергетики в Україні, яка має виходити за межі традиційного економіко-екологічного підходу та ґрунтуватися на пріоритетах забезпечення національної енергетичної безпеки та справедливому ціно- та тарифоутворенні. Модель має координаційно-адміністративний, а не контрольний або каральний характер; важливим елементом практичної реалізації повноважень військових адміністрацій є ведення оперативного обліку об'єктів сонячної генерації на відповідній території. Йдеться не про створення державного реєстру, а про формування внутрішнього робочого інструменту, який містить інформацію про місце розташування СЕС, їх потужність, тип, особливості підключення до електричних мереж та роль у забезпеченні об'єктів критичної інфраструктури.

5. Потребує переосмислення концепція формування сприятливого інвестиційного клімату для розгортання елементів сонячної енергетики на всіх рівнях. Особливого значення в умовах масштабних атак на енергетику країни матимуть механізми стимулювання встановлення невеликих СЕС на домогосподарствах та об'єктах критичної інфраструктури.

6. Відзначена несистемність та розрізненість системи АПЗ відносин в галузі. Відповідно, ключовим в цьому є питання розпорошеності нормативно-правових актів та відсутності єдиного базового закону, яким би врегульовувались проблеми розвитку сонячної енергетики.

7. Констатовано, що в структурі АПЗ реалізації сонячної електроенергії не вирішеним залишається проблема погашення заборгованості за згенеровану та передану в єдині енергетичні системи сонячну електроенергію. Не дивлячись на формування однозначної судової практики по цим спорам, - стратегічно питання не вирішено, що потребує формування особливого фінансово-правового режиму в галузі.

8. Реалізація запропонованих напрямів забезпечує формування стійкої, динамічної моделі АПЗ виробництва та реалізації сонячної електроенергії, здатної ефективно протидіяти сучасним енергетичним загрозам, наближати енергоринок до стандартів ЄС, забезпечувати доступність та якість електричної енергії як ключового блага та ресурсу, за допомогою якого реалізовується більшість конституційно гарантованих прав та свобод громадян.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає в комплексному дослідженні адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації електричної енергії з відновлюваних джерел, зокрема сонячної енергетики, у результаті чого сформульовано низку нових наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення механізмів публічного адміністрування у зазначеній сфері, підвищення ефективності функціонування енергетичного сектору та забезпечення енергетичної безпеки України.

1. Проаналізовано стан наукового розроблення проблеми адміністративно-правового регулювання енергетичної безпеки України та встановлено, що попри значний масив праць у сфері енергетичного права, вузькоспеціалізоване вивчення саме сонячної генерації в адміністративно-правовому аспекті перебуває на стадії становлення. Констатовано, що в умовах воєнної агресії сонячна енергетика трансформувалася з суто екологічного проєкту на критично важливий «пасок безпеки» енергосистеми, що потребує переосмислення існуючих теоретичних підходів до її регулювання як інструменту забезпечення національної стійкості. Дисертантом уперше сформульовано концепцію «енергетичного паска безпеки», що базується на адміністративно-правовому стимулюванні розосередженої сонячної генерації як стратегічного інструменту забезпечення автономності громад та об'єктів критичної інфраструктури.

Водночас, проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що існуючі дослідження переважно зосереджені на загальних питаннях енергетичного права та державного регулювання енергетики, залишаючи поза належною увагою специфіку АПЗ окремих сегментів відновлюваної енергетики, зокрема сонячної генерації, як елементу системи національної безпеки. У науковій доктрині недостатньо розкритими залишаються питання інституційної взаємодії суб'єктів публічного адміністрування у цій сфері, механізмів

оперативного реагування на загрози енергетичній інфраструктурі, а також правових інструментів забезпечення стійкості енергосистеми в умовах воєнного стану.

2. Встановлено, що адміністративно-правове регулювання у сфері сонячної енергетики має багаторівневий і комплексний характер, поєднуючи нормативно-правові, інституційні та процедурні елементи впливу на відповідні правовідносини. Його зміст розкривається через функціонування спеціальних адміністративно-правових режимів, що передбачають застосування дозвільних, контрольних та стимулюючих інструментів, а також забезпечення балансу публічних і приватних інтересів на ринку сонячної електроенергії. При цьому, в умовах воєнного стану сутність адміністративно-правового регулювання у сфері сонячної енергетики набуває додаткового безпекового виміру, орієнтованого на підвищення стійкості енергосистеми, оперативну адаптацію управлінських рішень та розширення повноважень публічних адміністрацій щодо координації діяльності суб'єктів генерації і розподілу електроенергії, що дозволило удосконалити розуміння адміністративно-правового режиму як такого, що трансформується від стимулюючого до безпекового.

3. Визначено та класифіковано принципи адміністративно-правового регулювання у сфері сонячної енергетики, які диференційовано за рівнем дії: а) загальні (верховенство права, законність); б) міжгалузеві (екологізація енергетичного сектору, пріоритет сталого розвитку); в) спеціальні, що відображають специфіку галузі, зокрема: принцип гарантованості «зеленого» тарифу, принцип безперешкодного доступу до мереж для малих виробників та принцип технологічної нейтральності, що забезпечує рівні умови для інноваційних рішень у сфері ВДЕ.

Обґрунтовано, що втілення окреслених принципів АПЗ здійснюється у межах адміністративно-правового режиму виробництва та реалізації сонячної електроенергії як особливої форми правового регулювання, яка поєднує імперативні та диспозитивні методи впливу на відповідні правовідносини, що

дозволило удосконалити підходи до їх систематизації та механізмів реалізації у сфері сонячної енергетики. Крім того, встановлено, що відсутність системного нормативного закріплення принципів у спеціальному законодавстві зумовлює їх фрагментарний характер та потребує подальшої кодифікації, з метою забезпечення узгодженості адміністративно-правового впливу у сфері сонячної енергетики.

4. Охарактеризовано систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання забезпечення енергетичної безпеки, що представлена ієрархічно організованою та функціонально диференційованою сукупністю публічних адміністрацій і пов'язаних з ними учасників правовідносин: від Кабінету Міністрів України (загальна компетенція) та Міненерго і НКРЕКП (спеціальна компетенція) до ОМС. Встановлено, що зазначена система має багаторівневий характер і включає не лише ОВВ загальної та спеціальної компетенції, а й виконавчі органи місцевих рад, а також інших учасників регульованих відносин – підприємства, установи, організації різних форм власності та фізичних осіб, діяльність яких безпосередньо впливає на стан енергетичної безпеки. Обґрунтовано, що функціональне навантаження суб'єктів охоплює регуляторну, організаційну, координаційну, контрольну та наглядову складові, що дало змогу розвинути положення щодо децентралізації енергетичної системи та удосконалити підходи до визначення ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні енергетичної безпеки.

У цьому контексті, особливу увагу приділено трансформації статусу військових адміністрацій, які в умовах воєнного стану набули повноважень щодо оперативного управління об'єктами енергетичної інфраструктури, у тому числі сонячної генерації, координації заходів їх захисту та забезпечення безперервності енергопостачання, що свідчить про посилення безпекового компоненту в системі публічного адміністрування енергетикою.

5. З'ясовано особливості правового статусу об'єктів сонячної енергетики як елементів критичної інфраструктури, що дозволило вперше визначити об'єкт адміністративно-правового забезпечення у сфері сонячної енергетики

як комплексну систему суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням енергетичної безпеки та реалізацією інтересів держави і суб'єктів господарювання. Встановлено, що включення таких об'єктів до системи критичної інфраструктури обумовлює підвищені вимоги до їх правового, організаційного та технічного захисту, зокрема шляхом запровадження обов'язкової цифрової паспортизації, розроблення та реалізації комплексних планів фізичної й кібернетичної безпеки, а також впровадження механізмів постійного моніторингу їх функціонального стану та рівня загроз .

Обґрунтовано, що специфіка правового статусу таких об'єктів полягає у поєднанні енергетичної, безпекової та технологічної складових, що зумовлює необхідність інтеграції вимог законодавства у сфері енергетики, національної безпеки та кіберзахисту. В умовах воєнного стану об'єкти сонячної генерації набувають значення децентралізованих джерел енергопостачання, що підвищує стійкість енергосистеми, але водночас вимагає нормативного закріплення спеціальних процедур їх оперативного відновлення, спрощеного доступу до мереж та пріоритетного підключення після пошкодження.

Разом з тим, варто констатувати, що чинне правове регулювання не повною мірою враховує зазначені особливості, що проявляється у фрагментарності підходів до визначення їх статусу як об'єктів критичної інфраструктури, відсутності уніфікованих критеріїв віднесення об'єктів сонячної енергетики до відповідних категорій критичності та недостатній регламентації процедур їх захисту й відновлення. У зв'язку з цим, обґрунтовано необхідність системного вдосконалення адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері шляхом закріплення чітких критеріїв ідентифікації таких об'єктів, визначення їх правового режиму та встановлення спеціальних гарантій їх безперебійного функціонування в умовах кризових ситуацій.

6. Розкрито зміст фінансово-правового регулювання у сфері сонячної енергетики та встановлено, що воно охоплює систему податкових, кредитно-фінансових, інвестиційних і стимулюючих інструментів, спрямованих на

забезпечення розвитку виробництва електроенергії з відновлюваних джерел. Доведено, що попри наявність нормативно закріплених механізмів державної підтримки, їх реалізація характеризується фінансовими дисбалансами, нестабільністю регуляторної політики та недостатньою узгодженістю інструментів стимулювання, що знижує інвестиційну привабливість галузі та потребує подальшого вдосконалення фінансово-правових засад її функціонування.

Окреслено напрями вдосконалення фінансово-правового регулювання у сфері сонячної енергетики, яке має здійснюватися шляхом: а) забезпечення стабільності державної політики у сфері відновлюваних джерел енергії; б) удосконалення механізмів фінансової підтримки та кредитування; в) запровадження ефективних інструментів гарантування інвестицій; г) гармонізації національного законодавства із правом ЄС, у частині функціонування ринку «зеленої» енергетики.

7. Узагальнено зарубіжний досвід АПЗ енергетичної безпеки (на прикладі США, Китаю та країн ЄС, зокрема Німеччини), що дозволило виокремити найбільш ефективні моделі правового регулювання розвитку сонячної енергетики та визначити можливості їх адаптації в Україні. Встановлено, що китайська модель характеризується високим рівнем державної координації, стратегічного планування та нормативної інтеграції енергетичної політики; американська – децентралізованим, ринково орієнтованим підходом із домінуванням договірних, податкових і сертифікаційних механізмів; загальноєвропейська – поєднанням довгострокової законодавчої стабільності, фінансового стимулювання, мережевої модернізації та активної участі громадянського суспільства у виробництві енергії.

Разом з тим, доведено перспективність імплементації в Україні окремих елементів зазначених моделей, зокрема: а) перехід від системи фіксованих тарифів до механізмів Net Billing; б) розвиток локальної та розподіленої генерації; в) підтримка енергетичних кооперативів і громадських сонячних

проектів; г) упровадження гарантій походження електроенергії; д) розширення програм пільгового кредитування та мережевої цифровізації. Запровадження цих інструментів сприятиме підвищенню енергетичної стійкості територіальних громад, зменшенню навантаження на централізовану енергосистему, посиленню інвестиційної привабливості галузі та формуванню більш гнучкої моделі АПЗ енергетичної безпеки України.

8. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавства України у сфері сонячної енергетики, що полягають у внесенні змін до Законів України «Про альтернативні джерела енергії» та «Про ринок електричної енергії», зокрема шляхом: нормативного закріплення спрощеного («декларативного») порядку введення в експлуатацію мобільних та малої потужності сонячних установок (до визначеного порогового рівня) без отримання окремих дозвільних документів; запровадження податкових стимулів (зменшення ПДВ, податку на прибуток, митних платежів) для вітчизняних виробників обладнання для СЕС; а також унормування механізмів підтримки розподіленої генерації, включаючи розвиток Net Billing та гарантій походження електроенергії. При цьому, вперше запропоновано запровадження уніфікованого терміна «сонячна електроенергія», а також здійснено класифікацію основних бар'єрів розвитку галузі на правові, інституційні та фінансові.

Визначено перспективні напрями цифровізації та інноваційного розвитку у сфері управління сонячною енергетикою, серед яких пріоритетними є: впровадження інтелектуальних енергетичних систем Smart Grid із функціями автоматизованого балансування та диспетчеризації; використання технологій блокчейн для правового забезпечення P2P-торгівлі електричною енергією між споживачами; створення єдиного державного цифрового реєстру (хабу) об'єктів сонячної генерації з можливістю моніторингу виробництва, споживання та технічного стану в режимі реального часу; а також інтеграція цих інструментів у систему кіберзахисту критичної енергетичної інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бізнес пропонує комплексні рекомендації для влади по енергосистемі. URL: <https://kinakh.org/archives/date/2024/06>.
2. Відновлювальна енергетика та вплив на навколишнє середовище. URL: https://www.gpee.com.ua/news_item/727.
3. Історія сонячної енергетики: хто її винайшов та як вона змінює наше життя. URL: <https://greendeal.org.ua/istoriya-sonyachnoyi-energetyky-hto-yiyi-vynajshov-ta-yak-vona-zminyuye-nashe-zhyttya>.
4. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем навколишнього природного середовища. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declarathenv.shtml.
5. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text.
6. Шинкарук Н.В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 33. С. 51-60.
7. Майданевич Н.В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 19 с.
8. Ващенко Ю.В. Державне регулювання у сфері енергетики України: адміністративно-правовий аспект : дис. ...д-ра юрид. наук: 12..00.07. Київ, 2015. 488 с.
9. Коробкін В. В. Адміністративно-правове регулювання енергопостачання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2015. 18с.
10. Олійник Б. Теоретико-правові засади адміністративно-правового регулювання первинного ринку електричної енергії України. *Юридичний вісник*. 2022. № 4. С. 141-148.

11. Берlach Г. В. Адміністративно-правове регулювання ринку електричної енергії в Україні: дис. ...д-ра філософії : 081- Право. Київ, 2021. 245 с.
12. Павлига А.В. Правове регулювання використання альтернативних джерел енергії в Україні: дис. ...д-ра філософії : 081- Право. Одеса, 2023. 220 с.
13. Курило В. І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: автореф. дис. ... доктора. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 39 с.
14. Кельман М., Кельман Р. Доктринальні підходи до розкриття поняття «правове регулювання». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 3 (39). С. 13-20.
15. Коломієць В., Мельничук О. Етимологічний тлумачний словник української мови у семи томах. 5-те вид. Київ: Наукова думка, 2006. Т.5. 705 с.
16. Загальна теорія держави і права / Колодій А.М. та ін. : за ред. Копейчикова В.В. Київ: Юрінком, 1997. 320 с.
17. Скаун О.Ф. Теорія держави та права. Харків: «Консум», 2001. 652 с.
18. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
19. Теорія держави і права : Підручник / За заг. О. М. Бандурки. Харків, 2018. 416 с.
20. Стукаленко О. В. Адміністративно-правове забезпечення будівельної галузі: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 376 с.
21. Штода Д.О. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері використання альтернативних джерел енергії : дис. ...д-ра філософії : 081 - Право. Київ, 2021. 245 с.
22. Садковий В.П. Розвиток державного управління у сфері професійної підготовки кадрів цивільного захисту: теорія, практика, механізми : монографія. Миколаїв, 2014. 343 с.

23. Енергозбереження : Посіб. / О.В. Мельникова та ін. Вид. 2-е. Київ, 2004. 104 с.
24. Відновлювані джерела енергії. За заг. ред. С.О. Кудрі. Київ: Інститут відновлюваної енергетики НАНУ, 2020. 392 с.
25. Глосарій термінів сонячної енергетики для початківців / Solar Invest Group. URL: <https://www.sig.energy/glosarij-terminiv-sonyachnoyi-energetyky-dlya-pochatkivcziv>.
26. Про затвердження національних стандартів України та скасування чинності нормативних документів: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 30.12.2009. № 487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0631831-10>.
27. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 24. Ст.155.
28. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2020 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17 Ст.112.
29. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 27-28. Ст.312.
30. Гумін О.Н., Пряхін Є.В. Адміністративно-правове забезпечення: поняття та структура. *Наше право*. № 4. 2014. С. 46-50.
31. Хайнацький Є.С. Адміністративно-правове регулювання епідеміологічного благополуччя в Україні. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. Вип. 10. С. 93-98.
32. Скороход Г.М. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового регулювання державного боргу України. *Юридична наука*. № 2(104). 2020. С. 318-327.
33. Ігонін Р.В. Проблема доктринального визначення поняття «адміністративно-правове забезпечення». *Вісник Національної академії прокуратури України*. № 2. (40). 2015. С. 37-43.

34. Шопіна І.М. Адміністративно-правове забезпечення та адміністративно-правове регулювання: співвідношення понять. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 6. 2023. С. 550-554.

35. Гуржій Т.О. Адміністративне право України : навч. посіб. Київ, КНТ. 2011. 680 с.

36. Матвійчук А.В. Адміністративно-правове забезпечення державної регуляторної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1 (35). С. 108-111.

37. Ієрусалімова І.О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ. 2006. 205 с.

38. Личенко І. Поняття та ознаки адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2017. С. 163-169.

39. Чистоклетов Л., Хитра О. Поняття адміністративно-правового забезпечення та його механізму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 3 (27). С. 173-180.

40. Тімашов В.О. Адміністративно-правові засади забезпечення енергетичної галузі в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 219-221.

41. Пашинський В. Й. Адміністративно-правове забезпечення оборони України: теорія і практика: дис ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 520 с.

42. Пашинський В.Й. Адміністративно-правове забезпечення правового режиму воєнного стану в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Військово-спеціальні науки*. 2023. № 1 (53). С. 37-40.

43. Пашинський О.С. Поняття та зміст адміністративно-правового забезпечення громадського контролю. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Вип.68. С. 186-189.

44. Ковальський В. В. Поняття та межі адміністративно-правового забезпечення. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2024. №13. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2024-13-01-11/2024-13-01-11>.
45. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навч. посіб./ за ред. Р.С. Мельника. Київ: Ваіте, 2014. 376 с.
46. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21 грудня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
47. Марич Х. Мета та завдання адміністративно-правового забезпечення механізму екологічної безпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 118-121.
48. Природоресурсове право України : навч. посіб. / за ред. І. І. Каракаша. Київ: Істина, 2005. 376 с.
49. Кишко-Єрлі О. Б. Інститут правового регулювання використання відновлюваних джерел енергії природоресурсного права України. *Часопис Київського університету права*. 2010. Вип. 2. С. 251–254.
50. Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2022 р. № 175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text> .
51. Юрах В.М. Участь громадськості в підвищенні ефективності функціонування органів виконавчої влади: теорія, практика, проблеми. Харків : Панов, 2020. 456 с.
52. Шумейко Т.А. Загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). С. 92-98.
53. Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Указ Президента від 10 вересня 2014 року № 715/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715/2014#Text> .

54. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>.
55. Загальна декларація прав людини: Прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
56. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
57. Шопіна І.М. Феномен адміністративно-правового забезпечення в адміністративному праві. *Наука і правоохорона*. 2018. № 4. С. 141–145.
58. Загальна теорія держави і права: Підручник / Л. В. Авраменко та ін.; За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
59. Мусієнко Т.В. Принципи державного управління у сфері альтернативної енергетики України. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 404-408.
60. Молдованов Д. В. Фінансово-правове забезпечення державної політики у сфері альтернативної енергетики : дис. ... д-ра філос. наук: 081 «Право». Харків, 2020. 238 с.
61. Косович В. М. Нормативне закріплення принципів права як чинник досконалості нормативно-правових актів України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 7. С. 40-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2013_7_7.
62. Адміністративне право України : підручник / В.М. Гаращук та ін. ; за ред. Ю.П. Битяка. Харків : Право, 2010. 624 с.
63. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч.: у 2-х томах: Том 1. Загальна частина. За ред . В. Б. Авер'янов. Київ, 2004. 584 с.
64. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. Ст.52.

65. Берназюк І. Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики як напрям стратегічної правотворчості Верховної Ради України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 2. 178-182.
66. Державна політика : підручник / за ред. Ю. В. Ковбасюк. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
67. Тарифи на послуги з розподілу електричної енергії, що діють з 01 січня 2026 року. URL: <https://www.nerc.gov.ua/sferi-diynosti/elektroenergiya/promislovist/tarifi-na-elektroenergiyu-dlya-nepobutovih-spozhyvachiv/tarifi-na-poslugi-z-rozpodilu-elektrichnoyi-energiyi/tarifi-na-poslugi-z-rozpodilu-elektrichnoyi-energiyi-shcho-diyut-z-01-sichnya-2026-roku>.
68. Українцям можуть значно підвищити тариф на світло. URL: <https://businessua.com/benzin/108768ukraincyam-mozhut-znachno-pidvisziti-tarif-na-svitlo.html>.
69. «Міндічгейт»? Історія того самого друга президента. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2025/11/06/8006063>.
70. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: в 2 т. / редкол.: В.Б. Авер'янов (гол.) та ін. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. Т. 1: Загальна частина. 592 с.
71. Рум'янцева-Козовник А.В. Форми та методи адміністративної діяльності ОВС з охорони прав дитини. *Європейські перспективи*. 2014. № 3. С. 116-122.
72. Петров В.Г. Форми адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів. *Наукові праці НУ «ОНЮА»*. 2015. С. 442-447.
73. Вавженчук С.Я. Охорона та захист трудових прав працівників: підручник / С.Я. Вавженчук. Харків: Право, 2016. 560 с.
74. Лісойван Я.М. Поняття та види адміністративно-правових форм діяльності Державного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 77: Част. 2. С. 80-85.

75. Моїсєєв М.С. Поняття і особливості адміністративно-правового статусу Державного бюро розслідувань України. Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 3–4 серпня 2018 р.). Харків. 2018. С. 66–69.

76. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за ред. І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. Київ, 1999. 178 с.

77. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст.446.

78. Бандурка О.О. Адміністративний договір як форма регулювання адміністративних відносин. *Верховенство права*. 2017. № 2. С. 90-97.

79. Біла В.Р. Адміністративний договір як правова форма публічного адміністрування: оновлення доктринальних підходів. *Право і безпека*. 2019. № 4 (75). С. 43-48. .

80. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року №2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.

81. Антоненко А. Юридично значущі дії як інструмент діяльності публічної адміністрації: теоретично-правова характеристика, приклади, шляхи удосконалення. *Адміністративне право і процес*. № 4 (39). 2022. С. 107-125.

82. Харченко Н.П. Види правових режимів : плюралізм наукових підходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 1(22). 2018. С. 25–28.

83. Скаун О. Ф. Теория государства и права: Учебник. Харків: Консум, 2000. 656 с.

84. Карабін Т.О. Правовий режим публічного майна. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 229-232.

85. Коваленко Н. Поняття та ознаки адміністративно-правового режиму. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 106-110.

86. Административное право Украины : Учебник./ В.В. Богуцкий, В.Н. Гаращук и др; Под ред. Ю.П. Битяка. Харьков: Право, 2003. 576 с.
87. Конопльов В. В. Категорія «адміністративно-правових режимів» в юридичній науці та законодавстві України. *Форум права*. 2010. № 1. С. 170–174.
88. Белєвцева В. До питання класифікації адміністративно-правових режимів. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2. С. 103–111.
89. Настюк В. Я., Белєвцева В. В. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія. Харків : Право, 2009. 128 с.
90. Коваленко Н.В. Адміністративно-правові режими. автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 34 с.
91. Славко А.С. Типологія адміністративно-правових режимів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2020. 18 с.
92. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні : навчальний посібник / П. Діхтієвський, О. Гулак та ін. ; за заг. ред. В. Галунька, В. Фелика : у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 622 с.
93. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 28. Ст.250.
94. Питання організації та функціонування пунктів незламності: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2022 року № 1401. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
95. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та система: монографія. Ірпінь: Видавництво Національного університету державної податкової служби України. 2013. 342 с.
96. Стеценко С.Г. Механізм адміністративно-правового регулювання: сучасні проблемні питання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 35. С. 31–34.

97. Антонова Т.Л. Адміністративно-правове регулювання поведження з відходами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 244 с.
98. Голосніченко І.П., Стахурський М.Ф. Адміністративне право України: основні поняття. Київ: ГАН, 2005. 231 с.
99. Остапенко О. І. Наукові уявлення про механізм адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 142–149.
100. Коробкін В.В. Поняття механізму адміністративно-правового регулювання енергопостачання в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. №1. С. 82-85.
101. Корж-Ікаєва Т.Г. Механізм адміністративно-правового регулювання особливих адміністративно-правових режимів в Україні. *Академічні візії*. 2023. Вип. 3. С. 1-10.
102. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України 21 липня 2020 року № 810-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810-20#Text>.
103. Про енергетичну ефективність: Закон України 21 жовтня 2021 року № 1818-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 2. Ст. 8.
104. Про основні засади державної кліматичної політики: Закон України від 8 жовтня 2024 року № 3991-IX. Відомості Верховної Ради. 2025. № 9. Ст.19.
105. Правила ринку електроенергії: Постанова НКРЕКП від 14 березня 2018 року № 307. Урядовий кур'єр від 22.06.2018. № 117.
106. Про затвердження Правил роздрібного ринку електричної енергії: Постанова НКРЕКП від 14 березня 2018 року № 312. Урядовий кур'єр від 18.04.2018. №75.
107. Про затвердження Правил ринку «на добу наперед» та внутрішньодобового ринку: Постанова НКРЕКП 14 березня 2018 року №308. Урядовий кур'єр від 23.06.2018. № 118.

108. Про затвердження Кодексу системи передачі: Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року № 309. Урядовий кур'єр від 18.04.2018. № 75.

109. Про затвердження Кодексу систем розподілу: Постанова НКРЕКП від 14.03.2018 року № 310. Урядовий кур'єр від 18.04.2018. № 75.

110. Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії: Постанова НКРЕКП 14.03.2018 року № 311. Урядовий кур'єр від 18.04.2018. № 75.

111. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 23. Ст.158.

112. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

113. Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лютого 1995 року № 45/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 8. Ст. 54.

114. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст.170.

115. Стратегія енергетичної безпеки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 року № 907-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/907-2021-%D1%80#Text>.

116. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF>.

117. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2050 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 373-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2023-%D1%80#n6>.

118. Національний план з енергетики та клімату: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 січня 2026 року № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2024-%D1%80#Text>.

119. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та плану заходів з його виконання: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text>.

120. Рибнікова Е. Ю. Господарсько-правове стимулювання використання відновлювальних джерел енергії в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Одеса, 2018. 222 с.

121. Про затвердження Положення про Міністерство енергетики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-2020-%D0%BF#Text>.

122. Про затвердження Порядку здійснення державного нагляду (контролю) у сфері енергетики: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 1999 року № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-99-%D0%BF>.

123. Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 року № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>.

124. Про затвердження Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: Постанова Кабінету Міністру України від 26.11.2014 року № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2014-%D0%BF/card6#Public>.

125. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27.

126. Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів: Закон України 9 липня 2010 року № 2480-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 1. Ст. 1.

127. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України 17 лютого 2011 року № 3038-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 34. Ст.343.

128. Про архітектурну діяльність: Закон України 20 травня 1999 року № 687-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 31. Ст. 246.

129. Про публічні консультації: Закон України від 20 червня 2024 року № 3841-IX. Відомості Верховної Ради. 2024. № 47. Ст. 266.

130. Саханенко С., Бойко О. Громадські обговорення у громадах: як забезпечити легітимність та ефективність? URL: <https://www.prostir.ua/?news=hromadski-obhovorenniya-u-hromadah-yak-zabezpechyty-lehitymnist-ta-efektyvnist>.

131. Деякі питання виконання підготовчих і будівельних робіт: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-2011-%D0%BF>.

132. Деякі питання забезпечення функціонування Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681-2021-%D0%BF#Text>.

133. Про затвердження ДБН А.2.2-3-2012 «Склад та зміст проектної документації на будівництво»: Наказ Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 3 березня 2012 року № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098858-12>.

134. Про затвердження Положення про проведення державної експертизи звітів щодо результатів геологічного вивчення надр, а також інших геологічних матеріалів: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11 березня 2013 року № 95 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0513-13#Text>.

135. Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 923. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/219737814>.

136. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 року № 1952-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 51. Ст.553.

137. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text>.

138. Про затвердження Порядку присвоєння адрес об'єктам будівництва, об'єктам нерухомого майна: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 2021 року № 690. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2021-%D0%BF#Text>.

139. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва електричної енергії: Постанова НКРЕКП від 27 грудня 2017 року № 1467. Урядовий кур'єр від 20.06.2018. № 115.

140. Про застереження ТОВ «А-СОНЯЧНА ЕНЕРГІЯ» щодо недопущення надалі порушення Ліцензійних умов з виробництва електричної енергії: Постанова НКРЕКП від 07 серпня 2024 р. № 1429. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-zasterezhennya-tov-sonyachna-energiya-shchodo-nedopushchennya-nadali-porushennya-licenzijnih-umov-z-virobництва-elektrichnoyi-energiyi>.

141. Каталог критично важливих технологій для енергетичного сектору України. URL: https://mev.gov.ua/sites/default/files/2025-09/utc-2025_ua_1.pdfC.

142. Булат В. Які документи потрібні для супроводу будівництва СЕС? URL: <https://www.fedotovpartners.com/post/yaki-dokumenti-potribni-dlya-suprovodu-budivnictva-ses>.

143. Порядок подання заяви про приєднання до електричних мереж: Роз'яснення НКРЕКП від 24.06.2021 р. URL: <https://www.nerc.gov.ua/sferi-diyalnosti/elektroenergiya/priyednannya-do-elektrichnih-merezh/poryadok-podannya-zayavi-pro-priyednannya-do-elektrichnih-merezh>.

144. Типові документи з приєднання: Розпорядження НКРЕКП від 22.09.2017 р. URL: <https://www.nerc.gov.ua/sferi-diyalnosti/elektroenergiya/priyednannya-do-elektrichnih-merezh/tipovi-dokumenti-z-priyednannya>.

145. Закурін М.К. Дискреція – дія на власний розсуд. Поняття та прояв. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 4. С.17-24.

146. Шатрава С.О. Дискреційні повноваження працівників ОВС, як корупційний ризик в діяльності органів внутрішніх справ. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 2. С. 276–277.

147. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерство юстиції України 24 квітня 2017 року № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17/card6#Public>.

148. Про приєднання України до Часткової угоди про створення Групи зі співробітництва у боротьбі проти зловживання наркотиками та їх незаконного обігу (Група Помпиду): Закон України 14 липня 2021 року № 1647-IX. Відомості Верховної Ради. 2021. № 40. Ст. 331.

149. Стосовно здійснення адміністративними органами дискреційних повноважень. Рекомендація № R (80) 2 : прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 11 березня 1980 року. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rada_yevropy_rekomendaciya_r_80_2_3.pdf.

150. Постанова Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 825/602/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74204447>.

151. Постанови Великої Палати ВС: № № 90228190, 87902766, 90458897, 89819921, 85679190, 84899470, 84899470, 86206231, 89819880, 89316544, 89251556, 89083216. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.

152. Блажівська Н. Дискреція в адміністративному судочинстві. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezent_diskrecia.pdf.

153. Постанова Касаційного адміністративного суду №№825/2228/18, 340/2074/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.

154. Гуленко О. Межі дозволеного або дискреція адміністративного органу. Відповіді на найпоширеніші запитання. Реформа державного управління. URL: <https://par.in.ua/information/publications/456-mezhi->

[dozvoleno-ho-abo-dyskretyia-administratyvnoho-orhanu-vidpovid-na-naiposhyrenishi-zapytannia.](#)

155. Савченко О. Проблеми та перспективи розвитку відновлюваної енергетики в 2024 році. Liga Zakon 18 квітня 2024 року. URL: [https://biz.ligazakon.net/analytics/227024_problemi-ta-perspektivi-rozvitku-vidnovlyuvano-energetiki-v-2024-rots.](https://biz.ligazakon.net/analytics/227024_problemi-ta-perspektivi-rozvitku-vidnovlyuvano-energetiki-v-2024-rots)

156. Швидюк С. Роль місцевого самоврядування в підвищенні стійкості громад України в умовах війни. ЄС-східне партнерство: майбутні шляхи активізації спільних ініціатив академічних та громадських спільнот в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 6-7 червня. 2024 р. С.160-168.

157. Зелене відновлення і декарбонізація: роль громад в посиленні енергобезпеки та енергетичному переході. Енергетичний Перехід. URL: [https://energytransition.in.ua/zelene-vidnovlennia-i-dekarbonizatsiia-rol-hromad-v-posylenni-enerhobezpeky-ta-enerhetychnomu-perekhodi.](https://energytransition.in.ua/zelene-vidnovlennia-i-dekarbonizatsiia-rol-hromad-v-posylenni-enerhobezpeky-ta-enerhetychnomu-perekhodi)

158. Про запровадження конкурентних умов стимулювання виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2019 року № 1175. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2019-%D0%BF.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2019-%D0%BF)

159. Толчініна-Бурунська Ю.Ю. Органи місцевого самоврядування та громадськість як суб'єкти забезпечення міжнародного співробітництва у сфері електроенергетики України. Гуманітарні аспекти цифрового суспільства : тези доп. учасників міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 8 груд. 2022 р.). Харків: НДІ ППСН, 2022. С. 122-125.

160. Сментина Н. В. Планування «зеленого» розвитку економіки об'єднаних територіальних громад. *Економічні інновації*. 2019. Т. 21. №2 (71). С. 130-138.

161. Три громади з Дніпропетровщини приєдналися до Коаліції «Енергетичний перехід» та відкриті до інвестицій у відновлювані джерела енергії. URL: [https://energytransition.in.ua.](https://energytransition.in.ua)

162. Вітвіцький С.С. Співвідношення термінів «контроль» та «нагляд»: проблеми теорії, аналіз законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 12. Том 1. С. 93-96.
163. Авер'янов В.Б. Державне управління: теорія і практика. За заг. ред. професора Авер'янова В.Б. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
164. Андрійко О.Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. Київ, 1999. 378 с.
165. Гарашук В. Контроль та нагляд у державному управлінні: навч. посіб. Харків: Фоліо, 2002. 176 с.
166. Федоренко С.В. Аналіз нормативної фіксації категорії «контроль» в законодавстві України (в аспекті співвідношення із суміжною категорією «нагляд»). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. № 80. Ч. 1. С. 596-602.
167. Мінка Т.П. Теоретико-правова природа понять нагляду та контролю і їх співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 83: частина 2. С. 307-310.
168. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
169. Енциклопедія державного управління: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Е 8-ми томах. Київ: НАДУ, 2011. Т.3. 787 с.
170. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. Одеса: Юридична література, 2002. 311 с.
171. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
172. Про затвердження Порядку використання коштів державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації: Постанова КМУ від 21 червня 2024 року № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D0%BF#Text>.

173. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року № 877-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 29. Ст. 389.

174. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку установок зберігання енергії: Закон України 15 лютого 2022 року № 2046-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2046-20#n30/>.

175. Про затвердження Порядку контролю за дотриманням ліцензіатами, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у відповідних сферах та ліцензійних умов: Постанова НКРЕП від 14 червня 2018 року № 428. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0428874-18#Text>.

176. Деякі питання Державної інспекції енергетичного нагляду України: Постанова КМУ від 14 лютого 2018 року № 77. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2018-%D0%BF#Text>.

177. Деякі питання Державної інспекції енергетичного нагляду України: Постанова КМУ від 14 лютого 2018 року № 77. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2018-%D0%BF#Text>.

178. Гудзь О.Є. Забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2007. 39 с.

179. Кириленко О. Фінанси (Теорія та вітчизняна практика) : навч. посібник. Тернопіль : Економічна думка, 2000. 212 с.

180. Кулик О.І. Господарсько-правове забезпечення стимулювання виробництва енергії з використання альтернативних джерел : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Вінниця, 2019 р. 19 с.

181. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 року «Про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_039-18#Text.

182. Гамбург І.А., Гамбург С.Л. Правова регламентація застосування «зеленого» тарифу в енергетиці України: проблеми та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 218-220

183. Задихайло Д.Д., Ритова В.О., Хоменко А.В. «Зелена» енергетика в системі шляхів вирішення екологічних проблем суспільства (правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 221-224.

184. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства від 25 жовтня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text.

185. Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України: Закон України від 30 червня 2023 року № 3220-IX. Відомості Верховної Ради. 2023. № 82. Ст. 301.

186. Про схвалення Плану України схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 244-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2024-p#Text>.

187. UKRAINE PLAN. URL: <https://me.gov.ua/view/444634c4-aa4f-4bc7-8f8c-58247fbbe29e>.

188. Словник Кембріджа. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/feed-in-tariff>.

189. Журкевич М.В. Спори у сфері «зеленої» енергетики. Судова практика 2024 року. *Liga Zakon* від 4 березня 2025 року. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/234504_spori-u-sfer-zeleno-energetiki-sudova-praktika-2024-roku.

190. Про затвердження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність гарантованого покупця та купівлі електричної енергії за «зеленим» тарифом, придбання послуги за механізмом ринкової премії: Постанова НКРЕКП від 26 квітня 2019 року № 641. Урядовий кур'єр від 14.05.2019 р. № 88.

191. Про розрахунки на ринку електричної енергії: Наказ Міненерго від 28 березня 2022 року № 140. Офіційний вісник України від 05.07.2022 р. № 52. Стор. 156. стаття 3021. код акта 112209/2022.

192. Про розрахунки на ринку електричної енергії: Наказ Міненерго від 15 червня 2022 року № 206. Офіційний вісник України від 05.07.2022 р. № 52. Стор. 156. стаття 3021. код акта 112209/2022

193. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства енергетики України від 15 червня 2022 року № 206: Наказ Міненерго від 1 квітня 2024 року № 136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0545-24#Text>.

194. Постанова Касаційного господарського суду від 11.04.2024 р. по справі № 910/9100/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118393334>.

195. Підтримка виробництва «зеленої» електроенергії – досвід Італії. URL: https://www.gpee.com.ua/news_item/427.

196. Якимчук О.Ф. «Зелені» сертифікати як інструмент енергетичної безпеки. *Агросвіт*. 2018. № 18. С. 48-53.

197. Про товарні біржі: Закон України від 10 грудня 1991 року № 1956-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 10. Ст.139.

198. Про запровадження гарантій походження електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2024 року № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2024-%D0%BF#Text>.

199. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2712-VIII. Відомості Верховної Ради. 2019. № 23. Ст. 89.

200. Якимчук Н.Я., Савенкова В.Г. Правові засади державного стимулювання залучення позабюджетних публічних коштів, «зелених» інвестицій і самозабезпечення для здійснення «зеленого» переходу енергетичного сектору економіки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : ПРАВО*. Випуск 85: частина 3. 2024. С. 205-213.

201. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21 березня 2014 року: URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

202. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 40. Ст.2021.

203. Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії від 24 листопада 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text.

204. Директива 2003/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії від 26 червня 2003 р. Інформаційний бюлетень НКРЕКП від 02.2005 р. № 2.

205. Regulation (EC) № 1228/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 on conditions for access to the network for cross-border exchanges in electricity (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2003/1228/2004-07-01/eng>.

206. Директива 2005/89/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 18 грудня 2005 року «О мерах, обеспечивающих бесперебойность снабжения электроэнергией и капиталовложения в инфраструктуру». URL: https://euea-energyagency.org/wp-content/uploads/2012/08/Directive_2005_89_ES_unofficial_translation.pdf.

207. The European Green Deal: Striving to be the first climate-neutral continent. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.

208. Електроенергія в ЄС із відновлюваних джерел перевищила 47% у 2025 році. URL: <https://uabio.org/materials/19313>.

209. Директива 2009/28/ЄС Європейського Парламенту та Ради про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел від 23 квітня 2009 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU09267>.

210. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 року про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел (нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_039-18#Text.

211. Commission Implementing Regulation (EU) 2022/996. URL: <https://lawthek.eu/detail/9bc7c288-7ab5-4729-baaf-84910b00952d/en/SINGLE>.

212. Energy Performance of Buildings Directive. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-performance-buildings/energy-performance-buildings-directive_en.

213. EU mandates solar energy in buildings from 2026. European Commission. URL: <https://build-up.ec.europa.eu/en/news-and-events/news/eu-mandates-solar-energy-buildings-2026>.

214. Solar in China has become too big to fail. The Economist. 9.11.2025. URL: https://www.economist.com/special-report/2025/11/03/solar-in-china-has-become-too-big-to-fail?taid=69101671bacc3500017df689&utm_campaign=trueanthem&utm_medium=social&utm_source=twitter.

215. В IRENA назвали ТОП-10 країн-лідерів у виробництві сонячної енергії. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/v-irena-nazvali-top-10-krain-lideriv-u-virobnictvi-sonyachnoi-energii>.

216. Liu J. China's renewable energy law and policy: A critical review. Renewable and Sustainable Energy Reviews. 2019. № 99.

217. Гончаренко В. В., Бабенко В. О., Пантелеймоненко А. О., Пожар А. А. Інноваційний розвиток відновлювальної енергетики Китаю. *Економічний простір*. 2019. №152. С. 5-16.

218. Republic of China (Adopted at the 14th Meeting of the Standing Committee of the Tenth National People's Congress on February 28, 2005). URL: <http://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=3942>.

219. Pozzi G. China's Energy Law 2025: Highlights for Renewables, Energy Security, and Private Companies. FiscalNote. URL: <https://fiscalnote.com/blog/chinas-energy-law-2025>.

220. Q&A: the legal framework for renewable energy in China. Lexology. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=163b5fa0-b6a7-4754-b532-deccca21e698>.

221. Dajani M. E. Renewable Energy Laws and Regulations, USA 2026. URL: <https://iclg.com/practice-areas/renewable-energy-laws-and-regulations/usa>.

222. Understanding solar energy policies and regulations. Sistine Solar. URL: <https://sistinesolar.com/solar-energy-policies-and-regulations>.

223. Solar Investment Tax Credit (ITC). Solar Energy Industries Association. URL: <https://seia.org/solar-investment-tax-credit>.

224. Spieth W. F., Hellermann N., Lutz-Bachmann S. Renewable Energy Laws and Regulations, Germany 2026. URL: <https://iclg.com/practice-areas/renewable-energy-laws-and-regulations/germany>.

225. Neumann R. Solar Incentives and Subsidies in Germany: A Complete Guide. URL: <https://www.surgepv.com/blog/solar-incentives-subsidies-germany>.

226. Colaluce L. Germany advances in solar regulation: How will the “Solarspitzen” impact the market? StrategicEnergy Europe. URL: <https://strategicenergy.eu/germany-solar-regulation-solarspitzen>.

227. Green Energy Law in Poland: Navigating Renewable Energy Regulations and Incentives. KOPEĆ & ZABOROWSKI LAW FIRM. URL: <https://lawyersinpoland.com/advice/green-energy-law-in-poland-navigating-renewable-energy-regulations-and-incentives>.

228. Kędziora A., Zieliński-Andrysiak F., Lester J. CEE Legal Matters: Comparative Legal Guide: Renewable Energy 2023. URL:

<https://ceelegalmatters.com/renewable-energy-2023/renewable-energy-poland-2023>.

229. Копиленко О.В., Богачова О.В. Законотворчий процес: стан і шляхи вдосконалення. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2010. № 1. С. 5-14.

230. В Україні готують два законопроекти для розвитку сонячної генерації та зміцнення енергосистеми - депутат Нагорняк. *Судово-юридична газета*. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/346150-v-rade-gotovyat-dva-zakonoproekta-dlya-razvitiya-solnechnoy-generatsii-i-ukrepleniya-energosistemy-deputat-nagornyak>.

231. Башинська Ю.І. Розвиток відновлюваної енергетики як чинник забезпечення сталого розвитку громад в контексті європейського зеленого курс. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2025. № 1(31). С. 57-67.

232. Digital Twins in Energy & Utilities. Areg Systems. URL: https://areg.ai/digital-twins/?utm_source=chatgpt.com

233. Energy & Utilities Digital Platforms. CIS Grid & Renewables Tech. CIS Grid & Renewables Tech. URL: https://www.cisin.com/enterprise-solutions/energy-utilities-digital-platforms.htm?utm_source=chatgpt.com.

234. Рецепти Житомирського енергопереходу: власні ресурси та ефективність. URL: <https://ua-energy.org/uk/posts/retsepty-zhytomyrskoho-enerhoperekhodu-vlasni-resursy-ta-efektyvnist>.

235. Додаткові пункти незламності у громадських закладах та підтримка енергосистеми: рішення Уряду для стабілізації ситуації в умовах масованих атак та негоди. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dodatkovyi-punkty-nezlamnosti-u-hromadskykh-zakladakh-ta-pidtrymka-enerhosystemy-rishennia-uriadu-dlia-stabilizatsii-sytuatsii-v-umovakh-masovanykh-atak-ta-nehody>.

236. Управлінський хаос та дефіцит довіри. URL: <https://kyivschina24.com/news/upravlinskyj-haos-ta-deficyt-doviry-volodymyr-kudrychkyj-pro-realnyj-stand-ukrayinskoyi-energetyky>.

237. Манжул К.В., Сорока Л.В. Юридична відповідальність в галузевому праві : Навч. посіб. За заг. ред. Манжул К.В. Кіровоград, РВЦ КДПУ, 2002. 140 с.

238. Green Energy Law in Poland: Navigating Renewable Energy Regulations and Incentives. KOPEĆ & ZABOROWSKI LAW FIRM. URL: <https://lawyersinpoland.com/advice/green-energy-law-in-poland-navigating-renewable-energy-regulations-and-incentives>.

239. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 4. Ст. 43.

240. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року 2493-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 33. Ст. 175.

241. Скільки українських компаній стали банкрутами у 2025 році? URL: <https://news.dtki.ua/law/liability/107064-skilki-ukrayinskix-kompanii-stali-bankrutami-u-2025-roci>.

242. Підприємці назвали найбільші перешкоди для бізнесу у грудні. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/yaki-naybilshi-pereshkodi-dlya-biznesu-v-ukrajini-u-grudni-816699>.

243. Рішення 9 сесії 8 скликання Кропивницької міської ради. URL: https://kr-rada.gov.ua/uploads/documents/47435-47434-47432-rish_2335_17-12-2024.pdf.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Юрах В.М., Соколовський Д.В. Стан правового регулювання виробництва та реалізації сонячної енергії. Наукові записки: Серія Право. 2022. Випуск № 13. С. 214-218. (Особистий внесок здобувача: надано пропозиції щодо уніфікації державно-правового впливу на галузь виробництва сонячної енергії та її реалізації).

2. Юрах В.М., Соколовський Д.В. Особливості здійснення адміністративного нагляду та контролю у сфері сонячної енергетики органами місцевого самоврядування. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2024. № 85 (ч. 3). С. 193-198. (Особистий внесок здобувача: виокремлено недоліки Закону України «Про альтернативні джерела енергії», пов'язані з відсутністю згадки про органи місцевого самоврядування та їхньою роллю у сфері відновлювальної енергетики).

3. Соколовський Д.В. Система, повноваження та функції органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері сонячної енергетики. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 2. С. 144-149.

4. Соколовський Д.В. Адміністративно-правовий режим виробництва та реалізації сонячної електроенергії в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2025. №77. С. 123-127.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Соколовський Д. В. Система, повноваження та функції органів місцевого самоврядування у сфері сонячної енергетики. Приватно – правові та публічно – правові відносини: проблеми теорії та практики: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (6 жовтня 2023 р., Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький). Кропивницький, 2023 р. С. 352-356.

6. Соколовський Д.В. Формування правосвідомості ефективного та раціонального енергоспоживання та енергозбереження. Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (19.04.2024 р., Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький). Кропивницький, 2024 р. С. 958-964.

7. Соколовський Д.В. Адміністративно-правове забезпечення розвитку сонячної енергетики України. Приватно – правові та публічно – правові відносини: модернізація в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 жовтня 2024 р., Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький). Кропивницький, 2024. С. 397-400.

8. Соколовський Д.В. Роль кредитування у розвитку сонячної енергетики. Сталий розвиток економіки, фінансів, обліку та права: виклики сучасності та інноваційні підходи: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (18 червня 2025 р., м. Кременчук) на базі Центру фінансово-економічних наукових досліджень, м. Кременчук. С. 92-97.

9. Соколовський Д.В. Європейський досвід застосування зелених сертифікатів у сфері сонячної енергетики: Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього: матеріали XXIX Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 вересня 2025 р., Харків) Харків, 2025. С. 6-9.

10. Соколовський Д.В. Зелений тариф, як складова механізму фінансово-правового-регулювання у сфері сонячної енергетики. Наука, освіта і технології: сучасний стан і вектори розвитку: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (2 серпня 2025 р., Ізмаїл) Ізмаїл, 2025 р. С. 46-51.

11. Соколовський Д.В. Проблеми розвитку адміністративно-правового регулювання сонячної енергетики: законодавчий аспект. Інтеграція науки, освіти та суспільства: виклики, інновації, перспективи розвитку: Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (6 серпня 2025 р., м. Рівне) Рівне, 2025. С. 44-48.

Додаток Б

ПРОГРАМА ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНОГО ОПИТУВАННЯ
щодо адміністративно-правового забезпечення виробництва та реалізації сонячної електроенергії в Україні

1. Дизайн дослідження

Емпіричне дослідження проведено з метою верифікації теоретичних положень і висновків дисертаційної роботи шляхом залучення оцінок професійної спільноти — фахівців сонячної енергетики та суміжних сегментів енергетичного сектору України. Обраний підхід ґрунтується на поєднанні кількісних (шкальних) та якісних (ранжувальних і відкритих) методів збору даних, що дозволяє не лише зафіксувати рівень підтримки авторських пропозицій, а й виявити структуру галузевого консенсусу та внутрішні суперечності в оцінках.

Метод дослідження — галузеве онлайн-опитування (industry online survey) із використанням структурованої анкети змішаного типу, що включає шкали інтенсивності (1–10), ранжування альтернатив, п'ятибальну шкалу Лайкерта, матричну оцінку та відкриті запитання.

Період збору даних: 17 – 24 лютого 2026 р. (8 днів).

Платформа опитування: офіційний вебсайт Української асоціації відновлюваної енергетики (UARE) — <https://uare.com.ua/>. Анкету розміщено у відкритому доступі з можливістю самозаповнення для зареєстрованих відвідувачів сайту, які професійно пов'язані з галуззю.

Обсяг вибірки: N = 411 респондентів, що завершили заповнення анкети у повному обсязі. Тип вибірки — нерепрезентативна цільова (nonprobability purposive sampling), сформована за принципом самовідбору (self-selection) серед професійної аудиторії сайту UARE. Попри обмеження, характерні для онлайн-опитувань з відкритим доступом, отриманий обсяг вибірки забезпечує достатню статистичну потужність для верифікації теоретичних положень дисертації.

2. Склад учасників опитування

До опитування залучено 411 респондентів, які представляють ключові групи професійної спільноти сонячної енергетики та суміжних сегментів енергетичного сектору України. Для забезпечення коректної інтерпретації результатів учасників розподілено на п'ять категорій за функціональною роллю у галузі, без деталізації за конкретними організаціями. Такий підхід дозволяє врахувати структуру професійних інтересів у галузі та забезпечує анонімність учасників відповідно до етичних засад проведення онлайн-опитувань.

№	Категорія респондентів	Осіб	Частка, %
2.1	Виробники сонячної електроенергії (промислова генерація та активні споживачі-prosumers)	178	43.3
2.2	Представники операторів електричних мереж (систем передачі та розподілу)	42	10.2
2.3	Юридичні консультанти у сфері відновлюваних джерел енергії	67	16.3
2.4	Представники органів публічної влади (ОВВ, ОМС, військових адміністрацій)	58	14.1
2.5	Експерти галузевих асоціацій, аналітики та науковці	66	16.1
	Разом	411	100,0

Домінуючу частку вибірки (43,3 %) становлять безпосередні виробники сонячної електроенергії — від операторів промислових СЕС до власників побутових установок із статусом активних споживачів (prosumers), що відображає структуру галузі та забезпечує найбільшу представленість найбільш зацікавленої групи. Юридичні консультанти (16,3 %), експерти й науковці (16,1 %) та представники публічної влади (14,1 %) утворюють змістовну «контрольну групу», що дозволяє зіставити оцінки виробників із позиціями регуляторного, правового й експертного середовища. Представники операторів мереж (10,2 %) є найменшою, однак критично важливою категорією, що забезпечує врахування інтересів інфраструктурного сегменту.

3. Структура анкети та прив'язка до висновків дисертації

Анкета складається з чотирьох змістовних блоків, кожен з яких спрямований на верифікацію певної групи висновків дисертаційного дослідження. Нижче наведено повний зміст анкети із зазначенням відповідного висновку у квадратних дужках.

3.1. Блок А. Оцінка поточного стану галузі (шкала 1–10)

Оцініть, будь ласка, наведені нижче показники за шкалою від 1 (вкрай низький / неефективно) до 10 (найвищий рівень / повністю відповідає найкращим практикам).

A.1. Загальна якість адміністративно-правового забезпечення розвитку сонячної енергетики в Україні [→ висновки 2, 6]

A.2. Стабільність державної політики у сфері ВДЕ протягом останніх 3 років [→ висновок 6]

A.3. Інвестиційна привабливість галузі сонячної генерації у поточних умовах [→ висновки 6, 8]

A.4. Ефективність взаємодії між суб'єктами публічного адміністрування (КМУ, Міненерго, НКРЕКП, ОМС) [→ висновок 4]

A.5. Забезпечення чинним законодавством захисту об'єктів сонячної генерації як елементів критичної інфраструктури [→ висновок 5]

3.2. Блок Б. Ранжування бар'єрів розвитку галузі

Серед наведеного нижче переліку оберіть ТОП-5 бар'єрів, які, на Вашу думку, найбільше стримують розвиток сонячної енергетики в Україні. Розподіліть між ними 100 балів залежно від їх вагомості (сума балів ТОП-5 = 100).

Даний блок спрямований на верифікацію класифікації бар'єрів на правові, інституційні та фінансові (науковий результат «Уперше», а також висновок 8).

Б.1. Заборгованість держави за «зеленим тарифом»

Б.2. Недосконалість процедур приєднання до електричних мереж

Б.3. Недостатня пропускна спроможність мереж, явища curtailment

Б.4. Фізична та кіберуразливість об'єктів сонячної генерації

Б.5. Нестабільність податкової політики

Б.6. Складні дозвільні процедури для малих установок

Б.7. Відсутність доступного пільгового кредитування

Б.8. Низька спроможність муніципалітетів (ОМС) у сфері енергетики

Б.9. Фрагментарність функцій ОБВ, дублювання повноважень

Б.10. Брак кваліфікованих фахівців у галузі

Б.11. Колізії термінології (відсутність уніфікованого терміну «сонячна електроенергія»)

3.3. Блок В. Оцінка ключових концепцій і пропозицій (5-бальна шкала)

Оцініть, будь ласка, Вашу згоду з кожною з наведених нижче пропозицій дисертаційного дослідження за шкалою: «Повністю так» / «Скоріше так» / «Складно сказати» / «Скоріше ні» / «Ні».

В.1. Підтримка концепції «енергетичного паска безпеки» — стимулювання розосередженої сонячної генерації як стратегічного інструменту забезпечення автономності громад та об'єктів критичної інфраструктури в умовах воєнних загроз [→ висновок 1]

В.2. Доцільність трансформації адміністративно-правового режиму сонячної енергетики від «стимулюючого» до «безпекового» пріоритету в умовах воєнного стану [*→ висновок 2*]

В.3. Запровадження статусу критичної інфраструктури для об'єктів сонячної генерації з обов'язковою цифровою паспортизацією та планами фізичної й кіберзахисної безпеки [*→ висновок 5*]

В.4. Перехід від фіксованого «зеленого тарифу» до механізму Net Billing за європейською моделлю [*→ висновок 7*]

В.5. Запровадження спрощеного («декларативного») порядку введення в експлуатацію мобільних та малих СЕС (до визначеного порогу) без окремих дозвільних документів [*→ висновок 8*]

В.6. Податкові стимули (зниження ПДВ, податку на прибуток, митних платежів) для вітчизняних виробників обладнання для СЕС [*→ висновок 8*]

В.7. Правове закріплення статусу «активних споживачів» (prosumers) та розвиток енергетичних кооперативів за європейською моделлю [*→ удосконалено*]

В.8. Перехід до ризико-орієнтованої моделі державного контролю/нагляду в сфері сонячної енергетики [*→ удосконалено*]

В.9. Обов'язкове бюджетне забезпечення муніципальних енергетичних програм (замість декларативного планування) з боку ОМС [*→ удосконалено*]

В.10. Створення єдиного державного цифрового реєстру (хабу) об'єктів сонячної генерації з моніторингом у реальному часі [*→ висновок 8*]

В.11. Правове врегулювання Р2Р-торгівлі електроенергією між споживачами із застосуванням технологій блокчейн [*→ висновок 8*]

3.4. Блок Г. Матриця пріоритетності заходів (важливість × реалізуємість)

Для кожного із перелічених нижче заходів оцініть за шкалою 1–10: (а) важливість для розвитку галузі; (б) реалізуємість у 2-річній перспективі (з урахуванням фінансових, інституційних та політичних обмежень).

М1. Net Billing замість «зеленого тарифу»

М2. Декларативний порядок введення в експлуатацію малих СЕС

М3. Обов'язкова кіберпаспортизація об'єктів СЕС

М4. Податкові пільги для вітчизняних виробників обладнання

М5. Єдиний цифровий реєстр об'єктів сонячної генерації

М6. Правовий статус «активних споживачів» (prosumer)

М7. Обов'язкове бюджетне забезпечення муніципальних енергопрограм

3.5. Блок Д. Відкриті запитання

Д.1. Які, на Вашу думку, найгостріші правові прогалини чинного законодавства у сфері сонячної енергетики в Україні?

Д.2. Який зарубіжний досвід (Німеччина, США, Китай, Польща, інші) Ви вважаєте найбільш адаптованим до українських реалій?

Д.3. Які загрози для галузі сонячної генерації будуть домінувати у найближчі 2–3 роки?

Д.4. Ваші пропозиції щодо першочергових законодавчих ініціатив у сфері ВДЕ.

4. Результати галузевого онлайн-опитування

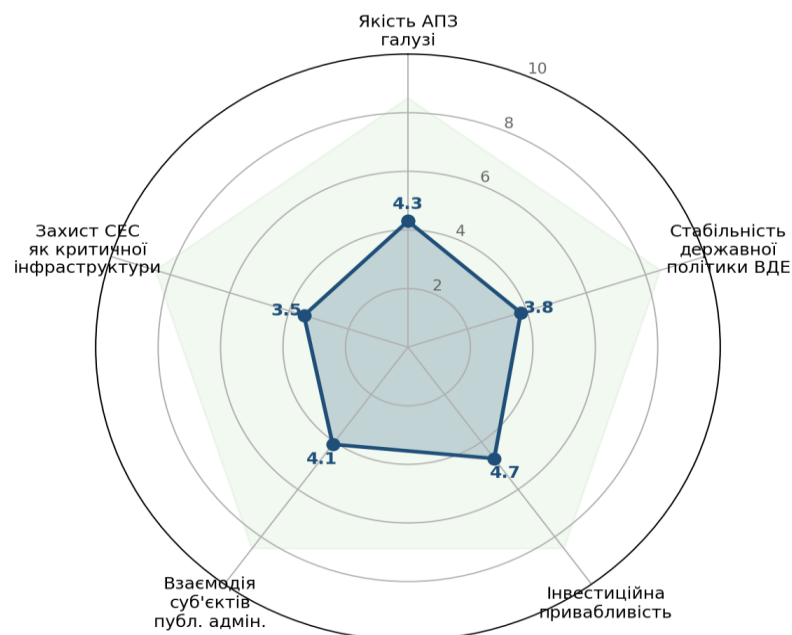
4.1. Оцінка поточного стану галузі (Блок А)

Узагальнені середні оцінки респондентів за п'ятьма показниками поточного стану галузі наведено у Таблиці А.1 та візуалізовано у вигляді радарної діаграми (Рис. А.1). Усі показники знаходяться у діапазоні 3,5–4,7 (за шкалою 1–10), що свідчить про критичну оцінку професійною спільнотою поточного стану адміністративно-правового забезпечення галузі та її загального функціонування.

№	Показник	М (1–10)	σ	Оцінка
A.1	Якість АПЗ галузі	4.3	1.42	незадовільна
A.2	Стабільність державної політики ВДЕ	3.8	1.68	критично низька
A.3	Інвестиційна привабливість	4.7	1.28	низька
A.4	Взаємодія суб'єктів публічного адміністрування	4.1	1.35	незадовільна
A.5	Захист СЕС як критичної інфраструктури	3.5	1.51	критично низька

Таблиця А.1. Узагальнені результати оцінки стану галузі ($N = 411$). M — середнє арифметичне; σ — стандартне відхилення.

Рис. А.1. Оцінка поточного стану галузі (середнє за відповідями респондентів, шкала 1-10, $N = 411$)

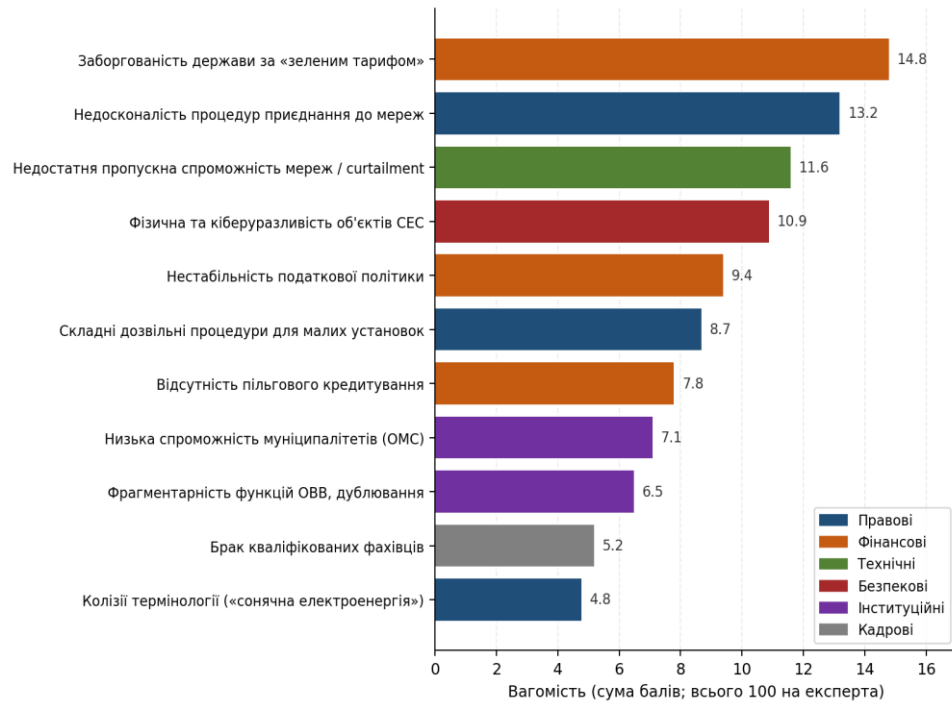

Як видно з Рис. А.1, найнижчу оцінку отримав показник «Захист СЕС як критичної інфраструктури» ($M = 3,5$), що емпірично підтверджує висновок 5 дисертації про фрагментарність чинного правового регулювання статусу об'єктів сонячної енергетики як елементів критичної інфраструктури. Близьким до нього є показник стабільності державної політики у сфері ВДЕ ($M = 3,8$), що узгоджується з висновком 6 про фінансові дисбаланси та нестабільність регуляторної політики. Найвищу оцінку ($M = 4,7$) отримала інвестиційна привабливість галузі — втім, й вона залишається значно нижчою за середину шкали, що загалом свідчить про системну критичність ситуації.

4.2. Рейтинг бар'єрів розвитку галузі (Блок Б)

За результатами ранжування респонденти розподілили 100 балів між ТОП-5 найбільш вагомими бар'єрами. Агреговані вагомості 11 бар'єрів (середнє по $N = 411$) наведено на Рис. А.2.

Рис. А.2. Рейтинг бар'єрів розвитку сонячної енергетики в Україні (агрегована вагомість за відповідями респондентів, N = 411)

Структурний аналіз рейтингу дозволяє виокремити три групи бар'єрів за сукупним «вагом»:

Група бар'єрів	Сукупна вага	Частка, %	Ранг
Фінансові (Б.1, Б.5, Б.7)	32.0	32.0 %	I
Правові (Б.2, Б.6, Б.11)	26.7	26.7 %	II
Технічні (Б.3)	11.6	11.6 %	III
Безпекові (Б.4)	10.9	10.9 %	IV
Інституційні (Б.8, Б.9)	13.6	13.6 %	V
Кадрові (Б.10)	5.2	5.2 %	VI

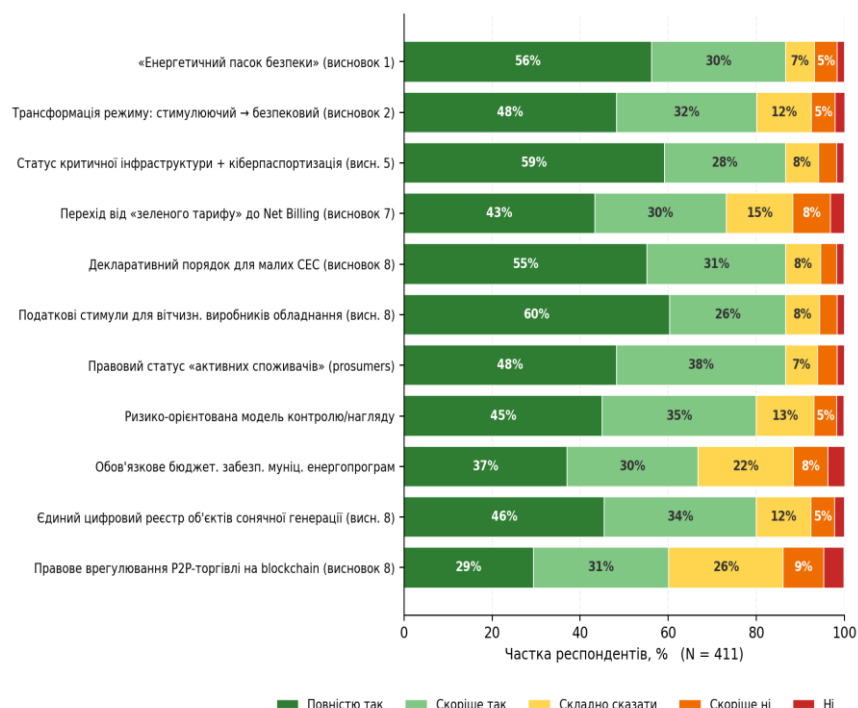
Таблиця А.2. Агрегована вагомість бар'єрів за групами.

Отримані дані емпірично підтверджують авторську класифікацію бар'єрів на правові, інституційні та фінансові, запропоновану у блоці наукової новизни дисертації («Уперше»). Лідерство фінансової групи (32,0 %), зумовлене насамперед заборгованістю держави за «зеленим тарифом» (14,8 балів), підтверджує висновок 6 про фінансові дисбаланси як один із ключових чинників, що гальмують розвиток галузі. Друга позиція правової групи (26,7 %) підтверджує висновок 8 щодо необхідності нормативного закріплення спрощеного («декларативного») порядку введення в експлуатацію малих СЕС та усунення колізій термінології. Показовим є четверте місце безпекової групи (10,9 %) — значно вище, ніж у довоєнний період, що узгоджується з висновками 2 і 5 про трансформацію адміністративно-правового режиму до «безпекового».

4.3. Підтримка ключових концепцій і пропозицій (Блок В)

Розподіл відповідей респондентів щодо підтримки 11 концепцій і пропозицій дисертації візуалізовано у вигляді стекової горизонтальної діаграми (Рис. А.3). Для зручності сприйняття всі значення представлено у відсотках від загальної кількості респондентів (N = 411).

Рис. А.3. Підтримка респондентами ключових концепцій і пропозицій дисертаційного дослідження

Кількісний аналіз рівня підтримки (сумарна частка відповідей «Повністю так» + «Скоріше так») наведено у Таблиці А.3.

№	Пропозиція	Σ згода, осіб	Σ згода, %	Висновок
В.1	«Енергетичний пасок безпеки»	356	86.6	1
В.2	Режим: стимулюючий → безпековий	329	80.0	2
В.3	Критична інфраструктура + кіберпаспортизація	356	86.6	5
В.4	Net Billing замість «зеленого тарифу»	301	73.2	7
В.5	Декларативний порядок для малих СЕС	356	86.6	8
В.6	Податкові стимули для вітчизн. Виробників	356	86.6	8
В.7	Правовий статус prosumers	356	86.6	удоск.
В.8	Ризико-орієнтований контроль/нагляд	329	80.0	удоск.
В.9	Бюджетування муніц. Енергопрограм	274	66.7	удоск.
В.10	Єдиний цифровий реєстр СЕС	329	80.0	8
В.11	Правове врегулювання P2P / blockchain	247	60.1	8

Таблиця А.3. Сумарна підтримка пропозицій (N = 411). Σ згода — сума відповідей «Повністю так» і «Скоріше так».

Середній рівень підтримки за всіма 11 пропозиціями становить 79,4 %, при цьому розкид оцінок (від 60,1 % до 86,6 %) свідчить про наявність помірної фахової дискусії щодо

окремих положень. Найвищу одностайну підтримку (86,6 %, 356 респондентів) отримали п'ять пропозицій: концепція «енергетичного паска безпеки», запровадження статусу критичної інфраструктури, декларативний порядок для малих СЕС, податкові стимули для вітчизняних виробників і правовий статус «активних споживачів». Ці результати утворюють «ядро консенсусу» і підтверджують обґрунтованість відповідних положень дисертації.

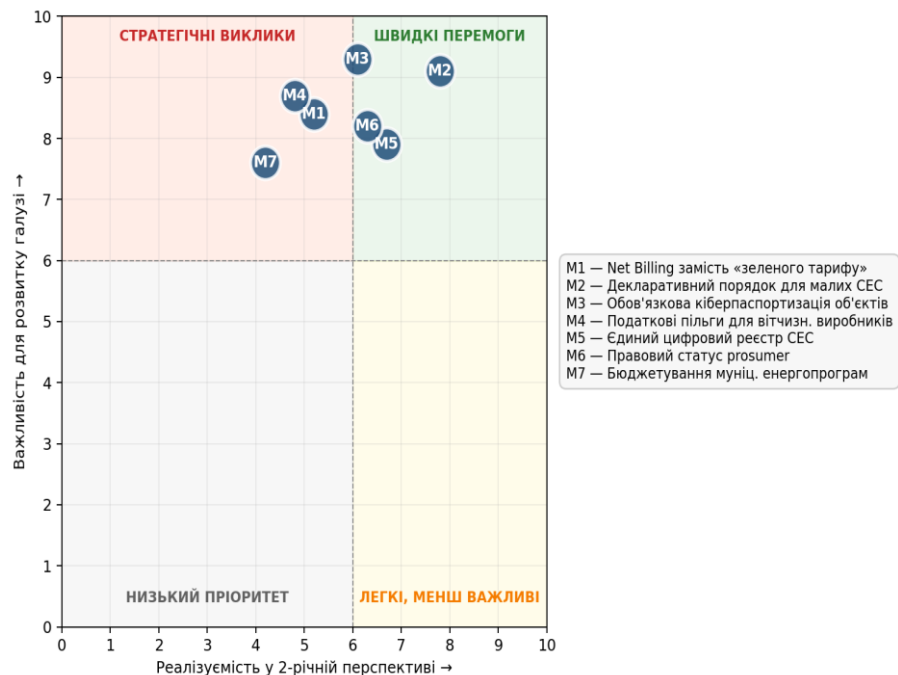
Відносно нижчий рівень підтримки (60,1 %, 247 респондентів) отримало положення щодо правового врегулювання Р2Р-торгівлі електроенергією із застосуванням блокчейн-технологій (В.11). Це можна пояснити: (а) технологічною новизною відповідних рішень для українського ринку; (б) відсутністю напрацьованої регуляторної практики в ЄС щодо блокчейн-трейдингу електроенергією; (в) обережністю представників традиційних сегментів мереж щодо радикальних змін у моделі торгівлі. Водночас сама наявність 60 % підтримки свідчить, що ця пропозиція сприймається як перспективна, хоча й потребує додаткового нормативного пропрацювання.

Помірну підтримку (66,7 %, 274 респонденти) отримала пропозиція щодо обов'язкового бюджетного забезпечення муніципальних енергетичних програм (В.9) — нижчий рівень згоди тут об'єктивно пов'язаний з обмеженими фінансовими можливостями місцевих бюджетів у період воєнного стану.

4.4. Матриця пріоритетності заходів (Блок Г)

За результатами матричної оцінки семи ключових заходів (за критеріями важливості та реалізуємість у 2-річній перспективі) побудовано стратегічну матрицю пріоритетності, яку візуалізовано у квадрантному форматі (Рис. А.4).

Рис. А.4. Матриця пріоритетності пропонованих заходів: важливість × реалізуємість (середні оцінки респондентів, шкала 1-10, N = 411)

Код	Захід	Важливість (М)	Реалізуємість (М)	Квадрант
M1	Net Billing замість «зеленого тарифу»	8.4	5.2	Стратег. виклики
M2	Декларативний порядок для малих СЕС	9.1	7.8	Швидкі перемоги
M3	Кіберпаспортизація об'єктів СЕС	9.3	6.1	Швидкі перемоги

Код	Захід	Важливість (М)	Реалізуємість (М)	Квадрант
M4	Податкові пільги для вітчизн. Виробників	8.7	4.8	Стратег. виклики
M5	Єдиний цифровий реєстр СЕС	7.9	6.7	Швидкі перемоги
M6	Правовий статус prosumer	8.2	6.3	Швидкі перемоги
M7	Бюджетування муніц. Енергопрограм	7.6	4.2	Стратег. виклики

Таблиця А.4. Результати матричної оцінки заходів (шкала 1–10).

Аналіз матриці дозволяє виокремити дві стратегічні групи:

Квадрант «Швидкі перемоги» (висока важливість + висока реалізуємість) — M2 (декларативний порядок для малих СЕС), M3 (кіберпаспортизація), M5 (цифровий реєстр) та M6 (статус prosumer). Ці заходи характеризуються високим рівнем галузевої підтримки та не потребують значних бюджетних витрат чи тривалого законодавчого процесу, що робить їх першочерговими для реалізації.

Квадрант «Стратегічні виклики» (висока важливість + низька реалізуємість) — M1 (Net Billing), M4 (податкові пільги) та M7 (бюджетування муніципальних енергопрограм). Ці заходи отримали високі оцінки важливості (7,6–8,7), однак їх реалізуємість у 2-річній перспективі оцінена стримано (4,2–5,2), що пояснюється необхідністю складних фіскальних реформ, узгодження з Мінфіном та стабілізації макроекономічної ситуації. Для них рекомендовано середньо- та довгостроковий горизонт планування.

5. Зведений аналітичний коментар

Проведене галузеве онлайн-опитування (N = 411) дозволяє сформулювати низку висновків, що підтверджують обґрунтованість основних положень дисертаційного дослідження.

По-перше, критично низькі оцінки поточного стану галузі (середнє значення за всіма п'ятьма показниками Блоку А — 4,08 з 10) емпірично підтверджують актуальність самої теми дослідження та необхідність комплексного перегляду адміністративно-правового забезпечення сонячної енергетики. Особливо критичними виявились оцінки захисту об'єктів СЕС як елементів критичної інфраструктури (3,5) та стабільності державної політики (3,8), що підтверджує висновки 5 і 6 дисертації.

По-друге, структура рейтингу бар'єрів (Блок Б) емпірично верифікує авторську класифікацію чинників стримування розвитку галузі на правові, інституційні та фінансові. Лідерство фінансової групи (32,0 %), з домінантним впливом заборгованості держави за «зеленим тарифом», узгоджується з висновком 6 про фінансові дисбаланси як ключову проблему галузі. Зростання ваги безпекової групи (10,9 %) відображає трансформацію пріоритетів в умовах воєнного стану та підтверджує висновок 2 щодо зміщення адміністративно-правового режиму від стимулюючого до безпекового.

По-третє, середній рівень підтримки ключових концепцій і пропозицій становить 79,4 %, з чітко вираженим «ядром консенсусу» з п'яти пропозицій (рівень підтримки 86,6 %). Це свідчить про високий рівень схвалення професійною спільнотою основних авторських положень, зокрема концепції «енергетичного паска безпеки» (В.1), запровадження статусу критичної інфраструктури для СЕС (В.3), декларативного порядку для малих установок (В.5), податкових стимулів для вітчизняних виробників (В.6) та правового статусу prosumers (В.7).

По-четверте, диференціація оцінок у матриці важливість $\times$ реалізуємість дозволяє сформулювати чітку дорожню карту законодавчих і адміністративних кроків: першочергово доцільно реалізувати заходи «швидких перемог» (М2, М3, М5, М6), одночасно розпочавши складнішу роботу над «стратегічними викликами» (М1, М4, М7) у форматі підготовчих реформ і консультацій із Мінфіном та КМУ.

По-п'яте, структура вибірки (виробники електроенергії, оператори мереж, юридичні консультанти, представники публічної влади та галузеві експерти) забезпечує врахування позицій усіх ключових груп інтересів. Показово, що навіть у категорії представників операторів мереж, які зазвичай обережно оцінюють радикальну децентралізацію генерації, більшість респондентів підтримала ключові авторські положення щодо розосередженої генерації як елементу національної безпеки.

Отримані емпіричні дані у сукупності підтверджують обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, а також створюють додаткову емпіричну базу для подальшого впровадження цих результатів у нормотворчу та правозастосовну практику у сфері сонячної енергетики України.

КОНЦЕПЦІЯ розвитку сонячної енергетики

ПРОБЛЕМА, ЯКА ПОТРЕБУЄ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Концепція спрямована на формування Стратегії покращення інвестиційних засад та умов виробництва електроенергії з ВДЕ, механізмів тарифного стимулювання та фінансової компенсації, стимулювання встановлення невеликих СЕС на домогосподарствах та об'єктах критичної інфраструктури.

Передумови Лютий 2022 року обумовив початок нового відліку в історії держави. Суверенітет та національна безпеки внаслідок військової агресії опинилася під критичною загрозою. Енергетична сфера зазнала нищівних руйнувань від постійних атак. Додатково, бойові дії впливають на забезпечення робочої сили та діяльність підприємств. Одним із найважливіших аспектів є руйнування об'єктів критичної інфраструктури внаслідок бойових дій, що спричиняє суттєві перебої в постачанні електроенергії та газу, а також порушує роботу систем централізованого теплопостачання. Загалом, з початку повномасштабного вторгнення до початку осінньо-зимового періоду 2025/2026 рр. було тимчасово втрачено (пошкоджено та окуповано) понад 50% доступних генеруючих потужностей та трансформаторних підстанцій системи передачі. За оцінкою Київської школи економіки (KSE) відповідно до методології Світового Банку, станом на грудень 2024 року внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України енергетичний сектор зазнав прямих збитків і непрямих фінансових втрат на суму майже 93 млрд дол., тоді як потреби у відновленні, що передбачають повну реконструкцію зруйнованих об'єктів за принципом “відбудувати краще, ніж було”, становлять 68 млрд дол. Пошкоджено близько половини високовольтних підстанцій системи. Підвищення прямих і непрямих ризиків, пов'язаних з енергетичною безпекою, забезпеченням продовольством і питною водою, стабільним існуванням екосистем, ризиків для здоров'я і життя людей. За оцінками RDNA4, пряма шкода, завдана будівлям та інфраструктурі, становить близько 176 мільярдів доларів США. Найбільше постраждали житловий сектор (понад 57 мільярдів доларів США, або 33% від загального обсягу шкоди) та сектор транспорту (понад 36 мільярдів доларів США, або 21%), збитків зазнали також сектори торгівлі та промисловості (понад 17 мільярдів доларів США, або 10%).

Основними проблемами розроблення та реалізації Концепції є:

- Продовження бойових дій та необхідність врахування їхніх наслідків, невизначеність щодо масштабів завданих руйнувань та темпів відновлення, що прямо впливають на можливість впровадження окремих визначених політик та заходів, темпи їх впровадження та успішність;
- Економічний спад та пов'язане з цим зниження реальних доходів населення, що призводять до політичного небажання застосовувати ринкові

механізми ціноутворення на енергетичні ресурси та пов'язані послуги, а також практичних складнощів у виокремленні вразливих споживачів;

- Ослаблена спроможність державних інституцій здійснювати одночасно кризовий менеджмент в умовах бойових дій разом з виконанням своїх ключових функцій вироблення та реалізації публічної політики у сферах енергетики та клімату, особливо з урахуванням виклику їх реформування відповідно до вимог законодавства ЄС;

- Накопичена масштабна заборгованість у ланцюгах постачання електроенергії, розрахунків за «зеленим тарифом», що потребує комплексного врегулювання на державному, регіональному та місцевому рівнях рівні та сприятиме покращенню інвестиційного клімату у сфері ВДЕ;

- Відсутність чіткого розмежування повноважень між органами державної влади та регулятором, слабка цифровізація адміністративних процесів, що створює корупційні ризики, в тому числі через високий рівень дискреції посадових осіб;

- Складність, тривалість і непрозорість адміністративних процедур (приєднання до мереж, погодження, введення в експлуатацію), відсутність стандартизованих строків надання адміністративних послуг, відсутність ефективних механізмів відповідальності за порушення регуляторних процедур;

- Надмірна зарегульованість і бюрократизація в сфері будівництва/відновлення об'єктів енергетичної інфраструктури, що створює додаткову невизначеність для потенційних приватних і інституціональних інвесторів;

- Відсутність загальної стратегії розвитку/відновлення/модернізації енергосистеми України в післявоєнний період та інструментів стимулювання залучення міжнародних інвестицій в галузь, а також реалізації проектів в форматі публічно-приватних партнерств.

Концепція є стратегічним документом, який спрямований на узгодження енергетичної та інвестиційної політики для забезпечення сталого розвитку та відновлення економіки України, стабілізації функціонування критичної інфраструктури. Підготовка Концепції є зобов'язанням України в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства згідно з вимогами Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/1999 від 11 грудня 2018 р. Окрім того, розроблення і схвалення Концепції є умовою для розподілу фінансової допомоги ЄС в рамках інструменту Ukraine Facility. Концепцію підготовлено відповідно до чітких вимог Регламенту (ЄС) 2018/1999, Порядку підготовки Національного плану з енергетики та клімату, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 02 січня 2026 р. № 3, Національного плану дій з відновлюваної енергетики (НПД ВЕ) на період до 2030 року та план заходів з його виконання, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р 13, а також з урахуванням досвіду підготовки подібних документів державами-членами ЄС

та Договірними Сторонами Енергетичного Співтовариства та попередніх напрацювань.

МЕТА І СТРОКИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ

Метою Концепції є вдосконалення державної політики у сфері енергозаміщення, диверсифікації та формування дієвого ринку електроенергії, створення правових та інституційних передумов для забезпечення поступового переходу до альтернативних джерел енергії за умови економічної, енергетичної та екологічної безпеки і підвищення добробуту громадян. Ключовим джерелом фінансування має стати національні та іноземні інвестиції, міжнародні (європейські) програми фінансування, залучення міжнародних корпорацій та приватних енергетичних консорціумів, репараційні кошти. Концепція на меті має забезпечити зниження регуляторних ризиків для інвесторів та прискорення реалізації енергетичних проєктів.

Концепція визначає підстави для розроблення проєктів законів та інших нормативно-правових актів, стратегій та планів заходів щодо їх реалізації для різних складових державної політики у сфері розвитку альтернативної сонячної енергетики.

Реалізація Концепції здійснюватиметься до 2030 року.

СТРАТЕГІЯ

- Частка відновлюваних джерел енергії у структурі валового кінцевого енергоспоживання не менше 27,1% (цей же цільовий показник зафіксований і у Рішенні Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства

- 2022/02/MC-EnC.), програмним показником має стати 43%. Це частина гармонізації із законодавством ЄС в межах відкриття майбутнього енергетичного кластеру змін до законодавства і трансформації відповідно до європейських норм;

- Повне і всебічне масштабування виробництва сонячної електроенергії, механізмів тарифного стимулювання та фінансової компенсації;

- вільне ціноутворення на енергетичних ринках з механізмами підтримки вразливих споживачів;

- лібералізації механізмів реалізації нових проєктів в частині спрощення законодавчих процедур в сфері земельного законодавства, будівельних норм та доступності підключення до мереж;

- поступовий відхід від інструментів неринкових стимулів в енергетичній сфері (механізм ПСО, галузеві виключення в тарифах);

- забезпечення прозорості і публічної роботи державних енергетичних монополій (Енергоатом, Укргідроенерго) для запобігання можливостям отримання неринкового впливу на маніпулювання ринком електроенергії, що створює неконкурентні умови для перставників сектору ВДЕ;

- розвиток та фінансування інновацій та досліджень в секторі сонячної енергетики;
- створення передумов для релокації виробництва фотомодулів, інверторів та іншого обладнання для СЕС з традиційних ринків-виробників до України, зважаючи на географічні переваги і рівень попиту на технології;
- дерегуляція та цифровізація адміністративних процедур, перехід від дозвільної до декларативної моделі регулювання;
- масштабування регіональних та місцевих програм розбудови невеликих СЕС приватних та комунальних домогосподарств, об'єктів критичної інфраструктури.

Концепція розвитку сонячної енергетики має органічно імплементуватися в НПД ВЕ на 2024-2030 роки, якою передбачено продовження розбудови та модернізації системи альтернативної генерації та передачі електроенергії з ВДЕ.

ОСНОВНИМИ ЧИННИКАМИ ДЛЯ РОЗВИТКУ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ Є:

- диверсифікація центрів генерації та споживання електроенергії;
- спрощення механізмів відведення земельних ділянок для потреб сонячної енергетики;
- запровадження прозорих і конкурентних умов доступу до приєднання до мереж;
- будівництво нових та реконструкція діючих СЕС, ВЕС та інших типів генерації,
- здійснення заходів в рамках плану заходів щодо реалізації Концепції впровадження “розумних мереж” в Україні до 2035 року
- реалізація проектів будівництва генеруючих потужностей на основі сонячної генерації з урахуванням потреб в оптимізації структури потужностей в ОЕС України і рівня споживання електроенергії;
- збільшення попиту на сонячну електроенергію і підвищення надійності електропостачання в потужних енерговузлах і розподільчих мережах в середньостроковій перспективі;
- будівництва нових підстанцій та ліній електропередачі, реконструкції наявних об'єктів системи передачі із збільшенням їх потужності та пропускної спроможності, імплементації генеруючих установок СЕС в централізовану енергосистему.

КЛЮЧОВІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ, ЯКІ ПРОПОНУЮТЬСЯ В РАМКАХ КОНЦЕПЦІЇ

Інституційна модель регулювання

- законодавче закріплення розмежування повноважень між:
 - Кабінетом Міністрів України (формування політики);
 - профільним міністерством (реалізація політики);
 - регулятором (ринковий нагляд);

- органами місцевого самоврядування (локальна імплементація);
- запровадження координаційного механізму між органами влади.

Реформа адміністративних процедур

- встановлення граничних строків для:
 - видачі технічних умов;
 - погодження проєктної документації;
 - введення об'єктів в експлуатацію;
- впровадження принципу «мовчазної згоди»;
- повна цифровізація процедур через електронні сервіси.

Дерегуляція дозвільної системи

- запровадження декларативного принципу для малих і середніх СЕС;
- скорочення переліку дозвільних документів, уніфікація вимог до проєктів;
- запровадження типових адміністративних процедур.

Регулювання приєднання до мереж

- створення публічного реєстру заявок на приєднання і забезпечення прозорості черговості доступу до мереж;
- затвердження типових договорів приєднання;
- встановлення відповідальності операторів систем за порушення строків;

Контроль та відповідальність

- запровадження адміністративної відповідальності за:
 - порушення строків розгляду документів;
 - необґрунтовану відмову у наданні послуг;
- створення швидкого механізму адміністративного оскарження;
- посилення ролі регулятора як арбітра спорів.

Антикорупційні механізми

- стандартизація рішень органів влади;
- обмеження дискреційних повноважень;
- забезпечення відкритості даних щодо:
 - дозволів;
 - приєднань;
 - тарифів;
- автоматизація прийняття рішень.

Спеціальні регуляторні режими

- запровадження спрощеного режиму для проєктів відновлення;
- скорочення строків адміністративних процедур для таких проєктів;
- визначення статусу «пріоритетних енергетичних проєктів».

Інтеграція з правом ЄС

- імплементація європейських підходів до permitting;
- гармонізація правил підтримки ВДЕ;
- адаптація адміністративних процедур до стандартів ЄС.

Роль місцевого самоврядування

- розширення повноважень громад у сфері енергетичного планування;
- спрощення реалізації локальних проєктів СЕС;
- стимулювання розвитку комунальної генерації і забезпечення доступів до фондів

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Реалізація Концепції дасть змогу:

удосконалити державну політику у сфері у сфері сонячної енергетики як складової нової моделі виробництва енергії з ВДЕ;

забезпечити дотримання усіх зобов'язань України за Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та іншими міжнародними угодами у сфері зміни клімату, Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами;

забезпечити досягнення у 2030 році очікуваного базового результату виробництва та реалізації сонячної електроенергії до 2030 року на рівні 27,1% в системі ВДЕ, та його амбітності з урахуванням показників соціально-економічного розвитку держави до 43%, чим сприяти забезпеченню досягнення до 2030 року частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії в загальній структурі енергоспоживання держави, на рівні 27 % та передбачити поступове збільшення такої частки;

забезпечити законодавче та нормативно-правове врегулювання ринкових і неринкових інструментів фінансування галузі сонячної генерації за рахунок альтернативних бюджетним джерел;

посилити спроможність місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до розроблення та здійснення заходів із диверсифікації моделі енергопостачання та розгортання моделей виробництва енергії із ВДЕ, з пріоритетом сонячної генерації, з урахування доступності технологічних процесів виробництва сонячної енергії, високого рівня культури генерації серед населення та адаптації до подібної моделі енергомереж;

забезпечити системне наукове, методологічне та освітнє супроводження всіх аспектів діяльності у сфері розвитку сонячної енергетики;

підвищити освітній та професійний рівень управлінських кадрів у сфері сонячної енергетики;

підвищити рівень обізнаності громадянського суспільства з усіма аспектами проблеми розвитку сонячної генерації;

підвищити рівень участі громадськості у прийнятті управлінських рішень у сфері сонячної генерації;

мобілізувати додаткові ресурси для реалізації державної політики у сфері розвитку сонячної генерації в рамках державно-приватного партнерства, зокрема за рахунок внутрішніх і зовнішніх інвестицій;

покращити імідж та підвищити роль України у міжнародних переговорах з питань альтернативної енергетики;

Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів

Обсяг фінансування, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, визначається щороку з урахуванням можливостей державного і місцевих бюджетів, розміру міжнародної фінансової, організаційної та технічної допомоги.